

Samorząd Województwa Mazowieckiego

OCENA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, wrzesień 2006

OCENA
PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, wrzesień 2006

**Opracowano w Mazowieckim Biurze Planowania Przestrzennego i Rozwoju
Regionalnego**

**Dyrektor Biura
prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki**

Autorzy opracowania

Bartłomiej Kolipiński (kierujący zespołem)
Maria Puk (koordynator opracowania)
Kazimiera Denkiewicz
Agnieszka Prusakiewicz
Tomasz Sałański

Współpraca:

Sfera przyrodnicza:

Anna Słonecka, Andrzej Dombrowski, Elżbieta Goryszewska, Elżbieta Jaglak, Zofia Tyszkiewicz,
Elżbieta Ulanicka

Sfera społeczna:

Alicja Pejta-Jaworska, Grażyna Szubska, Elżbieta Dominiak, Grażyna Gapińska, Barbara Kopańska,
Iwona Szymańska

Sfera gospodarcza i osadnictwo:

Stefan Białczak, Małgorzata Rogowiec, Barbara Dymna, Krystyna Mazur, Teresa Oklińska

Rolnictwo i obszary wiejskie:

Bronisław Trzaska, Jadwiga Zadrożna

Infrastruktura techniczna:

Urszula Gadomska, Grzegorz Krawczyk, Alicja Szeliga, Bogumiła Sobczyk, Zbigniew Cieszkowski

Opracowanie graficzne:

Danuta Aleksandrowicz, Teresa Bujakowska, Jolanta Kołakowska, Andrzej Luśniewski, Elżbieta Pikus

Spis treści:

I.	Uwagi wstępne	5
1.	Wprowadzenie	5
2.	Podstawy prawne oraz założenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	6
II.	Przegląd zmian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa mazowieckiego – wyniki	11
1.	Uwarunkowania społeczno-gospodarcze	11
2.	Przemiany demograficzne	13
3.	Bezrobocie	14
4.	Infrastruktura społeczna	15
5.	Osadnictwo	16
6.	Środowisko przyrodnicze	17
7.	Wartości kulturowe	19
8.	Turystyka	19
9.	Systemy infrastruktury technicznej	20
III.	Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym	27
1.	Ponadlokalne inwestycje celu publicznego w świetle uregulowań prawnych	27
2.	Ocena realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego	28
2.1.	Infrastruktura społeczna	28
2.2.	Dziedzictwo kulturowe	29
2.3.	Ochrona środowiska	30
2.4.	Systemy transportowe	32
2.5.	Systemy energetyczne	35
3.	Wykaz inwestycji celu publicznego o funkcjach ponadlokalnych zrealizowanych (realizowanych) po uchwaleniu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	36
3.1.	Infrastruktura społeczna	36
3.2.	Dziedzictwo kulturowe	37
3.3.	Środowiska przyrodnicze	37
3.4.	Systemy transportowe	38
4.	Systemy energetyczne	44
IV.	Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego	47
A.	Zagospodarowanie przestrzenne województwa mazowieckiego – analiza	47
1.	Uwarunkowania zewnętrzne	47
1.1.	Podstawowe uwarunkowania i megatrendy rozwojowe	47
1.2.	Położenie i powiązania regionu z przestrzenią europejską	48
1.3.	Województwo na tle kraju	50
1.4.	Powiązania województwa mazowieckiego z województwami sąsiednimi	51
2.	Uwarunkowania wewnętrzne	52
2.1.	Środowisko przyrodnicze	52
2.2.	Przemiany demograficzne	63
2.3.	Osadnictwo	66
2.4.	Rozwój gospodarczy	70
2.5.	Bezrobocie i inne zjawiska społeczne	78

2.6. Infrastruktura społeczna	79
2.7. Wartości kulturowe	81
2.8. Systemy infrastruktury technicznej	83
B. Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	90
1. Realizacja polityk przestrzennych Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	90
2. Uwarunkowania realizacyjne <i>Planu</i>	110
2.1. Prawne instrumenty realizacji <i>Planu</i>	110
2.2. Inne sposoby realizacji <i>Planu</i>	112
2.3. Konflikty i kolizje przestrzenne	113
3. Ocena aktualności <i>Planu</i> – wnioski	114
3.1. Zmiany w przestrzeni województwa	114
3.2. Aktualność <i>Planu</i> w świetle Strategii	116
3.3. Prawne aspekty oceny <i>Planu</i>	118
Załączniki graficzne	121

I. Uwagi wstępne

1. Wprowadzenie

Mijają dwa lata od uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. Dokument ten, stanowiąc wykładnię polityki przestrzennej Samorządu Województwa, wyznaczył cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym. Jest drugim, po *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego* podstawowym dokumentem określającym długofalową koncepcję rozwoju Mazowsza.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80 poz. 717 z późn. zmianami – dalej: ustawa) obliuguje zarząd województwa do przeprowadzenia, co najmniej raz w czasie kadencji Sejmiku oceny planu zagospodarowania przestrzennego województwa. Niniejsze opracowanie jest spełnieniem tego wymogu w odniesieniu do województwa mazowieckiego.

Dwuletni okres obowiązywania *Planu* jest czasem stosunkowo krótkim z punktu widzenia możliwości dokonania zasadniczych przekształceń przestrzeni regionu. Dlatego też analiza zmian zachodzących w przestrzeni województwa od momentu jego powstania oraz w okresie obowiązywania *Planu* pozwala jedynie na określenie wstępnych tendencji rozwoju społeczno-gospodarczego regionu oraz przekształceń jego struktury przestrzennej.

Przystępując do oceny *Planu* należy jednak brać pod uwagę, że w czasie dotychczasowego jego obowiązywania nastąpiły zmiany regulacji prawnych w zakresie gospodarki przestrzennej; weszła w życie ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, rozszerzająca zakres przedmiotowy planów województw oraz ustalająca nowe uwarunkowania formalno-prawne jego funkcjonowania. Zaszło również wiele zmian dotyczących zasad polityki regionalnej kraju i województwa. Samorząd Województwa przyjął aktualizację „Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego”, w końcowej fazie znajduje się „Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego”. Jednocześnie powstają na poziomie rządowym oraz organów i instytucji zarządzających poszczególnymi elementami zagospodarowania nowe dokumenty programowe, strategiczne, opracowania o charakterze prognostyczno-analitycznym, stanowiące uwarunkowania dla zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

„Ocenę Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego” odnosi się do sfery społeczno-gospodarczej i struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa. Została wykonana na podstawie analizy pochodzących z różnych źródeł informacji dotyczących realizacji zadań zawartych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. Wykorzystano również aktualne dane statystyczne, zawarte w Bazie Danych Regionalnych i Bazie Danych Lokalnych, rocznikach, biuletynach statystycznych, raportach i opracowaniach studialnych organów i instytucji zarządzających poszczególnymi elementami zagospodarowania.

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego została wykonana jako jedno opracowanie składające się – zgodnie z wymogami ustawy – z trzech części (zeszytów):

- wyników przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym,
- oceny realizacji inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym,
- raportu o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

Na podstawie dokonanej interpretacji stosownych zapisów ustawy przyjęto, że:

- a) Istotą *Przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa mazowieckiego* jest określenie cech przestrzeni i zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, jakie dokonują się w województwie mazowieckim od 1999 r. Przegląd zmian ma na celu określenie

kierunków zmian, tworzenia nowych tendencji lub ich brak. *Przegląd* wykonywany jest w układzie obowiązującego *Planu* z uwzględnieniem uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych odniesionych do art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. *Przegląd* jest syntetycznym opisem przestrzeni, rejestrem działań oraz krótkim ich opisem, wskazującym na skutki i kierunki zachodzących zmian.

- b) *Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym* dotyczy przedsięwzięć, które zostały uchwalone w dokumentach przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub Sejmik Województwa, a które zostały zawarte w *Planie*. Ta część opracowania składa się z wykazu zrealizowanych lub będących w trakcie realizacji inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym zawartych w przedmiotowych dokumentach oraz ocenie ich wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy i przestrzenny województwa.
- c) *Raport o stanie zagospodarowania województwa* składa się z dwóch części zawierających: analizę zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego oraz ocenę Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego. Analiza zagospodarowania przestrzennego dotyczy uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych i opracowana została stosownie do układu *Planu Województwa Mazowieckiego*. Ocena *Planu* zawiera realizację polityk przestrzennych, uwarunkowania realizacyjne oraz ocenę aktualności *Planu* w zakresie: zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, aktualności *Planu* w świetle Strategii Rozwoju Województwa oraz obowiązujących przepisów prawnych, stanowiąc wnioski dotyczące aktualizacji *Planu*.

W opracowaniu przyjęto następujące czasowe układy odniesienia:

- dla analiz w *przeglądzie zmian w zagospodarowaniu przestrzennym* od czasu powstania województwa mazowieckiego tj. od 1999 r. do roku 2004; w niektórych zakresach tematycznych (gdzie znajdują się bardziej aktualne dane) tendencje zmian obejmują również rok 2005. Materiały te są elementem stałego monitoringu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego;
- dla analiz dotyczących *oceny realizacji inwestycji celu publicznego* przyjęto czasookres – po uchwaleniu *Planu*;
- w *Raporcie o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa* uwzględniono obie perspektywy.

Cały dokument składa się z części tekstowej i graficznej, przedstawionej w formie map wektorowych (wykonanych w programie MapInfo) oraz tablic, wykresów i kartogramów.

Zgodnie z wymogami ustawy niniejsze opracowanie Zarząd Województwa jest zobowiązany przedłożyć Sejmikowi jako informację.

2. Podstawy prawne oraz założenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Obowiązujący obecnie *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* uchwalony został przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w dniu 7 czerwca 2004 r. Podstawą prawną sporządzania *Planu* była ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa oraz ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym. Taki tryb procedowania był zgodny ze stanowiskiem Ministerstwa Infrastruktury (Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast) sformułowanym w odpowiedzi na zapytanie Marszałka Województwa Mazowieckiego w sprawie interpretacji przepisów art. 85 i 87 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W świetle interpretacji Ministerstwa Infrastruk-

tury projekt planu powinien być procedowany według przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym, ponieważ procedura jego sporządzenia znalazła się na etapie, który pozwalał na stwierdzenie, że „plan został faktycznie sporządzony”.

W *Planie* uwzględniony został pełny zakres zapisów ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym oraz wprowadzono dodatkowe aspekty zagospodarowania przestrzennego wynikające już z nowej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. Nr 80 poz.717 z późn. zmianami).

Plan wyrażając politykę przestrzenną województwa, pełni jednocześnie funkcję koordynacyjną, polegającą na koordynowaniu ponadlokalnych programów przedsięwzięć publicznych i oddziałuje na zachowania innych podmiotów gospodarki przestrzennej. Funkcja ta jest realizowana głównie poprzez składanie wniosków do studiów gmin i planów miejscowych, opiniowanie i uwzględnianie tych dokumentów, a także uzgadnianie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. *Plan* posiada również, choć w ograniczonym zakresie, funkcję regulacyjną, wyznaczając ustalenia wiążące dla jednostek podporządkowanych Samorządowi Województwa Mazowieckiego w zakresie realizacji działań i zadań określonych w *Planie*.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego funkcjonuje wspólnie z wieloma innymi ustawami szczegółowymi z zakresu gospodarki przestrzennej oraz dokumentami planowania i programowania regionalnego. Plan sporządzany był w formule zintegrowanego planowania rozwoju, co wyrażało się w jego ścisłych związkach w ujęciu przedmiotowym i funkcjonalnym ze *Strategią Rozwoju Województwa* z 2001 r. i *Wojewódzkim Programem Rozwoju Regionalnego* na lata 2001-2006.

Przyjęto, że misją *Planu* jest *stwarzanie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego, poprawy warunków życia jego mieszkańców, stałego zwiększania efektywności procesów gospodarczych*.

Misja ta będzie realizowana poprzez następujące cele:

- zapewnienie większej spójności przestrzeni województwa i stwarzanie warunków do wyrównywania dysproporcji rozwojowych,
- zapewnienie zrównoważonego i harmonijnego rozwoju województwa poprzez zachowanie właściwych relacji pomiędzy poszczególnymi systemami i elementami zagospodarowania przestrzennego,
- zwiększenie konkurencyjności regionu i poprawa warunków życia mieszkańców regionu.

Plan uwzględniał zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa, będące podstawą delimitacji obszarów problemowych województwa, do których zaliczono:

- obszar aglomeracji warszawskiej – o najwyższej koncentracji różnorodnych funkcji, gdzie podstawowym problemem jest budowanie ładu przestrzennego poprzez tworzenie harmonijnych struktur, uwzględniających wszelkie wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz estetyczne,
- obszar największych wpływów aglomeracji warszawskiej, położony w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji, posiadający szanse dalszego rozwoju,
- obszary o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju; są to położone na krańcach województwa obszary: ostrołęcki, mławsko-żuromiński, nadbużański, plocki i radomski, na których wystąpiło kumulowanie się negatywnych zjawisk w dotychczasowym rozwoju i małe możliwości samodzielnego ich przezwyciężenia.

Uwzględniając zróżnicowane cechy przestrzeni oraz przyjęte cele *Planu* określono *polityki przestrzenne*, obejmujące zespół działań zmierzających do przekształcenia struktury społeczno-gospodarczej i funkcjonalno-przestrzennej województwa, transponujące ustalenia „Strategii” z 2001 r. na układ *Planu*. Polityki te adresowano do:

- obszaru całego województwa, związane z realizacją ustawowych celów wojewódzkiej polityki przestrzennej – tj.:
  - wspomaganie wybranych ośrodków osadniczych,
  - rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej,
  - poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego,
  - ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych,
  - przeciwdziałanie największym zagrożeniom.
- wyodrębnionych obszarów problemowych, które dotyczą:
  - poprawy efektywności struktur przestrzennych w odniesieniu do aglomeracji warszawskiej i obszaru metropolitalnego Warszawy,
  - wspierania dotychczasowych kierunków rozwoju w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej,
  - wspomagania rozwoju społeczno-gospodarczego na pozostałych obszarach.

Powyżej wymienione cele *Planu* i polityki przestrzenne stanowią podstawę analiz do oceny aktualności Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

**PRZEGLĄD ZMIAN
W ZAGOSPODAROWANIU
PRZESTRZENNYM
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
- wyniki**

II. Przegląd zmian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa mazowieckiego – wyniki

1. Uwarunkowania społeczno-gospodarcze

Województwo mazowieckie od momentu powstania charakteryzuje się **niezmiennie najwyższym w kraju potencjałem gospodarczym, naukowym, ludnościowym, a także poziomem życia ludności**. Tutaj:

- wytwarzane jest 1/5 wartości Produktu Krajowego Brutto (PKB); 150 % średniej krajowej PKB/1 mieszkańca;
- zlokalizowany jest ponad 2 milionowy rynek pracy;
- skoncentrowana jest 1/3 potencjału naukowo-badawczego kraju;
- zamieszkuje ponad 5 mln ludności, co stanowi 13,3% ogółu ludności kraju;
- przeciętne wynagrodzenie miesięczne jest wyższe o ok. 30 % od średniej krajowej.

Potencjał społeczno-gospodarczy Mazowsza ulega zwiększeniu. Świadczy o tym przede wszystkim wzrastający w ciągu 5 lat syntetyczny wskaźnik rozwoju społeczno-gospodarczego (Produkt Krajowy Brutto), którego udział wzrósł z 19,6% do 20,6% wartości krajowej.

Przestrzeń Mazowsza ulega równocześnie coraz silniejszej polaryzacji, co się wyraża bardzo dużymi rozpiętościami rozwoju społeczno-gospodarczego pomiędzy poszczególnymi podregionami (NUTS-3). Produkt krajowy brutto w Polsce według podregionów NUTS-3 oraz dysproporcje pomiędzy podregionami województwa mazowieckiego prezentuje mapa 1.

Charakteryzującą się najwyższym w kraju poziomem PKB *per capita* Warszawa z każdym rokiem powiększa dystans dzielący ją od pozostałych podregionów Mazowsza. W 2004 r. PKB na 1 mieszkańca w Warszawie był ponad 4-krotnie wyższy niż w regionie radomskim i siedlecko-ostrołęckim oraz 3-krotnie wyższy niż w regionie ciechanowsko-płockim. W 1999 r. proporcje te wynosiły odpowiednio: 3,5 i 2,5.

Potencjał województwa mazowieckiego wynika więc przede wszystkim z funkcji jakie pełni metropolia warszawska, będąca centrum życia społeczno-politycznego, głównym ośrodkiem edukacji, nauki i kultury, miejscem szybko rozwijających się usług. Ogniskują się tutaj krajowe procesy transformacji oraz procesy mające zasięg światowy (globalizacja, cywilizacja informacyjna, metropolizacja). W stolicy zajmującej tylko 1% powierzchni województwa, mieszka co trzeci mieszkaniec Mazowsza. Statystyczny Warszawiak wytwarza 190% średniej wartości PKB regionu (w 1999 r. – 175%).

Województwo mazowieckie posiada relatywnie nowoczesną strukturę gospodarki charakteryzującą się znacznie wyższym niż w kraju poziomem i korzystniejszą strukturą wartości dodanej brutto (WDB). Decydujące znaczenie mają usługi rynkowe, których udział wzrósł w analizowanym okresie z 55,8% do 61% (w kraju odpowiednio z 47% do 50,5%). Jednocześnie zaznacza się niższy udział pozostałych sektorów w relacji region – kraj (w 2004 roku odpowiednio: rolnictwo – 2,5 i 2,9; przemysł – 18,8 i 24,5; budownictwo – 4,7 i 5,7; usługi pozarynkowe – 13,0 i 16,4).

Strukturę gospodarki, rentę położenia i korzyści aglomeracji wykorzystują inwestorzy. Dlatego też występuje tu największa w skali kraju koncentracja podmiotów gospodarczych, a dynamika przyrostu liczby podmiotów na Mazowszu jest w analizowanym okresie większa niż średnio w kraju. Największa liczba podmiotów funkcjonuje w sektorze usług rynkowych (70%) oraz w przemyśle i budownictwie (20%). W rolnictwie prowadzi działal-

ność jedynie 1,9% podmiotów gospodarczych, co świadczy o nadal bardzo niskiej przedsiębiorczości i aktywności gospodarczej mieszkańców wsi.

W strukturze przestrzennej utrzymują się tendencje koncentracji przedsiębiorstw w dużych miastach i ich strefach podmiejskich, przy czym 70% przedsiębiorstw jest zlokalizowanych w Warszawie i podregionie warszawskim (mapa 2). Najniższą atrakcyjność inwestycyjną wykazuje od lat podregion ostrołęcko-siedlecki, w którym ze względu na typowo rolniczy charakter dokonuje się niewiele inwestycji (w 1999 r. – 4,5%, w 2004 roku 4,6% inwestycji przeprowadzanych w województwie).

Wśród podmiotów gospodarczych przeważają przedsiębiorstwa małe i średnie (MSP) zatrudniające 56% ogółu pracujących w gospodarce województwa (w kraju – 66%).

Województwo mazowieckie charakteryzuje się największą w kraju aktywnością inwestorów zagranicznych, mierzoną liczbą podmiotów i wartością zainwestowanego kapitału. Skoncentrowane jest tu 35% ogólnej liczby podmiotów zagranicznych, przy czym ponad 80% z nich zlokalizowanych jest w Warszawie.

Przemysł województwa cechuje duże zróżnicowanie branżowe, co czyni go mniej zależnym od wahań koniunkturalnych na rynkach krajowych i światowych.

Produkcję przemysłową województwa charakteryzuje **dominacja przetwórstwa**, które obejmuje $\frac{4}{5}$ wartości produkcji sprzedanej przemysłu. Istotną rolę oprócz przemysłu rolno-spożywczego (ze względu na obszar i wielkość produkcji rolnej) odgrywa przemysł petrochemiczny. Do znaczących pod względem wielkości produkcji przemysłowej należą również: przemysł energetyczny, chemiczny, elektromaszynowy oraz produkcja sprzętu transportowego.

Województwo mazowieckie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem wielkości produkcji sprzedanej przemysłu. W 2005 roku stanowiła ona 21,6% wielkości krajowej produkcji i była wyższa w porównaniu z rokiem 1999 o 2,7 punktu procentowego. Ponad połowa produkcji sprzedanej województwa jest wynikiem działalności podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w Warszawie.

W ciągu analizowanego okresu w regionie postępuje szybki rozwój nowoczesnych, innowacyjnych branż, tj. usług finansowo-ubezpieczeniowych, telekomunikacyjnych, poligraficzno-wydawniczych, informatycznych oraz przemysłu farmaceutycznego, elektronicznego, precyzyjnego i optycznego, produkcji sprzętu RTV.

Rolnictwo Mazowsza wykorzystując 13,0% krajowych zasobów użytków rolnych wytwarza 14,7% globalnej produkcji rolniczej.

W 2005 roku w województwie funkcjonowało 270,6 tys. gospodarstw rolnych, których liczba w latach 1999–2005 zmniejszyła się o 18%, przy istotnych przeobrażeniach strukturalnych. Spadek odnotowano w najmniejszych grupach obszarowych 5-10 ha (o ok. 23%), 1–5 ha (o 20,7%) i 10–20 ha (o ok. 13,4%), podobną skalę tego zjawiska zauważa się w kraju. Korzystną tendencją w kształtowaniu struktury agrarnej jest **wzrost o 54% (w kraju o 34,5%) liczby gospodarstw w największej grupie obszarowej, powyżej 20 ha użytków rolnych**.

Przeciętna wielkość gospodarstwa rolnego w 2005 r. (7,8 ha) zwiększyła się od 1999 r. o 1,1 ha użytków rolnych (w kraju o 2,1 ha). **Struktura obszarowa w województwie**, pomimo wzrostu przeciętnej powierzchni jednego gospodarstwa, **jest niezbyt korzystna: blisko połowa ma powierzchnię mniejszą niż 5 ha** (w kraju ok. 58%), a 78% (w kraju ok. 80%) mniejszą niż 10 ha. Duże zasoby użytków rolnych, w połączeniu z ich rozdrobnieniem skutkują stosunkowo liczną grupą osób pracujących w sektorze I, szacowaną na 320,8 tys. osób w roku 2004. Odpowiada to 15,8% ogółu pracujących w województwie, w kraju odsetek ten jest nieco większy (17,3%). W większości powiatów ziemskich Mazowsza co najmniej połowa pracujących przypada na sektor rolniczy. W zdecydowanej większości występuje na terenach

położonych peryferyjnie w stosunku do Warszawy, zwłaszcza w podregionach ostrołęcko-siedleckim, radomskim i w ciechanowsko-płockim. Największa dominacja pracujących w rolnictwie, ponad 3,5-krotnie przekraczająca średnią wojewódzką, ma miejsce w powiatach: ostrołęckim, siedleckim, lipskim, zwoleńskim i łosickim.

Liczba ludności wiejskiej od 1999 r. nie zmieniła się i stanowi ponad 35,3% populacji województwa. Następuje jednak wyludnianie obszarów peryferyjnych i koncentracja ludności w obszarze metropolitalnym Warszawy. Niesprzyjający procesom adaptacyjnym i restrukturyzacyjnym jest również poziom wykształcenia ludności wiejskiej. Szczególną barierą może okazać się wykształcenie osób w gospodarstwach rolnych, z których blisko połowa ukończyła co najwyżej szkołę podstawową, w tym ponad 6% nie osiągnęło nawet tego poziomu.

Porównanie wskaźników udziału rolnictwa w wartości dodanej i udziału w liczbie pracujących wskazuje na niską efektywność sektora rolnictwa i konieczność zmian w tej dziedzinie gospodarki. **Pociąga to za sobą konieczność restrukturyzacji obszarów wiejskich i potrzebę tworzenia warunków do działalności pozarolniczej na tych obszarach.**

2. Przemiany demograficzne

Najszybsze i najbardziej widoczne procesy przekształceń gospodarczych znajdują swoje odzwierciedlenie w zachowaniach przestrzennych ludności zamieszkującej poszczególne obszary regionu, będące reakcją na dokonujące się zmiany.

Od momentu powstania województwa liczba ludności wzrosła o 87,7 tys. osób, tj. o 1,7% i w 2005 r. wynosiła 5157,8 tys. mieszkańców. Był to wzrost wyższy niż przeciętny w kraju (1,3%).

W przekroju podregionów Mazowsza wystąpiły dwie główne tendencje w zmianach liczby ludności, będące przejawami polaryzacji przestrzeni (mapa 3) – tj.:

- najwyższy przyrost ludności, który miał miejsce w podregionie warszawskim wynosił 6,6%, a w Warszawie – 4,2%;
- w pozostałych podregionach wystąpił spadek liczby ludności – od 2,7% w podregionie siedlecko-ostrołęckim (oprócz miasta Siedlce) do 3,1% w podregionie radomskim (oprócz powiatu radomskiego).

Biorąc pod uwagę przemiany demograficzne w układzie gmin stwierdzić można:

- wyraźny przyrost liczby ludności w otoczeniu ośrodków subregionalnych,
- spadek ubytku ludności w ośrodkach subregionalnych (z wyjątkiem Siedlec).

Zjawisko to jest symptomem osłabiania pozycji ośrodków subregionalnych, relatywnie tracących swój potencjał społeczno-gospodarczy, ale jest również wynikiem ogólnych tendencji związanych z popytem na „własny dom z ogródkiem”, w którym zamieszkanie jest atrakcyjniejsze niż możliwości oferowane przez miasta.

Największe przyrosty liczby ludności (powyżej 10%) miały miejsce w miastach Obszaru Metropolitalnego Warszawy: Żąbkach, Markach, Piasecznie, Józefowie, Ożarowie Mazowieckim, Serocku, Łomiankach, Halinowie i Radzyminie. Jest to związane z rentą położenia wokół Warszawy. Ubytki liczby ludności odnotowano przede wszystkim w miastach obszarów położonych peryferyjnie w przestrzeni regionu, uznanych w *Planie* jako *obszary problemowe*. Zjawisko gęstości zaludnienia przedstawia mapa 4.

Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej i związanym z tym otwarciem granic problemem województwa, podobnie jak innych regionów kraju, staje się wzmożony odpływ ludności za granicę.

Rozmieszczenie liczby ludności w regionie jest ujemnie skorelowane z przyrostem naturalnym. Rozwój demograficzny na terenie silnie zurbanizowanego, wielofunkcyjnego Obszaru Metropolitalnego Warszawy charakteryzuje przewaga przyrostu migracyjnego nad przyrostem naturalnym, a dla obszarów pozametropolitalnych (wiejskich) wyższy jest przy-

rost naturalny. Niekorzystną tendencją jest jednak spadek liczby urodzeń i ludności w wieku przedprodukcyjnym – szczególnie duży w obszarze metropolitalnym oraz w powiatach grodzkich.

W latach 1999–2005 w strukturze wieku ludności, generalnie następowały niekorzystne zmiany polegające przede wszystkim na zwiększaniu się liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. Rozkład przestrzenny tego zjawiska petryfikuje jeszcze bardziej niekorzystną strukturę demograficzną regionu. Rozmieszczenie ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym świadczy również o polaryzacji przestrzeni regionu. Starzejąca się część populacji województwa znajduje się w obszarach peryferyjnych województwa – szczególnie w obszarze nadbużańskim i radomskim.

Zauważalną nową tendencją jest wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w ośrodkach subregionalnych: Siedlcach, Płocku, Ostrołęce i Radomiu, które zaczynają przeżywać regres demograficzny, potwierdzający tezę o zmniejszaniu się ich potencjału społeczno-gospodarczego.

Najmłodszy demograficznie to Obszar Metropolitalny Warszawy (poza samą Warszawą) oraz kilka powiatów z obszaru największych wpływów aglomeracji warszawskiej: miński, grójecki, kozienicki, gdzie pomimo spadku liczby urodzeń wzrost ten rekompensowany jest napływem migracyjnym.

3. Bezrobocie

Zagadnienia bezrobocia w województwie mazowieckim są z reguły przedstawiane jako przebiegające relatywnie korzystnie w stosunku do innych regionów kraju – głównie ze względu na charakter gospodarki i potencjał społeczno-gospodarczy województwa. Decyduje o tym przede wszystkim stopa bezrobocia, która na Mazowszu jest zawsze niższa niż średnia w kraju. W 2005 r. wyniosła 13,8% i była niższa od krajowej – 17,6%. W stosunku do roku 1999 wzrosła tylko o 4,3%, zaś w kraju o 8,1% (mapa 5).

Biorąc jednak pod uwagę faktyczną liczbę bezrobotnych – w grudniu 2005 r. na Mazowszu bez pracy pozostawało 332,5 tys. osób i była to najwyższa liczba bezrobotnych w kraju. Co ósmy bezrobotny jest mieszkańcem Mazowsza. **W porównaniu z 1999 r. liczba bezrobotnych wzrosła w regionie o 33,4%, przy 18% w skali kraju.** Zmiany liczby bezrobotnych w analizowanym okresie ilustruje mapa 6.

Analiza dynamiki stopy bezrobocia w latach 1999–2005 wskazuje na jej zróżnicowanie w układzie: obszar metropolitalny Warszawy – peryferia. W grudniu 1999 r. i 2005 r. najniższa stopa bezrobocia wystąpiła w Warszawie oraz w silnie urbanizujących się powiatach podwarszawskich: pruszkowskim, piaseczyńskim, warszawskim zachodnim. Najwyższa stopa bezrobocia występuje w obszarach problemowych:

- w *radomskim*: w powiecie szydłowieckim, radomskim, przysuskim i mieście Radomiu,
- w *płockim*: w powiatach: płockim, gostyńskim, sierpeckim,
- *mławsko-żuromińskim*: w powiecie żuromińskim

i wzrosła w analizowanym okresie z 27,7% do 39,8%.

Zwiększyła się również liczba powiatów – tj. zasięg przestrzenny obszarów o najwyższej stopie bezrobocia – położonych w obszarach peryferyjnych (problemowych) województwa. Wskaźniki najwyższej stopy bezrobocia zaczynają również dotyczyć obszarów położonych w stosunkowo niewielkiej odległości od metropolii.

Można, zatem mówić o pogłębianiu zjawiska bezrobocia, petryfikowaniu niekorzystnych struktur społeczno-gospodarczych w przestrzeniach obszarów problemowych oraz o powstawaniu nowego zjawiska, tj. szybkiego i znaczącego wzrostu liczby bezrobotnych i stopy bezrobocia w obszarach największych wpływów aglomeracji warszawskiej, dotych-

czas mało konfliktowych, o złożonej strukturze zagospodarowania i relatywnie korzystnym rozwoju społeczno-gospodarczym.

Nadal utrzymuje się niekorzystna struktura bezrobotnych wyrażająca się wysokim udziałem: kobiet – ponad 50%, osób bez prawa do zasiłku – 86,8% i młodzieży do 25 lat – 20,9%.

Poziom bezrobocia jako relacja liczby bezrobotnych do liczby ludności w wieku produkcyjnym wskazuje na relatywnie dobre wykorzystanie zasobów pracy przez gospodarkę metropolii i obszaru metropolitalnego Warszawy. W 2005 roku w regionie wynosił 10,4% (mapa 7). Najwyższy poziom bezrobocia (ponad 32%) miał miejsce w gminach położonych w obszarach problemowych, a najmniejszy był w Warszawie i obszarze metropolitalnym Warszawy. Wysoki poziom bezrobocia zachowuje te same tendencje przestrzenne i obejmuje przede wszystkim obszary południowej i północnej części województwa.

4. Infrastruktura społeczna

Poziom wyposażenia Mazowsza w urządzenia i instytucje infrastruktury społecznej nadal jest mocno zróżnicowany, głównie ze względu na koncentrację placówek skupionych od wielu lat w miastach, a także ich stan techniczny i zakres świadczonych usług. Zdecydowana koncentracja infrastruktury społecznej występuje w Warszawie (mapa 8). Relatywnie dobrze w skali województwa wyposażone są ośrodki subregionalne. Dysproporcje w dostępie do placówek infrastruktury społecznej dotyczą relacji miasto-wieś.

W zakresie infrastruktury społecznej największe zmiany w regionie odnotowano w szkolnictwie wyższym i oświacie.

Na przestrzeni sześciu lat przybyło 31 nowych uczelni. W roku akademickim 2004/2005 funkcjonowało w województwie 100 uczelni wyższych, w tym 76 w Warszawie.

W ostatnich latach kontynuowany był proces rozwoju uczelni wyższych w ośrodkach subregionalnych, w których wzrosła liczba studentów średnio o 2%.

Istotnym dylematem polityki rozwoju potencjału akademickiego i naukowego na Mazowszu jest pytanie: czy proces ten koncentrować czy dekoncentrować? Jest to więc dylemat dotyczący w istocie wyboru między dostępnością do wiedzy, a jakością badań i efektywnością procesów dydaktycznych. Przyjmując założenie, że nauka jest podstawowym czynnikiem rozwoju regionu oraz mając na uwadze przyjętą w *Planie* politykę dotyczącą wspomagania subregionalnych ośrodków osadniczych, rozwój funkcji akademicko-badawczo-innowacyjnych powinien następować dalej w ośrodkach subregionalnych. Niewskazane byłoby tworzenie szkół wyższych w każdym powiecie, ale nie można wyłącznie koncentrować funkcji naukowych w Warszawie. Wprowadzane są więc działania przynoszące poprawę dostępności do szkolnictwa wyższego na obszarach pozametropolitalnych

W zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego zdecydowana koncentracja szkół występuje w Warszawie i podregionie warszawskim oraz w ośrodkach subregionalnych. Zmienia się struktura kształcenia ponadgimnazjalnego – wzrasta udział uczących się w liceach ogólnokształcących przy zdecydowanym spadku uczących się w szkołach zawodowych.

W zakresie opieki zdrowotnej zmiany dotyczą głównie szpitalnictwa. Nowe szpitale powstały w powiecie grójeckim, garwolińskim, mińskim, otwockim, wołomińskim, ale nie wpłynęło to znacząco na poprawę obsługi ludności w zakresie ilościowym. Uruchomienie nowych placówek specjalistycznych w Radomiu – Józefowie, Ostrołęce, Pułtusku, Grodzisku Mazowieckim, Garwolinie, Płońsku przyczyniło się do poprawy jakości świadczonych usług zdrowotnych: zwiększenia ilości badań profilaktycznych, dostępności do specjalistycznych usług medycznych i rozszerzenia możliwości diagnostycznych.

Warszawa nadal charakteryzuje się koncentracją szpitali, w tym wieloprofilowych oraz poradni specjalistycznych. Najgorsza pod tym względem sytuacja utrzymuje się w powiatach zwoleńskim, i radomskim.

Biorąc z kolei pod uwagę liczbę ludności na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej najgorsza sytuacja utrzymuje się w północnej i środkowej części województwa.

Zachodzące procesy starzenia się ludności powodują wzrost zapotrzebowania na placówki opieki społecznej; w ciągu analizowanego okresu ich ilość wzrosła o połowę. W domy i zakłady pomocy społecznej najlepiej wyposażona jest Warszawa i powiaty z nią sąsiadujące.

Na obszarze prawie całego województwa mazowieckiego w analizowanym przedziale czasowym miał miejsce wzrost nakładów budżetów gmin na opiekę społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca (mapa 9). Świadczy to o postępującym procesie ubożenia mieszkańców. Nadal z opieki społecznej najwięcej korzystają mieszkańcy obszarów problemowych: radomskiego oraz północnego Mazowsza, które charakteryzują się też wysoką stopą bezrobocia.

Generalnie rozkład przestrzenny wielkości nakładów na pomoc społeczną pokrywa się z wysokim poziomem bezrobocia.

5. Osadnictwo

Aktualnie sieć osadniczą województwa mazowieckiego tworzą:

- ośrodek metropolitalny Warszawa,
- 5 ośrodków równoważenia rozwoju: Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka i Ciechanów,
- 85 miast,
- 8 720 miejscowości wiejskich.

Struktura administracyjna województwa składa się z:

- 42 powiatów, w tym 37 ziemskich,
- 314 gmin, w tym 7 319 sołectw.

Sieć osadnicza Mazowsza ma charakter policentryczny – charakteryzuje ją kilkustopniowy układ hierarchiczny oraz stosunkowo równomierne, koncentryczne rozmieszczenie w przestrzeni ośrodków osadniczych.

W latach 1999–2005 wyraźnie widoczne są procesy przekształceń sieci osadniczej i organizacji struktury przestrzennej regionu, będące również skutkiem zmian społeczno-gospodarczych. Największe zmiany dotyczą wiejskiej sieci osadniczej, zmieniającej się w obszary suburbanizacji, prowadząc do zacierania się granic między miastem i wsią, czy wręcz wchłaniania przez miasta obszarów wiejskich. Zjawisko to szczególnie zaznacza się w gminach położonych w obszarze metropolitalnym Warszawy oraz wokół ośrodków subregionalnych i wiąże się z niekorzystnym z punktu widzenia ładu przestrzennego procesami żywiołowej urbanizacji. Wskaźnik urbanizacji w województwie mazowieckim przedstawia mapa 10.

Duża dynamika zmian sieci osadniczej ma miejsce na obszarach położonych w pobliżu głównych ciągów komunikacyjnych (drogowych i kolejowych) oraz na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo i turystycznie.

Zmiana osnowy transportowej procesów urbanizacyjnych z sieci połączeń kolejowych na połączenia drogowe przekształca pasmowy układ struktury organizacyjnej Mazowsza w układ pasmowo-węzłowy, w którym dominującą rolę pełni metropolia warszawska.

O przekształceniach struktury osadniczej decyduje obecny stan regulacji prawnych w zakresie gospodarki przestrzennej oraz nieuporządkowana sytuacja planistyczna. Prowadzi to w efekcie do lokalizacji zabudowy w myśl zasady: „każdy może budować, co chce, gdzie chce”. W wielu przypadkach prowadzi to do rozlewania się zabudowy mieszkaniowej w sposób niekontrolowany, powodujący wzrost kosztów infrastruktury, pogorszenie

warunków komunikacyjnych, negatywny wpływ na środowisko poprzez presję zabudowy mieszkaniowej na tereny prawnie chronione.

Powoduje to również chaos przestrzenny, a zabudowa zaczyna również intensywnie wkraczać w obszary strefowe regionu, stanowiące w normalnych warunkach przestrzeń położoną pomiędzy ogniwami układu osadniczego – terenami infrastruktury technicznej i terenami otwartymi.

Tempo rozwoju sieci osadniczej odzwierciedla duża intensywność budownictwa mieszkaniowego. W latach 1999–2005 w województwie mazowieckim oddano do użytku 175,5 tys. mieszkań, czyli 4,9 mieszkania średniorocznie na 1000 ludności, podczas gdy w Polsce – 2,8. Porównanie wskaźników w latach 1999–2005 wykazało korzystne tendencje w ruchu budowlanym na Mazowszu. Wzmożoną aktywność budownictwa odnotowano w Obszarze Metropolitalnym Warszawy. Jest ona wypadkową wielu procesów zachodzących w jego zasięgu: napływu migracyjnego ludności głównie z Warszawy, ale też z innych części regionu i kraju, znacznie wyższych dochodów ludności niż w pozostałej części województwa oraz przekształcaniu centrum Warszawy na dzielnice typowo handlowo-administracyjno-usługowe. Zapoczątkowany w latach dziewięćdziesiątych proces silnej presji urbanistycznej sprzyja rozwojowi miejscowości podwarszawskich pełniących funkcje „sypialni” stolicy, z charakterystycznym zjawiskiem „drugich domów”, z których mieszkańcy dojeżdżają do metropolii. Wynikiem tego jest duży ruch budowlany w tych ośrodkach. Podobne procesy zaobserwowano w strefach podmiejskich ośrodków subregionalnych: Płocka, Ostrołęki, Radomia, ale skala tych zjawisk jest znacznie mniejsza i ogranicza się do kilku gmin wokół ośrodka miejskiego.

Można stwierdzić, że największy ruch budowlany w latach 1999–2005 zaznaczył się w Warszawie i w gminach należących do podregionu warszawskiego, w powiatach grodzkich oraz w gminach położonych w ich sąsiedztwie.

6. Środowisko przyrodnicze

Województwo mazowieckie zajmuje znaczącą pozycję w systemie przyrodniczym kraju i kontynentu, głównie z uwagi na ukształtowany system powiązań ekologicznych, w których najważniejszą rolę pełnią doliny rzeczne Wisły, Bugu, Narwi i Pilicy. Wisła i Bug stanowią jednocześnie paneuropejskie korytarze ekologiczne, będące miejscem ochrony bioróżnorodności. Wraz z Narwią tworzą największy węzeł wodny w kraju. Ponad 40% powierzchni województwa należy do obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski, stanowiącego jednocześnie część tzw. Zielonych Płuc Europy. 30% powierzchni województwa ze względu na istniejące walory przyrodnicze jest objęta ochroną prawną.

W analizowanym okresie zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym objęły dwie sfery środowiska przyrodniczego: ochronę walorów przyrodniczych oraz standardy środowiska.

Ochrona walorów przyrodniczych następowała przede wszystkim poprzez wzmacnianie systemu obszarów objętych ochroną prawną tj. (mapa 11):

- powiększenie obszarów parków krajobrazowych: Kozińskiego i Nadbużańskiego i ustanowienie trzynastu nowych rezerwatów przyrody, w wyniku czego ich liczba przyrody wzrosła z 164 do 177;
- tworzenie europejskiej sieci obszarów Natura 2000 (mapa 12), obejmujące: utworzenie 9 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO), oraz wskazanie listy projektowanych specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO);
- uchwalenie planu ochrony – dla Mazowieckiego Parku Krajobrazowego i Nadbużańskiego, określającego zasady zagospodarowania i gospodarowania w obszarze parku; w trakcie opracowania są plany ochrony dla 3 parków krajobrazowych i Kampinoskiego Parku Narodowego;

- zwiększenie powierzchni leśnej (o około 4,5 tys. ha w latach 2000–2004);
- rozpoczęcie opracowania przez Samorząd Województwa *Programu zwiększania lesistości*.

Poprawa standardów środowiska polegała przede wszystkim na tworzeniu i porządkowaniu gospodarki wodno-ściekowej, ograniczeniu deficytu wód podziemnych, tworzeniu i porządkowaniu gospodarki odpadami.

W analizowanym okresie występuje utrzymywanie się niezadawalającego stanu wód powierzchniowych (brak wód I i II klasy czystości), pomimo zmniejszania się ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych ze źródeł komunalnych i przemysłowych. Nadal największym problemem jest nierozwiązana gospodarka ściekowa Warszawy i aglomeracji warszawskiej, gdzie ok. 50% nieoczyszczonych ścieków trafia do Wisły.

Mimo to w dziedzinie gospodarki wodno-ściekowej dokonują się największe zmiany:

- wybudowano ok. 10,8 tys. km sieci wodociągowej i 2,7 tys. km sieci kanalizacyjnej;
- oddano do eksploatacji 101 komunalnych oczyszczalni ścieków,
- wskaźnik mieszkańców korzystających z komunalnych oczyszczalni ścieków wzrósł z 40,6% do 47,4%.

Problemem jest nie nadążanie rozwoju sieci kanalizacyjnej za rozwojem sieci wodociągowej, co powoduje odprowadzanie do środowiska ścieków surowych, których liczba z każdym rokiem rośnie. Przegląd zmian w zakresie gospodarki wodno-ściekowej prezentuje mapa 13.

W zakresie ograniczania deficytu wód powierzchniowych działania dotyczyły przede wszystkim zwiększania retencji wód powierzchniowych poprzez budowę zbiorników wodnych: „Wykrot” na rzece Rozoga, zbiornik „Sterdyń”, jaz „Hamernia” zbiornika na rzece Zagózdzonka, zbiornika retencyjnego „Niewiadoma”. Ponadto wykonano prace przygotowawcze zmierzające do budowy zbiorników wodnych: na rzece Wkrze w gminie Strzegowo oraz na rzece Łasica w gminie Brochów.

W badanym okresie **zwiększyła się ilość powstających odpadów komunalnych** (z 260,3 do 313 kg/mieszkańca/rok). Największa ogólna masa odpadów zebranych powstaje w Warszawie oraz w powiatach aglomeracji warszawskiej: pruszkowskim, warszawskim zachodnim, piaseczyńskim, wołomińskim oraz w Radomiu i Płocku. Podstawowym sposobem unieszkodliwiania odpadów komunalnych jest składowanie bez wstępnej obróbki. Taki sposób zagospodarowania dotyczy ok. 90% zebranych odpadów. Również zbyt mała liczba obiektów i instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów w stosunku do masy odpadów wytworzonych skutkuje obniżaniem wskaźnika unieszkodliwiania odpadów poza składowaniem. Mapa 14 pokazuje inwestycje zrealizowane w latach 2002–2004 w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi.

Obszar województwa charakteryzuje się niezmiennie dużym zróżnicowaniem pod względem ilości wytworzonych odpadów sektora gospodarczego, co jest związane z działalnością przemysłową oraz ze sposobem zagospodarowania terenu. Największe ilości **odpadów przemysłowych** wytworzono na obszarze miast: Warszawy, Ostrołęki, Płocka oraz powiatów: kozienickiego i legionowskiego.

Na terenie całego województwa mazowieckiego wzrosła ilość powstających odpadów z sektora gospodarczego. Zmieniła się także struktura zagospodarowania odpadów przemysłowych: zmniejszył się udział formy wykorzystania, a wzrosły formy unieszkodliwiania poza składowaniem.

Większość działań w zakresie gospodarki odpadami dotyczyła: likwidacji i rekultywacji niewłaściwie urządzonych i eksploatowanych składowisk, rozbudowy i modernizacji istniejących składowisk, budowy i rozbudowy instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów.

Natomiast najważniejszego problemu w zakresie gospodarki odpadami tj. likwidacji poszczególnych mogilników i magazynów zawierających przeterminowane środki ochrony roślin nie udało się rozwiązać, nie zlikwidowano żadnego z tych obiektów.

7. Wartości kulturowe

Liczba zabytków ogółem tj.: obiektów ruchomych i nieruchomych oraz zabytków archeologicznych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków w latach 1999–2004 zmniejszyła się o 5,6%. Przyczyną nagłego zmniejszenia liczby zabytków jest przede wszystkim porządkowanie rejestru i wykreślenie obiektów w trybie administracyjnym (fizycznie nieistniejących lub przeniesionych do skansenów).

Pomimo zmniejszenia liczby zabytków województwo mazowieckie znajduje się wg danych za 2004 r. na czwartym miejscu w Polsce pod względem liczby zabytków.

Na podstawie „Raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych – grudzień 2004 r.” – opracowanego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, można stwierdzić, że podobnie jak w kraju największą grupę zabytków stanowią obiekty mieszkalne (20%), na drugim miejscu są zabytki sakralne (17%). Więcej niż w innych regionach kraju mamy pałaców i dworów oraz zabytkowych parków.

Aktualnie ok. 25% zabytków stanowi własność prywatną. Dotyczy to głównie zasobów mieszkaniowych, ale również dworów, pałaców, założeń zieleni. Dużą grupę właścicieli tworzą kościoły i związki wyznaniowe, w których posiadaniu znajduje się ok. 21% obiektów (głównie sakralnych i cmentarzy). Pomimo tendencji do prywatyzacji obiektów zabytkowych jeszcze ok. 22% zabytków jest własnością komunalną, a ok. 15% własnością Skarbu Państwa. Niski jest stopień zachowania i opieki nad zabytkami, gdzie 50% wymaga napraw i remontów. Najbardziej zagrożoną grupą zabytków w naszym województwie są dwory, pałace i zabytkowe parki, czyli zabytki ważne w krajobrazie regionu, będące obrazem historycznej struktury społecznej. Szczególnej ochrony ze względu na postępującą eliminację budowli wymaga architektura drewniana, która jest ważnym elementem pejzażu kulturowego. Zagadnienia związane z ochroną wartości kulturowych ilustruje mapa 15.

Dane dotyczące stanu zachowania zabytków świadczą o małej skuteczności dotychczasowych form ochrony konserwatorskiej w nowych warunkach ekonomicznych. Nadmierna presja urbanizacji, możliwości kształtowania zabudowy w sposób obcy dla tradycji, klimatu i tożsamości miejsc stanowi zagrożenie miast i wsi historycznych. Istotne zagrożenie przestrzeni kulturowej województwa stanowi niekontrolowane inwestowanie na obszarach historycznych wynikające z braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (mapa 16).

8. Turystyka

Obszary z walorami wypoczynkowymi zajmują ok. 30% powierzchni województwa. Dominują tereny o niskiej i średniej atrakcyjności – głównie leśne i nadrzeczne, najbardziej odpowiednie dla agroturystyki i rekreacji weekendowej. Obszary najcenniejsze zajmują zaledwie ok. 5% i występują tylko w kilkunastu gminach, głównie na Pojezierzu Gostynińskim oraz nad Jeziorem Zegrzyńskim, Bugiem, Narwią i Pilicą.

Województwo mazowieckie odgrywa jednak znaczącą rolę w polskiej turystyce, osiągając czołowe lokaty w rankingu wojewódzkim. Mazowsze niezmiennie od lat zajmuje pierwsze miejsce w krajowej turystyce przyjazdowej pod względem podróży urlopowo-wakacyjnych i podróży turystycznych. Najmocniejszą pozycję ma województwo w przyjazdach turystów zagranicznych (ponad 20% wielkości krajowej).

W objętych analizą latach dokonywał się powolny, ale stały rozwój funkcji turystyczno-wypoczynkowej województwa mazowieckiego. Turyści zagraniczni korzystający z obiektów noclegowych na Mazowszu stanowili w 1999 r. 18,4%, a w roku 2005 – 18,5% ogółu turystów zagranicznych. Wzrastała liczba miejsc noclegowych zbiorowego zakwaterowania przy wzroście liczby obiektów o wyższym standardzie.

W ostatnich latach coraz bardziej popularną formą wypoczynku staje się agroturystyka, która szczególnie rozwija się w subregionie siedleckim, w gminach nadbużańskich. Następuje również rozwój turystyki kwalifikowanej i turystyki rowerowej.

Turystyka, integrując w sobie szereg dziedzin gospodarki i wykorzystując walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, staje się ważnym elementem rozwojowym województwa. Jest to szczególnie istotne dla obszarów problemowych, które nie mając własnego dużego potencjału społeczno-gospodarczego powinny wykorzystywać dane im walory środowiska przyrodniczego i kulturowego. Zagospodarowanie turystyczne na tle walorów przyrodniczych i kulturowych prezentuje mapa 17.

9. Systemy infrastruktury technicznej

Transport

Przemiany społeczno-gospodarcze jakie następują w ostatnich kilkunastu latach spowodowały bardzo szybki rozwój motoryzacji. Od 1999 r. nastąpił wzrost liczby samochodów osobowych o 22,5% i ciężarowych o ok. 50%. Załamanie gałęzi przemysłu uzależnionych od surowców masowych (przewożonych koleją), przekształcenia na rynku pracy i edukacji, w znacznym stopniu zmieniły strukturę, kierunki i skalę zapotrzebowania na transport. Wieloletnie zaległości inwestycyjne, niedostateczne nakłady finansowe, a także kilkuletni proces prywatyzacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego Polskie Koleje Państwowe, doprowadziły do znacznego pogorszenia stanu infrastruktury kolejowej (sieci i taboru) oraz jakości świadczonych usług. Znaczna część przewozów pasażerskich i towarowych została przeniesiona z kolei na praktycznie bardzo niewiele zmienioną sieć dróg. System transportowy Mazowsza przedstawia mapa 18.

Sieć drogową na obszarze województwa w 2004 r. tworzyło 28,8 tys. km dróg o nawierzchni twardej. W stosunku do 1999 r. jej długość wzrosła o ok. 2% w związku z budową nowych odcinków dróg – przede wszystkim obwodnic na terenach zurbanizowanych. Jednocześnie długość dróg krajowych i gminnych nieznacznie zmalała na rzecz dróg wojewódzkich i powiatowych, co było spowodowane przekwalifikowaniem kategorii dróg. Sieć drogową ma charakter koncentryczny, generujący ruch do metropolii warszawskiej. Relatywnie słabo rozwinięty jest układ obwodnicowy, jednak i tu dokonują się zmiany, przede wszystkim na „dużej obwodnicy Warszawy”, a szczególnie na odcinku zachodnim drogi krajowej nr 50 relacji Sochaczew – Grójec.

W województwie mazowieckim brak jest ciągle autostrad i dróg ekspresowych istotnych w połączeniach międzyregionalnych, krajowych i międzynarodowych. Niewystarczająca hierarchizacja i niska jakość istniejącej sieci drogową powodują, że jest ona niedostosowana do rozmiarów dynamicznie wzrastającego ruchu, zwłaszcza ciężarowego i nie odpowiada standardom europejskim. Sytuację pogarsza zbyt duża dostępność do dróg krajowych, co jest przyczyną kolizji i konfliktów pomiędzy funkcją obsługi ruchu, a obsługą otoczenia ruchu. Najbardziej obciążone ruchem są drogi międzynarodowe oraz odcinki wlotowe do miast, zwłaszcza Warszawy (ponad 50 000 poj./dobę na drodze nr 7 – odcinek Raszyn – Janki i przejście przez Raszyn, nr 8 – Warszawa-Marki, nr 79 – Warszawa – Mysiadło).

Sieć kolejową województwa mazowieckiego tworzą w większości linie objęte umowami europejskimi. Warszawa ma połączenia kolejowe ze wszystkimi większymi miastami w kraju i Europie. W województwie mazowieckim w latach 1999–2005 zmniejszyła się długość eksploatowanych linii normalnotorowych o 72 km. Niska jakość infrastruktury i wynikające stąd ograniczenia przepustowości stwarzają problemy jej funkcjonowania, zarówno w obrębie węzła warszawskiego (niskie prędkości m.in. do Modlina, Tuszcz, Otwocka), jak i w obszarze województwa – na liniach jednotorowych Otwock – Pilawa i Warka – Radom. W powiązaniach regionalnych istotnym problemem pozostaje kwestia połączeń kolejowych Płocka.

Pozycję i rolę **transportu lotniczego** na Mazowszu wyznacza funkcjonowanie w Warszawie, największego w kraju, *Portu Lotniczego im. F. Chopina*. Skupia on ok. 61,4% ruchu pasażerskiego lotniczego w Polsce (88% międzynarodowego i 12% krajowego). W roku 2005 obsłużył ponad 7,0 mln osób, co w stosunku do roku 1999 dało wzrost o ponad 76,9%. Jest to wynikiem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz liberalizacji przepisów regulujących transport lotniczy. Przyjęcie polityki „otwartego nieba” spowodowało pojawienie się na warszawskim lotnisku 13 nowych przewoźników, z których 8 zalicza się do grupy tzw. „niskokosztowych” stanowiący poważną konkurencję dla linii tradycyjnych jak i czarterów. Port lotniczy w Warszawie ze względu na potrzeby gospodarcze, komunikacyjne i turystyczne Polski, będzie rozwijany do osiągnięcia pułapu limitowanego przepustowością dróg startowych planowaną na 10 mln – 12,5 mln pasażerów rocznie. Dla jej osiągnięcia rozpoczęta została (w 2004 roku) budowa Terminala II o docelowej przepustowości 6,5 mln pasażerów/rok. Problemem jest brak sprawnego powiązania lotniska z miejskim i pozamiejskim układem transportowym (drogowym, kolejowym, komunikacją publiczną). Ograniczona przepustowość i możliwości rozwojowe oraz jego uciążliwość dla terenów otaczającej zabudowy mieszkaniowej, przy stale rosnącym ruchu (w ciągu ostatniego dziesięciolecia – 2,5 krotnie), a także przewidywane prognozy wzrostu i koncentracji ruchu lotniczego w Warszawie (150 – 200% do 2020 roku) zdecydowały o podjęciu prac studialnych dotyczących nowego centralnego lotniska dla Polski.

W drogowej **komunikacji publicznej** w latach 1999–2004 nie zwiększyła się znacząco ani liczba regionalnych linii regularnych ani długość tras. Nastąpił spadek przewiezionych pasażerów, na co miał wpływ wzrost liczby samochodów osobowych. W ostatnich latach znaczącą rolę w samochodowych przewozach regionalnych odgrywają przewoźnicy prywatni, których liczba i zasięg systematycznie rośnie. Ważnym problemem dla zakładanego zrównoważonego rozwoju transportu jest, zarówno wzrost użytkowania samochodów osobowych, jak i spadek wykorzystania kolei. Pasażerskie, regionalne przewozy kolejowe ukierunkowane są przede wszystkim na dojazdy do pracy, nauki i usług w Warszawie.

Mimo dokonujących się zmian w strukturze organizacji przewozów pasażerskich i rosnącego zatłoczenia dróg i posiadanych rezerw przewozowych, koleje wciąż stanowią zbyt słabą alternatywę dla większości podróżujących samochodami. Wiąże się to ze stanem technicznym taboru i sieci, powodującym konieczność ograniczania prędkości eksploatacyjnych na wielu liniach, wydłużonym czasem przejazdu, częstotliwością kursowania i niskim stopniem bezpieczeństwa pasażerów.

Transport towarowy w województwie mazowieckim związany jest głównie z Warszawą oraz jej bezpośrednim otoczeniem. Największe obciążenie ruchem ciężarowym występuje na drodze krajowej nr 50 Sochaczew – Mińsk Mazowiecki, a także na drogach o znaczeniu międzynarodowym. Lotniczy transport ładunków odbywa się przy pomocy terminala cargo o deklarowanej rocznej przepustowości – 80 tys. ton. Znaczący udział CMPL „Okęcie” w przewozach zarówno pasażerskich jak i towarowych oraz ich stały wzrost, powodują coraz większe zatłoczenie lotniska. Znaczącą rolę w częściowym rozwiązaniu tego problemu może

odegrać lotnisko w Modlinie, przejmując takie funkcje jak: obsługę przewoźników tanich lotów, czarteru, nocnych lotów, a także przewozy towarowe.

Największy udział na polskim rynku kolejowych przewozów towarowych ma Spółka PKP CARGO S.A. Główne obiekty obsługi (terminale) zlokalizowane są w Warszawie (Praga, Odolany, Kozia Górka, Okęcie) i Pruszkowie. W ostatnim czasie powstał nowy terminal kontenerowy w Mławie.

Obiekty składowania i dystrybucji towarów – **centra logistyczne** rozwijają się głównie w sektorze prywatnym, wykorzystując dobry dostęp głównych tras transportowych (najczęściej drogowych) i skupiają się w południowo-zachodnim obszarze aglomeracji warszawskiej: wzdłuż drogi krajowej nr 2 na odcinku Warszawa – Sochaczew, nr 7 i 8 Janki, Nadarzyn, Mszczonów oraz nr 79 w kierunku Piaseczna.

Mimo iż w ostatnich latach nastąpiła poprawa w zakresie realizacji inwestycji transportowych, zwłaszcza na trasach o znaczeniu międzynarodowym (modernizacja dróg i linii kolejowych, budowa tras obwodowych, rekonstrukcje nawierzchni), to „luka infrastrukturalna”, wynikająca z wieloletniego niedoinwestowania tej dziedziny, jest jednym z czynników ograniczających spójność Mazowsza oraz sprawność powiązań krajowych i transeuropejskich.

Systemy energetyczne

a) Elektroenergetyka

Zapotrzebowanie województwa mazowieckiego na **moc i energię elektryczną** jest pokrywane w oparciu o produkcję własną (z elektrowni: Kozienice, Ostrołęka i Dębe oraz elektrociepłowni warszawskich: Siekierki i Żerań) oraz dostawy zewnętrzne (głównie z elektrowni Bełchatów oraz zespołu elektrowni Pątnów – Adamów – Konin). Na terenie województwa mazowieckiego występuje jednak stale rosnące zagrożenie awarią systemową ww. sieci, zwłaszcza w obrębie Warszawskiego Węzła Elektroenergetycznego, spowodowane niewystarczającą w stosunku do potrzeb przepustowością systemu przesyłowego 400 kV i brakiem połączeń alternatywnych w tym systemie.

Z powodu utraty ważności większości miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (w 2004 roku) została zabudowana część terenów na trasach planowanych sieci – szczególnie w gminach podwarszawskich. W związku z tym niemożliwe stało się zachowanie ciągłości przestrzennej korytarza sieci przesyłowej wysokiego napięcia tzw. południowego półpierścienia warszawskiego (dwutorowej linii 400 kV Miłosna – Ołtarzew), bardzo istotnego dla bezpieczeństwa energetycznego stolicy. W sporządzonym w 2005 roku przez PSE – OPERATOR S.A. *Studium zaopatrzenia aglomeracji warszawskiej w energię elektryczną w dłuższym horyzoncie czasowym z uwzględnieniem potrzeb m. st. Warszawy* zrezygnowano z budowy tzw. „warszawskiego półpierścienia południowego” linii elektroenergetycznej 400 kV po trasie przewidywanej w dotychczasowych dokumentach planistycznych, zastępując go systemem innych połączeń obwodowych, zaproponowanych w kilku wariantach.

W zakresie elektroenergetycznych inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, uwzględnionych w *Planie*, zrealizowano jedynie planowany zakres modernizacji elementów punktowych tj. elektrociepłowni Żerań i stacji 220/110 kV Mory oraz rozpoczęto modernizację stacji 220/110 Towarowa, oraz stacji 400/220/110 kV Miłosna. Systemy energetyczne w województwie mazowieckim ilustruje mapa 19.

b) Gazownictwo

Dostawa gazu sieciowego w województwie mazowieckim realizowana jest z krajowego systemu gazowniczego, zasilanego gazem importowanym z Rosji i Ukrainy oraz pozyskiwanym ze złóż krajowych na Podkarpaciu. Negocjowana od kilku lat na szczeblu centralnym, kwestia rozbudowy gazociągu „Jamał” o „drugą nitkę” w dalszym ciągu nie została rozstrzygnięta. Natomiast ogłoszona w 2005 roku, przez Rosjan i Niemców, koncepcja budowy gazo-

ciągu północnego pod dnem Morza Bałtyckiego stanowi „zagrożenie” dla planowanej realizacji drugiej nitki gazociągu jamajskiego w obszarze Polski.

Łączna długość sieci gazowej w roku 2004 liczyła na Mazowszu 12, 9 tys. km i wzrosła o ok. 25% w stosunku do roku 1999, przy bardzo dużym zróżnicowaniu przestrzennym w poziomie gazyfikacji. Ok. 70% rozdzielczych sieci gazowych i przyłączonych do nich budynków mieszkalnych występuje w obszarze metropolitalnym Warszawy, natomiast peryferie województwa (z wyjątkiem większych miast) są zgazyfikowane na poziomie kilku procent.

Gazociągi wysokiego ciśnienia na terenie województwa posiadają rezerwy wydajności umożliwiające rozwój sieci, jednak warunkiem stawianym przez operatorów jest opłacalność ekonomiczna gazyfikacji nowych terenów. Natomiast względy ochrony środowiska np. na obszarach cennych przyrodniczo nie są czynnikiem decydującym o realizacji inwestycji gazowych. W ostatnich latach zapotrzebowanie na gaz ziemny znacznie zmalało ze względu na jego wysokie ceny.

Nowe inwestycje z zakresu gazownictwa, realizowane w okresie od uchwalenia *Planu* praktycznie dotyczyły rozwoju sieci lokalnej (dystrybucyjnej). Dotychczas nie zostały podjęte działania dotyczące przedsięwzięć z zakresu rozbudowy systemu przesyłowego gazu (uwzględnione w *Planie* na wniosek Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa S.A.).

Zaopatrzenie województwa w ***paliwa płynne*** oparte jest na importowanej ropie naftowej. Przepustowość istniejącego ropociągu „Przyjaźń” jest w całości wykorzystana i dla jej zwiększenia trwa jego rozbudowa o trzeci rurociąg DN 800. Natomiast planowany ropociąg z Morza Kaspijskiego przez Brody (Ukraina) jest na etapie sporządzania koncepcji.

**OCENA REALIZACJI
INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO
O ZNACZENIU PONADLOKALNYM**

III. Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

1. Ponadlokalne inwestycje celu publicznego w świetle uregulowań prawnych

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym wprowadziła termin: „zadania dla realizacji inwestycji celów publicznych”, definiując to określenie jako „każdą działalność państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, wynikającą z ustaw, o ile wymaga ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu i jest finansowana w całości lub w części z budżetu państwa lub jednostki samorządu terytorialnego”. Definicja ta została następnie rozszerzona o zapis, że „może to być także, na wniosek właściwego ministra lub wojewody, zadanie służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, realizowane w całości lub w części ze środków inwestora”.

Zadania samorządu województwa oraz zadania rządowe uznano jako zadania ponadlokalne celów publicznych. Zadania wojewódzkie miały być przygotowywane przez Zarząd Województwa i uchwalane przez Sejmik Województwa.

Wojewoda miał sporządzać i prowadzić *rejestr wojewódzki*, obejmujący zadania rządowe i zadania samorządu województwa. Zadania rządowe miały być ustalane w programach sporządzanych przez ministrów i centralne organy administracji rządowej oraz podlegać zatwierdzeniu przez Radę Ministrów, po ich zaakceptowaniu przez Prezesa RCSS i w uzgodnieniu z Prezesem Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast. *Centralny rejestr zadań rządowych* miał prowadzić Prezes Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadziła nowe pojęcie inwestycji celu publicznego – jako działania o znaczeniu lokalnym (gminnym) i ponadlokalnym (powiatowym, wojewódzkim, krajowym), stanowiące realizację celów, o których mowa w art. 6 ustawy o gospodarce nieruchomościami. Zmiana ta oznaczała, że zmieniło się kryterium inwestycji celu publicznego z przedmiotowego na podmiotowe. W myśl ustawy z 2003 r. – o publicznym charakterze przedsięwzięcia decyduje cel (przedmiot), a nie to kto jest jego realizatorem.

Realizacja inwestycji celu publicznego wymaga zapewnienia odpowiednich środków finansowych, co w systemie krótkoterminowego okresu planowania jest niezwykle trudne i oznacza w praktyce uwzględnianie tylko tych inwestycji, które mają konkretnych inwestorów i zapewnione środki finansowe. Skutkuje to wykluczeniem wielu inwestycji o dłuższym horyzoncie czasowym, zawartych w dokumentach i materiałach, nie zawsze przesądzających termin, koszt i inwestora zadania.

W obowiązującym Planie uwzględniony został pełny zakres zapisów dotyczących inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym, tj.:

- programów zadań rządowych, służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych,
- programów zadań samorządowych, służących realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego.

Na dzień sporządzania *Planu* – na obszarze województwa mazowieckiego istniał tylko Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa, zgłoszony przez Ministra Obrony Narodowej, zawierający zadania wpisane do *centralnego rejestru zadań rządowych*.

Jednakże kierując się zapisami ustawy z 2003 r., w *Planie* uwzględniono także wszystkie przedsięwzięcia zawarte w dokumentach samorządowych (*Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego, Wojewódzki Program Rozwoju Regionalnego na lata 2001–2006, Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego, Plan Gospodarki Odpadami dla województwa mazowieckiego na lata 2004–2011*) oraz dokumentach i materiałach rządowych,

w tym z zakresu polityki transportowej, energetycznej, wymagań w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i ochrony dóbr kultury.

Niezależnie od ustawowego obowiązku uwzględnienia zadań rządowych i samorządowych, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* wyrażając politykę przestrzenną województwa oraz pełniąc funkcję koordynacyjną, uwzględnia również ponadlokalne przedsięwzięcia publiczne zawarte w innych dokumentach, sporządzanych przez organy odpowiedzialne za poszczególne elementy zagospodarowania przestrzennego i zarządców poszczególnych systemów. Nie były to jednak zadania w rozumieniu programów rządowych, wpisane do *wojewódzkiego rejestru zadań rządowych*. Zadania te często miały charakter postulatywny – i w taki sposób uwzględniono je w *Planie*.

Załącznikiem do *Planu* był „Wykaz proponowanych zadań dla realizacji inwestycji celu publicznego – instrumenty *Planu*”.

2. Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o funkcjach ponadlokalnych

Poniższą ocenę realizacji inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym oraz wykaz tych inwestycji wykonano dla czasookresu po uchwaleniu *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*.

2.1. Infrastruktura społeczna

Realizacja zadań w zakresie ponadlokalnej infrastruktury społecznej w odniesieniu do inwestycji celu publicznego obejmowała głównie działania w zakresie ochrony zdrowia, a w szczególności budowy i rozbudowy szpitalnictwa.

Zadania z zakresu ochrony zdrowia to inwestycje wieloletnie, posiadające charakter budowlano-montażowy, remontowy i wyposażeniowy. Ich realizacja spowodowała znaczne zwiększenie powierzchni oraz podniesienie standardu placówek lecznictwa. Realizacja inwestycji w zakresie opieki zdrowotnej obejmowała: rozwój i modernizację placówek opieki stacjonarnej, w tym szpitalnej i specjalistycznej, poprawę dostępności i restrukturyzację usług szpitalnych. Zrealizowane zadania to:

- budowa Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Radomiu-Józefowie,
- budowa Szpitala Rejonowego w Przasnyszu,
- budowa Instytutu Hematologii w Warszawie.

W trakcie realizacji znajduje się:

- budowa Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Ostrołęce,
- budowa Szpitala w Pułtusku,
- budowa Szpitala Zachodniego w Grodzisku Mazowieckim,
- rozbudowa i modernizacja Szpitala Rejonowego w Garwolinie,
- rozbudowa Szpitala Rejonowego w Łosicach,
- modernizacja i rozbudowa Szpitala w Płońsku,
- modernizacja, rozbudowa i doposażenie Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Ciechanowie.

Realizacja tych zadań miała więc miejsce przede wszystkim w ośrodkach subregionalnych: Radomiu i Ostrołęce oraz w środkach powiatowych: Garwolinie, Grodzisku Mazowieckim, Łosicach, Płońsku Przasnyszu i Pułtusku. Powiaty, w których realizowane były w/w zadania nie odnotowały wprawdzie znaczącego wzrostu wskaźników wyposażenia w obiekty służby zdrowia (np. liczby łóżek na 10 000 mieszkańców), ale uruchomienie oddziałów szpitalnych spowodowało poprawę warunków świadczonych usług zdrowotnych, a tym samym zdrowia mieszkańców. W związku z oddaniem do użytku poradni i laboratoriów w szpitalach

wyposażonych w specjalistyczną aparaturę medyczną stworzono warunki dla zwiększenia ilości badań profilaktycznych. Zwiększyła się dostępność chorych do specjalistycznych usług medycznych oraz nastąpiło rozszerzenie możliwości diagnostycznych.

Większość tych inwestycji można zaliczyć do działań na rzecz wspierania ośrodków subregionalnych, będących ośrodkami równoważenia rozwoju oraz wybranych ośrodków osadniczych (powiatowych) jako wielofunkcyjnych obszarów aktywizacji. Oddziaływały one przede wszystkim w zakresie poprawy poziomu obsługi ludności w ich najbliższym otoczeniu.

Ważną inwestycją jest zakończona budowa Instytutu Hematologii w Warszawie o zasięgu ogólnokrajowym oraz budowa Szpitala Zachodniego w Grodzisku Mazowieckim, obsługującego przyległe powiaty zachodnie Obszaru Metropolitalnego Warszawy.

Budowa Instytutu o zasięgu ogólnokrajowym przyczyni się do wzrostu potencjału w dziedzinie nauk medycznych: rozwoju nowych technologii i wysoko specjalistycznych procedur medycznych. Instytut oraz szpital w Grodzisku Mazowieckim wpisują się w politykę poprawy efektywności struktur przestrzennych w aglomeracji warszawskiej, przyczyniając się do wspomagania rozwoju funkcji metropolitalnych.

2.2. Dziedzictwo kulturowe

Realizacja zadań zapisanych w *Planie* dotyczy przede wszystkim ochrony wartościowych układów urbanistycznych i ruralistycznych. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, historyczne układy urbanistyczne lub ruralistyczne mogą być objęte następującymi formami ochrony:

- wpisem do rejestru zabytków na podstawie decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- ustaleniem ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, którego uchwalenie leży w gestii rady gminy.

W 2005 r. do rejestru zabytków województwa mazowieckiego wpisano historyczne układy urbanistyczne: Droбина i Raszyna. Jednocześnie do rejestru **nie zostały wpisane żadne układy urbanistyczne i ruralistyczne zawarte w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*** (*Plan* uzgadniany był przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).

Zrealizowano następujące zadania zawarte w *Planie*:

- renowacja zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego im. F. Chopina w Sannikach (pow. Gostyniński) – realizacja w toku; otrzymano pozwolenie na odbudowę zabytkowego parku, wniosek na renowację pałacu jest w trakcie przygotowania;
- remont kaplicy zabytkowej z basztą oraz rekonstrukcja zabudowy wzgórza zamkowego w Gostyninie – w trakcie realizacji;
- rewitalizacja zabytkowego zespołu miejskiego – obiekt reursy i byłej kregielni w Żyrardowie – realizacja w toku; otrzymano pozwolenie na budowę.

Opóźnienia w realizacji zadań mają głównie podłoże finansowe. Poprawa stanu zabytków i większe wykorzystanie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym powinno być szansą dla rozwoju regionu. Szczególnie jest to istotne, gdy znaczna część tego dziedzictwa rozmieszczona jest w obszarach pozametropolitalnych i obszarach problemowych, do których adresowana jest polityka przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym, wykorzystująca m.in. walory środowiska kulturowego, przyrodniczego, będące jednocześnie promocją i zwiększaniem atrakcyjności turystycznej regionu.

2.3. Ochrona środowiska

Realizacja ponadlokalnych inwestycji celu publicznego w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego dotyczyła przede wszystkim gospodarki odpadami oraz gospodarki wodno-ściekowej. Inwestycje w zakresie gospodarki odpadami przedstawia mapa 14.

Inwestycje **w zakresie gospodarki odpadami** polegały przede wszystkim na rozbudowie, modernizacji i budowie nowych obiektów oraz instalacji do segregowania, odzysku i unieszkodliwiania odpadów. Przyniosły one następujące efekty:

- rozbudowano i zmodernizowano istniejące składowiska oraz wybudowano nowe obiekty:
  - oddano do użytku nowe kwatery na składowiskach w Płocochowie (pow. pułtuski) dla regionu ciechanowskiego i w Otwocku – Świerku dla regionu m.st. Warszawy;
  - podjęto prace modernizacyjne na składowiskach w: Uniszczach Cegielni (pow. mławski), Płocochowie (powiat pułtuski), Woli Pawłowskiej (pow. ciechanowski), Węgrowie-Ruszczyźnie (pow. węgrowski);
- wybudowano i rozbudowano instalacje do odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, w tym:
  - rozpoczęto realizację instalacji do unieszkodliwiania odpadów ulegających biodegradacji (kompostowni) w ramach ZUOK – w powiecie pułtuskim i siedleckim;
  - rozpoczęto budowę zakładu unieszkodliwiania odpadów komunalnych na bazie istniejącego składowiska w Uniszczach Cegielni;
  - rozpoczęto realizację projektów z zakresu gospodarki odpadami współfinansowanych przez UE w Radomiu, gdzie realizowana będzie linia segregacji odpadów zmieszanych, kompostownia frakcji z odpadów zmieszanych, kompostowania odpadów zielonych i biodegradowalnych, przerób odpadów wielkogabarytowych;
- tworzenie potencjału technicznego do segregacji odpadów opakowaniowych (stacje segregacji, stacje przeładunkowe) np.:
  - uruchomienie linii sortowniczej odpadów komunalnych pochodzących z pojemników do selektywnej zbiórki odpadów dla lewobrzeżnej części Warszawy (dzielnica Ursus);
  - oddanie do użytku modułowej stacji segregacji odpadów komunalnych w Uniszczach Cegielni.

Inwestycje te były lokalizowane zarówno w Warszawie jak i w aglomeracji warszawskiej, obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej a także na obszarach położonych peryferyjnie. Na szczególne podkreślenie zasługuje jednak stosunkowo duży udział inwestycji lokalizowanych w obszarach pozametropolitalnych, poprawiający standardy środowiska przyrodniczego i warunków życia ludności wpisując się w politykę przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym, adresowaną przede wszystkim do peryferyjnych obszarów problemowych.

Według informacji uzyskanych od Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w województwie mazowieckim nie zostało zrealizowane żadne z zadań dotyczących zlikwidowania 12 mogiłników i magazynów zawierających przeterminowane środki ochrony roślin i ich opakowań, zlokalizowanych przede wszystkim w radomskim obszarze problemowym oraz w powiatach: białobrzeskim, mławskim, grójeckim, sokołowskim i żyrardowskim.

W zakresie **gospodarki wodno-ściekowej** zrealizowano następujące inwestycje wskazane w *Planie* na podstawie „Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych”.

W zakresie porządkowania gospodarki ściekowej:

- zakończono modernizację oczyszczalni w Pruszkowie, Otwocku i Płońsku,
- wybudowano oczyszczalnię „Południe” w Warszawie oraz układy przesyłowe ścieków do oczyszczalni,
- przygotowano modernizację i rozbudowę oczyszczalni ścieków „Czajka” w Warszawie wraz z budową kanałów przesyłowych,

- wybudowano oczyszczalnię ścieków przy zalewie w Domaniewie,
- zmodernizowano oczyszczalnię ścieków: w Grodzisku Mazowieckim, Błoniu i „Maszewo” w Płocku,
- rozbudowano i zmodernizowano oczyszczalnię: w Mińsku Mazowieckim, Węgrowie i Wołominie.

W zakresie zwiększenia pewności dostaw wody oraz poprawę jej jakości:

- zakończono realizację stacji uzdatniania wody w Wieliszewie (II etap budowy Wodociągu Północnego),
- wybudowano magistrale przesyłowe z Wodociągu Północnego, magistrale ogólnomiejskie Wodociągów Układu Centralnego dostarczających wodę do miejscowości podwarszawskich,
- wybudowano sieć wodociągową wokół zalewu w Domaniewie.

Według „Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych” – aktualizacja 2005 r.” – aglomeracje o RLM¹ powyżej 100 000, w których oczyszczalnie ścieków spełniały wymagania prawa w 2004 r. na terenie województwa znajdują się w: Ciechanowie, Otwocku i Pruszkowie, przy czym w odniesieniu do dwóch ostatnich zrealizowano modernizację i rozbudowę w latach 2003–2004. Ponadto efekt ekologiczny w 2006 r. osiągnie nowa oczyszczalnia „Południe” w Warszawie oraz oczyszczalnia w Wołominie.

W ramach zadań dla aglomeracji o RLM od 100 000 – 15 000 zrealizowano modernizację oczyszczalni w Płońsku. W ten sposób wymagania prawne w 2004 r. spełniają oczyszczalnie w: Płońsku, Pułtusk, Serocku, Sokołowie Podlaskim i Szydłowcu. Efekt ekologiczny w 2005 r. osiągnęły oczyszczalnie w: Błoniach, Garwolinie, Grójcu, Górze Kalwarii, Warce, Nowym Dworze Mazowieckim, Sulejówku, Chorzela i Sierpcu. Ponadto efekt ekologiczny w 2006 r. osiągnie oczyszczalnia w Radzyminie i Wołominie.

Rozmieszczenie inwestycji o charakterze ponadlokalnym w zakresie gospodarki wodno-ściekowej dotyczy podobnie jak w przypadku gospodarki odpadami różnych przestrzeni województwa i trudno mówić o koncentracji inwestycji w tym zakresie, co uznać należy za pozytywny proces. Z punktu widzenia jednak standardów środowiska szczególnie duże znaczenie ma realizacja oczyszczalni ścieków „Południe” oraz modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków „Czajka” w Warszawie, gdyż 50% nieoczyszczonych ścieków komunalnych z metropolii warszawskiej trafia bezpośrednio do Wisły. Uruchomienie oczyszczalni ścieków „Południe” oraz modernizacja oczyszczalni ścieków „Czajka” jest podstawowym elementem porządkowania gospodarki wodno-ściekowej Wisły i problemu zanieczyszczeń Wisły na terenie Warszawy.

W zakresie **ochrony przyrody** zrealizowano następujące zadania:

- utworzono 3 rezerваты przyrody:
  - faunistyczny: *Stawy Gnojna im. Rodziny Bieleckich* o pow. 19,35 ha (gm. Mszczonów, pow. żyrardowski),
  - florystyczny: *Podjabłońskie* o pow. 38,25 ha (gm. Ceranów, pow. sokołowski),
  - leśny Dęby Biesiadne im. Mariana Pułkowskiego o pow. 17,2 ha (Gm. Głowaczów, powiat kozienicki).

Rezerваты te nie posiadają jednak *planów ochrony*, podstawowych dokumentów określających zasady zagospodarowania na tych obszarach.

Jako bardzo istotne przedsięwzięcia o znaczeniu ponadlokalnym, niebędące jednak w świetle ustawy *o ochronie przyrody* inwestycjami celu publicznego (tylko parki narodowe

---

¹ Teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków komunalnych, natomiast przez RLM – jednego równoważnego mieszkańca – rozumie się ładunek substancji organicznych biologicznie rozkładanych wyrażony jako wskaźnik 5-dobowego biochemicznego zapotrzebowania na tlen w ilości 60g/dobę.

i rezerwy przyrody są inwestycjami celu publicznego) należy uznać wykonane projekty i opracowania studialne dla projektowanych parków krajobrazowych:

- opracowano I etap projektu Kurpiowskiego Parku Krajobrazowego, obejmującego doliny Omulwi i Płodownicy,
- opracowano koncepcję utworzenia Wiślansko-Narwiańskiego Parku Krajobrazowego między Warszawą a Płockiem,
- opracowano projekt utworzenia Parku Krajobrazowego „Doliny Środkowej Wisły” między Górą Kalwarią a Dęblinem, od ujścia rzeki Świder do Puław,
- opracowano projekt utworzenia Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Pilicy.

Z powodu braku środków finansowych nie planuje się natomiast w najbliższej przyszłości:

- objęcia ochroną prawną doliny Narwi z kompleksem Pulwy,
- utworzenia parku krajobrazowego im. M. Chełmońskiego pomiędzy Wysoczyzną Rawską, Równiną Łowicko-Błońską a Chojnowskim Parkiem Krajobrazowym (również ze względu na znaczne przekształcenia środowiska tego obszaru).

Wprowadzenie europejskiej sieci Natura 2000 nie jest również inwestycją celu publicznego o charakterze ponadlokalnym.

2.4. Systemy transportowe

Położenie Mazowsza w europejskim i krajowym systemie transportowym przesądza o pierwszoplanowym znaczeniu transportu, jako głównego czynnika rozwoju przestrzennego regionu. Działania inwestycyjne na sieci dróg (krajowych, wojewódzkich), kolei, czy w transporcie lotniczym, przyczyniają się do usprawniania połączeń międzynarodowych, krajowych i regionalnych. Lepsze powiązania komunikacyjne zapewniają większą spójność przestrzenną, a także szybszy rozwój gospodarczy miast i gmin, większą atrakcyjność terenów (szczególnie w obszarach pozametropolitalnych) dla tworzenia nowych miejsc pracy. Wytwarzają one pasma aktywności społeczno-gospodarczej, oraz – w sensie inżynierii komunikacyjnej – mniejszy koszt eksploatacji pojazdów, a przede wszystkim większe bezpieczeństwo ruchu drogowego. Określone i wskazane w *Planie* pasma aktywności społeczno-gospodarczej oparte zostały o paneuropejskie korytarze transportowe, uzupełnione korytarzami ponadregionalnymi oraz połączeniami obwodowymi.

Najważniejsze przedsięwzięcia celu publicznego dotyczyły właśnie rozbudowy infrastruktury transportowej położonej w korytarzach oraz stanowiącej połączenia obwodowe. Realizację ponadlokalnych inwestycji w zakresie systemu transportowego prezentuje mapa 20.

a) Infrastruktura drogowa

W okresie 2004–2005 r. realizacja infrastruktury drogowej w **korytarzach paneuropejskich** obejmowała:

- Korytarz II Berlin – Warszawa – Moskwa: przebudowano odcinki drogi krajowej nr 2 stanowiącej ciąg alternatywny dla planowanej autostrady A2, i do chwili jej realizacji, przenoszącej ruch na kierunku wschód-zachód; przebudowano linię kolejową E20 Berlin – Warszawa – Moskwa (do Siedlec) podnosząc jej parametry eksploatacyjne do standardów europejskich;
- Korytarz VI Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylna – Ostrawa: kontynuowano przebudowę drogi krajowej nr 7, na odcinku Warszawa – Gdańsk, do parametrów drogi ekspresowej.

W ponadregionalnych korytarzach transportowych, stanowiących potencjalne pasma aktywności gospodarczej, realizacja inwestycji drogowych w okresie 2004 – 2005 odbywała się etapowo:

- Największe zrealizowane inwestycje dotyczą pasma południowego na kierunku wschód-zachód (Piotrków Trybunalski – Radom – Lublin), gdzie dokonano przebudowy drogi krajowej nr 12 na odcinku: Zwoleń-gr. woj. lubelskiego, Radom – Podgóra, Gielniów-gr. woj. łódzkiego;
- W paśmie Płock – Warszawa dokonano rehabilitacji nawierzchni w ciągu drogi krajowej Nr 62 na trzech odcinkach: Płock – Słupno, Chylin – Wilczkowo i w m. Nowy Duniów. Zrealizowana budowa nowej przeprawy mostowej przez rz. Wisłę w Płocku (bez dojazdów), to bardzo ważny etap w usuwaniu „wąskiego gardła” i udrożnienia ruchu w samym mieście, jak i ruchu tranzytowym;
- W paśmie Warszawa – Radom – Kielce kontynuowane były prace związane z odnową nawierzchni drogi krajowej Nr 7 na odcinku Radom – Skarżysko Kamienna.

Spójności i dostępności regionu oraz miasta stołecznego Warszawy (oprócz ww. promienistego układu drogowego) służyły następujące przedsięwzięcia usprawniające system połączeń obwodowych:

- Najliczniejsze zadania inwestycyjne zrealizowano na „Dużej Obwodnicy Warszawy”, stanowiącej połączenie dla prowadzenia ruchu tranzytowego (ciężkiego, towarowego). Dotyczą przede wszystkim drogi krajowej nr 50, której znaczny odcinek został już przebudowany (Sochaczew – Grójec) i kontynuowane są prace na dalszym jej odcinku. Wykonano także szereg prac remontowych na drodze nr 62.
- W zakresie kształtowania „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”, łączącej ośrodki subregionalne: Płock, Ciechanów, Siedlce, Radom (z postulowanym połączeniem przez Ostrołękę), wykonano prace poprawiające parametry techniczne i eksploatacyjne wielu odcinków dróg krajowych nr 60 i nr 12 oraz drogi wojewódzkiej nr 627 (również w połączeniu postulowanym).
- W najbliższym czasie, w połączeniach obwodowych miejskiego systemu transportowego Warszawy, priorytetową inwestycją drogową będzie realizacja ekspresowej obwodnicy okołowarszawskiej (Trasa AK, POW, WOW) oraz kontynuacja budowy tzw. etapowej obwodnicy miejskiej (Trasa Toruńska, Trasa Armii Krajowej, Al. Prymasa Tysiąclecia, Al. Jerozolimskie, Łopuszańska, Marynarska, Rzymowskiego, Dolina Służewiecka, Sikorskiego, Trasa Siekierkowska, Marsa i Żołnierska). Zrealizowano duży fragment Trasy Siekierkowskiej, przebudowano kolejny odcinek Al. Jerozolimskich.
- Dla usprawnienia systemu drogowego Warszawy przebudowano m.in. odcinki tras wlotowych: Al. Krakowskich (od wiaduktu PKP do ul. Łopuszańskiej) wraz z wiaduktem nad torami, Wału Miedzeszyńskiego, ul. Górczewskiej (od wiaduktu PKP do Powstańców Śląskich) z wiaduktem, wybudowano tunel drogowy na Wisłostradzie w rejonie Mostu Świętokrzyskiego, zmodernizowano wiadukty na ul. Żelaznej i Łowieckiej oraz kładki dla pieszych na ul. Sobieskiego, Czerniakowskiej, Radzywińskiej.
- W innych ośrodkach subregionalnych większe realizacje inwestycyjne dotyczą najczęściej drogowego układu podstawowego:
  - w Radomiu rozbudowano do dwóch jezdni: ul. Czarnieckiego w ciągu drogi krajowej nr 7, kolejny odcinek ul. Żółkiewskiego w ciągu drogi krajowej nr 12 i nr 9, wyremontowano wiadukt kolejowy nad Al. Grzeczmarowskiego;
  - w Siedlcach przebudowano ul. Wyszyńskiego, Kazimierzowską, Starowiejską, leżące w ciągach dróg krajowych;
  - w Ostrołęce przebudowano ul. Łomżyńską i ul. Traugutta leżące w ciągu drogi krajowej nr 61;
  - w Płocku, oprócz zrealizowanej nowej przeprawy mostowej przez rz. Wisłę, przeprowadzono prace remontowe w ciągach dróg krajowych (nawierzchni jezdni ul. Bielskiej i Jachowicza, chodników, wybudowano sygnalizacje świetlne dla pieszych);

- w Ciechanowie, w rozpatrywanym okresie, wykonywane były jedynie prace związane z utrzymaniem istniejących dróg.
  - Na sieci dróg wojewódzkich działania realizacyjne zostały skoncentrowane na utrzymaniu i przebudowie istniejących ciągów:
    - w połączeniach regionalnych, najlichniesze zadania wykonano na ciągach drogowych w północnej (nr 541, 544, 627) i południowej (nr 727, 747, 744, 740, 733) części województwa;
    - na drogach w rejonie Warszawy i innych większych ośrodków najlichniesze zadania wykonano na ciągach drogowych: (nr 632, 631, 630, 634, 636, 580, 720, 730, 731, 737, 559, 567, 562, 574);
- a na odcinkach o dużej wypadkowości, dla poprawy bezpieczeństwa wybudowano, przebudowano skrzyżowania, chodniki, sygnalizację świetlną.

b) Transport kolejowy

W zakresie rozwoju transportu kolejowego realizowane przedsięwzięcia celu publicznego pozostawały w zgodności z ustaleniami *Planu* i obejmowały:

- kontynuację prac na magistralnych liniach kolejowych: E20 – dokończenie modernizacji na odcinku Warszawa – Siedlce i rozpoczęcie prac w kierunku Terespoła (II etap): przygotowanie do modernizacji linii E65 i E75 (projekty dokumentacji przedstawiono do opinii Marszałka);
- modernizację istniejącego układu kolejowego Warszawa – Łódź dla wdrożenia szybkiego połączenia na tym kierunku i przygotowywanie modernizacji linii kolejowej Warszawa – Radom wraz z połączeniem tej linii z Portem Lotniczym Okęcie;
- działania organizacyjne samorządu województwa w zakresie wykonywania regionalnych kolejowych przewozów pasażerskich i utworzenie samorządowo-kolejowej spółki „Koleje Mazowieckie - KM” (lipiec 2004 r.) dla realizacji przewozów jak również ich usprawniania (realizowana wymiana taboru, reaktywowanie zawieszonych połączeń na kierunkach);
- działania opiniotwórcze: pozytywne stanowisko Zarządu do opracowania „Wstępne Studium Wykonalności budowy linii dużych prędkości Wrocław/Poznań – Łódź – Warszawa” (opracowanie na zlecenie PLK PKP – styczeń 2005 r.).

c) Transport lotniczy

W zakresie rozwoju transportu lotniczego, przedsięwzięcia i ustalenia przyjęte w *Planie* i realizowane w ostatnich latach to przede wszystkim:

- rozbudowa Portu Lotniczego im. F. Chopina Warszawa – Okęcie poprzez inwestycję obejmującą budowę II terminala pasażerskiego o docelowej przepustowości 6.5 mln pasażerów/rok z planowanym zakończeniem prac w 2006 r.;
- działania samorządu na rzecz utworzenia lotniska cywilnego w Modlinie z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury poprzez:
  - przyjęcie w tej sprawie popierającej uchwały Sejmiku,
  - uczestnictwo w negocjacjach i podpisanie przez Marszałka „porozumienia” z udziałem przedstawicieli: Ministerstwa Transportu i Budownictwa, Urzędu Lotnictwa Cywilnego, PP Porty Lotnicze; powołanie Pełnomocnika Zarządu Województwa Mazowieckiego ds. rozwoju lotniska (kwiecień 2006 r.);
- działania opiniotwórcze: konsultacja opracowania „Studium wykonalności dla lokalizacji lotniska centralnego dla Polski (opracowanie na zlecenie Urzędu Lotnictwa Cywilnego – wykonawca hiszpańskie konsorcjum INECO-SENER) i przedstawienie kryteriów wyboru lokalizacji nowego lotniska centralnego w II transeuropejskim korytarzu transportowym na osi Warszawa – Łódź z dostępnością połączeń o znaczeniu magistralnym (autostrady i magistralne linie kolejowe).

2.5. Systemy energetyczne

W zakresie elektroenergetycznych inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, uwzględnionych w *Planie*, zrealizowano jedynie te o charakterze punktowym:

- modernizacja elektrociepłowni Żerań,
- modernizacja stacji 220/110 kV Mory,
- rozpoczęto modernizację stacji 220/110 kV Towarowa oraz stacji 400/220/110 kV Miłosna.

W zakresie gazownictwa w 2005 r. oddano do użytku tłocznię gazu „Lewkowo” k/Ciechanowa.

Ocena realizacji inwestycji pozwala na stwierdzenie, że:

- Zadania i przedsięwzięcia są realizowane w zakresie przedmiotowym zgodnie z celami i politykami przestrzennymi zapisanymi w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.
- Tempo i skala tych inwestycji jest nie dostosowana (zbyt wolna i zbyt mała) w stosunku do potrzeb zmian rozwoju społeczno-gospodarczego i dokonującej się polaryzacji przestrzeni regionu. Wolne tempo realizacji zakładanych zadań inwestycyjnych wynika przede wszystkim z niewystarczających nakładów finansowych (a także dużych i wieloletnich zaniedbań) i wydłużonej procedury przygotowania inwestycji związanej z wymogami m.in. środowiskowymi, społecznymi, unijnymi.
- Najwięcej inwestycji dokonywanych jest w **systemach transportowych regionu**, decydujących o spójności i konkurencyjności regionu. Inwestycje te lokalizowane są przede wszystkim w:
  - paneuropejskich korytarzach transportowych i ponadregionalnych korytarzach transportowych;
  - na „Dużej Obwodnicy Warszawy” i „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”;
  - ekspresowej obwodnicy okołowarszawskiej.

Inwestycje te realizowane są przez Generalną Dyрекcyję Dróg Krajowych i Autostrad, a skala i tempo wykonywanych inwestycji jest relatywnie największa.

Natomiast inwestycje drogowe w obszarach peryferyjnych województwa to przede wszystkim drobne inwestycje, stanowiące utrzymanie, budowę, remont chodników lub poprawę nawierzchni jezdni na stosunkowo niewielkich odcinkach dróg wojewódzkich, decydujące bardziej o samej inżynierii ruchu na danym odcinku drogi niż rzeczywistych zmianach w przestrzeni i tworzeniu systemu powiązań zwiększających spójność regionu.

W **transporcie kolejowym** następowały raczej zmiany organizacyjne niż usprawniające stan techniczny i eksploatacyjny sieci. Zadania realizacyjne ograniczone zostały do zakończenia prac związanych z przebudową kolejnego odcinka linii kolejowej E20 (Mińsk Mazowiecki – Siedlce). Od stycznia 2005 r. rozpoczął działalność nowy przewoźnik regionalny – Spółka „Koleje Mazowieckie”. Zlikwidowano natomiast wiele połączeń kolejowych lub zmniejszono liczbę tych połączeń np. linia kolejowa Ostrołęka – Tłuszcz nie została poddana modernizacji, a liczba połączeń między miejscowościami zmniejszyła się. Zostały również zniesione bezpośrednie połączenia z Warszawą. Czas dojazdu z Ostrołęki do Warszawy z przesiadką w Tłuszczu zajmuje 3 godziny.

W zakresie **transportu lotniczego** – nie została podjęta strategiczna decyzja w sprawie lokalizacji nowego portu lotniczego dla Polski.

Relatywnie dużo inwestycji wykonywanych jest w **infrastrukturze ochrony środowiska**, głównie w zakresie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami – realizowane w znacznej ilości w obszarach problemowych województwa. Natomiast w zakresie ochrony środowiska nie udało się zrealizować inwestycji porządkujących gospodarkę ściekową War-

szawy oraz likwidacji żadnego z mogiłników na terenie województwa. Problemem w zakresie ochrony środowiska staje się brak regulacji prawnych dotyczących zasad zagospodarowania w obszarach sieci Natura 2000, zmieniające się wyznaczane przez administrację rządową obszary proponowane do objęcia ochroną prawną, bez ostatecznych przesądzeń dotyczących tych obszarów.

Działania w zakresie *infrastruktury społecznej* dotyczyły przede wszystkim ochrony zdrowia i rozwoju szkolnictwa wyższego, które lokalizowane były w ośrodkach subregionalnych oraz miastach powiatowych – w większości położonych w obszarach problemowych województwa. Realizacja tych zadań spowodowała modernizację i rozwój opieki stacjonarnej, w tym szpitalnej i specjalistycznej. Natomiast rozwój szkolnictwa wyższego poprzez tworzenie nowych obiektów, oddziałów zamiejscowych, zwiększanie oferty szkoleniowej w ośrodkach subregionalnych i wybranych miastach powiatowych zwiększało potencjał akademicki i naukowy regionu, ale przede wszystkim zwiększało dostępność do wiedzy, jako jednego z podstawowych czynników rozwoju regionu.

W zakresie *dziedzictwa kulturowego* nastąpił znaczący wzrost wydatków inwestycyjnych samorządu województwa mazowieckiego na modernizację i doposażenie obiektów kultury materialnej. Prowadzona jest promocja kultury niematerialnej, zwiększa się liczba imprez kulturowych w ośrodkach kształtowania tożsamości kulturowej regionu. Szczególnie jest to istotne, gdy znaczna część dziedzictwa kulturowego rozmieszczona jest w obszarach pozamiejskich, a dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze tych obszarów powinno stawać się atrakcyjnym produktem turystycznym, dającym szansę na rozwój. Problemem staje się mała skuteczność dotychczasowych form ochrony konserwatorskiej w nowych warunkach ekonomicznych, a wpisane do *Planu*, proponowane do objęcia ochroną prawną układy urbanistyczne i ruralistyczne nie zostały wpisane do rejestru zabytków. Problemem jest też sam system regulacji prawnych gospodarki przestrzennej i relacji planu województwa z innymi dokumentami.

3. Wykaz inwestycji celu publicznego o funkcjach ponadlokalnych zrealizowanych (realizowanych) po uchwaleniu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

3.1. Infrastruktura społeczna

a) Ochrona zdrowia

Inwestycje zrealizowane:

- budowa Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Radomiu-Józefowie;
- budowa Szpitala Rejonowego w Przasnyszu;
- budowa Instytutu Hematologii w Warszawie.

Inwestycje w trakcie realizacji:

- budowa Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Ostrołęce;
- budowa Szpitala w Pułtusku;
- budowa Szpitala Zachodniego w Grodzisku Mazowieckim;
- rozbudowa i modernizacja Szpitala Rejonowego w Garwolinie;
- rozbudowa Szpitala Rejonowego w Łosicach;
- modernizacja i rozbudowa Szpitala w Płońsku;
- modernizacja, rozbudowa i doposażenie Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Ciechanowie.

3.2. Dziedzictwo kulturowe

Inwestycje w trakcie realizacji:

- renowacja zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego im. F. Chopina w Sannikach;
- remont kaplicy zabytkowej z basztą oraz rekonstrukcja zabudowy wzgórza zamkowego w Gostyninie;
- rewitalizacja zabytkowego zespołu miejskiego – obiekt resursy i byłej kregielni w Żyrardowie.

3.3. Środowisko przyrodnicze

a) Ochrona przyrody:

Inwestycje zrealizowane:

- utworzenie 3 rezerwatów przyrody:
  - faunistycznego: *Stawy Gnojna im. Rodziny Bieleckich* o pow. 19,35 ha (gm. Mszczonów, pow. żyrardowski);
  - florystycznego: *Podjabłońskie* o pow. 38,25 ha (gm. Ceranów, pow. sokołowski);
  - leśnego *Dęby Biesiadne im. Mariana Pułkowskiego* o pow. 17,2 ha (gm. Głowaczów, powiat kozienicki).

b) Gospodarka odpadami

Inwestycje zrealizowane:

- rozbudowa i modernizacja istniejących składowisk oraz budowa nowych obiektów:
  - oddano do użytku nowe kwatery na składowiskach w Płocochowie (pow. pułtusi) i Otwocku-Świerku;
- budowa potencjału technicznego do segregacji odpadów opakowaniowych:
  - uruchomienie linii sortowniczej odpadów komunalnych pochodzących z pojemników do selektywnej zbiórki odpadów dla lewobrzeżnej części Warszawy (dzielnica Ursus);
  - oddanie do użytku modułowej stacji segregacji odpadów komunalnych w Uniszkach Cegielni (gm. Wieczfnia Kościelna).

Inwestycje w trakcie realizacji:

- budowa i rozbudowa instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych:
  - rozpoczęcie realizacji instalacji do unieszkodliwiania odpadów ulegających biodegradacji (kompostowni) w ramach ZUOK – w powiecie pułtuskim i siedleckim;
  - rozpoczęcie budowy zakładu unieszkodliwiania odpadów komunalnych na bazie istniejącego składowiska w Uniszkach Cegielni (pow. mławski);
  - rozpoczęcie realizacji projektów z zakresu gospodarki odpadami współfinansowanych przez UE w: Radomiu (z ISPA);
- rozbudowa i modernizacja istniejących składowisk oraz budowa nowych obiektów wg istniejących standardów:
  - podjęto prace modernizacyjne na składowiskach w: Uniszkach Cegielni (pow. mławski), Płocochowie (pow. pułtusi), Woli Pawłowskiej (pow. ciechanowski), Węgrowie-Ruszczyźnie (pow. węgrowski).

c) Gospodarka wodno-ściekowa

Inwestycje zrealizowane:

- porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej:
  - modernizacja oczyszczalni w Pruszkowie, Otwocku i Płońsku,
  - oddanie do użytku oczyszczalni ścieków przy zalewie w Domaniowie.
- zwiększanie pewności dostaw wody oraz poprawa jej jakości:

- zakończenie realizacji stacji uzdatniania wody w Wieliszewie (II etap budowy Wodociągu Północnego).

Inwestycje o znaczeniu ponadlokalnym w trakcie realizacji:

- porządkowanie gospodarki ściekowej:
  - budowa oczyszczalni „Południe” w Warszawie oraz układ przesyłowego ścieków do oczyszczalni, (na ukończeniu);
  - przygotowanie modernizacji i rozbudowy oczyszczalni ścieków „Czajka” w Warszawie wraz z budową kanałów przesyłowych;
  - modernizacja oczyszczalni ścieków w: Grodzisku Mazowieckim, Błoniu i „Maszewo” w Płocku;
- zwiększenia pewności dostaw wody oraz poprawę jej jakości:
  - budowa magistral przesyłowych z Wodociągu Północnego, magistral ogólnomiejskich Wodociągów Układu Centralnego dostarczających wodę do miejscowości podwarszawskich;
  - budowa sieci wodociągowej wokół zalewu w Domaniewie.

3.4. Systemy transportowe

a) Transport drogowy

Inwestycje drogowe Oddziału GDDKiA²:

W 2004 r. zrealizowano następujące inwestycje na sieci dróg krajowych:

- nr 7: rehabilitacja nawierzchni na odc. Tarczyn – Obwodnica Grójca; przebudowa na odc. gr. woj. – Mława; przebudowa trzech skrzyżowań w Łomiankach; remont fragmentu drogi i skrzyżowania na odc. Janki – Sękocin; odnowa nawierzchni na odc. Głinojeck – Płońsk (Rybitwy – Pawłowo);
- nr 9: remont na odcinku Aloszów – Iłża, przejście przez m. Iłża, Iłża – Zębiec;
- nr 12: rehabilitacja nawierzchni na odc. Zwoleń-gr. woj. lubelskiego;
- nr 19: remont nawierzchni na fragmentach odcinka w gr. województwa;
- nr 48: przebudowa i wzmocnienie konstrukcji jezdni oraz poszerzenie do 6,0m na odc. Potworów – Długie;
- nr 50: dokończenie przebudowy i wzmocnienie nawierzchni do 115 kN/oś (z przebudową obiektów mostowych i skrzyżowań) na odc. Sochaczew – Mszczonów wraz z budową obwodnicy Mszczonowa (I etap); przebudowa na odc. Jeżewo – Wróblewo; remont fragmentów drogi na odc. Mińsk Maz. – Łochów; odnowa nawierzchni na odc. Ciechanów – Płońsk (przejście przez Ojrzeń i Sochocin, Kicin – Wola Wodzińska);
- nr 53: remont nawierzchni na odc. gr. woj.-Myszyniec i Łodziska – Antonie;
- nr 60: rehabilitacja na fragmencie odcinka Gostynin – Płock i Gołymin – Maków;
- nr 61: przebudowa mostu przez Jezioro Zegrzyńskie;
- nr 62: budowa przełożenia drogi w Węgrowie (nowo realizowany odcinek poza centrum miasta); rehabilitacja na odc. Płock – Słupno, Chylin – Wilczkowo i w m. Nowy Duniów; remont na odc. Pomiechówek – Wyszaków;
- nr 63: remont nawierzchni na fragmentach odc. gr. woj.-Siedlce – Sokołów Podlaski;
- nr 76: wzmocnienie konstrukcji jezdni, remont i budowa chodnika na fragmencie odcinka Wilga – Garwolin – Łuków;
- nr 79: przebudowa na odc. Lipsko – Ciepiałów;
- uzupełnienie układu dróg dojazdowych w Sochaczewie;

² Wg informacji GDDKiA; elektroniczny serwis informacyjny GDDKiA; Wg informacji Rejonów Dróg Krajowych.

Zadania **kontynuowane** na sieci dróg krajowych:

- Płock: budowa mostu przez rz. Wisłę.

Zadania **rozpoczęte** na sieci dróg krajowych:

- nr 2: remont nawierzchni na odc. Ołtarzew- gr. Warszawy;
- nr 8: remont nawierzchni na odc. gr. woj. – Ostrów Maz.;
- nr 50: przebudowa na odc. Wyszogród – Płońsk polegająca na przebudowie jezdni do 7,0 m wraz z budową zatok autobusowych oraz wzmocnienie nawierzchni do 100 kN/oś; przebudowa mostu w miejscowości Lubomin;
- nr 57: przebudowa mostu w miejscowości Olszak.

W 2005 roku zakończono następujące zadania drogowo-mostowe na sieci dróg krajowych:

- nr 2: remont nawierzchni na odc. Ołtarzew-gr.m.st. Warszawy (w tym przejście przez m. Bronisze);
- nr 7: przebudowa na fragmentach odc. Warszawa – Gdańsk;
- nr 8: budowa sygnalizacji świetlnej na skrzyżowaniu z ul. Żeromskiego w m. Słupno k/Radzymina; remont nawierzchni na odc. obejścia Ostrowi Maz.; rehabilitacja na odc. Ostrów Maz.-gr.woj. i na skrzyżowaniu w Jankach;
- nr 12: przebudowa na odc. Radom – Podgóra; rehabilitacja na odc. gr. woj.- Gielniów;
- nr 50: przebudowa na odc. Sochaczew – Grójec z budową obwodnicy Mszczonowa (I etap); przebudowa na odc. Wyszogród-Płońsk (Wróblewo – Troski, Kozarzewo – Nacpolsk – Słomin); odnowa nawierzchni na odc. Ciechanów-Płońsk (Cokołówek –Skarżynnek, Wola Wodzińska – Sochocin – Kolonia Szpondowo);
- nr 53: remont nawierzchni na odcinku przejścia przez m. Kadzidło;
- nr 57: rehabilitacja na odc. Maków – Przemiarowo;
- nr 60: przebudowa skrzyżowania z drogą wojewódzką nr 577 w m. Łąck; odnowy nawierzchni na fragmentach odcinka Ciechanów – Ostrów Maz. (gm. Goworowo, Wąsewo, Ostrów Maz.);
- nr 61: rehabilitacja na odc. Różan – Ostrołęka;
- nr 62: remont na odc. Pomiechówek-Czarnowo; remont nawierzchni na fragmencie odcinka Serock – Wyszaków i Wyszaków – Węgrów; oddano do użytku wybudowany odcinek drogi w m. Węgrów;
- nr 76: remont nawierzchni na fragmentach odc. Wilga – Garwolin – Łuków.

Inwestycje mostowe:

- droga nr 60: zakończony udział w budowie mostu przez rz. Wisłę w Płocku;
- droga nr 7: remont mostu przez rz. Szabasówkę w m. Wąlsów, przez rz. Oronka w miejscowości Orońsko, przez rz. Raciążnice w miejscowości Dłużniewo;
- droga nr 8: wykonanie napraw w strefie poboczy i podpór mostu przez rz. Zimna Wodaw m. Nadarzyn;
- droga nr 48: remont mostu przez rz. Radomkę w miejscowości Głowaczów;
- droga nr 50: remont mostu przez rz. Liwiec w m. Zawiszyn i przez rz. Osownica w miejscowości Strachówka;
- droga nr 57: przebudowa mostu przez rz. Przewodówkę w m. Olszak;
- droga nr 62: remont mostu przez rz. Czepelkę w m. Skrzyszew, przez rz. Liwiec w miejscowości Gwizdały.

Wykonano roboty nawierzchniowe na długości 268,3 km, w tym zabiegi polegające na:

- odnowach ze wzmocnieniem 140,3 km;
- odnowach z wyrównaniem 96,1 km;
- zabiegach powierzchniowych 31,9 km.

Odnowy ze wzmocnieniem konstrukcji nawierzchni przekroczyły 50% ogólnej długości zabiegów nawierzchniowych i były wykonane na odcinkach dróg: nr 12, nr 19, nr 50, nr 61, nr 62.

Prace związane z poprawą bezpieczeństwa ruchu drogowego polegające na:

- budowie rond (dwa);
- przebudowie skrzyżowań (trzy);
- budowie i przebudowie sygnalizacji świetlnej (cztery);
- budowie i przebudowie chodników o łącznej długości 22 km;
- roboty inne m.in. uspokojenie ruchu, uzupełnienie oznakowania.

Zadania kontynuowane na sieci dróg krajowych:

- nr 7: przebudowa kolejnych fragmentów na odcinku Warszawa – Gdańsk; odnowa nawierzchni na odc. Radom – Skarżysko Kamienna;
- nr 50: przebudowa na odc. Grójec – Mińsk Mazowiecki;
- nr 60: przebudowa na odc. Raciąż – Głinojeck – Ciechanów.

Zadania rozpoczęte na sieci dróg krajowych:

- nr 8: przebudowa do parametrów drogi ekspresowej na odc. Radzymin – Wyszaków z budową obwodnicy Wyszaków;
- nr 17: budowa obwodnicy Garwolina;
- nr 61: budowa obwodnicy Jabłonnej; remont na odc. Wierzbica – Pułtusk;
- nr 62: remont na odc. Zakroczym – Pomiechówek.

Inwestycje drogowe Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w latach 2004–2005³:

W 2004 r. prowadzono prace na 95 odcinkach dróg wojewódzkich o łącznej długości 73,69 km:

- w *regionie ostrołęckim* 3 odcinki o długości 5,8 km:
  - nr 544: budowa chodników w m. Przasnysz, Mława i Grudusk dł. 4,177 km;
  - nr 627: przebudowa na odc. 4,8 km wraz z remontem mostów w m. Czerwin i Malinowo;
  - nr 677: budowa azyli dla pieszych w m. Lubiejewo dł. 0,24 km;
- w *regionie ciechanowskim* 16 odcinków o długości 14,44 km:
  - nr 541: budowa chodników w m. Żuromin i Zieluń dł. 0,883 km;
  - nr 561: przebudowa na odc. 4,473 km, remont chodnika w m. Biezuń dł. 0,335 km;
  - nr 563: budowa chodników w m. Turza Mała, Kuczbork, Zielona i Żuromin Dąbrowa dł. 3,977 km;
  - nr 615: budowa drogi wraz ze skrzyżowaniem z linią kolejową w m. Konopki na dł. 2,433 km;
  - nr 616: budowa chodników w m. Grudusk dł. 0,495 km;
- w *regionie plockim* 8 odcinków o długości 6,744 km:
  - nr 559: budowa azyli dla pieszych w m. Maszewo Duże dł. 0,16 km, budowa chodnika w m. Brudzeń Duży dł. 0,53 km;
  - nr 560: budowa chodników w m. Sierpc dł. 2,455 km;
  - nr 573: budowa chodników w m. Szczawin Kościelny dł. 0,495 km;
  - nr 577: wykonanie nawierzchni mineralno-asfaltowej na ścieżkach pieszo-rowerowych na odc. Ruszki – Łąck, Zdwórz – Zofiówka, Czyżew – Sanniki dł. 3,104 km;
- w *regionie siedleckim* 13 odcinków o długości 23,88 km:
  - nr 637: budowa chodników w m. Węgrów dł. 0,22 km;
  - nr 677: remont chodnika w m. Sokołów Podlaski dł. 0,66 km;

³ Wg informacji MZDW w Warszawie.

- nr **694**: budowa chodników w m. Wojnów i Małkinia Górna dł. 1,2 km, modernizacja wraz z remontem mostów w m. Poręba, Brok, Czuraj dł. 19,208 km;
- nr **695**: remont i budowa chodnika w m. Ceranów dł. 1,16 km;
- nr **698**: budowa chodników w m. Stara Kornica i Łosice dł. 1,29 km;
- nr **803**: budowa chodników i zatok w m. Wodynie dł. 0,141 km;
- w *regionie radomskim* 18 odcinków o długości 8,72 km:
  - nr **727**: przebudowa na odc. Lwów – Szydłowiec dł. 2,8 km, budowa chodników w m. Szydłowiec i Jastrzab dł. 3,438 km;
  - nr **737**: budowa chodników w m. Aleksandrówka dł. 0,212 km, budowa zatok z poszerzeniem jezdni i budową azyli na przejściach dla pieszych w m. Rajec Poduchowny, Antonówka, Jedlnia, Siczki i Augustów dł. 1,698 km;
  - nr **740**: budowa chodników w m. Zakrzew dł. 0,574 km;
- w *regionie podwarszawskim* 37 odcinków o długości 20,84 km:
  - nr **579**: budowa ścieżki rowerowej w m. Kałużyczyn dł. 1,606 km;
  - nr **580**: budowa chodników w ciągach dr. woj. w m. Grądy dł. 0,547 km;
  - nr **619**: budowa chodników w m. Nasielsk dł. 0,7 km;
  - nr **621**: budowa chodników w m. Łąjsk dł. 0,65 km;
  - nr **631**: remont chodnika i przebudowa skrzyżowania w m. Nowy Dwór Maz. na dł. 0,447 km, budowa chodnika i zatoki autobusowej oraz przebudowa drogi na odc. od wiaduktu do mostu na kanale Brudnowskim w m. Skrzesz;e;
  - nr **632**: remont chodnika w m. Legionowo na dł. 0,7 km, budowa chodnika w m. Stanisławów dł. 0,796 km;
  - nr **633**: budowa chodników i zatok autobusowych w m. Nieporęt dł. 2,431 km;
  - nr **634**: budowa chodników i ścieżki rowerowej w m. Wołomin dł. 0,465 km, modernizacja skrzyżowania w Wołominie dł. 0,19 km, budowa drogi w m. Zielonka dł. 0,023 km;
  - nr **635**: budowa ciągu pieszo-rowerowego w m. Ciemne dł. 0,71 km, budowa chodników w m. Radzymin dł. 0,36 km;
  - nr **636**: budowa chodników w m. Wółka Kozłowska dł. 0,93 km;
  - nr **638**: budowa chodnika w m. Sulejówek dł. 0,238 km;
  - nr **720**: remont chodnika w m. Brwinów na dł. 1,375 km;
  - nr **724**: budowa chodników w m. Moczydłów dł. 0,473 km;
  - nr **797**: budowa chodnika w m. Celestynów dł. 0,209 km;
  - nr **805**: budowa chodników w m. Pilawa dł. 1,03 km, budowa chodnika i kładki dla pieszych w m. Choiny dł. 0,1 km.

W 2005 roku przebudowano i wyremontowano 112 odcinków dróg wojewódzkich o długości 208,585 km, z czego:

- w *regionie ostrołęckim* 11 odcinków o długości 25,063 km:
  - nr **544**: przebudowano 5,5 km; wyremontowano 1,8 km;
  - nr **614**: przebudowano 0,593 km; wyremontowano 0,9 km;
  - nr **626**: przebudowano 2,5 km; wyremontowano 0,9 km;
  - nr **627**: przebudowano 4,72 km; remont mostu w m. Czerwin i Malinowo;
  - nr **645**: przebudowano 3,5 km;
  - nr **647**: przebudowano 4,65 km;
- w *regionie ciechanowskim* 10 odcinków o długości 15,088 km:
  - nr **541**: przebudowano 0,18 km; wyremontowano 0,49 km;
  - nr **561**: przebudowano 3,368 km;
  - nr **563**: przebudowano 2,40 km; wyremontowano 0,65 km;
- w *regionie plockim* 7 odcinków o długości 15,183 km:

- nr 559: przebudowano 4,48 km;
- nr 574: przebudowano 10,7 km;
- w *regionie siedleckim* 12 odcinków o długości 31,299 km:
  - nr 637: budowa Trasy Śródmiejskiej w Węgrowie 1,36 km;
  - nr 677: przebudowano 2,60 km; wyremontowano 2,20 km;
  - nr 694: wyremontowano 8,73 km; most w m. Poręba, Brok, Czuraj;
  - nr 697: przebudowano 6,51 km; wyremontowano 1,722 km;
  - nr 698: przebudowano 6,5 km;
  - nr 802: wyremontowano 1,68 km;
- w *regionie radomskim* 18 odcinków o długości 57,549 km:
  - nr 691: wyremontowano 0,4 km;
  - nr 707: przebudowano 3,79 km;
  - nr 727: przebudowano 5,40 km;
  - nr 733: wyremontowano 37,0 km;
  - nr 737: przebudowano 5,76 km;
  - nr 744: przebudowano 2,15 km;
  - nr 747: przebudowano 1,1 km;
  - nr 782: wyremontowano 0,45 km;
  - nr 822: przebudowano 1,5 km;
- w *regionie podwarszawskim* 54 odcinków o długości 64,403 km:
  - nr 570: przebudowano 4,30 km;
  - nr 571: przebudowano 0,9 km; wyremontowano 1,54 km;
  - nr 580: przebudowano 1,385 km;
  - nr 618: przebudowano 1,385 km;
  - nr 619: przebudowano 0,90 km; wyremontowano 1,62 km;
  - nr 621: przebudowano 2,96 km; wyremontowano 1,48 km;
  - nr 628: przebudowano 0,15 km;
  - nr 630: przebudowano 2,77 km;
  - nr 631: przebudowano 5,0 km; wyremontowano 0,60 km;
  - nr 634: przebudowano 5,67 km;
  - nr 635: przebudowano 2,73 km;
  - nr 636: przebudowano 5,20 km; wyremontowano 1,48 km;
  - nr 683: wyremontowano 1,385 km;
  - nr 705: przebudowano 3,0 km;
  - nr 719: wyremontowano 0,303 km;
  - nr 720: wyremontowano 0,44 km;
  - nr 721: przebudowano 3,613 km; wyremontowano 0,8 km;
  - nr 730: przebudowano 3,97 km;
  - nr 731: przebudowano 4,97 km;
  - nr 736: wyremontowano 0,536 km;
  - nr 797: wyremontowano 0,225 km;
  - nr 799: wyremontowano 0,565 km;
  - nr 805: przebudowano 3,95 km;
  - nr 876: wyremontowano 1,385 km.
- **Aktualnie realizowane**⁴ projekty dotyczą dróg wojewódzkich:
  - nr 579 Kuzuń – Błonie, etap I odc. Kuzuń – Leszno – Białuty
  - nr 580 Warszawa – Leszno, etap I odc. Stare Babice – Leszno;
  - nr 627 Ostrołęka – Ostrów Maz.;

---

⁴ Informacje Samorządu Województwa Mazowieckiego

- nr 630 Nowy Dwór Maz. – Jabłonna;
- nr 694 od drogi krajowej nr 8 przez Brok do Małkini.

Zarząd Województwa, w ramach swoich kompetencji, uwzględniając zapisy *Planu*, pozytywnie zaopiniował materiały do wniosków o uzyskanie decyzji w sprawie ustalenia lokalizacji dla przedsięwzięć (w trybie spec-ustawy drogowej) dotyczących dróg krajowych:

- **Nr 7:** przebudowa do drogi ekspresowej na odcinku Grójec – Białobrzegi; Białobrzegi-Jedlińsk; na odcinku obwodnicy Grójca; przebudowa skrzyżowania drogi krajowej nr 7 z ulicami Nadrzeczną i Ułanów w Wólce Kosowskiej; rozbudowa do parametrów drogi ekspresowej na odcinku obwodnicy Płońsk;
- **Nr 8:** budowa drogi ekspresowej Trasy Armii Krajowej na odcinku węzeł „Konotopa” – węzeł „Prymasa Tysiąclecia”; rozbudowa do parametrów drogi ekspresowej na odcinku Radzymin-Wyszków; gr.woj.-Radziejowice; budowa węzła w Radziejowicach; budowa drogi ekspresowej Salomea – Wolica na odc.Salomea – Wolica; budowa drogi ekspresowej Salomea – Wolica na odc.Opacz – Salomea;
- **Nr 50:** przebudowa na odcinku Grójec – Góra Kalwaria; Góra Kalwaria – Mińsk Maz.; budowa na odcinku Stojadła – Arynów; budowa obwodnicy Żyrardowa; rozbudowa na odcinku Płońsk – Wyszogród z budową obejścia m.Rębowo; budowa obwodnicy Mszczonowa etap II odc. południowy;
- **Nr 61:** przebudowa na odc. granica Warszawy – granica Legionowa z budową obwodnicy Jabłonnej; przebudowa na odc. Zegrze – Serock; rozbudowa na odc. przejścia przez Legionowo; budowa obwodnicy Serocka; przebudowa ul. Modlińskiej na odc. od ul. Aluzyjnej do ul. Dębowej w gr. m.st.Warszawy; rozbudowa ul. Wybrzeże Helskie na odc. ul. Kłopotowskiego – ul. Starzyńskiego;
- **Nr 62:** przebudowa na odc. Wierzbica – Wyszków na odc. od skrzyżowania z drogą 61 do końca m. Łacha; budowa na odc. obwodnicy Pomiechówka;
- **Nr 60:** budowa obwodnicy Gostynina; budowa obwodnicy Raciąża;
- **Nr 17:** budowa obwodnicy Garwolina;
- **Nr 2:** poprawa bezpieczeństwa ruchu na odc. obwodnicy Siedlec;
- **Autostrada A2:** budowa na odc. gr.woj.łódzkiego – Warszawa (węzeł Konotopa);
- **Południowa Obwodnica Warszawy (POW):** budowa drogi ekspresowej na odc. MPL Okęcie – ul. Poleczki; na odc. MPL Okęcie – ul. Marynarska oraz ul. Poleczki – Lotnisko; na odc. węzeł „Konotopa” (bez węzła) – węzeł „Opacz” (z węzłem); na odc. węzeł „Lotnisko” – węzeł „Puławska”; na odc. węzeł „Opacz” (bez węzła) – węzeł „Lotnisko” (bez węzła);
- **Nr 79:** rozbudowa na odc. gr. Warszawy – skrzyżowanie z ul. Energetyczną w Piasecznie; na odc. od skrzyżowania z ul. Energetyczną w Piasecznie do skrzyżowania z drogą krajową nr 50 wraz z budową obwodnicy Góry Kalwarii w ciągu drogi nr 79 i nr 50;
- **Nr 9:** przebudowa ul. Żółkiewskiego w Radomiu; przebudowa Al. Wojska Polskiego w Radomiu;
- **Nr 10:** rozbudowa skrzyżowania drogi nr 10 i ul. Płockiej w miejscowości Ilinek; rozbudowa skrzyżowania drogi nr 10 z drogą woj. Nr 567 w mieście Góra;
- **Trasa Mostu Północnego w Warszawie** – budowa;
- Przebudowa 4 ulic w Radomiu.

b) System transportowy w Warszawie**Inwestycje w Warszawie zrealizowane w latach 2004–2005⁵:**

- kolejny odcinek I linii metra do stacji Plac Wilsona;
- remont tunelu drogowego na Trasie W-Z;
- modernizacja Al. Krakowskiej na odc. od wiaduktu PKP do ul. Łopuszańskiej z remontem wiaduktu nad torami PKP;
- przebudowa odcinka (6,5 km) ul. Wał Miedzeszyński;
- modernizacja odcinka ul. Górczewskiej od wiaduktu PKP do ul. Powstańców Śląskich wraz z przebudową wiaduktu.

W 2005 roku rozpoczęto następujące duże inwestycje drogowe:

- budowa Trasy Siekierkowskiej na odc. od ul. Bora-Komorowskiego do ul. Płowieckiej wraz z estakadami;
- budowa Ronda Starzyńskiego z dwiema estakadami;
- przebudowa Al. Jerozolimskich na odc. od Ronda Zesłańców Syberyjskich do wiaduktu nad torami PKP wraz z estakadami nad ul. Śmigłowca.

c) Transport kolejowy**Inwestycje zrealizowane w 2004 roku:**

- modernizacja linii kolejowej E20 na odcinku Mińsk Mazowiecki – Siedlce (II transeuropejski korytarz transportowy).

d) Transport lotniczy**Inwestycje zrealizowane / realizowane w 2004 i 2005 roku:**

- kontynuacja prac przy budowie Terminala II (rozpoczęcie w maju 2004 rok); wraz z budową terminalu będą prowadzone prace związane z rozbudową węzła komunikacyjnego wokół lotniska i nowych połączeń transportowych z centrum miasta;
- na szczeblu rządowym zapadła decyzja (w 2004 roku) o budowie nowego lotniska centralnego w rejonie Warszawy, a jego lokalizacja jest aktualnie przedmiotem opracowań studialnych; na podstawie wykonanych analiz w „Studium wykonalności dla lokalizacji lotniska centralnego dla Polski”, wykonawca projektu (hiszpańskie konsorcjum INECO-SENER) rekomendował lokalizację lotniska w Mszczonowie;
- w 2005 r. rozpoczęto prace nad przystosowaniem lotniska w Modlinie dla obsługi tzw. tanich lotów, czarteru i cargo, odciążających lotnisko w Warszawie.

4. Systemy energetyczne

W zakresie systemów energetycznych i gazownictwa zrealizowano następujące inwestycje o znaczeniu ponadlokalnym:

- modernizacja elektrociepłowni Żerań,
- modernizacja stacji 220/110 kV Mory,
- rozpoczęto modernizację stacji 220/110 kV Towarowa oraz stacji 400/220/110 kV Miłosna,
- oddano do użytku tłocznię gazu „Lewkowo” k/Ciechanowa.

---

⁵ Wg informacji internetowych ZDM w Warszawie

RAPORT

**o stanie zagospodarowania przestrzennego
województwa mazowieckiego**

IV. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Interpretując zapisy art. 45 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przyjęto, że niniejsza część opracowania ma kluczowe znaczenie z punktu widzenia głównego celu całego opracowania, jakim jest ocena aktualności Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Raport składa się z Analizy zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego oraz Oceny Planu zagospodarowania przestrzennego. Ocena Planu zawiera realizację polityk przestrzennych, uwarunkowania realizacyjne Planu oraz ocenę jego aktualności z punktu widzenia zachodzących w województwie zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, zgodności ze zaktualizowaną Strategią rozwoju województwa oraz obowiązującymi przepisami prawa. W Raporcie znaleźć można odniesienia do poprzednich części opracowania. W związku z tym należy nadmienić, że w Raporcie siłą rzeczy napotyka się informacje zawarte we wcześniejszych rozdziałach, ale użyte w innym kontekście.

A. Zagospodarowanie przestrzenne województwa – analiza

1. Uwarunkowania zewnętrzne

1.1. Podstawowe uwarunkowania i megatrendy rozwojowe

Wejście Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 r. stworzyło nowe uwarunkowania i nowe wyzwania, przed jakimi stają polskie regiony – w tym województwo mazowieckie.

Przestrzeń Polska i Mazowska stają się coraz bardziej otwarte i poddawane konkurencji w skali europejskiej i globalnej.

Zapisana w *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* wizja „Mazowsze konkurencyjnym regionem w układzie europejskim i globalnym” jest odpowiedzią na te wyzwania.

O szansach rozwoju regionu zadecydują cechy przestrzeni Mazowska i możliwości (umiejętności) wykorzystania endo- i egzogenicznych czynników rozwoju. Efekty tego będą decydować o naszej pozycji w coraz bardziej konkurencyjnej przestrzeni europejskiej i światowej.

Podstawowe uwarunkowania przekształceń w zagospodarowaniu przestrzennym regionu bazować muszą również na globalnych i europejskich megatrendach i wyzwaniach rozwojowych, tj.:

- globalizacji gospodarki jako wyzwaniu poprawy efektywności i modernizacji, kształtującej konkurencyjność polskiej przestrzeni w systemie europejskim i światowym,
- społeczeństwa informacyjnego, w którym to grupy wykwalifikowanych pracowników oraz ich umiejętności stają się motorem rozwoju gospodarki,
- ekorozwoju – jako wyzwaniu określającym uwarunkowania i kryteria ekologiczne rozwoju regionalnego i zagospodarowania przestrzennego,
- demokracji – jako wyzwaniu wyznaczającemu kryteria kształtowania organizacji terytorialnej kraju, zgodnej z regułami funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego i państwa zdecentralizowanego,
- integracji przestrzennej w układzie europejskim, w którym tworzone są warunki asymilacji światowych tendencji rozwojowych mające na celu dołączenie Polski do światowych biegunów przyspieszonego rozwoju,

- wzroście znaczenia metropolii i tworzeniu się między nimi globalnej sieci powiązań, w których najsilniej ogniskują się procesy koncentracji i konkurencyjności.

1.2. Położenie i powiązania regionu z przestrzenią europejską

W nowej sytuacji geopolitycznej rośnie znaczenie województwa mazowieckiego – regionu położonego centralnie na przecięciu europejskich połączeń transportowych północ-południe i wschód-zachód. Międzynarodowe ustalenia wyznaczają przebieg czterech priorytetowych korytarzy transportowych przez Polskę, z czego trzy ustanowione (i jeden postulowany) biegną przez województwo mazowieckie (mapa 21):

- **KI** Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa, którego wypełnienie stanowią: droga Via Baltica identyfikowana z drogą krajową S8 (E67) Warszawa – Ostrów Maz. – Zambrów – Choroszcz – Knyszyn – Korycin – Augustów – Budzisko – granica państwa (Kowno) o projektowanych parametrach drogi ekspresowej oraz linia kolejowa E75 Zielonka – Kuźnica Białostocka;
- **KII** Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski – Moskwa – Niżnyj Nowgorod, w którego wypełnienie znajdują się: projektowana autostrada A2 (Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski) oraz linia kolejowa E20 (Berlin – Kunowice – Warszawa – Terespol) z obwodnicą towarową CE20 na odcinku Łowicz – Skierniewice – Łuków;
- **KVI** Gdynia/Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żilina – Ostrawa – Breclav, którego wypełnienie stanowi autostrada A1 i linia kolejowa E65 (CMK). Drugie połączenie drogowe przez Warszawę tworzą drogi ekspresowe: droga nr 7 na odcinku północnym od Warszawy i droga nr 8 na kierunku południowo-zachodnim od Warszawy;
- **KA** (postulowany) Gdańsk – Warszawa – Kowel – Konstanca/Odessa, którego potencjalne wypełnienie na obszarze Mazowsza stanowić będą: fragment autostrady A1 oraz dróg ekspresowych S10 i S17, a także linia kolejowa nr 7 (E28) Warszawa Wschodnia Osobowa – Dorohusk.

Jednocześnie wzrasta rola metropolii warszawskiej jako międzynarodowego węzła drogowo-kolejowego i lotniczego, który ma szansę pełnić funkcję „bramy wjazdowej” (gateway city) od strony wschodniej do Unii Europejskiej.

W tym kontekście należy odnieść się w szczególności do sprawy lokalizacji międzynarodowego portu lotniczego. W Centralnym Międzynarodowym Porcie Lotniczym im. F. Chopina w Warszawie świadczony jest wprawdzie pełny zakres obsługi statków powietrznych. Z roku na rok zwiększa się jednak liczba obsługiwanych pasażerów. W 2000 r. z jego usług skorzystało ok. 3 mln pasażerów, w 2003 – ponad 5,1 mln pasażerów, a w 2005 ponad 7 mln pasażerów, z czego ok. 88% w ruchu międzynarodowym, głównie do portów europejskich. W 2005 roku z tego portu lotniczego samoloty latały do 61 portów lotniczych na świecie. Najwięcej pasażerów podróżuje do: Londynu, Frankfurtu, Paryża, Amsterdamu, Kopenhagi, Mediolanu i Wiednia.

To powoduje, że warunkiem wzmocnienia roli metropolii warszawskiej jest zbudowanie nowego portu lotniczego, którego lokalizacja w dalszym ciągu nie jest jeszcze przesądzona.

Jednym z ważniejszych przejawów międzynarodowych powiązań ekonomicznych jest napływ kapitału zagranicznego w formie *bezpośrednich inwestycji zagranicznych* (BIZ). Regionalny rozkład BIZ uwzględniający liczbę ich lokalizacji wskazuje na zdecydowanie największy udział województwa mazowieckiego (30,0%) i w zasadzie nie zmienił się w ciągu ostatnich lat. Biorąc pod uwagę kierunki pochodzenia BIZ w Polsce i na Mazowszu można stwierdzić, że głównymi źródłami napływu – według ich skumulowanej wartości oraz kraju pochodzenia inwestora – są kraje Europy Zachodniej oraz USA. Największe inwestycje (> 10 mld USD) poczyniły firmy z Francji, Niemiec, USA, Holandii i Wielkiej Brytanii.

Wartość inwestycji zagranicznych nie jest jedynym miernikiem powiązań zagranicznych danego regionu. O faktycznym znaczeniu firm zagranicznych w gospodarce regionalnej świadczą głównie obroty firm, w których udział ma obcy kapitał. Z dotychczasowych badań wynika¹, że w skali Polski 30,5% przedsiębiorstw o największych obrotach miało swoją siedzibę w Warszawie.

Największymi partnerami wymiany handlowej (ranking w 2003 roku – według wielkości obrotów) z obszaru europejskiego są kolejno: Niemcy, Włochy, Francja, Rosja, Wielka Brytania, Holandia. Ponadto do ważnych partnerów należą również: Czechy, Szwecja, Belgia, Hiszpania. Natomiast największym pozaeuropejskim partnerem handlowym Polski są Chiny, oraz Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. Z obszaru województwa mazowieckiego w kontaktach handlowych z USA wyróżnia się Warszawa, na którą przypada ponad 30% wymiany. Pod tym względem jest to obszar zdecydowanie wiodący w skali całego w kraju.

Rozwój województwa na tle UE w ostatnich latach dobrze obrazuje dynamika zmian Produktu Krajowego Brutto na 1 mieszkańca. Wskaźnik PKB wyliczony dla Mazowsza w 1995 r. stanowił tylko 51,4% średniej w Unii Europejskiej, w roku 2000 – 67,1%, zaś w 2003 r. osiągnął poziom 72,8% tej średniej. Tym samym województwo mazowieckie stopniowo zbliża się do granicy, po przekroczeniu której fundusze UE na rozwój regionu, zgodnie z obecnymi zasadami polityki wyrównawczej UE, będą relatywnie niższe. Należy jednak mieć na uwadze, że po przyjęciu kolejnych krajów Europy Środkowo-Wschodniej średni poziom PKB na 1 mieszkańca w Unii obniży się. Zróżnicowanie wskaźnika PKB na 1 mieszkańca w regionach UE w 2003 r. prezentuje mapa 22.

Współpraca z zagranicą ma również istotne znaczenie w sferze B+R. Współpraca ta obejmuje prowadzenie wspólnych badań, wymianę doświadczeń i tworzenie wspólnych programów, jak też podejmowanie wspólnych działań na rzecz ich realizacji, a szczególności wdrażania nowych technologii, partycypacji w finansowaniu, korzystania z funduszy europejskich itp.

W celu wspierania działalności naukowo-technicznej i innowacyjnej oraz pomocy polskim naukowcom i zespołom badawczym (m.in. w pozyskiwaniu grantów europejskich) powołany został Krajowy Punkt Kontaktowy Programów Badawczych UE (KPK) z siedzibą w Warszawie oraz Regionalne Punkty Kontaktowe, z których to Centralny Punkt Kontaktowy (obejmujący woj. mazowieckie, podlaskie, świętokrzyskie) również mieści się w Warszawie. KPK rozpowszechnia informacje o konkursach i możliwościach uczestnictwa w projektach badawczych, organizuje szkolenia, warsztaty, konferencje międzynarodowe, konsultacje ekspertów, pomaga w poszukiwaniu zagranicznych partnerów, współpracuje z zagranicznymi punktami kontaktowymi. KPK jest także centrum informacyjno-szkoleniowym w zakresie korzystania ze środków funduszy strukturalnych.

Ponadto dla wsparcia sektora B+R powstały „Centra Doskonałości”, będące organizacjami prowadzącymi badania naukowe i rozwijające nowoczesne technologie na poziomie światowym. Skupiają one zespoły uczonych o wybitnych osiągnięciach badawczo-innowacyjnych w różnych dziedzinach. W wyniku konkursów wyłoniono w Polsce 157 „Centrów”, z czego prawie 50% zlokalizowanych jest w Warszawie.

Współpraca międzynarodowa sektora B+R na Mazowszu odbywa się na następujących płaszczyznach:

- udziału w pracach dostosowujących polski system oceny zgodności (badań i certyfikacji) do wymagań UE,

---

¹ T. Komornicki 2003, *Przestrzenne zróżnicowanie międzynarodowych powiązań społeczno-gospodarczych w Polsce*, Warszawa: IGiPZ PAN.

- ścisłej współpracy z różnymi gałęziami przemysłu (laboratoriami naukowymi, badawczymi i analitycznymi) prowadząc prace badawczo-rozwojowe,
- współpracy naukowej w ramach programów specjalnych i międzynarodowych projektów badawczych,
- wdrażania najnowszych technologii w dziedzinach: transportu, telekomunikacji, ochrony środowiska, utylizacji zanieczyszczeń, ochrony środowiska, biotechnologii,
- wdrażania nowych, unikatowych urządzeń i patentów,
- organizacji systemu nadzoru badań, koordynacji prac badawczych i wymiany doświadczeń poprzez kongresy, konferencje, sympozja, itd.,
- pozyskiwania funduszy na realizację prac naukowo-badawczych.

Współcześnie ważnym aspektem współpracy międzynarodowej są zagadnienia ekologii. W ramach europejskich działań na rzecz zachowania zasobów przyrodniczych została wyznaczona w krajach Wspólnoty Europejskiej – sieć NATURA 2000. Stosowną konwencję Polska ratyfikowała w 1995 roku. Utworzenie sieci ma na celu zachowanie zagrożonych wyginięciem siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt w skali Europy, jak i typowych siedlisk dla danych regionów kontynentu. Sieć NATURA 2000 składa się z dwóch typów obszarów: specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz ochrony siedlisk (SOO), wyznaczonych na podstawie regulacji unijnych. W pierwszym etapie tworzenia sieci na Mazowszu utworzono 9 obszarów specjalnej ochrony ptaków (w Polsce – 72). W dalszym etapie przewidywane jest utworzenie ostoi z dyrektywy siedliskowej.

Konieczność ochrony walorów przyrodniczych, wynikająca z ustanowionej sieci NATURA 2000 może kolidować z przedsięwzięciami inwestycyjnymi niezbędnymi do pobudzenia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. Dlatego też konieczne jest jak najszybsze opracowanie planów ochrony dla tych obszarów, określający ich sposób i warunki dopuszczalnego zagospodarowania. Sieć NATURA 2000 w Polsce jest przedstawiona na mapie 12.

1.3. Województwo na tle kraju

Województwo mazowieckie, głównie dzięki metropolii warszawskiej, nadal zajmuje czołową pozycję w przestrzeni społeczno-gospodarczej kraju. Posiada ono największy w Polsce potencjał ludnościowy, gospodarczy i naukowy. Mazowsze charakteryzuje się też najwyższym poziomem życia ludności. Pokazują to następujące wskaźniki i charakterystyki:

- wytwarzanie 1/5 wartości Produktu Krajowego Brutto,
- ponad 2 milionowy rynek pracy,
- koncentracja 1/3 potencjału naukowo-badawczego kraju,
- 13,5% ludności kraju,
- przeciętne wynagrodzenie wyższe o ok. 30% od średniej krajowej.

Na Mazowszu transformacja ustrojowa spowodowała nasilenie się procesów polaryzacji rozwoju gospodarczego. Chociaż powierzchnia stolicy zajmuje tylko 1% obszaru województwa, to już co trzeci mieszkaniec Mazowsza jest Warszawiakiem i wytwarza przeszło 190% średniego PKB *per capita* regionu. W ostatnim dziesięcioleciu w wyniku migracji liczba ludności Warszawy każdego roku zwiększała się średnio o około 4 tys. osób.

Dynamika Produktu Krajowego Brutto Mazowsza w latach 1999–2003 wskazuje na narastanie udziału regionu w kraju (1999 – 19,6%, 2000 – 19,9%, 2001 – 20,5%, 2002 – 20,4%, 2003 – 20,6%). W województwie w 2003 roku średni wskaźnik PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosił 32,7 tys. zł, co stanowiło 153,1% średniej krajowej. Charakteryzujący się najwyższym w kraju poziomem PKB *per capita* podregion m. st. Warszawy z każdym rokiem powiększa dystans dzielący od średniej krajowej. W 2003 roku PKB na 1 mieszkańca

w Warszawie wynosił 62,9 tys. zł i stanowił 192,2% średniej wojewódzkiej oraz 294,4% średniej krajowej.

Województwo mazowieckie charakteryzuje się znacznie wyższym poziomem i korzystniejszą strukturą wartości dodanej brutto (WDB). Na Mazowszu WDB w 2003 r. stanowiła 20,6% wielkości krajowej (w 2000 r. – 20,5%). Wskaźnik na 1 pracującego wynosił 69 662 zł – 127,3% średniej krajowej.

Mazowsze posiada znacznie wyższy udział usług rynkowych w ogólnej wartości (57,8% w 2001 roku i 59,9% w 2002, w kraju odpowiednio 48,6% i 50,9%, a w 2003 r. na Mazowszu 61,0%, w kraju 50,5%). Jednocześnie zaznacza się niższy udział pozostałych sektorów (w 2004 roku odpowiednio: rolnictwo – 2,5 i 2,9; przemysł – 18,8 i 24,5; budownictwo – 4,7 i 5,7; usługi pozarynkowe – 13,0 i 16,4), przy czym wskaźniki *per capita* we wszystkich sektorach są wyższe w województwie mazowieckim.

Mazowsze jest obszarem atrakcyjnym dla inwestorów. W latach 1999–2004 nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach stanowiły 29,4% wszystkich nakładów poniesionych w Polsce. Występuje tu największa w skali kraju koncentracja podmiotów gospodarczych. Według stanu na koniec 2005 r. zarejestrowanych tu było 601,7 tys., tj. 16,5% wszystkich firm w Polsce. Dynamika przyrostu liczby podmiotów na Mazowszu w ostatnich latach jest większa niż średnio w kraju.

1.4. Powiązania województwa mazowieckiego z województwami sąsiednimi

Powiązania województwa mazowieckiego z sąsiednimi województwami ulegają wzmocnieniu – przede wszystkim w zakresie systemów transportowych i przyrodniczych.

Centralne położenie Mazowsza w europejskim i krajowym systemie transportowym determinuje powstawanie potencjalnych pasm przyspieszonego rozwoju, w których dokonywana jest w pierwszym rzędzie modernizacja, rozbudowa i budowa infrastruktury technicznej jako głównego czynnika rozwoju.

Efektom tych działań jest podniesienie standardu technicznego dróg oraz kształtowanie sprawniejszego systemu powiązań sprzyjającego większej spójności terytorialnej regionów.

Najistotniejsze inwestycje w tym zakresie w omawianych latach dokonywane były w korytarzach paneuropejskich:

- w korytarzu II: Berlin – Warszawa – Moskwa, gdzie: przebudowano odcinki drogi nr 2, stanowiącej układ wspomagający dla planowanej autostrady A2, przebudowano linię kolejową E-20 Berlin – Warszawa – Moskwa (do Siedlec) podnosząc jej parametry do standardów europejskich; inwestycje te usprawniają powiązania między woj. łódzkim, mazowieckim, lubelskim i podlaskim; modernizowana jest linia kolejowa nr 1 Warszawa – Łódź, usprawniająca połączenia pomiędzy aglomeracjami warszawską i łódzką. Duże znaczenie dla zwiększenia związków między Łodzią, a Warszawą będzie miała planowana kolej dużych prędkości na odcinku Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław, która skróci czas podróży. „Szybka kolej” będzie również istotna w kontekście obsługi nowego centralnego lotniska dla Polski, którego lokalizacja jest rekomendowana na osi Warszawa – Łódź;
- w korytarzu I: Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa wykonywana jest modernizacja odcinków drogi krajowej nr 8 i przystosowywania tej drogi do parametrów drogi ekspresowej na większym odcinku, obejmującym Radzymin – Wyszaków wraz z obwodnicą Wyszkowa; rozpoczęto przebudowę linii kolejowej E-75, co poprawi płynność ruchu w kierunku północno-wschodnim;

- w korytarzu VI: Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylica, kontynuowana jest przebudowa drogi krajowej nr 7 na odcinku Warszawa – Gdańsk oraz rozpoczęto prace do modernizacji linii kolejowej E-65,
- w ponadregionalnych korytarzach transportowych największe inwestycje dotyczą pasma południowego na kierunku wschód-zachód: Piotrków Trybunalski – Radom – Lublin w ciągu drogi wojewódzkiej nr 12 oraz na kierunku południowo-wschodnim od Warszawy na drodze krajowej nr 17.

Wzmocnieniu ulegają powiązania przyrodnicze poprzez tworzenie i wdrażanie europejskiej sieci Natura 2000. Obejmuje ona przede wszystkim system dolin rzecznych, które łączą cenne przyrodniczo obszary Mazowsza z bagnami Polesia, pasem Wyżyn Środkowopolskich, puszciami, bagnami i jeziorami północno-wschodniej Polski. W układzie międzywojewódzkim najsilniejsze powiązania występują poprzez Dolinę Wisły i Bugu. Wyznaczone w województwie mazowieckim obszary sieci Natura 2000 wg dyrektywy ptasiej (Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków) łączą się z systemami przyrodniczymi następujących województw:

- Dolina Środkowej Wisły – łączy obszary przyrodnicze woj. mazowieckiego z woj. lubelskim i kujawsko-pomorskim;
- Dolina Dolnego Bugu i Puszcza Biała – z województwem podlaskim i lubelskim,
- Dolina Liwca – z województwem lubelskim;
- Dolina Pilicy i Kampinoski Park Narodowy – z województwem łódzkim;
- Dolina Omulwi i Płodownicy – z województwem warmińsko-mazurskim;
- Puszcza Piska – z województwem warmińsko-mazurskim i podlaskim;
- Małopolski Przełom Wisły – z województwem lubelskim i świętokrzyskim.

2. Uwarunkowania wewnętrzne

2.1. Środowisko przyrodnicze

Zasoby przyrodnicze i ochrona środowiska.

Województwo mazowieckie zajmuje znaczącą pozycję w systemie przyrodniczym kraju, głównie z uwagi na ukształtowany system powiązań ekologicznych, w których najważniejszą rolę pełnią doliny rzeczne Wisły, Bugu, Narwi i Pilicy. Wisła i Bug stanowią jednocześnie paneuropejskie korytarze ekologiczne, będące miejscem ochrony bioróżnorodności; wraz z Narwią tworzą największy węzeł wodny w kraju. Pozycja ta wynika ponadto z faktu, że przeszło 40% powierzchni województwa należy do obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski”, stanowiącego jednocześnie część Koncepcji Zielonych Płuc Europy. O dużej randze walorów przyrodniczych województwa świadczą również obszary włączone i typowane do sieci Natura 2000.

W strukturze zagospodarowania – stan zasobów przyrody określany jest przez wielofunkcyjne tereny otwarte z wieloma naturalnymi krajobrazami i względnie mało uregulowanymi rzekami, jako obszary cenne przyrodniczo, objęte ochroną prawną. Tak charakteryzowane zasoby przyrodnicze stanowią ok. 30% powierzchni regionu.

W latach 1999–2005 zmiany w zagospodarowaniu przestrzennym objęły dwie sfery środowiska przyrodniczego:

- ochronę walorów przyrodniczych,
- standardy środowiska.

Ochrona walorów przyrodniczych następowała przede wszystkim poprzez zwiększanie powierzchni prawnie chronionych, opracowywanie planów ochrony parków (narodowego i krajobrazowych), w tym także prowadzenie prac zmierzających do zwiększania powierzchni

prawnie chronionych (mapa 11). Dodatkowo podejmowane były działania mające na celu zwiększenie powierzchni leśnej w województwie.

Zwiększenie powierzchni obszarów cennych przyrodniczo w regionie oraz podniesienie ich rangi ochronnej polegało w analizowanym okresie konkretnie na:

- powiększeniu obszarów parków krajobrazowych: Kozienickiego i Nadbużańskiego w miejsce obszarów chronionego krajobrazu,
- ustanowieniu trzynastu nowych rezerwatów przyrody – tym samym liczba rezerwatów przyrody wzrosła z 164 do 177,
- utworzeniu sieci obszarów Natura 2000, obejmującej:
  - obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków, tzw. „Ptasiej”,
  - specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, tzw. „Siedliskowej”.

W wyniku uzgodnień międzyresortowych oraz konsultacji społecznych Ministerstwo Środowiska w 2004 r. opracowało listę obszarów specjalnej ochrony ptaków – OSO oraz listę proponowanych obszarów wymagających objęcia ochroną w formie specjalnych obszarów ochrony siedlisk – SOO. Na obszarze województwa mazowieckiego wyznaczono 9 (w kraju 72) obszarów specjalnej ochrony ptaków OSO, o łącznej powierzchni 273,8 tys. ha (ok. 8,0% obszaru województwa), do których należą:

- Dolina Dolnego Bugu o łącznej powierzchni 60 041,8 ha, w tym: 38 904,4 ha w woj. mazowieckim, 7 756,7 w woj. lubelskim, 13 338,5 w woj. podlaskim;
- Dolina Środkowej Wisły o łącznej powierzchni 28 061,3 ha, w tym: 25 598,6 ha w woj. mazowieckim, 2 462,7 ha w woj. lubelskim;
- Dolina Liwca o łącznej powierzchni 23 646,0 ha, w tym: 23 640,6 ha w woj. mazowieckim, 5,4 ha w woj. lubelskim;
- Dolina Pilicy o łącznej powierzchni 30 833,0 ha, w tym: 27 111,1 ha w woj. mazowieckim, 3 721,9 ha w woj. łódzkim;
- Dolina Omulwi i Płodownicy o łącznej powierzchni 36 568,6 ha, w tym: 34 192,3 ha w woj. mazowieckiej, 2 376,3 ha w woj. warmińsko-mazurskim;
- Małopolski Przełom Wisły o łącznej powierzchni 6 418,9 ha, w tym: 1 928,7 ha w woj. mazowieckim, 2 645,1 ha w woj. lubelskiej, 1 845,1 ha w woj. świętokrzyskiej;
- Puszcza Biała o łącznej powierzchni 64 101,6 ha;
- Puszcza Kampinoska o łącznej powierzchni 37 469,7 ha;
- Puszcza Piska o łącznej powierzchni 171 854,0 ha, w tym: 241,4 ha w woj. mazowieckim, 168 098,5 ha w woj. warmińsko-mazurskim, 5 514,1 ha w woj. podlaskim.

Do projektowanych specjalnych obszarów ochrony siedliskowej (SOO) na Mazowszu należy 14 uroczysk, tj.: Bagno Całowanie, Baranie Góry, Dąbrowa Radziejowska, Dąbrowy Seroczyńskie, Ostoja Nadbużańska, Dolina Wkry, Dolina Zwolenki, Łęgi Czarnej Strugi, Olszyny Rumockie, Puszcza Kampinoska, Sikórz, Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie, Kantor Stary, Krogulec. Lista obszarów sieci Natura 200 nie jest zamknięta, wiele cennych obszarów spełniających kryteria naukowe zostało zgłoszonych do Komisji Europejskiej przez organizacje pozarządowe. Na tzw. „Shadow List” znalazły się:

- postulowane obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) – *Dolina Wkry i Mławki, Dolina Kostrzynia, Bagno Całowanie, Puszcza Kozienicka, Dolina Dolnej Narwi,*
- postulowane specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) – *Dolina Pilicy, Forty Modlińskie, Lasy Gostynińskie – Włocławskie, Puszcza Kozienicka, Przełom Wisły w Małopolsce, Wisła Środkowa, Pakosław.*

Większość obszarów tworzących sieć Natura 2000 obecnie jest również objęta ochroną prawną w formie parku narodowego, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody oraz obszarów chronionego krajobrazu.

Działania koncentrujące się na opracowaniu planów ochrony dla parku narodowego i parków krajobrazowych, określających zasady zagospodarowania w tych obszarach objęły:

- uchwalenie planu ochrony Mazowieckiego Parku Krajobrazowego (Dz. U. Woj. Maz. Nr 87, poz. 2131 z 2004 r.) oraz uchwalenie planu ochrony dla Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego (Dz. U. Woj. Mazowieckiego Nr 172, poz. 6757 z 2006 r.),
- prowadzenie prac dotyczących planu ochrony Kampinoskiego Parku Narodowego (po etapie uzgodnień i opinii z radnymi gmin leżących w zasięgu Parku), Kozińskiego Parku Krajobrazowego i Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.

Prace zmierzające do zwiększenia powierzchni prawnie chronionych obszarów przyrodniczych skupiały się głównie na:

- opracowaniu *Koncepcji utworzenia Wiślańsko-Narwiańskiego Parku Krajobrazowego im. Książąt Mazowieckich* obejmującego dolinę Wisły na odcinku między Płockiem a Warszawą,
- konsultowaniu z jednostkami samorządu terytorialnego projektów rozporządzeń Wojewody Mazowieckiego dotyczących utworzenia parków krajobrazowych w dolinie Wisły między Górą Kalwarią, a Dęblinem oraz w dolinie dolnego biegu Pilicy,
- przygotowaniu I etapu dokumentacji przyrodniczej w sprawie utworzenia parku krajobrazowego obejmującego dolinę Omulwi i Płodownicy z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej.

Zwiększanie powierzchni leśnej jest trwałym elementem polityki przestrzennej, ekologicznej i gospodarczej kraju. Krajowy Program Zwiększenia Lesistości określa, że do 2020 r. w województwie mazowieckim zalesienia obejmą ok. 75 tys. ha gruntów porolnych, w tym 71,0 tys. ha stanowiących własność prywatną. Realizacja programu pozwoli na wzrost lesistości Mazowsza z 22,1% do 25%. W 2006 r. rozpoczęto opracowanie *Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego*, który będzie uwzględniał między innymi: analizę możliwości zalesienia terenów zagrożonych erozją, zalesienia terenów pod kątem ochrony wód i ochrony przyrody, analizę podaży gruntów do zalesienia w poszczególnych gminach, analizę możliwości finansowania zalesień ze środków EFOiGR i funduszu leśnego oraz opracowanie projektu rozwiązania, które zachęcałoby właścicieli gruntów do wprowadzania zalesień.

Na Mazowszu grunty leśne (wg danych GUS) w 2004 r. zajmowały powierzchnię 795,7 tys. ha, większą niż w 2000 r. (789,2 tys. ha). Charakterystyki dotyczące lesistości liczone dla Mazowsza przyjmują nieco niższe wartości niż liczone dla Polski. I tak: wskaźnik lesistości województwa mazowieckiego wynosi 22,1% (w kraju – 28,7%), a na 1 mieszkańca przypada 0,16 ha powierzchni leśnej i zadrzewionej, natomiast w kraju 0,24 ha. W układzie przestrzennym lesistość nie wykazuje dużych zmian – najwyższa występuje w północno-wschodniej części województwa. Zachodnie i północno-zachodnie krańce województwa to tereny o niskiej lesistości, gdzie wskaźnik zalesienia w wielu gminach nie przekracza 10%.

W strukturze własnościowej lasy stanowiące własność Skarbu Państwa zajmują ok. 60% powierzchni leśnej. W strukturze wiekowej przeważają lasy młode do lat 40. Dominują siedliska borowe z drzewostanem sosnowo-modrzewiowym.

Ważnym elementem w gospodarce leśnej są Leśne Kompleksy Promocyjne (LKP). Na Mazowszu w 2005 r. wydzielony został wielki i zwarty teren leśny o szczególnych walorach przyrodniczych w celu promocji, prowadzenia proekologicznej polityki i gospodarki leśnej oraz edukacji ekologicznej społeczeństwa – Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Warszawskie”. Obecnie wśród 19 kompleksów istniejących w kraju, 3 znajdują się na obszarze województwa mazowieckiego:

- Lasy Puszczy Kozienickiej o powierzchni 30 435 ha położone na terenie nadleśnictw: Kozienice, Zwoleń, Radom (RDLP Radom);
- Lasy Gostynińsko – Włocławskie o powierzchni 53 093 ha położone na terenie nadleśnictw: Gostynin, Łąck (RDLP Łódź), Włocławek (RDLP Toruń);
- Lasy Warszawskie o powierzchni 48 572 ha położone na terenie nadleśnictw: Drewnica, Jabłonna, Celestynów i Chojnów (RDLP Warszawa).

Największe zagrożenia lasów występują w strefach podmiejskich dużych miast, głównie z powodu nadmiernej penetracji turystyczno-rekreacyjnej tych terenów. Ogromna presja ze strony budownictwa lotniskowego i mieszkaniowego zaznacza się w okolicach Warszawy: na obszarach otaczających Kampinoski Park Narodowy, Mazowiecki i Chojnowski Park Krajo-
brazowy oraz w rejonie Jeziora Zegrzyńskiego.

W zakresie poprawy **standardów środowiska** największe zmiany objęły **ochronę wód**, a realizowane zadania koncentrowały się na:

- porządkowaniu gospodarki ściekowej w zlewniach rzek województwa oraz na obszarach szczególnie chronionych poprzez budowę i rozbudowę urządzeń oczyszczających ścieki oraz budowę i rozbudowę sieci kanalizacyjnej,
- wprowadzaniu zmian technologicznych w zakładach przemysłowych, zmniejszających emisję zanieczyszczonych ścieków, w tym budowę instalacji oczyszczających ścieki,
- porządkowaniu gospodarki osadowej w oczyszczalniach ścieków,
- wdrażaniu indywidualnych systemów oczyszczania ścieków dla obszarów wiejskich o rozproszonej zabudowie,
- ochronie powierzchniowych komunalnych ujęć wody oraz ochronie obszarów zasilania zbiorników wód powierzchniowych.

Gospodarka wodno-ściekowa

Gospodarka wodno-ściekowa jest głównym czynnikiem decydującym o ochronie wód, standardach środowiska przyrodniczego oraz jakości przestrzeni i życia mieszkańców. W tej dziedzinie dokonują się najbardziej znaczące zmiany, przede wszystkim dzięki wysiłkom samorządów, które umiejętnie pozyskują środki na rozbudowę infrastruktury ochrony środowiska. W latach 1999–2005 zrealizowano szereg zadań inwestycyjnych:

- wybudowano ok. 10,8 tys. km sieci wodociągowej i 2,7 tys. km sieci kanalizacyjnej;
- oddano do eksploatacji 101 komunalnych oczyszczalni ścieków, w tym: 1 oczyszczalnię mechaniczną, 67 biologicznych, 33 z podwyższonym usuwaniem biogenów oraz 63 indywidualne (przydomowe) oczyszczalnie ścieków; ogólna przepustowość przekazanych do eksploatacji nowo wybudowanych lub zmodernizowanych oczyszczalni wzrosła o około 52 dam³/dobę (tj. ok. 5%), w rezultacie czego wskaźnik mieszkańców korzystających z komunalnych oczyszczalni ścieków wzrósł z 40,6% do 47,4%.

Najlepiej rozwinięta jest **sieć wodociągowa**. Łączna długość rozdzielczej sieci wodociągowej (bez przyłączy) na obszarze województwa liczyła w 2005 r. 33,6 tys. km. Około 10,8 tys. km nowo zbudowanej linii zwiększyło długość sieci wodociągowej w regionie w porównaniu z rokiem 1999 o 47%. Największy przyrost wystąpił w powiatach: płońskim, mińskim, piaseczyńskim, płockim, przasnyskim, natomiast najmniejszy w białobrzeskim i legionowskim.

Najwyższe i najniższe przyrosty długości sieci wodociągowej dotyczą zarówno wielofunkcyjnych obszarów o dużym stopniu urbanizacji, jak i obszarów pozametropolitalnych, czy nawet peryferyjnych. Jest to potwierdzeniem tezy, że współcześnie o rozwoju lokalnym decyduje przede wszystkim aktywna polityka samorządów i umiejętności pozyskiwania środków, a w mniejszym stopniu o potencjał finansowy i społeczno-gospodarczy jednostek samorządowych.

W minionych latach większe inwestycje na obszarach wiejskich niż w miastach przyczyniły się do poprawy dostępności tych terenów do sieci wodociągowej. Mimo to nadal zaznaczają się duże dysproporcje między miastami i obszarami wiejskimi w dostępności do wodociągów. Udział ludności miejskiej korzystającej z sieci wodociągowej wzrósł w województwie o ponad 6% w stosunku do roku 1999 i wynosił w 2005 r. 89,6%. Natomiast na obszarach wiejskich ten sam udział wzrósł o ponad 11% i osiągnął 63,7% w 2005 r.

Za wzrostem sieci wodociągowej nie nadaża rozwój **sieci kanalizacyjnej**. Łączna długość sieci kanalizacyjnej na terenie województwa w 1999 r. wynosiła 4,6 tys. km, a w 2005 r. wzrosła do około 7,4 tys. km. Największy przyrost sieci kanalizacyjnej wystąpił w powiatach: piaseczyńskim, pruszkowskim – silnie urbanizujących się powiatach metropolitalnych, a także w siedleckim, natomiast najmniejszy przyrost odnotowano w sztyrbońskim i makowskim.

Pomimo dokonanych inwestycji nadal długość sieci wodociągowej przewyższa ponad 4,5-krotnie długość sieci kanalizacyjnej (mapa 13). Porównując lata 1999–2004 wskaźniki poprawiły się w ponad połowie powiatów. Najgorsza sytuacja występuje w powiecie białobrzeskim, żuromińskim oraz płońskim. W miastach dysproporcje ciągle utrzymują się na takim samym poziomie. Duże dysproporcje sieciowe występują głównie na obszarach wiejskich, gdzie z sieci kanalizacyjnej korzysta tylko 10,3% ludności wiejskiej. Prowadzone na szeroką skalę wodociągowanie wsi nie było zharmonizowane z budową sieci kanalizacyjnej. W wyniku tego zjawiska do środowiska odprowadzane są ścieki surowe, których liczba z każdym rokiem rośnie. Sytuacja ta stanowi istotne zagrożenie dla środowiska przyrodniczego.

Nadal nie jest rozwiązana gospodarka ściekowa Warszawy, gdzie ok. 50% ścieków komunalnych stanowią ścieki nieoczyszczone.

W części dotyczącej ścieków przemysłowych, zauważa się spadek ilości ścieków wymagających oczyszczenia, jak też spadek ilości ścieków przemysłowych odprowadzanych bez oczyszczenia. Wpływ na taki stan rzeczy wywarły: zmniejszenie produkcji, likwidacja zakładów oraz stopniowe wprowadzanie technologii wodooszczędnych.

Ogółem ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia, odprowadzanych do wód powierzchniowych i do gruntu, powstałych na obszarze województwa w latach 1999–2004 zmniejszyła się o ok. 18%.

Pomimo zmniejszania się ładunków zanieczyszczeń oraz realizowanych inwestycji **stan czystości wód powierzchniowych** w dalszym ciągu jest niezadowolający. Wyniki badań w 2005 roku wskazują na:

- brak wód w I i II klasie czystości,
- wody III klasy czystości (zadowolającej jakości) występują w 22 badanych przekrojach pomiarowych (na rzekach: Krępanka, Iłzanka, Czarna, Pilica, Mołtawa oraz pojedyncze punkty na rzekach: Mogielanka Radomka, Łydynia, Kanał Troszyński, Orz, Szkwa, Utrata, Wkra),
- wody IV klasy czystości (niezadowolającej jakości) występują w 96 punktach (m.in. na rzekach: Liwiec, Bug, Wisła, Wkra, Narew, Cetynia),
- wody V klasy czystości (złej jakości) występują w 26 punktach (głównie na rzekach: Rokitnica, Stara Rokitnica, Mienia, Toczna, Utrata oraz w Wiśle poniżej Warszawy).

Znaczącym źródłem presji antropogenicznej na wody powierzchniowe jest nadal rolnictwo. W województwie mazowieckim wyznaczono w 2004 r. dwa obszary szczególnie zagrożone o łącznej powierzchni 413 km²: zlewnia rzeki Sony z dopływem z Przedwojewa oraz obszar gminy Korytnica w powiecie węgrowskim. Dla tych obszarów przygotowane zostały przez Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie dwa programy działań zawierające podstawowe kierunki i zakres działań przewidziane do realizacji w ciągu

4 lat. Ich celem jest poprawa naruszonych standardów środowiska i przywrócenie wymaganych przepisami prawa standardów jakości wód podziemnych.

Jakość wód jezior województwa ulega pogarszaniu. Najpoważniejszym zagrożeniem dla jezior jest ich eutrofizacja, czyli wzrost żyzności wód, której głównym źródłem są zrzuty ścieków komunalnych i przemysłowych oraz rolnictwo.

W zakresie ograniczania deficytu wód powierzchniowych działania dotyczyły w szczególności:

- budowy i modernizacji zbiorników wodnych („Wykrot” na rzece Rozoga w gminie Myszyńiec, zbiornik „Sterdyń” na rzece Buczyńce, jaz „Hamernia” w Kozienicach na Zagożdżoncu). Ponadto w ramach Kontraktu Wojewódzkiego:
  - w roku 2003 zakończono budowę II etapu zbiornika wodnego na rzece Sona w Nowym Mieście,
  - rozpoczęto budowę zbiornika retencyjnego „Niewiadoma” w gminie Sabnie,
  - wykonano prace przygotowawcze (wykup gruntów, wykonanie dokumentacji, przebudowa infrastruktury towarzyszącej) zmierzające do budowy zbiorników wodnych: na rzece Wkrze w gminie Strzegowo oraz na rzece Łasica w gminie Brochów.
- zwiększenia zalesień (w latach 2003–2004 zalesiono ponad 2 tys. ha),
- unowocześniania metod gospodarowania wodą – duże znaczenie dla utrzymania i zwiększenia naturalnej retencji wodnej mają zachowane obszary torfowisk i terenów podmokłych.

Gospodarka odpadami

W latach 1999–2004 w związku z dalszym rozwojem konsumpcji, przy niedostatecznym rozwoju gospodarki odpadami, zwiększyła się ilość powstających **odpadów komunalnych** (z 260,3 do 313 kg/mieszkańca/rok). W 2004 roku z obszaru województwa mazowieckiego zebrano 1 610 tys. Mg odpadów, tj. ok. 18% więcej niż w roku 1999. Największa ogólna masa odpadów zebranych powstaje w Warszawie (53%), w powiatach aglomeracji warszawskiej: pruszkowskim, warszawskim zachodnim, piaseczyńskim, wołomińskim oraz w Radomiu i Płocku.

Podstawowym sposobem unieszkodliwiania odpadów komunalnych jest składowanie bez wstępnej obróbki. Taki sposób zagospodarowania dotyczy ok. 90% zebranych odpadów. W 2004 r. funkcjonowało 126 składowisk komunalnych o bardzo różnym stanie zabezpieczenia – jedynie 58% posiadało sztuczne uszczelnienie podłoża, a 13% składowisk spełniało wymogi obowiązujących przepisów. Modernizacji wymaga ok. 60% obiektów, a 27% przeznaczonych jest do zamknięcia i rekultywacji. Mapa 14 przedstawia inwestycje w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi zrealizowanymi w latach 2002-2004.

Zbyt mała liczba obiektów i instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów w stosunku do masy odpadów wytworzonych skutkuje obniżaniem wskaźnika unieszkodliwiania odpadów poza składowaniem: z 13,4% w 1999 r. do 10% w 2004 r.

Na terenie województwa mazowieckiego w 2004 roku funkcjonowało 5 kompostowni (w Grodzisku Mazowieckim, Kobiernikach k/Płocka, Radomiu i 2 w Warszawie) oraz jedna spalarnia odpadów komunalnych w Warszawie.

Duży odsetek odpadów znajdujących się poza ewidencją (ok. 12%) trafia do środowiska w sposób niekontrolowany. Nadal podstawowym systemem zbierania odpadów jest system jednopojemnikowy. Powoli wdrażany jest jednak system selektywnej zbiórki odpadów. W 2004 roku odzyskane surowce wtórne stanowiły jedynie 2,4% masy odpadów zebranych.

Obszar województwa charakteryzuje się niezmiernie dużym zróżnicowaniem pod względem ilości wytworzonych odpadów sektora gospodarczego, co jest związane z działalnością przemysłową oraz ze sposobem zagospodarowania terenu. Największe ilości **odpadów prze-**

mysłowych wytworzono na obszarze miast: Warszawy, Ostrołęki, Płocka oraz powiatów: kozienickiego i legionowskiego.

Na terenie całego województwa mazowieckiego wzrosła ilość odpadów z sektora gospodarczego (z 3 692,3 tys. Mg w 1999 r. do 5 855,9 tys. Mg w 2005 r.). Zmieniła się także struktura zagospodarowania odpadów przemysłowych: zmniejszył się udział formy wykorzystania (z ok. 60% do 50%), a wzrosły formy unieszkodliwiania (35% – 41%). Od 2001 roku systematycznie maleje udział odpadów deponowanych na składowiskach (z 31% do 10% w 2005 roku).

Na koniec 2004 r. funkcjonowało 15 składowisk przyjmujących odpady przemysłowe, w tym 11 spełniało wymogi prawa, 3 – wymagało modernizacji oraz 1 – było rekultywowane (Składowisko kompostowni RADIOWO-ZUOK). W roku 2004 zamknięto 2 składowiska przemysłowe: w Drwalewie (pow. grójcecki, gm. Chynów) i w Wieliszewie (pow. legionowski, gm. Wieliszew).

Natomiast najważniejszego problemu w zakresie gospodarki odpadami tj. likwidacji poszczególnych mogilników i magazynów zawierających przeterminowane środki ochrony roślin nie udało się rozwiązać, gdyż nie zlikwidowano żadnego z tych obiektów.

Warunki aerosanitarnie

W zakresie warunków aerosanitarnych województwo mazowieckie charakteryzuje się średnim stopniem zanieczyszczenia powietrza. Natomiast w znacznej części województwa (poza obszarem metropolitalnym) stwierdza się niski poziom stężeń zanieczyszczeń. Od 2002 r. ocena jakości powietrza prowadzona jest pod kątem ochrony zdrowia oraz ochrony roślin w układzie powiatów (stref). Dla powiatów, w których poziom choćby jednej substancji przekroczył poziom dopuszczalny – powiększony o margines tolerancji (strefa C) – sporządzane są programy ochrony powietrza (zgodnie z uregulowaniami prawnymi UE).

Według danych WIOŚ w 2002 r. sklasyfikowano jako C sześć stref województwa: (strefa miasta stołecznego Warszawa, wołomińska, otwocka, piaseczyńska, pruszkowska i nowodworska), w 2003 roku – 5 stref (miasta stołecznego Warszawa, otwocka, pruszkowska, wołomińska i nowodworska), a w 2004 roku – 4 strefy (miasta stołecznego Warszawa, miasta Radom, miasto Ostrołęka, żyrardowska).

Ocena jakości powietrza za 2005 rok uwzględniająca zmianę kryteriów ocen (bez marginesu tolerancji dla pyłu) wskazuje, że przekroczenia dopuszczalnych norm pyłu zawieszonego wystąpiły w strefach: m. Radomiu, m. Płocku, ciechanowskiej, grodzkiej, otwockiej, pruszkowskiej, piaseczyńskiej, nowodworskiej, żuromińskiej, żyrardowskiej oraz w Warszawie, gdzie zanotowano również przekroczenia wartości średnioroczny NO₂. Powiaty te zostały zakwalifikowane do klasy C, w których wymagana jest realizacja programów naprawczych.

Notowany spadek stężeń poszczególnych rodzajów zanieczyszczeń powietrza jest wynikiem szeregu działań obejmujących:

- stosowanie urządzeń redukujących emisję zanieczyszczeń atmosfery,
- zmiany technologii produkcji (w ramach programów dostosowawczych) i likwidację największych emitorów zanieczyszczeń,
- modernizację systemów ciepłowniczych, w tym likwidację lokalnych kotłowni o niskiej sprawności i złym stanie technicznym,
- stosowanie surowców energetycznych, tj. węgla o niskiej zawartości siarki,
- doskonalenie monitoringu jakości środowiska (utworzenie bazy danych z zakresu źródeł emisji oraz stężenia poszczególnych zanieczyszczeń),
- realizację ustaleń programów naprawczych ochrony powietrza,
- racjonalizację zużycia energii oraz ograniczanie strat ciepła na drodze do odbiorców (docieplanie budynków, izolacja rurociągów przesyłowych),

- wspieranie zadań i programów w zakresie wykorzystania niekonwencjonalnych źródeł energii.
- realizację inwestycji na rzecz ochrony środowiska w energetyce zawodowej (elektrociepłownie w Warszawie, Kozienicach, Ostrołęce) oraz w przemyśle (m.in. PKN Orlen w Płocku). Jednocześnie obserwuje się wzrost emisji zanieczyszczeń ze źródeł komunikacyjnych.

Klimat akustyczny

W zakresie klimatu akustycznego sytuacja nie ulega zmianie, w dalszym ciągu najbardziej uciążliwy jest hałas komunikacyjny.

Na terenie województwa mazowieckiego problem uciążliwości związanych z nadmiernym hałasem komunikacyjnym występuje lokalnie w pobliżu głównych dróg tranzytowych, na odcinkach przebiegających przez miasta i tereny zabudowy mieszkaniowej (np. Warszawa, Raszyn, Pruszków, Błonie, Legionowo, Ciechanów, Mszczonów, Mińsk Maz., Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce, Wyszaków). W Warszawie i jej najbliższych okolicach występują wszystkie rodzaje źródeł hałasu: drogowy (lokalny i tranzytowy), kolejowy, lotniczy i przemysłowy, często kumulując się na zamieszkałych obszarach. W tym rejonie znaczny wzrost natężenia ruchu i liczby pojazdów w ostatnich latach powoduje zwiększenie uciążliwości akustycznych dla ludności zamieszkującej osiedla położone przy ruchliwych drogach. Obszary szczególnego zagrożenia hałasem występują w pobliżu głównych ulic i dróg wyjazdowych (np. Trasa Łazienkowska, Trasa Toruńska - AK, ul. Marszałkowska, Al. Jerozolimskie, ul. Grójecka, Al. Krakowska, ul. Puławska i inne), gdzie równoważny poziom dźwięku przy zabudowie mieszkaniowej niejednokrotnie przekracza 75 dB i jest wyższy od wartości dopuszczalnych o ok. 10÷20 dB. Największy udział w powstawaniu wysokich poziomów hałasu mają pojazdy ciężkie – tranzytu międzynarodowego i autobusy. Negatywnym zjawiskiem jest fakt wydłużania czasu ekspozycji na ponadnormatywny hałas, szczególnie w porze nocnej.

Realizacja zadań w zakresie ograniczenia negatywnego oddziaływania hałasu dotyczyła w szczególności zamontowania ekranów akustycznych – np.: przy Trasie Toruńskiej (na długości 250 m w rejonie węzła z ul. Marywilską) oraz aktualizacji projektu zagospodarowania terenu zieleni wzdłuż wybudowanych w I etapie ekranów (na odcinku od ul. Wysockiego do ul. Łabiszyńskiej).

Obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin

Województwo mazowieckie charakteryzuje się dość powszechnym występowaniem surowców okrukowych i ilastych. Należą do nich: kruszywo naturalne, piaski kwarcowe i surowce ilaste do produkcji ceramiki budowlanej (mapa 23). Złóża eksploatowane są głównie na potrzeby lokalne budownictwa i drogownictwa.

W wyniku prowadzonych prac badawczych i dokumentacyjnych zmieniła się liczba udokumentowanych złóż *kruszywa naturalnego* (mapa 24). W okresie 1999–2004 odnotowano wzrost liczby złóż o 172 (tj. o 34%) i na koniec 2004 roku wynosiła 676.² Większość nowych złóż zlokalizowana jest w sąsiedztwie już istniejących. Natomiast ogółem wzrost zasobów geologicznych bilansowych w województwie był minimalny i wynosił około 0,1%, a wydobycie kruszywa naturalnego zwiększyło się o 4,2%. Największe wydobycie w 2004 roku (powyżej 1 mln ton) odnotowano w powiecie ostrołęckim i żuromińskim.

Województwo mazowieckie posiada 8,5% krajowych zasobów geologicznych *piasków kwarcowych do produkcji betonów komórkowych* (5 złóż) i 13,6% zasobów *piasków kwarcowych do produkcji cegły wapienno-piaskowej* (16 złóż). Prowadzone niewielkie wydobycie w 4 złóżach nie spowodowało znaczących zmian. Również liczba złóż *surowców szklarskich* (3) i *formierskich* (1) nie uległa zmianie. Z kolei o około 1% zmniejszyły się zasoby geologiczne

² Dane Bilansu zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce, Państwowy Instytut Geologiczny, W-wa 2005.

bilansowe piasków szklarskich spowodowane prowadzoną eksploatacją z odkrywki Wyszków – Skuszew.

Liczba złóż udokumentowanych *surowców ilastych ceramiki budowlanej* utrzymuje się na tym samym poziomie. Zmniejszyło się wydobycie surowców ilastych o 42,7%, co wynika z zamykania zakładów, często o przestarzałych technologiach produkcji.

Na terenie 5 powiatów województwa mazowieckiego (garwoliński, miński, pułtuski, radomski i żyrardowski) występuje 8,3% krajowych zasobów *surowców ilastych do produkcji kruszywa lekkiego*. Eksploatacja prowadzona jest tylko w Budach Mszczonowskich (pow. żyrardowski). Pozostałe *surowce ilaste (gliny ogniotrwałe, gliny ceramiczne kamionkowe)* zarówno pod względem liczby złóż jak i zasobów pozostają na tym samym poziomie.

Eksploatacja większości istniejących surowców odbywa się metodą odkrywkową, co prowadzi do konfliktów w naturalnym środowisku przyrodniczym, powodując likwidację wielu form geomorfologicznych, powstawanie wyrobisk, hałd a także naruszenie stosunków wodnych.

Nadal nie eksploatowane są udokumentowane złoża:

- fosforytów występujące w powiecie radomskim (7 złóż spośród 11 w kraju),
- węgla brunatnego w powiatach: radomskim, kozienickim i gostynińskim,
- ropy naftowej i gazu ziemnego na pograniczu powiatu garwolińskiego i ryckiego (woj. lubelskie).

W układzie przestrzennym województwa występowanie udokumentowanych złóż kopalin nie ulega zmianom, co związane jest z budową geologiczną terenu. Największa różnorodność pod względem rodzajów surowców występuje w południowej części województwa. W części północnej dominuje kruszywo naturalne i surowce ilaste.

W zakresie funkcjonowania środowiska przyrodniczego wystąpiły następujące tendencje:

- w sferze ochrony walorów przyrodniczych:
  - wzmocnianie systemu obszarów objętych ochroną prawną, w tym: powiększenie obszarów parków krajobrazowych (Nadbużański, Kozienicki), utworzenie nowych (12) rezerwatów przyrody,
  - obejmowanie ochroną prawną obszarów cennych przyrodniczo o znaczeniu europejskim – tworzenie sieci obszarów Natura 2000 (wyznaczenie 9 obszarów specjalnej ochrony ptaków, wskazanie listy projektowanych specjalnych obszarów ochrony siedlisk – SOO i obszarów specjalnej ochrony ptaków – OSO),
  - zwiększanie powierzchni leśnej (o około 4,5 tys. ha w latach 2000 – 2004),
- w sferze poprawy standardów środowiska:
  - utrzymywanie się niezadowalającego stanu czystości wód powierzchniowych (brak wód I i II klasy czystości) mimo zmniejszenia ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych ze źródeł komunalnych i przemysłowych do wód powierzchniowych oraz podejmowania wielu działań porządkujących gospodarkę ściekową,
  - nadal pozostaje nie rozwiązany problem gospodarki ściekowej Warszawy i aglomeracji warszawskiej, przy braku oczyszczalni ścieków dla lewobrzeżnej Warszawy – 50% nie oczyszczonych ścieków trafia do Wisły,
  - dysproporcje między długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, powodujące zagrożenia nie oczyszczonymi ściekami,
  - niewystarczający udział ścieków oczyszczonych w ogólnej ilości ewidencjonowanych ścieków,
  - zwiększanie retencji wód powierzchniowych poprzez: budowę zbiorników wodnych, modernizację i odbudowę obiektów istniejących oraz wzrost lesistości,
  - w gospodarce odpadami utrzymywanie się niekorzystnych tendencji takich jak: wzrost ilości powstających odpadów komunalnych, dominacja jednopojemnikowego systemu

zbierania odpadów mieszanych, składowanie jako główny sposób zagospodarowania odpadów komunalnych, mała liczba obiektów i instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów w stosunku do masy odpadów wytworzonych, wzrost ilości powstających odpadów z sektora gospodarczego, nie rozwiązany problem likwidacji mogilników i magazynów zawierających przeterminowane środki ochrony roślin,

- wzrost emisji zanieczyszczeń ze źródeł komunikacyjnych,
- utrzymywanie się niekorzystnych warunków klimatu akustycznego głównie w miastach położonych wzdłuż dróg o dużym natężeniu ruchu,
- brak zmian w występowaniu udokumentowanych złóż kopalin, przy wzroście eksploatacji istniejących surowców metodą odkrywkową, ingerującą w zasoby środowiska przyrodniczego.

Obszary największych zagrożeń i presji na środowisko przyrodnicze

Na podstawie analizy jakości elementów środowiska oraz występujących zasobów przyrodniczych w ramach *Prognozy oddziaływania na środowisko do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* zidentyfikowane zostały obszary podlegające znaczącemu oddziaływaniu istniejących źródeł zagrożeń i presji. Należą do nich:

- *rejon w obrębie aglomeracji warszawskiej* – gdzie kumulują się antropogeniczne zagrożenia środowiska przyrodniczego: nadmiernie zanieczyszczone wody Wisły ujmowane dla celów komunalnych, zrzuty nieoczyszczonych ścieków z terenu lewobrzeżnej Warszawy, koncentracja dróg o dużym natężeniu ruchu (również ciężarowego) oraz linii energetycznych wysokiego napięcia, występowanie składowisk odpadów przemysłowych, presja budownictwa mieszkaniowego i lotniskowego na obszary cenne przyrodniczo i niedostatecznie wyposażone w infrastrukturę techniczną (Kampinoski Park Narodowy, Mazowiecki i Chojnowski Park Krajobrazowy, Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu, Jezioro Zegrzyńskie),
- *rejon płocki* – występowanie składowisk odpadów przemysłowych (w tym odpadów niebezpiecznych), przebieg linii energetycznych wysokiego napięcia oraz dróg ruchu przyspieszonego w obszarach objętych ochroną prawną, zła jakość wód Wisły stanowiących źródło zaopatrzenia ludności w wodę, presja budownictwa lotniskowego w obszarze Pojezierza Gostynińskiego (Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy proponowany do sieci NATURA 2000),
- *rejon Bolimów-Żyrardów* – zagrożenia dla ciągłości powiązań przyrodniczych związane są z projektowaną autostradą A-2 przebiegającą przez Bolimowski Park Krajobrazowy, proponowany do sieci NATURA 2000 i obszar chronionego krajobrazu (dolina Sucha Nida), a także z przebiegiem drogi ruchu przyspieszonego nr 50 oraz występowaniem mogilników (zagrożenie dla jakości wód),
- *rejon Kozienic* – występowanie składowisk odpadów przemysłowych i komunalnych w strefie ochronnej Głównego Zbiornika Wód Podziemnych i gruntach podatnych na infiltrację zanieczyszczeń do wód podziemnych, obniżenie zwierciadła wód podziemnych w wyniku nadmiernej eksploatacji wód (rozległy lej depresyjny w rejonie Pionek), przebieg drogi ruchu przyspieszonego nr 79 w sąsiedztwie projektowanego nadwiślanskiego parku krajobrazowego, obszarze proponowanym do sieci NATURA 2000, zagrożenie powodziowe w dolinie Wisły.

W zidentyfikowanych rejonach nadal występują istotne źródła konfliktów i zagrożeń dla jakości komponentów środowiska, ciągłości powiązań przyrodniczych oraz walorów krajobrazowych. Zagrożenia środowiska przyrodniczego w województwie mazowieckim obrazuje mapa 25.

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi

Łączna powierzchnia terenów zagrożonych powodzią głównych rzek województwa (Wisły, Bugu, Narwi, Pilicy i Bzury) wynosi ok. 2,3 tys. km², tj. 6,5% powierzchni województwa. W latach 1999–2005 realizowano działania zabezpieczające przed powodzią, przy zachowaniu warunków pozwalających spełniać podstawowe funkcje rzek. Najistotniejsze działania miały charakter techniczny i dotyczyły: remontów, wzmocnień i podwyższenia korony wałów przeciwpowodziowych, modernizacji takich budowli regulacyjnych, jak: tamy, poprzeczki, ostrogi, ubezpieczeń brzegów opaskami, budowy zbiorników wodnych, wycinek przerostów i drzew udrażniających koryto rzek. W przedsięwzięciach uwzględniano potrzeby zachowania dolin głównych rzek i obszarów zalewowych w stanie równowagi przyrodniczej i utrzymaniu różnorodności biologicznej.

W ostatnich latach przeprowadzono następujące ważniejsze działania poprawiające stan bezpieczeństwa przeciwpowodziowego:

- zakończenie I etapu budowy zbiornika Troszyn,
- zakończenie budowy II etapu zbiornika wodnego na rzece Sona w Nowym Mieście,
- rozpoczęcie budowy zbiornika retencyjnego Niewiadoma na rzece Cetynia w gminie Sabnie,
- prace przygotowawcze przy budowie zbiornika wodnego na rzece Wkrze w gminie Strzegowo oraz na rzece Łasica w gminie Brochów.

W 2004 r. na zlecenie RZGW opracowano „*Studium dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi*” (I etap obejmujący 53 rzeki województwa mazowieckiego o łącznej długości 5 800 km). Dokument ten stanowi podstawę planowania ochrony przed powodzią dla terenów nieobwałowanych. W *Studium* ustalone zostały granice zasięgu wód powodziowych o określonym prawdopodobieństwie występowania, stanowiąc podstawę do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, jak również decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego i warunkach zabudowy.

W zakresie przeciwdziałania największym zagrożeniom zauważono:

- kontynuowanie realizowanych wcześniej działań zabezpieczających przed powodzią przy zachowaniu podstawowych funkcji rzek, obejmujących głównie: remonty, wzmocnienia i podwyższenia korony wałów przeciwpowodziowych, modernizację budowli regulacyjnych (tamy, poprzeczki, ostrogi, ubezpieczenia brzegów opaskami, budowa zbiorników wodnych), wycinki przerostów krzewów i drzew udrażniających koryto rzek,
- podejmowanie działań zmierzających do ochrony mienia i ludzi przed: powodzią poprzez określanie zasięgu przestrzennego obszarów zagrożonych w dokumencie opracowanym przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej tj.: „*Studium dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi*” opracowanym dla 53 rzek województwa i stanowiącym podstawową wytyczną dla opracowywanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2.2. Przemiany demograficzne

W okresie od 31.12.1999 r. do 31.12.2005 r.³ nastąpił wzrost liczby ludności w województwie mazowieckim o 87,7 tys. osób, tj. 1,7%, podczas gdy w kraju nastąpił spadek o 1,3% (mapa 3). W 2005 r. liczba ludności województwa wynosiła 5 157,8 tys. osób. W przekroju podregionów NUTS-3 największy przyrost (6,6%) wystąpił w podregionie warszawskim (przyrost odnotowano niemal we wszystkich powiatach z wyjątkiem żyrardowskiego, sochaczewskiego i grójeckiego). W Warszawie przybyło w tym czasie 4,2% ludności, natomiast w pozostałych podregionach zarejestrowano spadek liczby ludności, który kształtował się od 2,7% w podregionie ostrołęcko-siedleckim (przyrost miał miejsce jedynie w Siedlcach) do 3,1% w podregionie radomskim (przyrost odnotowano tylko w powiecie radomskim). W przekroju gmin zauważalny jest przyrost liczby ludności w otoczeniu większych miast, przy równoczesnym ubytku w samych miastach. Taką sytuację obserwuje się również w ponadregionalnych ośrodkach rozwoju: Radomiu, Płocku, Ostrołęce i Ciechanowie. W Siedlcach zaś przyrost ludności występuje zarówno w mieście, jak i w otaczającej miasto gminie (wykres).

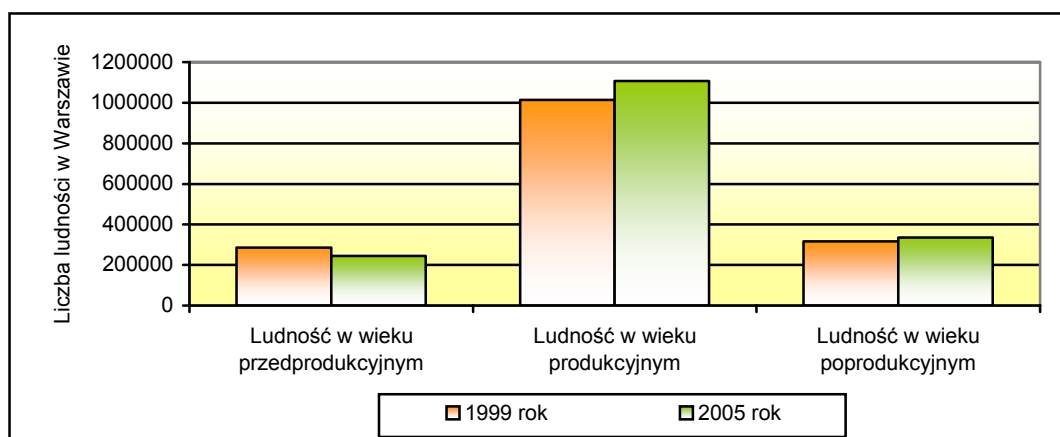
W miastach województwa mazowieckiego mieszka 3 338,3 tys. osób, tj. 64,7% ogólnej ludności Mazowsza (61,4% w kraju), co stanowi 14,3% ludności miejskiej Polski (stan w dniu 31.12.2005 r.). Zjawisko urbanizacji Mazowsza prezentuje mapa 10. W stosunku do roku 1999 wskaźnik urbanizacji w województwie mazowieckim zwiększył się o 0,5 punktu procentowego, podczas gdy w kraju zmniejszył się o 0,4. Ubytek liczby ludności w latach 1999–2005 odnotowano w 44 miastach, głównie położonych w obszarach peryferyjnych województwa, które w *Planie* zostały nazwane obszarami problemowymi. Największy ubytek – powyżej 10% miał miejsce w Nowym Mieście nad Pilicą, Kozienicach, Lipsku, Bieżuniu, z kolei największy przyrost – powyżej 10% – wystąpił w Żąbkach, Piasecznie, Markach, Józefowie, Serocku, Halinowie, Ożarowie Mazowieckim, Łomiankach i w Radzyminie – czyli w miastach Obszaru Metropolitalnego Warszawy. Zjawisko gęstości zaludnienia ilustruje mapa 4.

Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej i związanym z tym otwarciem granic problemem województwa, podobnie jak innych regionów kraju, staje się wzmożony odpływ ludności za granicę.

---

³ Ze względu na dużą odległość czasową od poprzedzającego spisu ludności dane statystyczne dotyczące liczby ludności w 1999 r. w Warszawie oraz w miastach podwarszawskich są zaniżone natomiast na terenach wiejskich oraz w miastach położonych peryferyjnie w stosunku do Warszawy dane są zawyżone. Korekty tych danych dokonał NSP 2002. Dlatego faktyczne różnice w dynamice liczby ludności w latach 1999-2004 mogą być mniejsze.

Ryc. 1. Struktura wiekowa ludności w Warszawie w latach 1999 i 2005

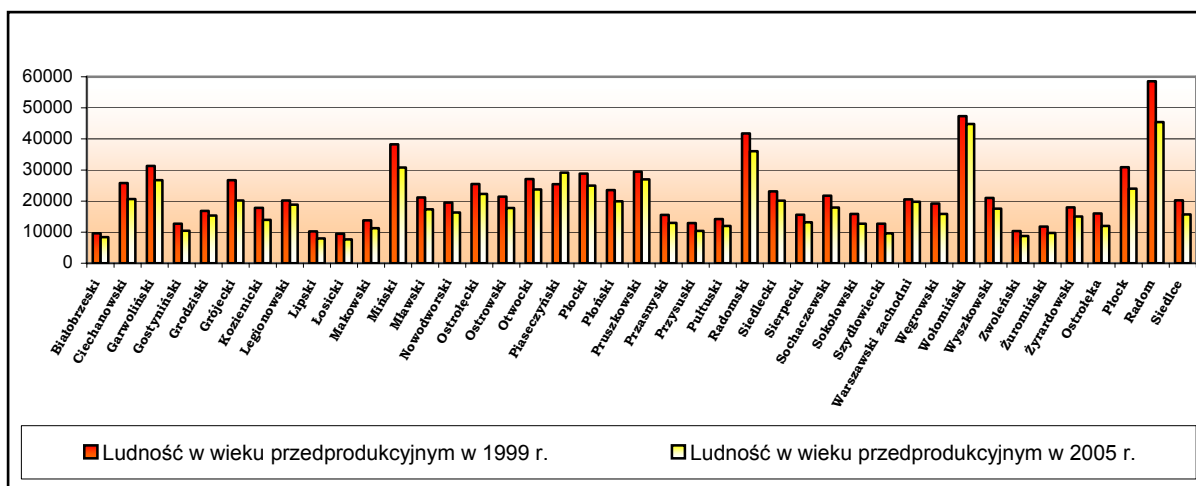

Źródło: Bank Danych Regionalnych www.stat.gov.pl

W latach 1999–2005 w strukturze wieku ludności, generalnie następowały niekorzystne zmiany polegające przede wszystkim na zwiększaniu się ludności w wieku poprodukcyjnym, przy malejącej tendencji dla ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Ich rozkład przestrzenny petyfikuje jeszcze niekorzystną strukturę demograficzną regionu.

Najwyższy spadek liczby ludności w **wieku przedprodukcyjnym** miał miejsce w ośrodkach subregionalnych – w Ostrołęce, Radomiu i Płocku (ok. 25%), w powiatach zaliczanych do radomskiego obszaru problemowego (ok. 23% w szydlowieckim i lipskim) oraz na obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej (powiaty: grójecki i kozienicki). Zjawisko takie jest rezultatem ujemnego przyrostu naturalnego ostatnich kilkunastu lat, ale przede wszystkim odpływu ludności w wieku produkcyjnym. Wzrost liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym wystąpił tylko w powiecie piaseczyńskim o 14,5% – najdynamiczniej rozwijającym się powiecie aglomeracji warszawskiej, który charakteryzuje się przewagą przyrostu migracyjnego nad przyrostem naturalnym, typowa dla obszarów bardzo silnie zurbanizowanych, o bardzo dużym ruchu budowlanym i napływie młodej, dobrze wykształconej klasy średniej z Warszawy.

Ryc. 2. Ludność w wieku przedprodukcyjnym w powiatach w latach 1999 i 2005

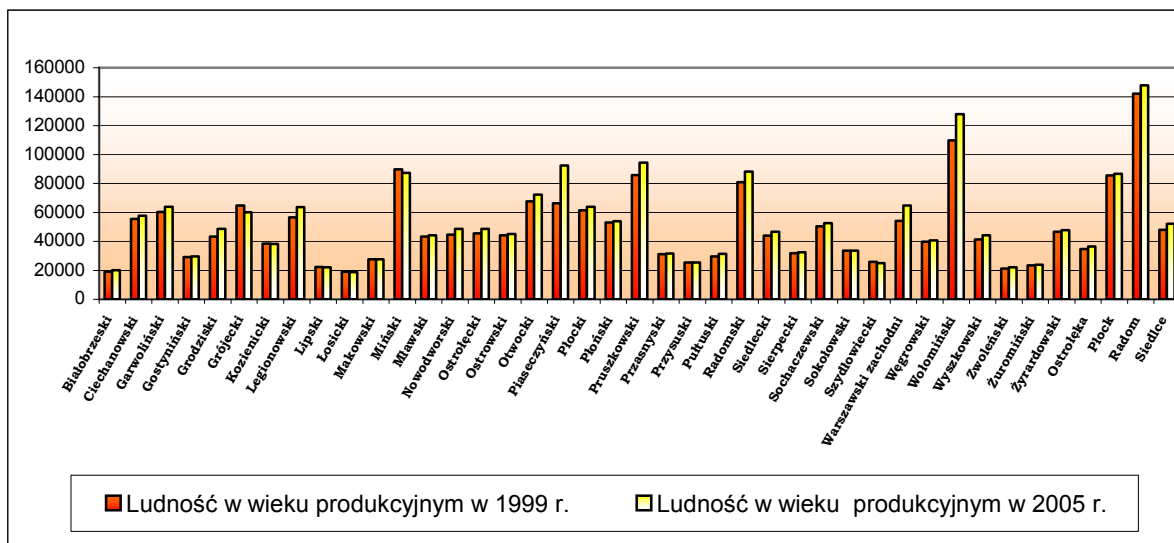

Źródło: Bank Danych Regionalnych www.stat.gov.pl

Najwyższy wzrost liczby ludności w **wieku produkcyjnym** wystąpił również w powiecie piaseczyńskim, co potwierdza tendencje dynamicznej urbanizacji terenów powiatu. Wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym zarejestrowano również w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej (powiaty: grójecki, miński i kozienicki) i jednocześnie

w obszarach problemowych – nadbużańskim (powiaty: łosicki i sokołowski), radomskim (powiaty: szydłowiecki, przysuski i lipski), ostrołęckim (powiat makowski), co świadczy o kształtowaniu się również korzystnych tendencji w obszarach problemowych.

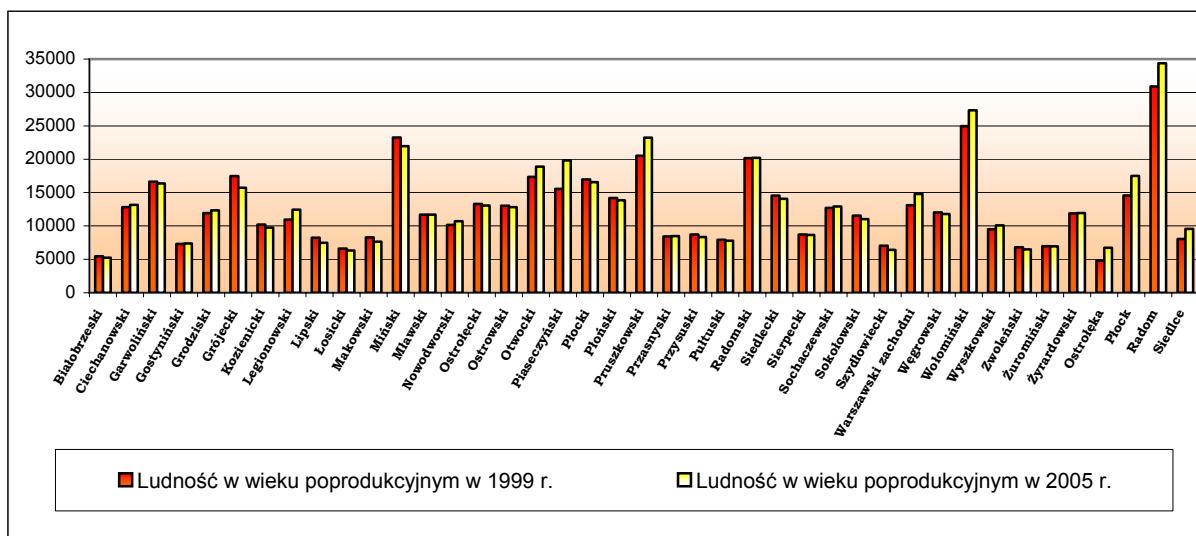
Ryc. 3. Ludność w wieku produkcyjnym w powiatach w latach 1999 i 2005

Źródło: Bank Danych Regionalnych www.stat.gov.pl

Wysoki wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym charakteryzował ośrodki subregionalne: Siedlce 18,6%, Płock 20,08% i Ostrołękę 40%, Radom – 44% oraz obszary problemowe. Najwyższy spadek liczby ludności w wieku poprodukcyjnym wystąpił w powiecie grójeckim, i lipskim (po ok. 9%), czyli dotyczył zarówno obszaru największych wpływów aglomeracji warszawskiej, jak i radomskiego obszaru problemowego, co może również potwierdzać tezę o pozytywnym trendzie zarysowującym się w obszarach problemowych województwa. Niekorzystnym zjawiskiem jest niewątpliwie wzrost liczby ludności tej grupy wiekowej w ośrodkach subregionalnych – szczególnie w Radomiu i Siedlcach.

Ryc. 4. Ludność w wieku poprodukcyjnym w powiatach w latach 1999 i 2005

Źródło: Bank Danych Regionalnych www.stat.gov.pl

Zakłada się, że w okresie perspektywicznym do 2020 r. w strukturze wieku ludności utrzymają się podobne tendencje do tych, które wystąpiły w latach 1999–2004. Przede

wszystkim zaostrzy się proces postępującego starzenia się ludności w obszarach problemowych województwa.

Prognoza demograficzna GUS do 2030 roku wskazuje na następujące przemiany w strukturze wieku ludności w województwie mazowieckim:⁴

- **liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym** w latach 2005–2020 spadnie na całym obszarze, średnio o ok. 18% – największy spadek zanotują obszary peryferyjne,
- dynamika **liczby ludności w wieku produkcyjnym** w latach 2005–2020 wskazuje, że znaczący wzrost będzie miał miejsce jedynie w obszarze aglomeracji warszawskiej oraz w powiatach graniczących z ośrodkami subregionalnymi, tj.: Ostrołęką, Siedlcami, Radomiem i z Płockiem,
- dynamika **liczby ludności w wieku poprodukcyjnym** w latach 2005–2020 potwierdza znaczący jej wzrost na całym obszarze województwa, a szczególnie wysoki wystąpi na terenach największych wpływów aglomeracji warszawskiej oraz w ośrodkach subregionalnych: Radomiu, Płocku, Siedlcach i w Ostrołęce.

2.3. Osadnictwo

W latach 1999–2005 wyraźnie widoczne są procesy przekształceń sieci osadniczej i organizacji struktury przestrzennej regionu. Największe zmiany dotyczą wiejskiej sieci osadniczej, zmieniającej się w obszary suburbanizacji, prowadząc jednocześnie do zacierania się granic między miastem i wsią, czy wręcz wchłaniania przez miasta obszarów wiejskich. Zjawisko to szczególnie zaznacza się w gminach położonych w sąsiedztwie aglomeracji warszawskiej oraz ośrodków subregionalnych. Duża dynamika zmian sieci osadniczej ma miejsce na obszarach położonych w pobliżu głównych ciągów komunikacyjnych (kolejowych i drogowych) oraz na obszarach atrakcyjnych turystycznie. Zmiana osnowy transportowej procesów urbanizacyjnych od początku okresu transformacji gospodarczej – z sieci połączeń kolejowych na połączenia drogowe – przekształca pasmowy układ struktury organizacyjnej w pasmowo-węzłowy. Na obszarach problemowych regionu następuje przede wszystkim wyludnianie się małych miejscowości wiejskich przy jednoczesnym rozwoju większych wsi i ośrodków gminnych.

Bardzo istotny problem z punktu widzenia kształtowania sieci osadniczej stanowi nieuporządkowana sytuacja planistyczna, spowodowana utratą ważności „starych” planów zagospodarowania przestrzennego uchwalonych przed dniem 1 stycznia 1995 r. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 r. stworzyła możliwość lokalizacji inwestycji w warunkach braku planu, w drodze decyzji o warunkach zabudowy bądź decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Według danych Ministerstwa Infrastruktury w okresie do dnia 31.03.2005 r. w województwie mazowieckim na podstawie nowej ustawy uchwalono zaledwie 99 planów spośród 1993 planów przyjętych w kraju (5%), w uzgodnieniach pozostawały 252 plany spośród 2891 w kraju (8,7%). Dane te nie mówią o powierzchni terenów objętych planami. W większości dotyczą one bardzo małych terenów, obejmujących nawet pojedyncze działki.

Nieuporządkowana sytuacja planistyczna prowadzi w wielu przypadkach do rozlewania się zabudowy mieszkaniowej w sposób niekontrolowany co powoduje wzrost kosztów infrastruktury, pogorszenie warunków komunikacyjnych, negatywny wpływ na środowisko oraz presję zabudowy mieszkaniowej na tereny prawnie chronione. Dotyczy to w szczególności Obszaru Metropolitalnego Warszawy, gdzie zaznacza się intensywny ruch budowlany, a w mniejszym stopniu ośrodków subregionalnych. Brak miejscowych planów zagospoda-

⁴ Ze względu na horyzont obowiązywania Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego – 2020 r., w analizie prognostycznej ograniczono się jedynie do tego roku.

rowania przestrzennego utrudnia proces budowlany, a tym samym ogranicza rozwój gospodarczy. Pozytywną zmianę w tym zakresie może odegrać opracowanie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy.

W latach 1999–2006 wystąpiły nieznaczne zmiany granic administracyjnych województwa mazowieckiego spowodowane:

- utratą terytorium na rzecz województwa świętokrzyskiego – z dniem 1.01.2000 r. z gminy Szydłowiec oraz 1.01.2004r. z gminy Mirów,
- przesunięciem granic na rzecz województwa podlaskiego – z dniem 1.01.2004 r. i 12.12.2005r. z gminy Nur,
- zmianą granic na rzecz województwa lubelskiego – z dniem 1.01.2005 r. z gminy Solec nad Wisłą,
- zyskaniem z dniem 1.01.2004 r. terytorium przez miasto Mława z województwa warmińsko – mazurskiego.

W wyniku tych zmian powierzchnia województwa zmniejszyła się o 32 km².

W tym samym okresie nastąpiły również zmiany granic niektórych gmin i powiatów. Najważniejsze dotyczą miasta Warszawy, które w 2002 roku stało się jedną gminą na prawach powiatu z podziałem na dzielnice. Dzielnicami stało się 10 dotychczasowych gmin oraz dzielnice tworzące były gminę Centrum, a także włączone w granice Warszawy miasto Wesoła. W analizowanym okresie prawa miejskie otrzymały 3 miejscowości: w 2000 r. – Kosów Lacki, w 2001 r. – Halinów, w 2003 r. – Tarczyn. Wszystkie wymienione gminy tym samym uzyskały status gmin miejsko-wiejskich. Jednocześnie gmina Tarczyn przeszła z powiatu grójeckiego do piaseczyńskiego. Wraz z dniem 1.01.2002 r. zmieniły się również granice 3 powiatów: do legionowskiego dołączono terenów z pułtuskiego, a do powiatu nowodworskiego dołączono tereny z powiatu legionowskiego.

W latach 1999–2006 dokonano zmian granic 7 miast i 15 gmin:

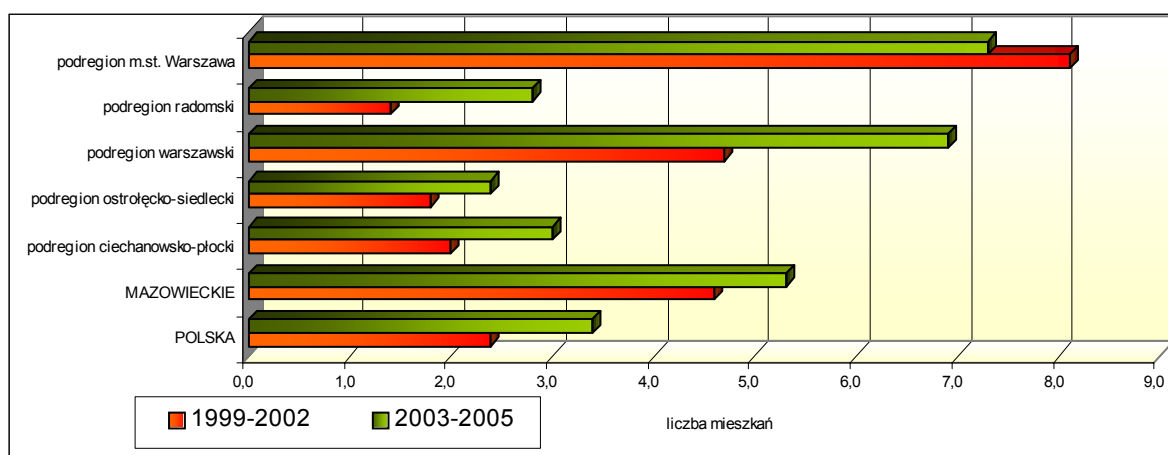
- włączono do miasta Nowe Miasto nad Pilicą obszary z gminy Nowe Miasto nad Pilicą,
- do miasta Pułtusk dołączono obszary z gminy Pułtusk,
- miasto Ciechanów powiększyło się o teren z gminy Opinogóra Górna,
- do miasta Węgrów dołączono obszar z gminy Liw,
- do miasta Raciąż włączono obszary z gminy Raciąż,
- do miasta Konstancin - Jeziorna – obszary z gminy Konstancin- Jeziorna,
- do granic gminy Wołomin – obszar z gminy Poświętne,
- do gminy Celestynów – obszary z gminy Osieck,
- do gminy Olszewo Borki – obszar z gminy Lelis,
- do gminy Odrzywół – obszar z gminy Klwów,
- do gminy Mszczonów – obszar z gminy Radziejowice,
- gminy Somianka i Wyszaków oraz gmina Karczew i miasto Otwock wymieniły się terytoriami.

Aktualnie na terenie województwa znajduje się 37 powiatów „ziemskich” oraz 5 miast na prawach powiatu (Warszawa, Radom, Płock, Siedlce i Ostrołęka). Samorząd stopnia podstawowego tworzy 314 gmin, w tym 35 gmin miejskich, 50 gmin miejsko-wiejskich oraz 229 gmin wiejskich. Na terenie województwa mazowieckiego znajduje się 85 miast oraz 7 319 sołectw, w nich aż 8 720 miejscowości wiejskich (16,4% miejscowości w Polsce).

Tempo rozwoju sieci osadniczej odzwierciedla duża intensywność budownictwa mieszkaniowego. W latach 1999–2005 w województwie mazowieckim oddano do użytku 175,5 tys. mieszkań, czyli 4,9 średniorocznie mieszkania na 1000 ludności, podczas gdy w Polsce – 2,8. Porównanie wskaźników w latach 1999–2005 wykazało korzystne tendencje w ruchu budowlanym na Mazowszu. Liczba mieszkań oddanych do użytku w latach 2003–2005 średniorocznie na 1000 ludności wynosiła 5,3 i była wyższa niż w poprzednich trzech latach, mimo zna-

czącego załamania tempa budownictwa mieszkaniowego w 2004 r. Wzmożoną aktywność budownictwa odnotowano oczywiście w Obszarze Metropolitalnym Warszawy i jest ona wypadkową wielu procesów zachodzących w jego zasięgu, a mianowicie: napływu migracyjnego ludności głównie z Warszawy, ale też z innych części regionu i kraju, znacznie wyższych dochodów ludności niż w pozostałej części województwa oraz przekształcaniu centrum Warszawy na dzielnice typowo handlowo-administracyjno-usługowe. Zapoczątkowany w latach dziewięćdziesiątych proces silnej presji urbanistycznej sprzyja rozwojowi miejscowości podwarszawskich pełniących funkcje „sypialni” stolicy, z charakterystycznym zjawiskiem „drugich domów”, z których mieszkańcy dojeżdżają do metropolii. Wynikiem tego jest duży ruch budowlany w tych ośrodkach. Podobne procesy zaobserwowano w strefach podmiejskich ośrodków subregionalnych: Płocka, Ostrołęki, Radomia, ale skala tych zjawisk jest znacznie mniejsza.

Ryc. 5. Średnioroczna liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 ludności w latach 1999–2002 i 2003–2005

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDR

Można stwierdzić, że największy ruch budowlany w latach 1999–2005 zaznaczył się w Warszawie i w gminach należących do podregionu warszawskiego, w powiatach grodzkich oraz w gminach położonych w ich sąsiedztwie. Ruch budowlany jest zasadniczym czynnikiem wpływającym na zagęszczenie mieszkań w tym obszarze. Zjawisko poprawy warunków mieszkaniowych (mniejsze zagęszczenie mieszkań) w gminach charakteryzujących się małym ruchem budowlanym wynika głównie z ubytku liczby ludności a dotyczy głównie powiatów położonych w obszarach peryferyjnych województwa: łosickiego, sokołowskiego, węgrowskiego, siedleckiego, ostrowskiego, mławskiego, żuromińskiego, sierpeckiego i ciechanowskiego.

Mały ruch budowlany oraz ubytek liczby ludności sprawiają, że na krańcach województwa występuje największy udział mieszkań „starych” wybudowanych przed 1945 r. (powyżej 13% według NSP 2002) i najmniejszy udział mieszkań „nowych” wybudowanych po 1978 r. (35% i mniej) – nieustannie postępuje proces dalszej dekapitalizacji zasobów mieszkaniowych.

Bardzo istotnym problemem z punktu widzenia osadnictwa są przemiany dokonujące się w latach 1999–2005⁵ w ośrodkach osadniczych wskazanych do *wspomagania rozwoju* w „Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego”, których zada-

⁵ Klasyfikacji miejscowości dokonano w oparciu o następujące wskaźniki: dynamika liczby ludności i podmiotów gospodarczych w latach 1999-2004, mieszkania oddane do użytku średniorocznie na 1000 ludności w latach 1999-2004, przeciętne nakłady inwestycyjne na mieszkańca w latach 2001-2004, dynamika liczby pracujących w latach 1999-2004, poziom bezrobocia stan na dzień 31.12.2004 r., przeprowadzony sondaż dotyczący realizacji inwestycji celu publicznego oraz działań mających na celu poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej poszczególnych miejscowości.

niem jest pozytywne oddziaływanie na otaczające tereny (mapa 21). Na podstawie wybranych kryteriów, tj. mierników statystycznych⁶, informacji praktycznych oraz subiektywnych odczuć dotyczących jakości życia miejscowości te zaklasyfikowano do 4 grup o odmiennych cechach. Wyróżniono miasta i miejscowości charakteryzujące się:

- rozwojem o bardzo ważnym znaczeniu dla kondycji ekonomicznej regionu – Warszawa,
- widoczną poprawą sytuacji społeczno-gospodarczej – Siedlce, Płock, Przasnysz, Baranowo, Myszyniec, Łochów, Sokołów Podlaski, Żelechów, Gostynin i Mława,
- niewielką poprawą sytuacji społeczno-gospodarczej – Ostrołęka, Radom, Chorzele, Różan, Andrzejewo, Brok, Kosów Lacki, Węgrów, Korczew, Łosice, Pionki, Zwolen, Iłża, Szydłowiec, Wyszogród, Sierpc, Żuromin,
- względną stabilizacją sytuacji społeczno-gospodarczej – Ciechanów, Krasnosielc, Nur, Sarnaki, Lipsko, Przysucha, Gąbin, Drobin, Raciąż, Biezuń.

Należy stwierdzić, że spośród wszystkich miast województwa mazowieckiego zauważalne jest korzystne oddziaływanie Warszawy oraz subregionalnych ośrodków rozwoju. Zasięg pozytywnego oddziaływania Warszawy rozciąga się w promieniu 30 km od granic miasta, natomiast Płocka Radomia, Siedlec, Ostrołęki i Ciechanowa obejmuje tylko sąsiadujące gminy. Znaczną rolę ze względu na pełnione funkcje administracyjne odgrywają również miasta powiatowe.

Na przestrzeni minionych lat pogłębiły się różnice w poziomie aktywności pomiędzy Warszawą a ośrodkami subregionalnymi, przejawiające się przede wszystkim na lokalnych rynkach pracy. Znacznie gorsza sytuacja występuje w mniejszych miastach i miejscowościach gminnych wskazanych do rozwoju, które w większości nie potrafią wykorzystać własnego potencjału, a instrumenty polityki przestrzennej województwa są niewystarczające do ich aktywizacji.

Główne tendencje zidentyfikowane w osadnictwie to:

- przyrost liczby ludności w województwie, podczas gdy w skali kraju miał miejsce ubytek ludności,
- w przekroju podregionów przyrost liczby ludności wystąpił tylko w Warszawie i w podregionie warszawskim,
- większy przyrost odnotowano w miastach; objął on 51 spośród 85 miast, w tym Warszawę i większość miast w jej otoczeniu. Znamiennym, negatywnym faktem jest ubytek ludności w byłych miastach wojewódzkich, uznanych w planie województwa za regionalne i ponadregionalne ośrodki rozwoju. Spośród tych ośrodków jedynie w Siedlcach wystąpił niewielki przyrost ludności;
- na obszarach wiejskich przyrost miał miejsce głównie w otoczeniu Warszawy i największych miast, natomiast największy ubytek na obszarach peryferyjnych,
- spośród określonych w planie ośrodków osadniczych przewidzianych do wspomagania rozwoju widoczną poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej odnotowano w ośrodkach subregionalnych: Płocku i Siedlcach oraz w miastach Przasnysz, Baranowo, Myszyniec, Łochów, Sokołów Podlaski, Żelechów, Gostynin i Mława,
- w latach 2003–2005 zaobserwowano znaczny wzrost tempa budownictwa mieszkaniowego, które szczególnie zaznaczyło się w podregionie warszawskim i radomskim, natomiast spadek zauważono jedynie w Warszawie,
- dekapitalizacja zasobów mieszkaniowych wynikająca z małego ruchu budowlanego oraz ubytku liczby ludności, miała miejsce w powiatach: łosickim, siedleckim, sokołowskim, węgrowskim, gostynińskim, płońskim, sochaczewskim i szydłowieckim.

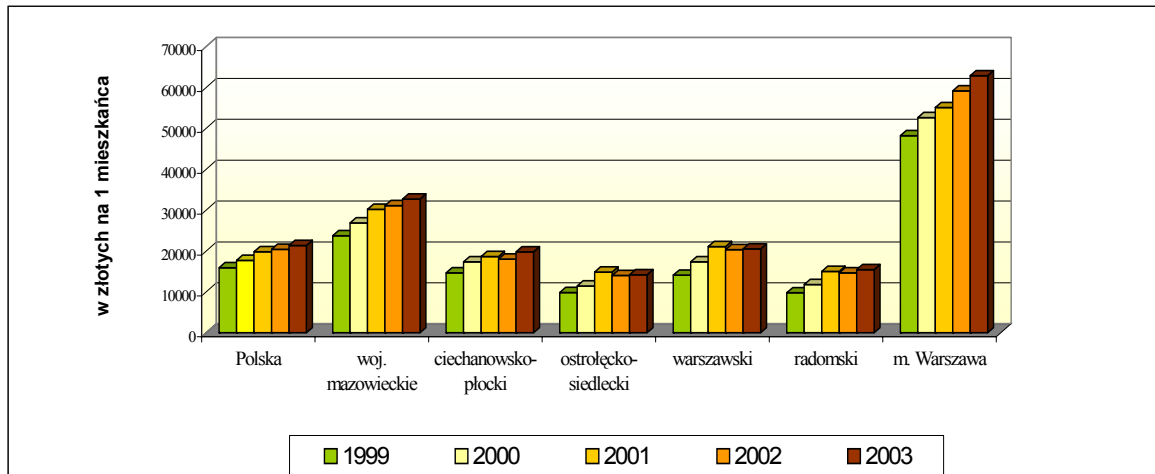
⁶ Dynamika liczby ludności, podmiotów gospodarczych i dynamika liczby pracujących w latach 1999-2004, mieszkania oddane do użytku średniorocznie na 1000 ludności w latach 1999-2004, przeciętne nakłady inwestycyjne na mieszkańca w latach 2001-2004, poziom bezrobocia stan na dzień 31.12.2004 r.

2.4. Rozwój gospodarczy

Wskaźniki makroekonomiczne

Syntetyczny miernik poziomu rozwoju gospodarczego, jakim jest Produkt Krajowy Brutto (PKB), oprócz wskazanej wcześniej dynamiki zmian tj. wzrostu udziału regionu w kraju, charakteryzuje się dużymi różnicami pomiędzy podregionami NUTS-3 w ramach województwa.

Ryc. 6. Produkt Krajowy Brutto według podregionów w latach 1999–2003

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Roczników statystycznych województw, GUS Warszawa

W Warszawie w 2003 r. PKB 1mieszkańca był 4-krotnie wyższy niż w regionie radomskim i ostrołęcko-siedleckim, 3-krotnie wyższy niż w ciechanowsko-płockim, a podregiony ostrołęcko-siedlecki i radomski z udziałem 66,5% i 72,4% średniej krajowej znajdowały się odpowiednio na 39 i 36 miejscu wśród 45 podregionów w kraju. Jednocześnie z każdym rokiem powiększa się dystans dzielący Warszawę od pozostałych regionów województwa i średniej krajowej.

Podmioty gospodarcze

Według stanu na koniec 2005 r. na Mazowszu zarejestrowanych było 16,5% wszystkich firm działających w Polsce. Dynamika przyrostu liczby podmiotów w ostatnich latach jest na Mazowszu większa niż średnio w kraju (tabela 1)

Ogólna liczba podmiotów w przeliczeniu na 1000 ludności w województwie mazowieckim (116,7) znacznie przewyższa przeciętną w kraju (94,8). Rozrzut tego wskaźnika w przekroju powiatów jest znaczny (od 47,7 w powiecie płockim do 171,2 w Warszawie). Poza Warszawą najwyższe wskaźniki (powyżej 100) posiadają kolejno powiaty: pruszkowski, legionowski, warszawski zachodni, piaseczyński, grodziski, otwocki, żyrardowski i wołomiński oraz były miasta wojewódzkie – Radom, Ostrołęka i Siedlce (mapa 2). Szczególną uwagę zwraca duża koncentracja na Mazowszu spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego. Na koniec 2005 r. zarejestrowanych było 19,1 tys., tj. 35,2% ogółu istniejących w Polsce. Należy dodać, że 15,7 tys., tj. 82,2% ogólnej liczby zlokalizowanych było w Warszawie, a kolejne 9,4% w trzech powiatach podwarszawskich: pruszkowskim, piaseczyńskim i warszawskim zachodnim. W latach 1999–2005 liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego w województwie mazowieckim zwiększyła się o 39,0%, a ich udział w kraju zwiększył się o 1,2 punktu procentowego do 35,2%, co przyczynia się do pogłębiania różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów i podregionów w kraju. Stosunkowo duży (w analizowanym okresie) przyrost liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego miał

miejsce w Radomiu (o 63,7%) i powiecie radomskim (o 57,7%), przyczyniając się do poprawy sytuacji na rynku pracy w tym rejonie.

Tabela 1. Zmiany liczby podmiotów gospodarczych, w tym z udziałem kapitału zagranicznego w latach 1999–2005

Wyszczególnienie	Liczba podmiotów w tys. Woj. mazowieckie			2005		Polska=100		
	1999	2002	2005	1999=100	2002=100	1999	2002	2005
Podmioty ogółem	502,6	554,1	601,7	119,7	108,6	16,5	16,0	16,6
w tym z udziałem kapitału zagranicznego	13,7	16,5	19,1	139,4	116,0	34,0	34,8	35,2

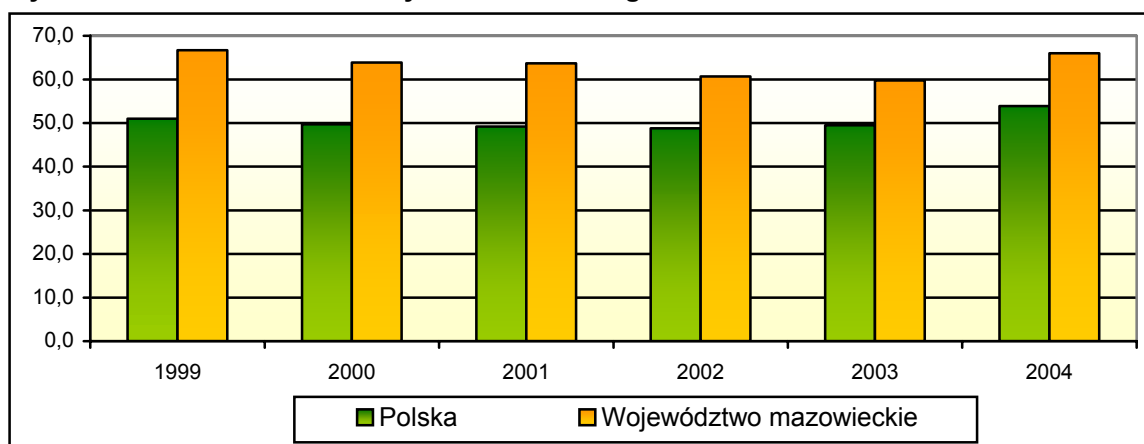
Źródło: Rocznik statystyczny województw 2003 i Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w 2005 r., GUS. Obliczenia własne.

Dochody i wydatki budżetów gmin

Bardzo istotną cechą świadczącą o potencjale rozwoju społeczno-gospodarczego gmin jest wielkość dochodów własnych, będących rzeczywistym odzwierciedleniem samodzielności finansowej gmin oraz ich aktywności.

W latach 1999–2004 średniorocznie dochody własne na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim wynosiły 1255 zł i były znacznie wyższe o 55% niż przeciętnie w kraju (808 zł). Poziom dochodów własnych gmin w województwie mazowieckim wykazuje bardzo duże zróżnicowanie (mapa 26) i kształtuje się na poziomie od 186 zł w gminie Czarnia w powiecie ostrołęckim do 2402 zł w Warszawie. Najwyższymi wskaźnikami oprócz Warszawy charakteryzują się powiaty położone w podregionie warszawskim, jak również miasta na prawach powiatu.

Ryc. 7. Udział dochodów własnych w budżetach gmin w latach 1999-2004

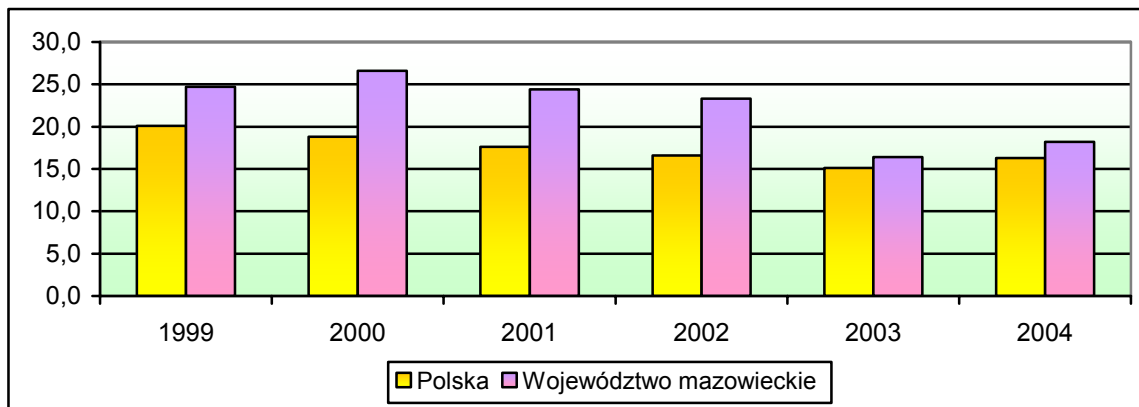
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDR

Udział dochodów własnych w budżetach gmin w województwie mazowieckim w latach 1999–2004 był wyższy niż w kraju. Po niewielkiej tendencji spadkowej w latach 1999–2003 w roku 2004 nastąpił wzrost ich udziału.

W omawianym okresie średnioroczne wydatki majątkowe inwestycyjne na osobę kształtowały się na poziomie 458 zł, podczas gdy porównywalny wskaźnik dla Polski był znacznie niższy i wynosił 286 zł. Najwyższe wartości wskaźnik osiągnął w gminie Słupno (powiat płocki) – 1055 zł, najniższe gmina Ceranów (powiat sokołowski) - 24 zł. W Warszawie wskaźnik ten wynosił 811 zł. Dużymi nakładami inwestycyjnymi w budżetach charakteryzowały się: Warszawa i Płock oraz powiaty: piaseczyński, warszawski zachodni i przyski

(mapa 27), choć warto zwrócić uwagę, że rozkład przestrzenny znaczących wydatków inwestycyjnych objął gminy, które nie posiadają wysokich udziałów dochodów własnych, co świadczy o aktywności gmin w pozyskiwaniu środków finansowych niż o ich rzeczywistym potencjale rozwojowym.

Ryc. 8. Udział wydatków inwestycyjnych w budżetach gmin w latach 1999–2004

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDR

Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych w województwie mazowieckim jest wyższy niż w kraju, choć w latach 1999–2004 wystąpił spadek tego udziału w wydatkach ogółem.

Rozwój gospodarczy regionu charakteryzuje się następującymi cechami i tendencjami:

- województwo mazowieckie posiada najwyższy w Polsce potencjał gospodarczy mierzony wartością produktu Krajowego Brutto,
- pogłębiają się różnice w poziomie rozwoju gospodarczego pomiędzy obszarem metropolitalnym i pozametropolitalnym; wartość PKB na 1 mieszkańca w Warszawie jest trzykrotnie wyższa od krajowej, podczas gdy w pozostałych subregionach jest niższa,
- w województwie największą dynamiką rozwoju cechuje się sektor usług, głównie rynkowych; najwyższy udział tego sektora wyróżnia się w strukturze:
  - wartości dodanej brutto,
  - nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw,
- województwo mazowieckie jest obszarem atrakcyjnym dla inwestorów; w latach 1999–2004 nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach regionu stanowiły 29,4% wszystkich nakładów poniesionych w Polsce,
- zaznacza się silna koncentracja działalności gospodarczej – przede wszystkim w Warszawie i gminach położonych na południowy zachód od Warszawy,
- region – a szczególnie Warszawa – charakteryzuje się największą w kraju aktywnością inwestorów zagranicznych (tak pod względem liczby podmiotów, jak i wartości zainwestowanego kapitału),
- średnioroczne dochody własne gmin oraz wydatki inwestycyjne na 1 mieszkańca na Mazowszu są znacznie wyższe niż w kraju,
- istnieje bardzo duże zróżnicowanie dochodów własnych gmin i wydatków inwestycyjnych na 1 mieszkańca w skali województwa, przy czym najkorzystniejsze wskaźniki występują w podregionie warszawskim, a niekorzystne w obszarach peryferyjnych regionu.

Turystyka

Biorąc pod uwagę istniejący potencjał Mazowsza dla rozwoju turystyki, należy stwierdzić, że nie jest on w pełni wykorzystywany, a walory wypoczynkowe województwa uznać należy za niewystarczające, co znacznie ogranicza popyt turystyczny w regionie. Walory wypoczynkowe tworzą głównie wielkie rzeki z rozległymi dolinami: Wisła, Narew, Bug, Pilica

i ich mniejsze dopływy, jak również rozległe kompleksy leśne, zwłaszcza dawnych puszczy mazowieckich, jeziora naturalne i sztuczne: dwa duże zbiorniki wodne – Jezioro Zegrzyńskie i Jezioro Włocławskie. Łącznie istnieje 16 jezior i 27 zbiorników wodnych. Zupełnie niewykorzystany walor stanowią zasoby wód geotermalnych. Obszary z walorami wypoczynkowymi zajmują ok. 30% powierzchni województwa. Dominują tereny o niskiej i średniej atrakcyjności – głównie leśne i nadrzeczne, najbardziej odpowiednie dla agroturystyki i rekreacji weekendowej. Obszary najcenniejsze zajmują zaledwie ok. 5% oraz występują tylko w kilkunastu gminach, głównie na tzw. pojezierzu gostynińskim oraz nad Jeziorem Zegrzyńskim, Bugiem, Narwią i Pilicą. Na dużych jeziorach istnieją warunki do uprawiania żeglarsstwa i innych rekreacyjnych sportów wodnych. Okolice Konstancina-Jeziornej (uzdrowisko statutowe) i Otwocka mają klimatyczne walory przyrodolecznicze. Zagospodarowanie turystyczne na tle walorów przyrodniczych i kulturowych przedstawia mapa 17.

Turystyczną wartość województwa podnoszą cenne obszary przyrodnicze tj. parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu, które sprzyjają rozwojowi ekoturystyki.

Coraz bardziej popularna staje się też turystyka kajakowa (jednodniowa i wielodniowa). Tego typu turystykę można uprawiać na rzekach: Skrwa Prawa i Lewa, Narew, Liwiec, Świder i Bug. Do turystyki żeglarskiej wykorzystywane jest Jezioro Zegrzyńskie, gdzie wyznaczono szlaki żeglarskie i umiejscowiono przystanie wodne.

Biorąc pod uwagę wskazane uwarunkowania rozwoju turystyki, należy stwierdzić, że województwo mazowieckie odgrywa jednak znaczącą rolę w polskiej turystyce, osiągając czołowe lokaty w rankingu wojewódzkim. Mazowsze zajmuje pierwsze miejsce w krajowej turystyce przyjazdowej pod względem podróży urlopowo-wakacyjnych i podróży turystycznych. Jeszcze mocniejszą pozycję ma województwo w przyjazdach turystów zagranicznych (ponad 20% wielkości krajowej).

W latach 1999–2005 dokonywał się powolny, ale stały rozwój funkcji turystyczno-wypoczynkowej województwa mazowieckiego, z Warszawą jako ośrodkiem turystyki przyjazdowej krajowej i zagranicznej. Wzrosła liczba miejsc noclegowych zbiorowego zakwaterowania z 4,6% wielkości krajowej w 1999 r. do 6,5% – w 2005 r., przy wzroście liczby obiektów o wyższym standardzie z 86 w 1999 r. (5,6% wielkości krajowej) do 141 w roku 2005 (8,8%). Turyści zagraniczni korzystający z obiektów noclegowych stanowili w 1999 r. 18,4% wielkości krajowej, a w roku 2005 – 18,5%. Odnotować należy również niewystarczającą ilość obiektów turystycznych średniej klasy, szczególnie w Warszawie, zwiększających znacznie atrakcyjność turystyczną.

Pozytywnym zjawiskiem w turystyce województwa mazowieckiego jest proces przekształcania znaczącej części zakładowych ośrodków wczasowych i kolonijnych w środki ogólnodostępne, prywatne. Tym samym następuje podniesienie stopnia ich wykorzystania, a prowadzenie prac remontowo-modernizacyjnych podnosi ich standard ekologiczny i użytkowy oraz przystosowuje je do użytkowania całorocznego. W prywatnych ośrodkach jest również bogatsza oferta imprez kulturalnych i rekreacyjnych, które uatrakcyjniają wypoczynek.

W ostatnich latach coraz bardziej popularną formą wypoczynku staje się agroturystyka. Liczba gospodarstw agroturystycznych wzrosła ze 182 w roku 1999 do 320 w 2005⁷. Agroturystyka szczególnie prężnie rozwija się w subregionie siedleckim, a zwłaszcza w gminach nadbużańskich.

Następuje również rozwój turystyki kwalifikowanej. Długość oznakowanych szlaków pieszych⁸ wzrosła z 2 213,7 km w 1999 roku do 3 220,5 km w roku 2005 (o 69,0%). Następuje dynamiczny rozwój turystyki rowerowej. Długość oznakowanych szlaków rowerowych⁹

⁷ Według informacji Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

⁸ Według informacji ZG PTTK w Warszawie.

⁹ J.w.

wzrosła z 1,0 km do 485,9 km w roku 2005 (w tym 220,0 km w Kampinoskim Parku Narodowym).

W ostatnich latach działania na rzecz turystyki podjęły lokalne organizacje turystyczne, które powstają na terenie Mazowsza.

Główne tendencje w zakresie turystyki w analizowanym okresie to:

- wzrost liczby miejsc noclegowych i wzrost liczby turystów zagranicznych,
- podniesienie standardów bazy noclegowej, szczególnie obiektów wysokiej klasy, przy niewystarczającej bazie obiektów turystyki średniej klasy,
- rozwój turystyki kwalifikowanej,
- rozwój agroturystyki,
- powstawanie lokalnych organizacji turystycznych.

Przemysł

Przemysł województwa cechuje duże zróżnicowanie branżowe, co czyni go mniej zależnym od wahań koniunkturalnych na rynkach krajowych i światowych. Istotną rolę oprócz przemysłu rolno-spożywczego (ze względu na obszar i wielkość produkcji rolnej) odgrywa przemysł petrochemiczny (z największą w kraju rafinerią ropy naftowej w Płocku). Do znaczących pod względem wielkości produkcji przemysłowej należą również: przemysł energetyczny, chemiczny, elektromaszynowy oraz produkcja sprzętu transportowego.

Województwo mazowieckie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem wielkości produkcji sprzedanej przemysłu. W 2005 roku stanowiła ona 21,6% wielkości krajowej produkcji i była wyższa w porównaniu z rokiem 1999, o 1,6 punktu procentowego. Produkcję przemysłową województwa charakteryzuje dominacja przetwórstwa, które obejmuje $\frac{4}{5}$ wartości produkcji sprzedanej przemysłu. Pozostałą część produkcji stanowi wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę, natomiast górnictwo odgrywa bardzo znikomą rolę. Wśród branż produkcji przemysłowej największe wartości sprzedaży osiąga: produkcja artykułów spożywczych i napojów, produkcja wyrobów chemicznych i produkcja sprzętu, urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych.

Cechą charakterystyczną gospodarki Mazowsza jest szybki rozwój nowoczesnych, innowacyjnych branż, tj. usług – finansowo-ubezpieczeniowych, telekomunikacyjnych, poligraficzno-wydawniczych, informatycznych oraz przemysłu – farmaceutycznego, elektronicznego, precyzyjnego i optycznego, produkcji sprzętu RTV.

Ponad połowa produkcji sprzedanej województwa jest wynikiem działalności podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w Warszawie. Produkcja sprzedana na 1 mieszkańca województwa wynosiła 20,8 tys. zł, podczas gdy średnio w kraju 13,4 tys. zł. Na obszarach o słabym potencjale gospodarczym wskaźnik ten kształtował się na poziomie 7–8 tys. zł.

Rolnictwo

Obecnie województwo mazowieckie, zajmując 13,0% krajowych zasobów użytków rolnych, wytwarza 14,7% globalnej krajowej produkcji rolniczej.

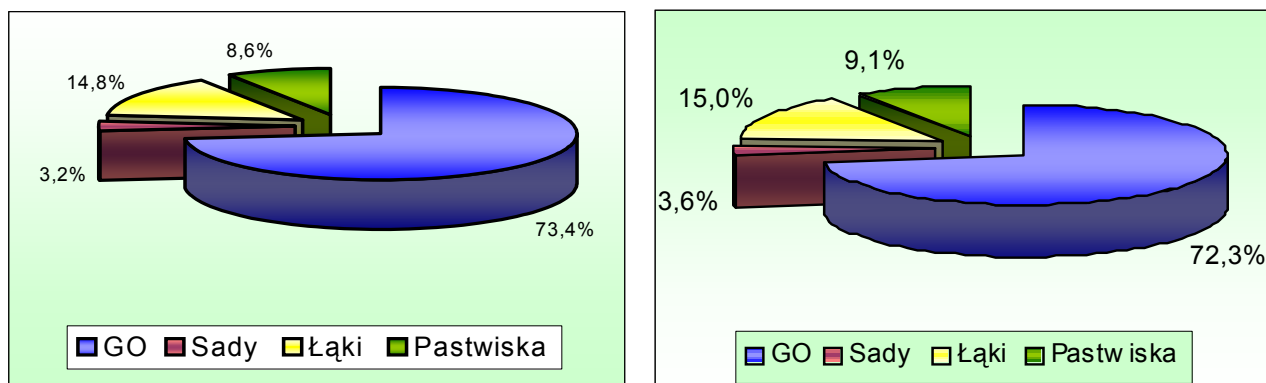
W latach 1999–2005 r. następują powolne przekształcenia rolniczej przestrzeni regionu. Zmiany te dotyczą m.in. struktury wykorzystania użytków rolnych, polegające na wzroście powierzchni sadów, łąk i pastwisk kosztem gruntów ornych (tabela 2).

Tabela 2. Użytki rolne w województwie mazowieckim w latach 1999 i 2005

Wyszczególnienie	1999 rok		2005 rok		Zmiany	
	tys. ha	udział %	tys. ha	Udział %	tys. ha	1999=100
Grunty orne	1 757,70	73,4	1 717,9	72,3	-39,8	97,7
Łąki	353,8	14,8	355,4	15,0	1,6	100,4
Pastwiska	205,6	8,6	216,0	9,1	10,4	105,1
Sady	76,0	3,2	85,9	3,6	9,9	113,0
Razem użytki rolne	2 393,10	100,0	2 375,2	100,0	-17,9	99,3

Źródło: Bank Danych Regionalnych www.stat.gov.pl.

Zmiany te były zróżnicowane przestrzennie, wzmacniając „sadownicze zagłębie Mazowsza” poprzez wyraźny przyrost powierzchni sadów w południowej części województwa, w powiatach: grójeckim, białobrzeskim, przysuskim oraz w południowych powiatach obszaru metropolitalnego Warszawy. Zwiększenie powierzchni łąk i pastwisk, następuje głównie na terenach charakteryzujących się wysoką obsadą bydła, zwłaszcza w północnej i północno-wschodniej części województwa.

Ryc. 9. Struktura użytków rolnych w latach 1999 i 2005

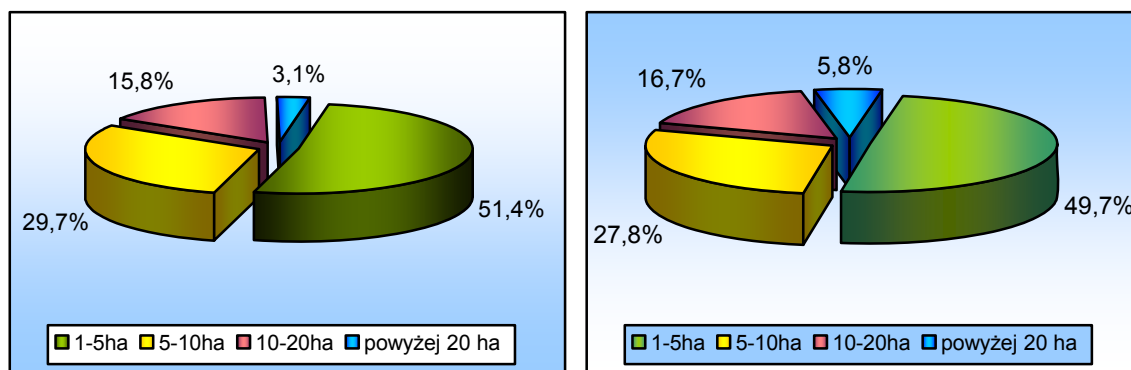
Źródło: Bank Danych Regionalnych www.stat.gov.pl.

W 2005 roku w województwie funkcjonowało 270,6 tys. gospodarstw rolnych, w których niemal 100% stanowiły gospodarstwa indywidualne. Ich liczba w latach 1999–2005 zmniejszyła się o ponad 59 tys. (o 18%)¹⁰, przy istotnych przeobrażeniach strukturalnych. Spadek odnotowano w grupach obszarowych 5–10 ha (o ok. 23%), 1–5 ha (o 20,7%) i 10–20 ha (o ok. 13,4%), podobną skalę tego zjawiska zauważa się w kraju. Korzystną tendencją w kształtowaniu struktury agrarnej jest wzrost o 54% (w kraju o 34,5%) liczby gospodarstw w największej grupie obszarowej, powyżej 20 ha użytków rolnych.

Przeciętna wielkość gospodarstwa rolnego w 2005 r. (7,8 ha) zwiększyła się od 1999 r. o 1,1 ha użytków rolnych (w kraju o 2,1 ha). Struktura obszarowa w województwie, pomimo wzrostu przeciętnej powierzchni jednego gospodarstwa jest niezbyt korzystna: blisko połowa ma powierzchnię mniejszą niż 5 ha (w kraju ok. 58%), a 78% (w kraju ok. 80%) mniejszą niż 10 ha. Zmianę struktury agrarnej przedstawiano na poniższych wykresach.

¹⁰ Dane z 1999 r. zaczerpnięto z opracowania „Charakterystyka obszarów wiejskich oraz przemiany agrarne w Polsce”, GUS – US w Olsztynie – Olsztyn 2000 r.; dane z 2005 r. pochodzą z opracowania „Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w 2005 r.” – GUS Warszawa.

Ryc. 10. Struktura indywidualnych gospodarstw rolnych w latach 1999 i 2005

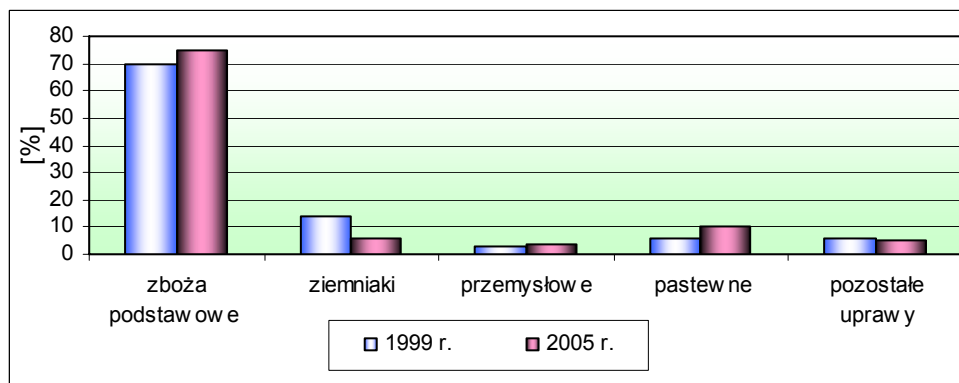

Źródło: „Charakterystyka obszarów wiejskich” GUS, Olsztyn 2000; „Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich” GUS, Warszawa 2005.

Powyższym przeobrażeniom towarzyszyły zmiany w strukturze łącznej powierzchni zajmowanej przez poszczególne grupy obszarowe gospodarstw.

W latach 1999–2005 zmniejszyła się o ponad 10% powierzchnia zasiewów w regionie, co jest skutkiem nieopłacalności wielu kierunków produkcji.

Ryc. 11. Struktura zasiewów w latach 1999 i 2005

Źródło: Dane z 1999 r. zaczerpnięto z „Rocznika Statystycznego Województwa Mazowieckiego” GUS, Warszawa 2000; dane z 2005 r. – „Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich” GUS, Warszawa 2005.

W omawianym okresie, kosztem spadku uprawy ziemniaków (o 65%), nastąpił wyraźny wzrost udziału roślin pastewnych (o ponad 40%), w tym głównie kukurydzy, co świadczy o wzroście znaczenia produkcji zwierzęcej w gospodarce rolnej.

Województwo mazowieckie zajmuje czołowe miejsce w kraju w hodowli bydła, pomimo że w latach 1999–2005 pogłowie zmniejszyło się o 1,2%¹¹ (w kraju spadek o ponad 5%). Obsada na 100 ha użytków rolnych w regionie w 2005 r. wynosiła 44,7 szt. i od 1999 r. wzrosła o 3,1 szt. Pod tym względem Mazowsze zajmuje 2 miejsce w kraju po województwie podlaskim i wskaźnik ten jest znacząco wyższy od przeciętnej w kraju wynoszącej 34,5 szt. Wysoka obsada bydła w porównaniu z krajową, i stale rosnąca od roku 1999, wskazuje na wzmocnienie się tego kierunku produkcji. Pogłowie trzody chlewnej w analizowanym okresie wzrosło o 2,5%, zaś obsada na 100 ha użytków rolnych zwiększyła się o 13,1 szt. – do poziomu 94,9 (w kraju wzrosła o około 10 szt. osiągając poziom 113,9). Mazowsze zajmuje również czołowe miejsce w hodowli drobiu (2. miejsce w kraju po województwie wielkopolskim), którego liczebność w porównaniu do roku 1999 zwiększyła się niemal trzykrotnie. Ponadto

¹¹ Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt w 2005 r., GUS - informacje i opracowania statystyczne.

w latach 1999–2004 odnotowano wzrost produkcji: owoców (o ponad 63%), żywca w przeliczeniu na mięso (o około 40%) i mleka (o 9%), przy równoczesnym zmniejszeniu produkcji warzyw o blisko 30% (a ich powierzchni upraw o 20%). W latach 2000–2004 zwiększył się udział województwa w krajowej produkcji owoców z drzew (z 25,6% do 40,6%), mleka (z 16,2% do 17,8%) oraz w produkcji jaj (z 12,1% do 18,1%). Spadek z kolei nastąpił w produkcji ziemniaków (z 17,5% do 13,5%) i warzyw (z 15% do ok.14%).

Wytworzone produkty rolnicze są zagospodarowane przez miejscowy przemysł rolno-spożywczy, który w badanym okresie został poddany procesom restrukturyzacyjnym i modernizacyjnym. W wyniku tych zmian nastąpiły nieznaczne wahania w ogólnej liczbie zakładów przetwórczych. W ostatnich kilku latach nastąpiły przekształcenia w rozmieszczeniu zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego. Największe zmiany zanotowano w branży mięsnej, głównie na terenie powiatów znajdujących się w zasięgu oddziaływania metropolii warszawskiej.

Duże zasoby użytków rolnych, w połączeniu z ich strukturą własnościową (rozdrobienie gospodarstw rolnych), skutkują stosunkowo liczną grupą osób pracujących w sektorze I¹², szacowaną na 320,8 tys. osób w roku 2004. Odpowiada to 15,8% ogółu pracujących w województwie, przy nieznacznej tendencji spadkowej (w 2002 r. – 15,9%)¹³, w kraju odsetek ten jest nieco większy (17,3%), zaś w rozwiniętych krajach Wspólnoty Europejskiej wyrażany jest liczbą jednocyfrową. Należy wszakże zwrócić uwagę na istotną dywersyfikację regionalną tego elementu, gdyż w większości powiatów ziemskich Mazowsza co najmniej połowa pracujących przypada na sektor rolniczy. W zdecydowanej większości są to tereny położone peryferyjnie w stosunku do Warszawy, skoncentrowane zwłaszcza w podregionach ostrołęcko-siedleckim, radomskim i częściowo w ciechanowsko-płockim. Największa dominacja pracujących w rolnictwie, ponad 3,5-krotnie przekraczająca średnią wojewódzką ma miejsce w powiatach: ostrołęckim, siedleckim, lipskim, zwoleńskim i łosickim.

Liczba ludności wiejskiej od 1999 r. nie zmieniła się i stanowi ponad 35,3% populacji województwa. Następuje jednak wyludnianie obszarów peryferyjnych i koncentracja ludności w obszarze metropolitalnym Warszawy. W latach 1999–2004 obserwuje się wzrost udziału osób w wieku produkcyjnym (o 3,4% – do 59,1%), spadek odsetka osób w wieku poprodukcyjnym (o 0,3% – do 16,6%) i niekorzystną dla dynamiki procesów demograficznych tendencję spadku ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 3% – do 24,3%). Niesprzyjający koniecznym procesom adaptacyjnym i restrukturyzacyjnym jest również poziom wykształcenia ludności wiejskiej. Szczególną barierą może okazać się wykształcenie osób w gospodarstwach rolnych, z których blisko połowa ukończyła co najwyżej szkołę podstawową, w tym ponad 6% nie osiągnęło nawet tego poziomu.

Rolnictwo mazowieckie charakteryzują następujące zjawiska i tendencje:

- wrastający i większy, niż wynikałoby to z porównania powierzchni ogółem, udział w krajowych zasobach rolniczej przestrzeni produkcyjnej i w wytwarzaniu szeregu surowców rolniczych (owoce z drzew, mleko, żywiec, jaja);
- zarysowujące się korzystne zmiany struktury agrarnej, przejawiające się wzrostem udziału największych gospodarstw, zarówno w ogólnej liczbie gospodarstw w województwie, jak i w powierzchni użytków rolnych;
- wyraźne umacnianie się specjalizacji sadowniczej, mleczarskiej, drobiarskiej i chowu trzody chlewnej, przy jednoczesnym regresie w produkcji warzyw;

¹²Sektor I obejmuje rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybołówstwo i rybactwo, łącznie z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych, wyszacowanymi przy uwzględnieniu wyników NSPLiM 2002 i PSR 2002 r. Rocznik Statystyczny Województw, GUS 2005.

¹³Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2003.

- niekorzystne zjawiska demograficzne: przeludnienie agrarne, proces starzenia się ludności wiejskiej, wyludnianie się wiejskich obszarów peryferyjnych województwa i koncentracja ludności w centralnej części regionu;
- wysoki odsetek pracujących w sektorze I (głównie rolnictwo), zwłaszcza w podregionach oddalonych od centrum aglomeracji warszawskiej;
- relatywnie niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej, zwłaszcza w gospodarstwach rolnych, stanowiący barierę koniecznych procesów adaptacyjno-restrukturyzacyjnych.

2.5. Bezrobocie i inne zjawiska społeczne

W grudniu 2005 r. w województwie mazowieckim bez pracy pozostawało 332,5 tys. osób. Zmiany liczby bezrobotnych w latach 1999–2005 prezentuje mapa 6. Stopa bezrobocia wyniosła 13,8% i była niższa od krajowej – 17,6% (mapa 5). Na Mazowszu w stosunku do roku 1999 wzrosła o 4,3%, zaś w kraju o 8,1%.

Analiza przestrzennego rozkładu dynamiki stopy bezrobocia w latach 1999–2005 (według stanu na koniec grudnia) wskazuje na jej zróżnicowanie. W grudniu 1999 r. najniższa stopa bezrobocia występowała w Warszawie i wynosiła 2%, a w grudniu 2005 roku już 5,6%. Maksymalna – w powiecie szydłowieckim wzrosła odpowiednio z 27,7% do 39,8%. Największy wzrost stopy bezrobocia zaobserwowano w powiatach: makowskim, wyszkowskim, żuromińskim oraz na obszarach problemowych: płockim i radomskim (mapa 7).

Nadal utrzymuje się niekorzystna struktura bezrobotnych wyrażająca się wysokim udziałem: kobiet – ponad 50%, osób bez prawa do zasiłku – 86,8% i młodzieży do 25 roku życia – 20,9%.

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy wprowadziła nową grupę bezrobotnych określanych jako osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Sytuacja tych grup w województwie mazowieckim kształtowała się następująco w stosunku do ogólnej liczby bezrobotnych:

- bezrobotni do 25 roku życia – 20,9%,
- bezrobotni długotrwale – 67,15%,
- bezrobotni powyżej 50 roku życia – 18,5%,
- bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych – 25,7%,
- bezrobotni samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 7 roku życia – 2,4%,
- bezrobotni niepełnosprawni – 2%,
- bezrobotni, którzy ukończyli szkołę wyższą do 27 roku życia – 1,09%.

W województwie mazowieckim poziom bezrobocia¹⁴ w 2004 roku wynosił 11,2%. Najwyższy poziom bezrobocia (ponad 32%) miał miejsce w gminach położonych w radomskim obszarze problemowym: Mirów, Rusinów, Gielniów i Gózd. W stosunku do 2003 roku wzrost poziomu bezrobocia odnotowano w obszarach problemowych: płockim, mławsko – żuromińskim oraz w centralnej części województwa.

Analiza poziomu bezrobocia według stanu na koniec grudnia 1999 r. i 2004 r. wskazuje na jego wzrost z 11,83% do 14,2%. Wysoki poziom bezrobocia zachowuje te same tendencje przestrzenne i obejmuje przede wszystkim obszary południowej i północnej części województwa, co nieustannie petryfikuje niekorzystne struktury społeczno-gospodarcze tych obszarów.

¹⁴ Relacja liczby bezrobotnych do liczby ludności w wieku produkcyjnym.

2.6. Infrastruktura społeczna

Poziom wyposażenia Mazowsza w urządzenia i instytucje infrastruktury społecznej nadal jest mocno zróżnicowany, głównie ze względu na lokalizację placówek skupionych głównie w miastach, a także ich stan techniczny i zakres świadczonych usług. Zdecydowana koncentracja obiektów infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym występuje w Warszawie (mapa 8). Relatywnie dobrze w skali województwa wyposażone są ośrodki subregionalne. Dysproporcje w dostępie do placówek infrastruktury społecznej szczególnie zaznaczają się między ośrodkami miejskimi, a obszarami wiejskimi.

Szkolnictwo wyższe i oświata.

Pozytywnym zjawiskiem jest dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego na Mazowszu. Na przestrzeni pięciu lat przybyło 31 nowych uczelni. W roku akademickim 2004/2005 funkcjonowało w województwie 100 uczelni wyższych, w tym 76 w Warszawie.

W ostatnich latach kontynuowany był proces rozwoju uczelni wyższych w ośrodkach subregionalnych, gdzie liczba studentów wzrosła średnio o 2% (w Ostrołęce aż o 55%). Wprowadzane są więc działania przynoszące poprawę dostępności do szkolnictwa wyższego na obszarach pozametropolitalnych.

Również w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego największa koncentracja szkół występuje w Warszawie i subregionie warszawskim oraz w Płocku i Radomiu. W ostatnich latach wzrasta liczba absolwentów liceów (najwięcej w powiatach warszawskim zachodnim, kozienickim i lipskim), w prawie wszystkich powiatach zwiększa się liczba osób kształcących się w liceach dla dorosłych. W zakresie szkolnictwa ogólnokształcącego najwięcej uczniów na 10 000 mieszkańców przypadało nadal w ośrodkach subregionalnych (Siedlcach, Ostrołęce, Płocku), natomiast najmniej w powiatach ziemskich otaczających wymienione powiaty grodzkie. Obserwowany boom edukacyjny zaznaczył się głównie w dużych miastach.

Coraz mniej osób decyduje się na kształcenie w zasadniczych szkołach zawodowych. Najmniejsza liczba uczniów tych szkół w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców jest w Warszawie i w jej bezpośrednim otoczeniu. Rozkład przestrzenny w tej dziedzinie nie uległ zmianie na przestrzeni lat 1999–2004, zmniejszyła się tylko liczba tego typu szkół o 36%.

Szkolnictwo wyższe i oświata charakteryzują się następującymi tendencjami i zjawiskami:

- Warszawa pozostaje miejscem największej koncentracji szkolnictwa wyższego i średniego,
- rozwój szkolnictwa wyższego w ośrodkach subregionalnych świadczy o realizacji w tym zakresie polityki wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych,
- rozkład przestrzenny w zakresie dostępu do szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego na przestrzeni lat 1999–2005 nie uległ istotnym zmianom,
- pozytywnym aspektem jest wzrost liczby absolwentów liceów na obszarach problemowych (głównie radomski), co wpisuje się w politykę przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym.

Ochrona zdrowia

Nie zaobserwowano dostatecznej poprawy dostępności do świadczeń zdrowotnych, w odczuciu społeczeństwa nawet pogorszenie. Dostęp do opieki zdrowotnej jest silnie zróżnicowany, szczególnie między ośrodkami miejskimi, a wsią. Biorąc pod uwagę liczbę ludności na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej najgorsza sytuacja utrzymuje się w północnej i środkowej części województwa.

Wzrosła natomiast liczba szpitali o 10 placówek, co jest w głównej mierze skutkiem zmian systemowych i działań restrukturyzacyjnych w służbie zdrowia. Warszawa nadal charakteryzuje się koncentracją szpitali (43), w tym wieloprofilowych oraz poradni specjalistycznych. Najgorsza sytuacja utrzymuje się w powiatach zwoleńskim, grodziskim, radomskim. Natomiast poprawę w stosunku do 1999 roku odnotowano w powiatach przysuskim, pruszkowskim, płońskim, węgrowskim, ostrowskim, które mimo to nadal charakteryzują się najniższą liczbą łóżek na 10 000 mieszkańców. Nowe szpitale powstały w powiecie grójeckim, garwolińskim, mińskim, otwockim, wołomińskim, ale nie wpłynęło to znacząco na poprawę obsługi ludności w zakresie ilościowym. Uruchomienie nowych placówek (budynków i oddziałów szpitalnych w Radomiu – Józefowie, Ostrołęce, Pułtusk, Grodzisku Mazowieckim, Garwolinie, Płońsku) przyczyniło się do poprawy jakości świadczonych usług zdrowotnych: zwiększenia ilości badań profilaktycznych, dostępności do specjalistycznych usług medycznych i rozszerzenia możliwości diagnostycznych.

W domy i zakłady pomocy społecznej najlepiej wyposażona jest Warszawa i powiaty z nią sąsiadujące: warszawsko-zachodni, otwocki, piaseczyński, wołomiński. W latach 2000–2004 liczba placówek wzrosła o 50,1%. Największy przyrost nastąpił w latach 2002–2004, bo aż o 51 placówek do 164 w 2004 r., głównie w wyżej wymienionym obszarze; tym samym nie nastąpiła zmiana w koncentracji tych obiektów w przestrzeni województwa. Na obszarze prawie całego województwa mazowieckiego (oprócz 5 gmin) w latach 1999–2004 miał miejsce wzrost nakładów budżetów gmin na opiekę społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca, świadczy to o postępującym procesie zubożenia mieszkańców. Nadal z opieki społecznej najczęściej korzystają mieszkańcy obszarów problemowych: radomskiego oraz północnego Mazowsza, które charakteryzują się też wysoką stopą bezrobocia.

Natomiast w stosunku do 2002 roku zwiększenie nakładów na pomoc społeczną dotyczyło głównie obszaru problemowego: plockiego i radomskiego oraz obszaru aglomeracji warszawskiej. Spadek nakładów odnotowano w obszarze największych wpływów aglomeracji i nadbużańskim obszarze problemowym (mapa 9). Generalnie rozkład przestrzenny wielkości nakładów na pomoc społeczną pokrywa się z wyższym poziomem bezrobocia. Na przestrzeni ostatnich lat dostęp do opieki zdrowotnej pozostaje nadal zróżnicowany między miastem a wsią.

Główne tendencje w zakresie ochrony zdrowia to:

- mimo wzrostu liczby szpitali i potencjału zakładów opieki zdrowotnej w perspektywie *planu* nie nastąpiły istotne zmiany w jej dostępności. Poprawa sytuacji w zakresie wzrostu liczby łóżek szpitalnych na 10 000 mieszkańców dotyczyła głównie powiatów w obszarach problemowych (szczególnie nadbużański), ale nie przyczyniła się do znaczącego wzrostu dostępności,
- dzięki powstaniu nowych i rozbudowie istniejących placówek głównie w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej o dobrej dostępności do infrastruktury społecznej ponadlokalnej nastąpiła poprawa jakości świadczonych usług,
- zachodzące procesy starzenia się społeczeństwa spowodowały wzrost ilości placówek opieki społecznej, których rozkład przestrzenny nie uległ zmianie – koncentracja placówek utrzymuje się w Warszawie i powiatach sąsiednich.

Placówki kultury

Placówki kultury o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym są zlokalizowane przede wszystkim w Warszawie.

Utrzymują się dysproporcje w dostępie do kultury, w dużych miastach jest łatwiejszy dostęp i szersza oferta. Oprócz Warszawy znaczącą rolę w rozwoju kultury pełnią Pułtusk, Płock, Radom, Siedlce, Ciechanów, Szydłowiec, Góra Kalwaria, Węgrów i Ostrołęka. Obserwuje się tendencje rozwoju działalności muzeów, zwiększyła się ich aktywność wysta-

wiennicza oraz o 5% liczba zwiedzających. Na przestrzeni lat 2000–2004 liczba placówek wzrosła z 93 do 97 (o 4,3%). Od 2002 roku w województwie funkcjonuje 97 placówek muzealnych, z których zdecydowana większość (53) mieści się w Warszawie. W rozmieszczeniu obiektów nie wystąpiły istotne zmiany.

Powszechną podstawową formą uczestnictwa w kulturze jest czytelnictwo. W związku z tym niepokojący jest fakt likwidacji na przestrzeni lat 2001–2004 30 bibliotek w województwie. Najwyższym wskaźnikiem liczby bibliotek nadal charakteryzują się powiaty: makowski, żuromiński, a najniższym – Siedlce i Warszawa.

Główne tendencje dotyczące placówek kulturowych to:

- w perspektywie ostatnich lat nie nastąpiły istotne zmiany w rozmieszczeniu placówek kultury,
- pozytywnym aspektem jest fakt, że zmniejszenie się liczby bibliotek nie dotyczyło obszarów problemowych,
- polepszeniu uległa oferta muzealnictwa oraz wzrost zainteresowania społeczeństwa.

2.7. Wartości kulturowe

Jedną z podstawowych zmian mających wpływ na przestrzeń kulturową są jej uwarunkowania prawne. W 2003 r. weszły w życie dwie ustawy wnoszące nowe regulacje w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego: ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawy wprowadziły nowe formy ochrony zasobów kulturowych, należące do kompetencji samorządów gminnych:

- dobra kultury współczesnej (na podstawie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) – dotyczące ochrony dzieł współcześnie żyjących pokoleń,
- parki kulturowe (na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) – w zakresie ochrony krajobrazów kulturowych i zabytków, dotyczące ochrony w formie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wyznaczających strefy ochrony konserwatorskiej.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła również podział kompetencji i zadań pomiędzy organami administracji publicznej i właścicielami lub posiadaczami zabytków. Organy administracji publicznej podejmują działania służące ochronie zabytków, mające na celu zapewnienie warunków umożliwiających zachowanie i zagospodarowanie zabytków, zapobieganie niszczeniu i kradzieży, a także uwzględnianiu zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz w kształtowaniu środowiska przyrodniczo-kulturowego. Właściciele lub posiadacze zabytków sprawują opiekę nad zabytkami, polegającą w szczególności na zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku w jak najlepszym stanie, właściwym korzystaniu z zabytku (zapewniającym zachowanie jego wartości) oraz zapewnieniu warunków naukowego badania i prowadzenia prac konserwatorskich, a także popularyzowania wiedzy o zabytku i jego znaczeniu. Samorząd województwa występuje jako jednostka samorządu terytorialnego oraz jako właściciel obiektów zabytkowych.

O bogactwie kulturowym Mazowsza świadczy duża liczba obiektów zabytkowych (około 5 900 nieruchomości i 17 200 ruchomych), wśród których jest 120 założeń urbanistycznych, 14 zamków, 150 pałaców i 350 dworów, co plasuje region na jednym z czołowych miejsc w kraju (mapa 15).

Spośród wielu obiektów zabytkowych należy przede wszystkim wymienić, objęty statusem pomnika historycznego zespół miasta Warszawy z Traktem Królewskim i Wilanowem oraz Stare i Nowe Miasto – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO.

Wśród miast o szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej uznano: Warszawę, Pułtusk, Szydłowiec, Płock, Radom, Siedlce, Górę Kalwarię, Iłżę, Przasnysz, Sierpc, Węgrów i Ostrołękę. Należy też zwrócić uwagę na miejscowości, które utraciły wprawdzie prawa miejskie, ale posiadają wysokie walory dawnego krajobrazu urbanistycznego. Są to: Czersk, Czerwińsk i Maciejowice.

Do miast stanowiących świadectwo polskiej tradycji przemysłowych należy Żyrardów (proponowany do wpisania na listę światowego dziedzictwa przemysłowego). W dziedzictwo kulturowe wpisują się również zakładane w latach międzywojennych miasta-ogrody, czyli: Ząbki, Podkowa Leśna, Milanówek i Konstancin-Jeziorna, a także Rybienko Leśne, Ostrówek i miejscowości położone wzdłuż „Pasma Otwockiego”.

Poza wymienionymi miejscowościami znaczne walory historyczne posiadają również Ciechanów, Płońsk, Sochaczew, Mława, Biezuń, Wyszogród, Zakroczym, Nowy Dwór Mazowiecki, Serock, Brok, Mińsk Mazowiecki, Żelechów, Gostynin, Gąbin, Błonie, Piaseczno, Grójec, Nowe Miasto nad Pilicą, Warka, Kozienice, Przysucha, Skaryszew, Solec n/Wisłą i Mogielnica. Wymienione miejscowości wyróżniają się wartościowymi układami urbanistycznymi, dużymi wartościami krajobrazowymi oraz cenną tradycją historyczną i zabytkowymi obiektami architektonicznymi.

Do najcenniejszych krajobrazów kulturowych należą:

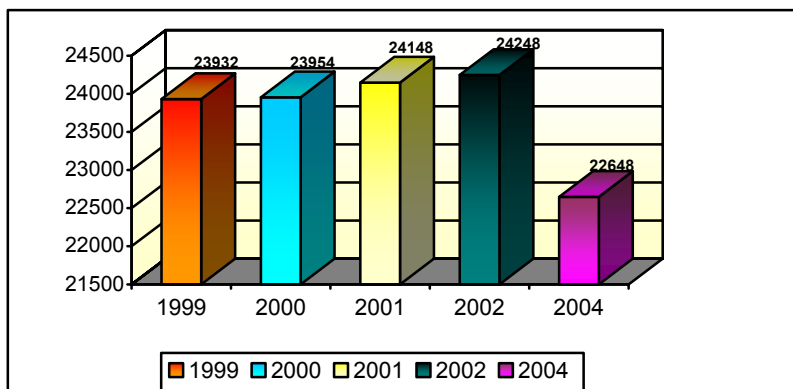
- Opinogóra, Pułtusk, Skarpa Warszawska – krajobraz kulturowy komponowany;
- Płock – Nieszawa, Wyszogród – Czerwińsk, Solec n/Wisłą – krajobraz wiślany;
- Liw – Stara Wieś, Góra Kalwaria – krajobraz pielgrzymkowy;
- Puszcza Biała, Kurpiowski – krajobraz etnograficzny;
- Modlin – krajobraz twierdzy;
- Przyczółek Warecko-Magnuszewski, Mława – linia obronna z 1939 r., Ossów (Pole Bitwy Warszawskiej 1920 r.)”.

Liczba zabytków ogółem tj.: obiektów ruchomych i nieruchomych oraz zabytków archeologicznych wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków w latach 1999–2004 zmniejszyła się o 5,6%, przy czym do 2002 r. występowała tendencja wzrostowa. Przyczyną nagłego zmniejszenia liczby zabytków jest porządkowanie rejestru i wykreślenie obiektów w trybie administracyjnym (fizycznie nieistniejących lub przeniesionych do skansenów).

Pomimo zmniejszenia liczby zabytków województwo mazowieckie znajduje się wg danych za 2004 r. na czwartym miejscu w Polsce pod względem liczby zabytków (w 2002 r. miejsce trzecie).

Na podstawie „Raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych – grudzień 2004 r.” – opracowanego przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, można stwierdzić, że podobnie jak w kraju największą grupę zabytków stanowią obiekty mieszkalne (20%), na drugim miejscu są zabytki sakralne (17%). Stosunkowo więcej niż w innych regionach kraju mamy pałaców i dworów oraz zabytkowych parków.

Ryc. 12. Zabytki wpisane do rejestru w latach 1999 – 2004

Źródło: *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury lata 2004–2020*

Aktualnie ok. 25% zabytków stanowi własność prywatną, dotyczy to głównie zasobów mieszkaniowych, ale również dworów, pałaców, założeń zieleni. Dużą grupę właścicieli tworzą kościoły i związki wyznaniowe, w których posiadaniu znajduje się ok. 21% obiektów (głównie sakralnych i cmentarzy). Pomimo tendencji prywatyzacji obiektów zabytkowych jeszcze ok. 22% zabytków jest własnością komunalną, a ok. 15% własnością Skarbu Państwa.

Stan zachowania zabytków w województwie nie jest zadowalający. Tylko 9% obiektów nie wymaga remontów i prac konserwatorskich, a aż 21% wymaga remontu kapitalnego. Drobnych napraw i remontów zabezpieczających wymaga 50% zabytków. Dla 20% obiektów brak jest danych dotyczących zakresu wymaganych prac remontowych. Najbardziej zagrożoną grupą zabytków w naszym województwie są dwory, pałace i zabytkowe parki czyli zabytki ważne w krajobrazie regionu, będące obrazem historycznej struktury społecznej. Szczególnej ochrony ze względu na postępującą eliminację budowli wymaga architektura drewniana, która jest ważnym elementem pejzażu kulturowego. Zagrożenia przestrzeni kulturowej ilustruje mapa 16.

Dane dotyczące stanu zachowania zabytków świadczą o małej skuteczności dotychczasowych form ochrony konserwatorskiej w nowych warunkach ekonomicznych. Nadmierna presja urbanizacji, możliwości kształtowanie zabudowy w sposób obcy dla tradycji, klimatu i tożsamości miejsc stanowi zagrożenie miast i wsi historycznych. Istotne zagrożenie przestrzeni kulturowej województwa stanowi niekontrolowane inwestowanie na obszarach historycznych wynikające z braku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także brak powszechnej akceptacji społecznej dla ochrony zabytków.

Główne zmiany w przestrzeni kulturowej to:

- spadek liczby zabytków ogółem,
- niski stopień zachowania i opieki nad zabytkami, gdzie 50% wymaga napraw i remontów,
- mała skuteczność dotychczasowych form ochrony konserwatorskiej w nowych warunkach ekonomicznych.

2.8. Systemy infrastruktury technicznej

Transport

Jednym z najważniejszych wymogów zewnętrznej integracji regionu z krajami Unii Europejskiej jest dostosowanie podstawowej sieci transportowej do standardów europejskich, m.in. poprzez stworzenie sieci autostrad i dróg ekspresowych, podnoszenie standardu dróg do

obciążeń 115 kN/oś, poprawę standardu i prędkości na liniach kolejowych (160 km/h – 200 km/h dla ruchu pasażerskiego i 120 km/h dla towarowego).

Przemiany społeczno-gospodarcze jakie następują w ostatnich kilkunastu latach bardzo silnie wpłynęły na funkcjonowanie systemu transportowego. Gwałtowny rozwój motoryzacji (wzrost liczby samochodów osobowych od 1999 roku o 22,5% i ciężarowych o ok. 51%), załamanie gałęzi przemysłu uzależnionych od surowców masowych (przewożonych koleją), przekształcenia na rynku pracy i edukacji, w znacznym stopniu zmieniły strukturę, kierunki i skalę zapotrzebowania na transport. Wieloletnie zaległości inwestycyjne, niedostateczne nakłady finansowe, a także kilkuletni proces prywatyzacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego Polskie Koleje Państwowe, doprowadziły do znacznego pogorszenia stanu infrastruktury kolejowej (sieci i taboru) oraz jakości świadczonych usług (wydłużony czas przejazdu, niska częstość kursowania, niezadowalający stopień bezpieczeństwa podróży). Znaczna część przewozów, tak pasażerskich, jak i towarowych została przeniesiona z kolei na praktycznie niezmienną sieć dróg. System transportowy Mazowsza zilustrowany jest na mapie 18.

Sieć drogową na obszarze województwa w 2004 r. tworzyło 28 824 km dróg o nawierzchni twardej¹⁵. W stosunku do 1999 r. jej długość wzrosła o 1,9% (w związku z przekwalifikowaniem sieci dróg oraz z wybudowaniem nowych odcinków dróg). Jednocześnie długość dróg krajowych i gminnych nieznacznie zmalała (odpowiednio o 1,3% i 1%), a wojewódzkich i powiatowych wzrosła odpowiednio o 1,1% i 5,2%. Gęstość sieci drogowej o nawierzchni twardej wynosi 81 km/100 km² i jest niemal równa średniej krajowej – 80,7 km/100 km². Jest ona zróżnicowana subregionalnie – zauważalnie rzadsza w północno-wschodniej części województwa. Jakość tej sieci jest niedostosowana zarówno do obecnych, jak i przewidywanych potrzeb. Wyniki generalnego pomiaru ruchu na sieci dróg krajowych w 2005 r. wskazują, że w województwie mazowieckim średniodobowy ruch pojazdów w okresie 2000–2005 wzrósł o 15% (w poprzednim pięcioletnim okresie o 33%) i wynosił 9235 poj.sam./dobę¹⁶. Najbardziej obciążone ruchem są drogi międzynarodowe (ok. 18 093 poj./dobę) oraz odcinki wlotowe do miast, zwłaszcza Warszawy (ponad 50 000 poj./dobę na drodze nr 7 – odcinek Raszyn-Janki i przejście przez Raszyn, nr 8 – Warszawa – Marki, nr 79 – Warszawa – Mysiadło).

Od 2000 r. liczba wypadków drogowych w województwie maleje (ok. 16,5%), jednak Mazowsze przoduje w liczbie ofiar śmiertelnych w kraju (w roku 2004 zginęło 967 osób – ok. 12,5% odnotowanych w kraju).

Sieć kolejową województwa mazowieckiego tworzą w większości linie objęte umowami europejskimi. Warszawa ma połączenia kolejowe ze wszystkimi większymi miastami w kraju i Europie. W województwie mazowieckim, podobnie jak w kraju, zmniejszyła się długość eksploatowanych linii normalnotorowych z 1 782 km w 1999 r. do 1 710 km w 2005 r. (8,4% długości sieci krajowej, przy wskaźniku gęstości w województwie – 4,8 km/100 km² – w kraju 6,3 km/100 km²). Niska jakość infrastruktury i wynikające stąd ograniczenia przepustowości stwarzają problemy jej funkcjonowania, zarówno w obrębie węzła warszawskiego (niskie prędkości m.in. do Modlina, Tłuszcza, Otwocka), jak i w obszarze województwa – na liniach jednotorowych Otwock – Pilawa i Warka – Radom. W powiązaniach regionalnych do usprawnienia pozostaje kwestia połączeń kolejowych Płocka.

W **transporcie lotniczym**, poprzez funkcjonowanie w Warszawie, największego w kraju *Portu Lotniczego im. F. Chopina*, województwo mazowieckie w 2005 r. skupiało 61,4% ruchu

¹⁵ Co stanowi 11,4% wielkości krajowej, w tym drogi krajowe (dł. 2 345 km), wojewódzkie (dł. 2 973 km), powiatowe (dł. 12 991 km) i gminne (dł. 10 515 km) – źródło danych: Roczniki Statystyczne GUS, Bank Danych Regionalnych.

¹⁶ W kraju odpowiednio 18% i 13561 poj.sam./dobę.

pasażerskiego lotniczego w Polsce (88% międzynarodowego i 12% krajowego)¹⁷. Port Lotniczy w Warszawie obsługuje przewozy do Ameryki, Afryki, Azji, Europy i do największych miast Polski. W roku 2005 obsłużył ponad 7 mln osób, co w stosunku do roku 1999 dało wzrost o 76,9%. Średni roczny przyrost pasażerów w okresie 1999–2003 wynosił ok. 6%, w roku 2004 nastąpił skok o ok. 18% będący wynikiem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz liberalizacji przepisów regulujących transport lotniczy. Przyjęcie polityki „otwartego nieba” spowodowało pojawienie się na warszawskim lotnisku 13 nowych przewoźników, z których 8 zalicza się do grupy tzw. „niskokosztowych” (w 2004 r. z usług „tanich” przewoźników w Warszawie skorzystało ponad 561 tys. pasażerów – ok. 11% całości obsłużonego ruchu pasażerskiego)¹⁸. Dynamiczny wzrost tych przewozów stanowi poważną konkurencję dla linii tradycyjnych, jak i dla czarteru (ceny lotów nawet dwukrotnie niższe, zwiększona dostępność do tego rodzaju usług dla pasażerów). Port lotniczy w Warszawie ze względu na potrzeby gospodarcze, komunikacyjne i turystyczne Polski, będzie rozwijany do osiągnięcia pułapu limitowanego przepustowością dróg startowych planowaną na 10 mln – 12,5 mln pasażerów rocznie. Dla jej osiągnięcia rozpoczęta została (w 2004 roku) budowa Terminala II o docelowej przepustowości 6,5 mln pasażerów/rok. Problemem jest brak sprawnego powiązania lotniska z miejskim i pozamiejskim układem transportowym (drogowym, kolejowym, komunikacją publiczną). Ograniczona przepustowość i możliwości rozwojowe oraz jego uciążliwość dla terenów otaczającej zabudowy mieszkaniowej, przy stale rosnącym ruchu (w ciągu ostatniego dziesięciolecia – 2,5 krotnie), a także przewidywane prognozy wzrostu i koncentracji ruchu lotniczego w Warszawie (150 – 200% do 2020 roku)¹⁹ zdecydowały o podjęciu prac studialnych dotyczących nowego centralnego lotniska dla Polski.

W drogowej **komunikacji publicznej** w latach 1999–2004 nie zwiększyła się znacząco ani liczba regionalnych linii regularnych (w 1999 r. – 441 połączeń, w 2004 r. – 452), ani długość tras (w 1999 r. – 35 844 km, w 2004 r. – 37 601 km). Nastąpił spadek przewiezionych pasażerów (w komunikacji krajowej o ok. 11%, tj. z 107 857,0 tys. w 1999 r. do 95 982,6 tys. w 2004 r.), na co mógł mieć wpływ 22,5% wzrost liczby samochodów osobowych. Liczba miast obsługiwanych komunikacją miejską zmniejszyła się z 25 w 1999 r. do 21 w 2004 r. przy jednoczesnym wydłużeniu czynnych tras autobusowych o 83 km (2 275 km w 1999 r. i 2 358 km w 2004 r.). W ostatnich latach znaczącą rolę w samochodowych przewozach regionalnych odgrywają przewoźnicy prywatni, których liczba i zasięg systematycznie rośnie. Ważnym problemem dla zakładanego zrównoważonego rozwoju transportu jest zarówno wzrost użytkowania samochodów osobowych (w woj. mazowieckim wskaźnik motoryzacji wynosił w 2004 r. ok. 354 sam.osob./1000 mieszkańców i wzrósł od 1999 r. o 21%), jak i spadek wykorzystania kolei. Pasażerskie, regionalne przewozy kolejowe ukierunkowane są przede wszystkim na dojazdy do pracy, nauki i usług w Warszawie. Głównymi operatorami organizującymi system przewozów regionalnych i aglomeracyjnych są spółki:

- Koleje Mazowieckie utworzona przez Samorząd Województwa Mazowieckiego;
- PKP Przewozy Regionalne (działająca od stycznia 2005 r. w obszarze województwa.);
- Szybka Kolej Miejska z zadaniem organizacji przewozów na obszarze ograniczonym stacjami: Otwock, Grodzisk Maz., Błonie, Nowy Dwór, Tłuszcz, Mińsk Mazowiecki, Zalesie Górne (zawiązana aktem notarialnym z dnia 05.02.2004 r.);
- PKP Warszawska Kolej Dojazdowa (utworzona w 2000 r.).

Mimo dokonujących się zmian w strukturze organizacji przewozów pasażerskich i rosnącego zatłoczenia dróg i posiadanych rezerw przewozowych, koleje wciąż stanowią zbyt słabą alternatywę dla większości podróżujących samochodami. Wiąże się to ze stanem technicznym

¹⁷ Źródło danych: Roczniki Statystyczne GUS, Bank Danych Regionalnych, Raport Roczny PL za 2005 r.

¹⁸ Wg informacji Przedsiębiorstwa Państwowego „Porty Lotnicze”.

¹⁹ Wg „Strategii Rozwoju Transportu na lata 2007–2013”(projekt).

taboru i sieci, powodującym konieczność ograniczania prędkości eksploatacyjnych na wielu liniach, wydłużonym czasem przejazdu, częstotliwością kursowania i niskim stopniem bezpieczeństwa pasażerów.

Warszawa posiada dobrze rozwiniętą sieć miejskiego transportu publicznego. Oddanie do użytku kolejnej stacji metra „Plac Wilsona” (2005 r.) i kontynuacja budowy I linii metra w kierunku stacji końcowej „Młociny” w znacznym stopniu usprawniają funkcjonowanie transportu publicznego. Tabor komunikacji miejskiej jest sukcesywnie odnawiany poprzez zakupy nowych pojazdów, lepiej przystosowanych do potrzeb pasażerów i bardziej przyjazny dla środowiska. Rosnące zatłoczenie sieci drogowej, niewystarczające uprzywilejowanie w ruchu dla autobusów i tramwajów (zwłaszcza w centralnym obszarze miasta i w korytarzach dojazdowych do centrum), brak koordynacji i sprawnych węzłów przesiadkowych pomiędzy różnymi środkami transportu wydłużają czas podróży. Nie spowodowało to jednak rezygnacji wielu podróżnych z usług transportu zbiorowego na rzecz samochodów osobowych (wg badań ruchu w 2005 r. w Warszawie nastąpił wzrost (ok. 5,5%) udziału komunikacji zbiorowej w podróżach w stosunku do wyników badań z 1998 r.). Warszawa ciągle jest miastem o wysokim udziale (ok. 70%) komunikacji zbiorowej w podróżach mieszkańców spośród porównywalnych miast europejskich.

W ośrodkach subregionalnych województwa transport publiczny realizowany jest komunikacją autobusową, taksówkami i samochodami prywatnymi.

W **transporcie ładunków**, podobnie jak w przewozach pasażerskich, można zauważyć dominację sektora **drogowego** (ponad 72% ogólnego tonażu ładunków w kraju)²⁰. W województwie mazowieckim transport towarowy związany jest głównie z Warszawą (jednym z największych węzłów transportowych Polski) oraz jej bezpośrednim otoczeniem. W latach 2000–2005 największy wzrost ruchu, aż o ok. 49% zanotowano dla pojazdów najcięższych²¹ (w poprzednim okresie ok. 44%), mających decydujący wpływ na warunki ruchu na drogach oraz degradację nawierzchni. Największe obciążenie ruchem ciężarowym występuje na drodze krajowej nr 50 Sochaczew – Mińsk Mazowiecki, a także na drogach o znaczeniu międzynarodowym.

Lotniczy transport ładunków odbywa się przy pomocy terminala cargo o deklarowanej rocznej przepustowości – 80 tys. ton. Udział Portu Lotniczego im. F. Chopina w Warszawie w przewozach towarowych w 2005 r. wynosił 40,1 tys. ton, co stanowiło 84,5% całości przewozów w Polsce. Znaczący udział CMPL „Okęcie” w przewozach zarówno pasażerskich jak i towarowych oraz ich stały wzrost, powodują coraz większe zatłoczenie lotniska. Znaczącą rolę w częściowym rozwiązaniu tego problemu może odegrać lotnisko w Modlinie, przejmując takie funkcje jak: obsługę przewoźników tanich lotów, czarteru, nocnych lotów, a także przewozy towarowe.

Największy udział na polskim rynku **kolejowych** przewozów towarowych ma Spółka PKP CARGO S.A. Główne obiekty obsługi (terminale) zlokalizowane są w Warszawie (Praga, Odolany, Kozia Górka, Okęcie) i Pruszkowie. W ostatnim czasie powstał nowy terminal kontenerowy w Mławie. Tranzytowy przewóz ładunków kierowany jest na południe od Warszawy przez Skierniewice, Górę Kalwarię, Pilawę oraz Tłuszcz (linia kolejowa CE20). Udział kolei w ogólnym przewozie towarów wynosi obecnie ok. 20%. W następnym dziesięcioleciu przewiduje się raczej umiarkowany wzrost jej udziału, a warunkiem wzrostu konkurencyjności kolei jest radykalna poprawa jakości oferowanych usług, m.in. poprzez rozwój ogólnodostępnych, nowoczesnych obiektów spedycji i logistyki.

²⁰ GUS – Wyniki działalności transportu w 2004 r.

²¹ Dane dotyczą średniej wielkości dla dróg krajowych w kraju. Dane o strukturze ruchu w poszczególnych województwach będą podane do publicznej wiadomości pod koniec bieżącego roku.

Obiekty składowania i dystrybucji towarów – **centra logistyczne** rozwijają się głównie w sektorze prywatnym, wykorzystując dobry dostęp głównych tras transportowych (najczęściej drogowych) i skupiają się w południowo-zachodnim obszarze aglomeracji warszawskiej: wzdłuż drogi krajowej nr 2 na odcinku Warszawa – Sochaczew, nr 7 i 8 Janki, Nadarzyn, Mszczonów oraz nr 79 w kierunku Piaseczna.

Mimo, iż w ostatnich latach następuje poprawa w zakresie realizacji inwestycji transportowych, zwłaszcza na trasach o znaczeniu międzynarodowym (modernizacja dróg i linii kolejowych, budowa tras obwodowych, rekonstrukcje nawierzchni), to „luka infrastrukturalna”, wynikająca z wieloletniego niedoinwestowania tej dziedziny jest jednym z czynników ograniczających spójność Mazowsza oraz sprawność powiązań krajowych i transeuropejskich.

Wnioski wynikające z zachodzących zmian w infrastrukturze transportowej województwa mazowieckiego:

- w województwie mazowieckim, pomimo dobrze rozwiniętej sieci drogowej, brak jest ciągle autostrad i dróg ekspresowych istotnych w połączeniach krajowych i międzynarodowych po wejściu Polski do Unii Europejskiej (tylko 38 km dróg ekspresowych na kilku odcinkach),
- niewystarczająca hierarchizacja i niska jakość istniejącej sieci drogowej powodują, że jest ona niedostosowana do rozmiarów dynamicznie wzrastającego ruchu zwłaszcza ciężarowego (nie odpowiada wymaganym standardom europejskim, najczęściej nie spełnia wymogów normatywnych jak parametry, czy nośność). Jednocześnie zbyt duża dostępność do dróg głównych jest przyczyną kolizji i konfliktów pomiędzy funkcją obsługi ruchu, a obsługą otoczenia drogi (wspólne wykorzystywanie przekroju drogowego przez różnych użytkowników). Niezadowalający jest także stan bezpieczeństwa na drogach województwa,
- wieloletnie niedoinwestowanie sieci kolejowej (zarówno objętej umowami europejskimi, jak regionalnej i podmiejskiej) powodują ograniczenia w jej funkcjonowaniu (zmniejszanie prędkości eksploatacyjnych na wielu liniach, wydłużony czas przejazdu, niska częstość kursowania, niezadowalający stopień bezpieczeństwa),
- Port Lotniczy im. F. Chopina w Warszawie, największy w kraju, ma ograniczone możliwości rozwojowe limitowane przepustowością dróg startowych i obsługi pasażerskiej, a także względami ekologicznymi i społecznymi,
- brak jest ogólnodostępnych nowoczesnych multimodalnych centrów logistycznych opartych o sprawne połączenia kolejowo-drogowe, przy jednoczesnym rozwoju, w sektorze prywatnym, obiektów dystrybucyjno-magazynowych i centrów logistycznych lokalizowanych wzdłuż głównych tras drogowych, głównie w rejonie Warszawy,
- wzrost motoryzacji indywidualnej powoduje coraz większe zatłoczenie dróg w miastach, zwłaszcza w Warszawie, a niewystarczające uprzywilejowanie komunikacji zbiorowej w ruchu wydłuża czas podróży i ogranicza sprawne jej funkcjonowanie.

Systemy energetyczne

Zapotrzebowanie województwa mazowieckiego na **moc i energię elektryczną** jest pokrywane w oparciu o produkcję własną (z elektrowni: Kozienice, Ostrołęka i Dębe oraz elektrociepłowni warszawskich: Siekierki i Żerań) oraz dostawy zewnętrzne (głównie z elektrowni Bełchatów oraz zespołu elektrowni Pątnów – Adamów – Konin). Krajowy system sieci przesyłowych najwyższych napięć (NN) 400 kV i 220 kV administrowany przez Polskie Sieci Elektroenergetyczne – OPERATOR S.A. zasila sieci dystrybucyjne wysokiego napięcia (WN) 110 kV na Mazowszu poprzez stacje NN/WN oraz zapewnia tranzyt energii elektrycznej do północnych i północno-wschodnich rejonów Polski (mapa 19). Występuje jednak stale rosnące zagrożenie awarią systemową ww. sieci, zwłaszcza w obrębie Warszawskiego Węzła

Elektroenergetycznego, spowodowane niewystarczającą w stosunku do potrzeb przepustowością systemu przesyłowego 400 kV i brakiem połączeń alternatywnych w tym systemie.

Ze względu na problemy lokalizacyjne nie został przygotowany do realizacji żaden z elementów sieci przesyłowej najwyższych napięć uwzględnianych w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*. Z powodu utraty ważności większości miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (w 2004 roku) została zabudowana część terenów na trasach planowanych sieci – szczególnie w gminach podwarszawskich. W związku z tym niemożliwe stało się zachowanie ciągłości przestrzennej korytarza sieci przesyłowej wysokiego napięcia tzw. południowego półpierścienia warszawskiego (dwutorowej linii 400 kV Miłosna – Ołtarzew), bardzo istotnego dla bezpieczeństwa energetycznego stolicy. W sporządzonym w 2005 roku przez PSE – OPERATOR S.A. *Studium zaopatrzenia aglomeracji warszawskiej w energię elektryczną w dłuższym horyzoncie czasowym z uwzględnieniem potrzeb m. st. Warszawy* zrezygnowano z budowy tzw. „warszawskiego półpierścienia południowego” linii elektroenergetycznej 400 kV po trasie przewidywanej w dotychczasowych dokumentach planistycznych, zastępując go systemem innych połączeń obwodowych, zaproponowanych w kilku wariantach.

W zakresie elektroenergetycznych inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, uwzględnionych w *Planie*, zrealizowano jedynie planowany zakres modernizacji elektrociepłowni Żerań i stacji 220/110 kV Mory oraz rozpoczęto modernizację stacji 220/110 Towarowa, a także – stacji 400/220/110 kV Miłosna.

W zakresie poprawy stanu technicznego systemów dystrybucyjnych odczuwalna poprawa nastąpiła jedynie na terenie Warszawy. Główne inwestycje polegające na rozbudowie i remontach systemu rozpoczęto w roku 2005 i są one kontynuowane.

Postulowane w *Planie* wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w województwie mazowieckim jest jeszcze bardzo małe ze względu na wysokie koszty instalacji do jej produkcji.

Gazownictwo

Dostawa gazu sieciowego w województwie mazowieckim realizowana jest z krajowego systemu gazowniczego, zasilanego gazem importowanym z Rosji i Ukrainy oraz pozyskiwanym ze złóż krajowych na Podkarpaciu. W obszarze Mazowsza zlokalizowane są realizujące import i przesył gazu ponadregionalne gazociągi wysokiego ciśnienia DN 500÷700 o powiązaniach z Rosją (Kobryń – tłocznia „Hołowczyce” – tłocznia „Rembelszczyzna” k/Warszawy) oraz z sąsiednimi województwami: lubelskim i kujawsko-pomorskim (z tłoczniami „Wronów” k/Puław i „Włocławek”), a także gazociągi o znaczeniu regionalnym o średnicach ponad DN 300 (w tym tzw. „pierścień warszawski”). Pozostałe gazociągi wysokiego ciśnienia wraz ze stacjami gazowymi I stopnia oraz dystrybucyjna sieć gazowa średniego i niskiego ciśnienia tworzą systemy lokalne zasilające odbiorców.

Przez obszar województwa przebiega także międzynarodowy gazociąg tranzytowy „Jamał” z Rosji do Niemiec DN 1400 (z tłoczną gazu „Lekowo” k/Ciechanowa oddaną do użytku w 2005 r.). Negocjowana od kilku lat na szczeblu centralnym, kwestia jego rozbudowy o „drugą nitkę” w dalszym ciągu nie została rozstrzygnięta. Natomiast ogłoszona w 2005 roku, przez Rosjan i Niemców, koncepcja budowy gazociągu północnego pod dnem Morza Bałtyckiego stanowi „zagrożenie” dla planowanej realizacji drugiej nitki gazociągu jamalskiego w obszarze Polski.

Łączna długość sieci gazowej w roku 2004 liczyła na Mazowszu 12 882 km i wzrosła o ok. 25% w stosunku do roku 1999. Występuje bardzo duże zróżnicowanie przestrzenne w poziomie gazyfikacji – ok. 70% rozdzielczych sieci gazowych i przyłączonych do nich budynków mieszkalnych występuje w obszarze metropolitalnym Warszawy, natomiast peryferie województwa (z wyjątkiem większych miast) są bardzo nisko zgazyfikowane.

Gazociągi wysokiego ciśnienia na terenie województwa posiadają rezerwy wydajności umożliwiające rozwój sieci, jednak warunkiem stawianym przez operatorów jest opłacalność ekonomiczna gazyfikacji nowych terenów. Względy ochrony środowiska np. na obszarach cennych przyrodniczo nie są czynnikiem decydującym o realizacji inwestycji gazowych. W ostatnich latach zapotrzebowanie na gaz ziemny znacznie zmalało ze względu na jego wysokie ceny.

Nowe inwestycje z zakresu gazownictwa, realizowane w okresie od uchwalenia *Planu* praktycznie dotyczyły rozwoju sieci lokalnej (dystrybucyjnej). Dotychczas nie zostały podjęte działania dotyczące przedsięwzięć z zakresu rozbudowy systemu przesyłowego gazu (uwzględnione w *Planie* na wniosek Polskiego Górnictwa Naftowego i Gazownictwa S.A.).

Zaopatrzenie województwa w **paliwa płynne** oparte jest na importowanej ropie naftowej. Przez obszar Mazowsza przebiega system międzynarodowych rurociągów naftowych „Przyjaźń” z Rosji do Niemiec – 2 rurociągi o średnicach DN 800 i DN 600, zaopatrujących zakład petrochemiczny w Płocku i związaną z nim bazę surowcową „Plebanka”. Z Płocka odgałęzia się ropociąg „Pomorski” Płock-Gdańsk oraz rurociągi krajowego systemu paliwowo-energetycznego zaopatrujące bazy paliwowe na terenie Mazowsza i województw: łódzkiego, kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego.

Przepustowość istniejącego ropociągu „Przyjaźń” jest w całości wykorzystana i dla jej zwiększenia trwa jego rozbudowa o trzeci rurociąg DN 800. Jest to zadanie o znaczeniu międzynarodowym zapewniające utrzymanie bezpieczeństwa energetycznego kraju i wywiązanie się z umów na dostawy ropy naftowej.

Natomiast planowany ropociąg z Morza Kaspijskiego przez Brody (Ukraina) jest na etapie sporządzania koncepcji – w trzech wariantach: I z roku 2001 – do Płocka, II i III z roku 2005 – do pompowni na ropociągu „Przyjaźń” (Zawady k/Węgrowa lub Adamowo woj. podlaskie). W *Planie* uwzględniony został na podstawie *Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*.

Ciepło

Zaopatrzenie w ciepło realizowane jest w skali lokalnej – na poziomie gmin. Na obszarze Warszawy funkcjonuje jeden z największych w kraju systemów ciepłowniczych zasilany z czterech źródeł ciepła, w tym 2 elektrociepłowni. Z sieci ciepłej korzysta ok. 90% mieszkańców stolicy. W pozostałych większych miastach (Radom, Płock, Siedlce, Ciechanów, Ostrołęka) scentralizowane systemy ciepłownicze obsługują ok. 60% mieszkańców. W ostatnich latach następuje znaczne ograniczenie uciążliwości źródeł ciepła dla środowiska w wyniku przeprowadzonych remontów, instalowania urządzeń oczyszczających, zmiany czynników grzewczych, likwidacji kotłowni lokalnych w miastach na rzecz rozbudowy systemu ciepłowniczego, co zgodne jest z postulatami zawartymi w *Planie*. Długość sieci ciepłej w województwie mazowieckim w roku 2004 wynosiła 1 748 km i w stosunku do roku 1999 wzrosła o ok. 14%, podobnie jak kubatura ogrzewanych centralnie budynków (o 12%).

Wnioski wynikające z zachodzących zmian w infrastrukturze energetycznej:

- zapotrzebowanie na moc i energię elektryczną jest i będzie pokrywane w oparciu o produkcję własną z obiektów zlokalizowanych w obszarze województwa (elektrownie Kozienice, Ostrołęka, Dębe oraz elektrociepłownie warszawskie),
- wypracowane zostały (i przyjęte w 2006 r.) rozwiązania programowe dla poprawy stopnia bezpieczeństwa elektroenergetycznego węzła warszawskiego wynikające z braku pełnego połączenia obwodowego,
- gazociągi wysokiego ciśnienia na terenie województwa posiadają rezerwy wydajności umożliwiające realizowaną rozbudowę sieci lokalnej (dystrybucyjnej),

- w trakcie rozbudowy jest system przesyłowy paliw płynnych (budowa trzeciego rurociągu w korytarzu ropociągu „Przyjaźń”) o znaczeniu międzynarodowym zapewniający utrzymanie bezpieczeństwa energetycznego i wywiązanie się z umów na dostawy ropy naftowej.

Infrastruktura specjalna – tereny zamknięte

Na terenie województwa znajduje się ponad 8,3 tys. ha wojskowych terenów zamkniętych, znajdujących się w ewidencji Stołecznego Zarządu Infrastruktury. Największe obszary występują w Warszawie (dzielnica Bemowo, Rembertów, Wesola) oraz w powiatach: wołomińskim (ponad 5,4 tys. ha), mińskim, legionowskim, nowodworskim. Jedyny znaczący wzrost terenów nastąpił w powiecie mińskim, w którym powierzchnia terenów zamkniętych wzrosła z ponad 120 ha do prawie 450 ha.

Natomiast brak jest danych dotyczących terenów zamkniętych, zastrzeżonych ze względu na obronność państwa, określonych przez innych właściwych ministrów i organów centralnych. Dotyczy to przede wszystkim terenów kolejowych, których status nie został uregulowany w przepisach prawnych dotyczących terenów zamkniętych. Powoduje to, że te położone w centralnych częściach miast podlegają silnej presji urbanizacji.

Sprawą problematyczną jest wyznaczanie w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* stref ochronnych terenów zamkniętych. W obecnym stanie prawnym brak jest jednoznacznych rozstrzygnięć, który organ administracji państwowej jest właściwy w prawie. Przestało obowiązywać Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zasad tworzenia i zagospodarowania stref ochronnych. Jednocześnie ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadziła zapis, iż w Planie województwa określa się w szczególności granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych. Przepis ten należy jednak rozumieć jako uwzględnienie stref ochronnych określonych przez właściwe jednostki naukowo-badawcze wyznaczone do tego przez Ministra Obrony Narodowej. Strefy te należy wprowadzić do ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i uwzględnić w Planie województwa. Obecnie większość sztabów wojskowych poprzez jednostki naukowo-badawcze rozpoczyna dopiero proces wyznaczania stref ochronnych wykraczających poza granice obecnych terenów zamkniętych (i wprowadza je do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego). Warto również pamiętać o tym, by strefy te mogły rzeczywiście funkcjonować muszą zostać wykupione przez Ministra Obrony Narodowej tereny pod te strefy.

B Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

1. Realizacja polityk przestrzennych Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Wspomaganie wybranych ośrodków osadniczych

Polityka ta adresowana jest do:

- metropolii warszawskiej, jako ośrodka oddziaływującego na rozwój regionu i kraju, umacniającego powiązania Polski z gospodarką globalną,
- ośrodków subregionalnych równoważenia rozwoju: Ciechanowa, Ostrołęki, Płocka, Radomia i Siedlec,
- wybranych miast i miejscowości gminnych jako wielofunkcyjnych ośrodków aktywizacji regionów: Gąbina, Gostynina, Drobin, Sierpca, Raciąża, Żuromina, Mławy, Chorzeli, Myszynca, Przasnysza, Krasnosielca, Różana, Andrzejewa, Łochowa, Węgrowa, Soko-

łowa Podlaskiego, Łosic, Korczewa, Sarnak, Żelechowa, Przysuchy, Szydłowca, Iłży, Lipska, Pionek i Zwoleń (mapa 28).

Celem tej polityki jest poprawa warunków życia mieszkańców tych jednostek osadniczych, wzrost funkcji metropolitalnych Warszawy oraz zwiększanie ich pozytywnego oddziaływania na otaczające tereny w zakresie obsługi ludności.

W Warszawie polityka koncentruje się przede wszystkim na rozwoju funkcji metropolitalnych, oraz rozwoju systemu transportowych miasta w powiązaniu z systemem krajowym i międzynarodowym i dotychczas objęła następujące działania:

- powstawanie nowych obiektów usług kontaktów biznesowych i kulturowych o charakterze międzynarodowym;
- rozbudowę Portu Lotniczego Warszawa – Okęcie, obejmującą budowę II terminala pasażerskiego o docelowej przepustowości 6,5 mln pasażerów na rok;
- modernizację transportu kolejowego: na liniach magistralnych: E-20 na odcinku Warszawa – Siedlce; w powiązaniach: Warszawa – Łódź (linia kolejowa nr 1), Warszawa – Radom wraz z połączeniem tej linii z Portem Lotniczym Okęcie;
- w połączeniach obwodowych w Warszawie znacznie zaawansowano przygotowanie procesu inwestycyjnego dla odcinków „ekspresowej obwodnicy okołowarszawskiej” (Trasa AK, POW, WOW). Zrealizowano także duży odcinek Trasy Siekierskiej stanowiący fragment etapowej obwodnicy miejskiej (Trasa Toruńska, Trasa Armii Krajowej, Al. Prymasa Tysiąclecia, Al. Jerozolimskie, Łopuszańska, Marynarska, Rzymowskiego, Dolina Służewiecka, Sikorskiego, Trasa Siekierska, Marsa i Żołnierska) oraz przebudowano kolejny odcinek Al. Jerozolimskich. Dla usprawnienia całego systemu drogowego Warszawy przebudowano m.in. odcinki tras wlotowych: Al. Krakowskich (od wiaduktu PKP do ul. Łopuszańskiej) wraz z wiaduktem nad torami, Wału Miedzeszyńskiego, ul. Górczewskiej (od wiaduktu PKP do Powstańców Śląskich) z wiaduktem, wybudowano tunel drogowy na Wisłostradzie w rejonie Mostu Świętokrzyskiego, zmodernizowano wiadukty na ul. Żelaznej i Łowieckiej oraz kładki dla pieszych w ul. Sobieskiego, Czerniakowskiej, Radzymińskiej.

W ośrodkach subregionalnych – koncentruje się na rozwoju szkolnictwa wyższego i zawodowego, rozwoju specjalistycznej opieki medycznej, rozbudowie infrastruktury ochrony środowiska oraz ożywieniu gospodarczemu, a w szczególności poprzez:

- zakładanie nowych placówek szkolnictwa wyższego (8 nowych uczelni) tworzenie zamiejscowych placówek uczelnianych (9 placówek) rozszerzanie struktury i profilu kształcenia na wszystkich poziomach nauczania;
- rozbudowę i modernizację służby zdrowia poprzez uruchomienie nowych placówek i oddziałów szpitalnych, poprawiających warunki i standardy świadczonych usług specjalistycznych;
- rozbudowę i modernizację infrastruktury technicznej służącej poprawie standardów środowiskowych; głównie w formie inwestycji wodociągowo-kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków;
- powstawanie przestrzeni wysokich technologii: Centralnego Okręgu Wiedzy, Edukacji, Nauki, Wysokich Technik i Technologii, plockiego parku przemysłowo-technologicznego PKN Orlen;

W innych miastach i miejscowościach gminnych działania dotyczą przede wszystkim, poprawy poziomu szkolnictwa ponadpodstawowego oraz rozwoju inwestycji infrastruktury ochrony środowiska poprzez:

- budowę i zakładanie nowych szkół średnich i gimnazjów, często razem z bazą sportową;

- zmianę struktury przestrzennej szkół średnich oraz profili nauczania, umożliwiając zdobycie wykształcenia średniego większej liczbie ludności zamieszkującej obszary wiejskie;
- rozbudowę i modernizację służby zdrowia, uruchomienie nowych placówek i oddziałów szpitalnych, poprawiających warunki i standardy świadczonych usług specjalistycznych;
- rozbudowę i modernizację infrastruktury technicznej służącej poprawie standardów środowiskowych; głównie w formie inwestycji wodociągowo-kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków.

Przemiany dokonujące się w tych ośrodkach, oceniane na podstawie wybranych kryteriów – tj.: dynamiki liczby ludności, liczby pracujących i podmiotów gospodarczych, przeciętnych nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca, poziomu bezrobocia oraz badań sondażowych, pozwalają zaklasyfikować je do 4 grup charakteryzujących się:

- **rozwojem** o bardzo ważnym znaczeniu dla kondycji ekonomicznej regionu – Warszawa;
- **widoczną poprawą sytuacji społeczno-gospodarczej** – Siedlce, Płock, Przasnysz, Baranowo, Myszyniec, Łochów, Sokołów Podlaski, Żelechów, Gostynin i Mława;
- **niewielką poprawą sytuacji społeczno-gospodarczej** – Ostrołęka, Radom, Chorzele, Różan, Andrzejewo, Brok, Kosów Lacki, Węgrów, Korczew, Łosice, Pionki, Zwolen, Iłża, Szydłowiec, Wyszogród, Sierpc, Żuromin;
- **względłą stabilizacją sytuacji społeczno-gospodarczej** – Ciechanów, Krasnosielc, Nur, Sarnaki, Lipsko, Przysucha, Gąbin, Drobin, Raciąż, Bieżeń.

Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej

a) Systemy transportowe

Głównym celem rozwoju systemów transportowych przyjętym w *Planie* jest dążenie do zwiększania spójności przestrzeni regionu, z uwzględnieniem kontekstu krajowego i europejskiego. Spójność regionu oparta jest też na powiązaniach komunikacyjnych głównych ogniw sieci osadniczej regionu - metropolii stołecznej i 5 ośrodków subregionalnych oraz ośrodków powiatowych. Realizacja ponadlokalnych systemów transportowych (mapa 20) odbywa się w oparciu o wykorzystanie szkieletu transportowego województwa tworzonego przez korytarze transeuropejskie:

- **KI** Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa, którego wypełnienie stanowią: droga Via Baltica identyfikowana z drogą krajową S8 (E67) Warszawa – Ostrów Maz. – Zambrów – Choroszcz – Knyszyn – Korycin – Augustów – Budzisko – granica państwa (Kowno) o projektowanych parametrach drogi ekspresowej oraz linia kolejowa E75 Zielonka – Kuźnica Białostocka;
- **KII** Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski – Moskwa – Niżnyj Nowgorod, w którego wypełnienie znajdują się: projektowana autostrada A2 (Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski) oraz linia kolejowa E20 (Berlin – Kunowice-Warszawa-Terespol) z obwodnicą towarową CE20 na odcinku Łowicz-Skierniewice-Łuków;
- **KVI** Gdynia/Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żilina – Ostrawa – Breclav, którego wypełnienie stanowi autostrada A1 i linia kolejowa E65 (CMK). Drugie połączenie drogowe przez Warszawę tworzą drogi ekspresowe: droga nr 7 na odcinku północnym od Warszawy i droga nr 8 na kierunku południowo-zachodnim od Warszawy;
- **KA** (postulowany) Gdańsk – Warszawa – Kowel – Konstanca/Odessa, którego potencjalne wypełnienie na obszarze Mazowsza stanowić będą: fragment autostrady A1 oraz dróg ekspresowych S10 i S17, a także linia kolejowa nr 7 (E28) Warszawa Wschodnia Osobowa – Dorohusk.

Uzupełnieniem korytarzy europejskich są korytarze ponadregionalne, na kierunkach:

- Warszawa – Radom z drogą ekspresową S7 i linią kolejową o państwowym znaczeniu oraz Warszawa – Płock z drogą krajową Nr 62;
- Piotrków Trybunalski (od autostrady A1) – Radom – Lublin z drogą ekspresową S12, dla ominięcia węzła warszawskiego na kierunku wschód-zachód.

Przyjęto również, że dopełnieniem tak ukształtowanego, promienistego układu drogowego winien być usprawniany system połączeń obwodowych oparty o drogi krajowe, który tworzą:

- „Wielka Obwodnica Mazowska” łącząca ośrodki subregionalne, w paśmie Płock, Ciechanów, postulowana Ostrołęka, Siedlce, Radom oparta o drogi: S12 na południu, autostradę A1 na zachodzie, nr 60 na północy, nr 627 (z postulatem podniesienia kategorii) i nr 63 i wschodzie;
- „Duża Obwodnica Warszawy”, łącząca zewnętrzne ośrodki miejskie obszaru metropolitalnego: Sochaczew, Grójec, Góra Kalwaria, Mińsk Mazowiecki, Wyszaków, Wyszogród drogami krajowymi Nr 50 na południu i Nr 62 na północy;
- pierścienie obwodowe w Warszawie, w tym planowana zewnętrzna „ekspresowa obwodnica okołowarszawska”.

W zakresie **sieci dróg wojewódzkich** istotne są działania dotyczące usprawnienia połączeń głównie na kierunku z Ostrołęką i Ciechanowem oraz w obszarze aglomeracji warszawskiej. W sprawie realizacji regionalnego połączenia Ostrołęka-Wyszaków podpisane zostało porozumienie pomiędzy Samorządem Województwa, a samorządami gmin i powiatów, przez które przebiega planowana droga, przy założeniu wykorzystania i przebudowy odcinków dróg istniejących – powiatowych i gminnych. Podobne poparcie samorządów lokalnych zyskuje zamierzenie usprawnienia połączenia na kierunku Ciechanów-Nasielsk.

Dla obszaru metropolitalnego Warszawy natomiast przyjęto w *Planie* założenie kształtowania regionalnego układu dla odciążenia obszaru centralnego i usprawnienia połączenia wielu ośrodków osadniczych, poprzez najbliższe Warszawie powiązania lokalne: na północy: Łomianki-Legionowo (tzw. *Legionowska Trasa Mostowa*); na wschodzie: Wołomin – Sulejówek – Wiązowna jako przedłużenie o nowy odcinek drogi wojewódzkiej nr 635; na południu: Józefów – Konstancin-Jeziorna – Piaseczno – Lesznowola – Magdalenka – Nadarzyn, z nową przeprawą mostową przez Wisłę i wykorzystaniem odcinków planowanej do przebudowy drogi wojewódzkiej nr 721; planowana trasa „*Paszkwianka*” jako kontynuacja drogi nr 721 w kierunku zachodnim i dalej na północ w kierunku Starych Babic. Tak ogólnie określone połączenie obwodowe w obszarze intensywnego zagospodarowania jaki cechuje aglomeracja warszawska, napotyka na wiele kolizji i konfliktów społecznych, szczególnie na odcinkach planowanych (np. *Legionowska Trasa Mostowa*, *Paszkwianka*). Nieuniknione i konieczne jest wykonanie prac analityczno-studialnych dla tego przedsięwzięcia.

Odnosząc się do całości kierunków rozwoju systemów transportowych przyjętych w *Planie* należy stwierdzić, że są w dalszym ciągu aktualne i jako takie zostały potwierdzone w zaktualizowanej *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego*. Znajdują również pełne poparcie zarządców i operatorów poszczególnych systemów, a realizowane przez nich inwestycje celu publicznego pozostają w zgodności z ustaleniami Planu. Świadczy o tym poniższy wykaz przedsięwzięć, obejmujący także przedsięwzięcia o charakterze studialnym.

Działania w zakresie transportu drogowego

W transeuropejskich korytarzach transportowych:

- przebudowano odcinki drogi krajowej nr 2 stanowiącej ciąg alternatywny dla planowanej autostrady A2, i do czasu jej realizacji, przenoszącej ruch na kierunku wschód-zachód (Korytarz II);
- kontynuowano przebudowę do parametrów klasy ekspresowej drogi krajowej nr 7, na odcinku Warszawa – Gdańsk (Korytarz VI).

W korytarzach ponadregionalnych:

- dokonano przebudowy drogi krajowej nr 12 na odcinkach: Zwoleń-gr. woj. lubelskiego, Radom – Podgóra, Gielniów-gr. woj. łódzkiego;
- w paśmie Płock – Warszawa zrealizowana została budowa nowej przeprawy mostowej przez rz. Wisłę w Płocku oraz prowadzona jest realizacja tras dojazdowych. W ciągu drogi krajowej Nr 62 dokonano rehabilitacji nawierzchni na trzech odcinkach: Płock – Słupno, Chylin – Wilczkowo i w m. Nowy Duniów.;
- w paśmie Warszawa – Radom – Kielce kontynuowane były prace związane z odnową nawierzchni drogi krajowej Nr 7 na odcinku Radom – Skarżysko-Kamienna oraz przygotowano proces inwestycyjny (dokumentacja) na dostosowanie do parametrów klasy ekspresowej odcinków: Grójec – Białobrzegi, Białobrzegi Jedlińsk i obwodnicy Grojca.

Na połączeniach obwodowych i w Warszawie:

- wykonano prace poprawiające parametry techniczne i eksploatacyjne wielu odcinków dróg krajowych nr 60 i nr 12 oraz drogi wojewódzkiej nr 627 („Wielka Obwodnica Mazowska”);
- w ciągu drogi krajowej Nr 50 przebudowano odcinek Sochaczew – Grójec i kontynuowane są prace na odcinku Grójec – Góra Kalwaria – Mińsk Mazowiecki oraz wykonano szereg prac remontowych w ciągu drogi krajowej nr 62 („Duża Obwodnica Warszawy” prowadząca towarowy ruch tranzytowy);
- w połączeniach obwodowych w Warszawie znacznie zaawansowano przygotowanie procesu inwestycyjnego dla odcinków „ekspresowej obwodnicy okołowarszawskiej” (Trasa AK, POW, WOW). Zrealizowano także duży odcinek Trasy Siekierkowskiej stanowiący fragment etapowej obwodnicy miejskiej (Trasa Toruńska, Trasa Armii Krajowej, Al. Prymasa Tysiąclecia, Al. Jerozolimskie, Łopuszańska, Marynarska, Rzymowskiego, Dolina Służewiecka, Sikorskiego, Trasa Siekierkowska, Marsa i Żołnierska) oraz przebudowano kolejny odcinek Al. Jerozolimskich. Dla usprawnienia całego systemu drogowego Warszawy przebudowano m.in. odcinki tras wlotowych: Al. Krakowskich (od wiaduktu PKP do ul. Łopuszańskiej) wraz z wiaduktem nad torami, Wału Miedzeszyńskiego, ul. Górczewskiej (od wiaduktu PKP do Powstańców Śląskich) z wiaduktem, wybudowano tunel drogowy na Wisłostradzie w rejonie Mostu Świętokrzyskiego, zmodernizowano wiadukty na ul. Żelaznej i Łowieckiej oraz kładki dla pieszych w ul. Sobieskiego, Czerniakowskiej, Radzymińskiej.

W ośrodkach subregionalnych:

- w Radomiu rozbudowano do dwóch jezdni: ul. Czarnieckiego w ciągu drogi krajowej nr 7, kolejny odcinek ul. Żółkiewskiego w ciągu drogi krajowej nr 12 i nr 9, wyremontowano wiadukt kolejowy nad Al. Grzeczmarowskiego;
- w Siedlcach przebudowano ul. Wyszyńskiego, Kazimierzowską, Starowiejską, leżące w ciągach dróg krajowych;
- w Ostrołęce przebudowano ul. Łomżyńską i ul. Traugutta leżące w ciągu drogi krajowej nr 61;
- w Płocku, oprócz zrealizowanej nowej przeprawy mostowej przez rz. Wisłę, przeprowadzono prace remontowe w ciągach dróg krajowych (nawierzchni jezdni ul. Bielskiej i Jachowicza, chodników, wybudowano sygnalizacje świetlne dla pieszych);
- w Ciechanowie wykonywano prace związane z utrzymaniem istniejących dróg.

Na sieci dróg wojewódzkich

Działania realizacyjne na drogach wojewódzkich zostały skoncentrowane na utrzymaniu i przebudowie istniejących ciągów obciążonych najwyższym ruchem drogowym. I tak:

- w połączeniach regionalnych, najliczniejsze zadania wykonano na ciągach drogowych w północnej (nr 541, 544, 627) i południowej (nr 727, 747, 744, 740, 733) części województwa;
- na drogach w rejonie Warszawy i innych większych ośrodków (w ciągach dróg nr: 632, 631, 630, 634, 636, 580, 720, 730, 731, 737, 559, 567, 562, 574);
- na odcinkach o dużej wypadkowości, dla poprawy bezpieczeństwa wybudowano, przebudowano skrzyżowania, chodniki, sygnalizację świetlną.

Działania w zakresie transportu kolejowego:

- kontynuowano prace na magistralnych liniach kolejowych podnoszące ich parametry eksploatacyjne: E2 – dokończenie modernizacji na odcinku Warszawa – Siedlce i rozpoczęcie prac w kierunku Terespoła (II etap): przygotowanie do modernizacji linii E65 i E75 (projekty dokumentacji przedstawiono do opinii Marszałka);
- rozpoczęto modernizację istniejącego układu kolejowego Warszawa – Łódź dla wdrożenia szybkiego połączenia na tym kierunku (linia kolejowa nr 1) oraz przygotowywany jest proces modernizacji linii kolejowej Warszawa-Radom wraz z połączeniem tej linii z Portem Lotniczym Okęcie;
- utworzona została samorządowo-kolejowa spółka „Koleje Mazowieckie – KM” (lipiec 2004 r.) jako zadanie samorządu województwa w zakresie wykonywania regionalnych kolejowych przewozów pasażerskich. Realizowane jest unowocześnianie i wymiana taboru, a także reaktywacja połączeń na liniach zawieszonych (z Warszawy do Radzymina przez Legionowo i Nieporęt oraz z Nasielska do Sierpeca);
- sporządzone zostało „Wstępne Studium Wykonalności budowy linii dużych prędkości Wrocław/Poznań – Łódź – Warszawa” (na zlecenie PKP PLK SA), przedłożone Marszałkowi Województwa do zajęcia stanowiska. Zarząd Województwa, w odpowiedzi, wyraził pozytywną opinię i zarekomendował włączenie planowanej linii jak najbliżej Warszawy dla uzyskania wysokich prędkości na dłuższym odcinku planowanej trasy. Przedmiotowa opinia przedłożona została Ministrowi Transportu oraz Prezesowi PKP SA.

Działania w zakresie transportu lotniczego

- prowadzona jest rozbudowa Portu Lotniczego im. F. Chopina Warszawa – Okęcie obejmująca budowę II terminala pasażerskiego o docelowej przepustowości 6.5 mln pasażerów/rok;
- sporządzone zostało „ Studium wykonalności dla lokalizacji lotniska centralnego dla Polski (opracowanie na zlecenie Urzędu Lotnictwa Cywilnego – wykonawca hiszpańskie konsorcjum INECO-SENER); Wyniki *Studium* nie zostały oficjalnie upublicznione.
- Samorząd Województwa wyraził swoje poparcie dla rozwoju lotnisk w regionie, z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury lotniskowej poprzez:
  - przyjęcie uchwały Sejmiku Województwa Mazowieckiego popierającej utworzenie lotniska cywilnego w Modlinie;
  - uczestnictwo w negocjacjach i podpisanie przez Marszałka „porozumienia” z udziałem przedstawicieli: Ministerstwa Transportu i Budownictwa, Urzędu Lotnictwa Cywilnego, PP Porty Lotnicze w sprawie uruchomienia lotniska regionalnego na terenie byłego lotniska wojskowego w Modlinie;
  - pozytywne odniesienie się Zarządu Województwa dla utworzenia lotniska cywilnego w Sochaczewie, na terenie istniejącego obiektu;
  - podjęcie Zarządzenia Nr 385/2006 Marszałka Województwa Mazowieckiego z dnia 27 lipca 2006r. w sprawie powołania Zespołu do spraw przygotowania i wdrożenia zamówienia publicznego na opracowanie projektu „Strategii rozwoju infrastruktury lotnictwa cywilnego na Mazowszu”.

Dla dalszego rozwoju i stanu zagospodarowania województwa, istotne znaczenie będą więc mieć przesądzenia i decyzje władz centralnych dotyczące elementów infrastruktury transportowej o znaczeniu magistralnym, położonej w korytarzach europejskich, takich jak: budowa autostrady A2 w obszarze województwa oraz wybór lokalizacji nowego centralnego lotniska dla Polski na osi Warszawa – Łódź, planowana linia kolejowa dużych prędkości Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław.

Zarząd Województwa Mazowieckiego, w ramach swoich kompetencji, odnosił się odpowiednio do wymienionych spraw. I tak w trybie ustawowym wyraził pozytywną opinię do wniosku o uzyskanie decyzji o ustaleniu lokalizacji **autostrady A2** od granic województwa do węzła Konotopa w Warszawie. W odniesieniu do lotniska uznał, że lokalizacja **nowego lotniska centralnego** winna mieć miejsce w odległości nie większej niż 30–40km od granic Warszawy o magistralnym połączeniu drogowym i kolejowym z obszarami metropolitalnymi Warszawy i Łodzi, przy założeniu, że jego lokalizacja winna spełniać kryterium położenia w europejskim korytarzu transportowym. Natomiast w zakresie **szybkich kolei**, Zarząd poparł koncepcję planowanej kolei dużych prędkości Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław, która w obszarze województwa mazowieckiego przechodziłaby w korytarzu autostrady A2. Podkreślona została potrzeba włączenia w system obsługi planowaną szybką koleją nowego portu lotniczego.

b) Systemy energetyczne

Głównym celem polityki w zakresie energetyki jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego w zakresie pokrycia bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię przy zachowaniu wymagań ochrony środowiska.

Elektroenergetyka

Zapotrzebowanie województwa na **moc i energię elektryczną** jest i będzie pokrywane w oparciu o produkcję własną (z elektrowni: Kozienice, Ostrołęka i Dębe oraz elektrociepłowni warszawskich: Siekierki i Żerań) oraz dostawy zewnętrzne (głównie z elektrowni Bełchatów oraz zespołu elektrowni Pątnów – Adamów – Konin).

Zakładane w *Planie* działania dotyczyły przede wszystkim poprawy niezawodności zasilania krajowego systemu energetycznego i pewności zasilania w obszarze aglomeracji warszawskiej.

Dla koniecznej rozbudowy **sieci elektroenergetycznych** wysokich napięć w obszarze metropolitalnym Warszawy i rozwiązania problemu lokalizacji linii 400kV tzw. „południowego półpierścienia warszawskiego”, PSE-Operator S.A. podjął procedurę sporządzenia *Studium zaopatrzenia aglomeracji warszawskiej w energię elektryczną w dłuższym horyzoncie czasowym z uwzględnieniem potrzeb m. st. Warszawy (2005r.)*. Wyniki przedmiotowego opracowania stanowiły podstawę do sporządzania studium wykonalności, planów tras linii elektroenergetycznych 400 i 220 kV oraz stacji elektroenergetycznych powiązanych z aglomeracją warszawską, przewidywanych do wybudowania lub modernizacji w okresie do 2020r. Z innych elektroenergetycznych inwestycji, zrealizowano planowany zakres modernizacji elektrociepłowni Żerań i stacji 220/110 kV Mory oraz rozpoczęto modernizację stacji 220/110 Towarowa, a także – stacji 400/220/110 kV Miłosna. Wykonywane są też działania polegające na rozbudowie i remontach systemów dystrybucyjnych

Postulowane w *Planie* wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w województwie mazowieckim jest jeszcze bardzo małe ze względu na wysokie koszty instalacji do jej produkcji.

Gazownictwo

Przez obszar województwa mazowieckiego przechodzi międzynarodowy **gazociąg tranzytowy „Jamal”** z Rosji do Niemiec (z tłocznią gazu „Lekowo” k/Ciechanowa oddaną do użytku w 2005 r.). Negocjowana od kilku lat na szczeblu centralnym, kwestia jego rozbudo-

wy o „drugą nitkę” w dalszym ciągu nie została rozstrzygnięta. Ogłoszona w 2005 roku, przez Rosjan i Niemców, koncepcja budowy gazociągu północnego na dnie Morza Bałtyckiego stanowi „zagrożenie” dla planowanej realizacji drugiej nitki gazociągu jamajskiego w obszarze Polski.

Paliwa płynne

Obecnie trwa rozbudowa ropociągu „Przyjaźń” o trzeci rurociąg. Planowany ropociąg z Morza Kaspijskiego przez Brody (Ukraina) jest na etapie sporządzania koncepcji (w trzech wariantach: do Płocka, do pompowni na ropociągu „Przyjaźń” Zawady k/Węgrowa lub Adamowo woj. podlaskie).

c) Telekomunikacja

Najistotniejszym zadaniem w ramach polityki rozwoju ponadlokalnych systemów infrastruktury transportowej jest opracowania „*e-Strategii Województwa Mazowieckiego*” (przyjętej przez Zarząd Województwa 26 czerwca 2006 r.) Dokument ten określa: aktualną sytuację w tej dziedzinie pod kątem wprowadzania i wykorzystania najnowszych technologii i koncepcji rozwoju społeczeństwa informacyjnego w województwie, możliwości korzystania ze środków UE oraz wizje, priorytety i cele strategiczne rozwoju regionu w zakresie komunikacji elektronicznej.

Natomiast postulowane w *Planie* utworzenie docelowo jednej telekomunikacyjnej strefy numeracyjnej dla obszaru województwa mazowieckiego okazało się trudne (obecnie jest 9 stref numeracyjnych w regionie, a 49 w obszarze kraju). Dostosowanie stref numeracyjnych odpowiadających obecnemu podziałowi administracyjnemu jest nie tylko trudne technicznie ale i bardzo kosztowne zarówno dla operatorów, jak i użytkowników sieci telefonicznych (abonentów). Trudności techniczne związane są z występowaniem, w strefach numeracyjnych wchodzących w skład jednego województwa, grup abonentów o takiej samej numeracji. Do końca 2005 roku przewidywane było przez operatorów dokończenie wprowadzenia zamkniętego planu numeracji krajowej, tj. posługiwanie się w całym kraju, zarówno w połączeniach wewnątrz strefy jak i w połączeniach pomiędzy strefami, 9-cyfrowym krajowym numerem telefonicznym. Operacja ta została wykonana.

d) Bezpieczeństwo i obronność (zadania rządowe)

Celem strategicznym w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa wewnętrznego jest zagwarantowanie suwerenności i integralności terytorialnej oraz zapewnienie bezpieczeństwa w sytuacjach kryzysowych (awarie i klęski żywiołowe).

W *Planie* zadania dla realizacji tego celu ujęto w zgodności z Programem Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP) zgłoszonym przez Ministra Obrony Narodowej, zawierającym zadanie wpisane do centralnego rejestru zadań rządowych (symbol BGD-4/722-684/00), obejmujące: modernizację lotniska Mińsk Mazowiecki; modernizację składnicy materiałów pędnych i smarów w Puszczy Mariańskiej; modernizację infrastruktury dla systemu dowodzenia i kontroli w Pyrach. Program ten jest realizowany.

Jako istotne utrudnienie w realizacji tej polityki uznać należy brak przesądzeń odnośnie głównych inwestycji strategicznych w regionie:

- lokalizacji nowego centralnego lotniska dla Polski na osi Warszawa – Łódź,
- planowanej linii kolejowej dużych prędkości Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław.

Poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego

Polityka ta ma celu stworzenie spójnego systemu obszarów chronionych oraz poprawę standardów środowiska. Polityka ta jest adresowana do obszaru całego województwa.

Realizacja tej polityki zapewni tworzenie większej spójności funkcjonalnej województwa, zgodnie z zasadą kształtowania rozwoju zrównoważonego. Główne strefy działań w zakresie ochrony przyrody oraz terenów objętych ochroną prawną przedstawia mapa 11.

W zakresie ochrony walorów przyrodniczych polityka ta realizowana jest poprzez obejmowanie nowymi formami ochrony cennych obszarów przyrodniczych, zwiększanie powierzchni prawnie chronionych, opracowywanie planów ochrony parków (narodowego i krajobrazowych), w tym także prowadzenie prac studialnych zmierzających do zwiększania powierzchni prawnie chronionych, zwiększanie zalesień – tj.:

- tworzenie sieci obszarów Natura 2000 (mapa 12); obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków, tzw. „Ptasiej”
  - na obszarze województwa mazowieckiego wyznaczono 9 obszarów specjalnej ochrony ptaków OSO, o łącznej powierzchni 273,8 tys. ha (ok. 8,0% obszaru województwa), do których należą: Dolina Dolnego Bugu, Dolina Środkowej Wisły, Dolina Liwca, Dolina Pilicy, Dolina Omulwi i Płodownicy, Małopolski Przełom Wisły, Puszcza Biała, Puszcza Kampinoska, Puszcza Piska;
Większość tych obszarów objęta była wcześniej inną formą ochrony prawnej: ochroną prawną w formie parku narodowego, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody oraz obszarów chronionego krajobrazu.
- sporządzanie planów ochrony dla: Kampinoskiego Parku Narodowego i 3 parków krajobrazowych: Bolimowskiego, Chojnowskiego i Kozienickiego;
- wykonywanie prac i przygotowywanie materiałów w celu zwiększenia powierzchni prawnie chronionych obszarów przyrodniczych:
  - opracowanie *Koncepcji utworzenia Wiślańsko-Narwiańskiego Parku Krajobrazowego im. Książąt Mazowieckich* obejmującego dolinę Wisły na odcinku między Płockiem a Warszawą;
  - konsultowanie z jednostkami samorządu terytorialnego projektów rozporządzeń Wojewody Mazowieckiego dotyczącego utworzenia parków krajobrazowych w dolinie Wisły między Górą Kalwarią, a Dęblinem oraz w dolinie dolnego biegu Pilicy;
  - przygotowanie I etapu dokumentacji przyrodniczej w sprawie utworzenia parku krajobrazowego obejmującego dolinę Omulwi i Płodownicy z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej;
- zwiększanie lesistości i ochrona lasów:
  - opracowywanie *Wojewódzkiego programu zwiększania lesistości*, który będzie uwzględniał: analizę możliwości zalesienia terenów zagrożonych erozją, zalesienia terenów pod kątem ochrony wód i ochrony przyrody, analizę podaży gruntów do zalesienia w poszczególnych gminach, analizę możliwości finansowania zalesień ze środków EFOiGR i funduszu leśnego oraz opracowanie projektu rozwiązania, które zachęcałoby właścicieli gruntów do wprowadzania zalesień.

W zakresie **poprawy standardów środowiska** większość działań dotyczyła przede wszystkim gospodarki wodnej – tj.: porządkowania gospodarki wodno-ściekowej, zwiększania pewności dostaw wody, poprawę jej jakości oraz zwiększania retencyjności – a także gospodarki odpadami.

W zakresie **gospodarki wodno-ściekowej** wykonano następujące zadania:

- oddano do użytku oczyszczalnię w Kozienicach, Chorzelach i Myszyncu;
- zmodernizowano oczyszczalnię w Otwocku, Garwolinie, Kadzidle, Płońsku, Warce;
- zrealizowano oczyszczalnię ścieków przy zalewie w Domaniowie;
- wybudowano oczyszczalnię „Południe” w Warszawie oraz układ kanałów przesyłowych ścieków do oczyszczalni;

- przygotowano modernizację i rozbudowę oczyszczalni ścieków „Czajka” w Warszawie wraz z budową kanałów przesyłowych;
- zmodernizowano oczyszczalnię ścieków: w Grodzisku Mazowieckim, Błoniu, Izabelinie, Mińsku Mazowieckim, Węgrowie, Wyszkanie, „Maszewo” w Płocku, Różanie;
- rozbudowano i zmodernizowano oczyszczalnię: w Radzanowie, Wołominie, Łosicach, Gąbinie, Sierpcu i Grójcu;
- zmodernizowano oczyszczalnię w Sokołowie Podlaskim;
- zakończono realizację stacji uzdatniania wody w Wieliszewie (II etap budowy Wodociągu Północnego);
- wybudowano magistrale przesyłowe z Wodociągu Północnego, magistrale ogólnomiejscowych Wodociągów Układu Centralnego dostarczających wodę do miejscowości podwarszawskich;
- wybudowano sieć wodociągową wokół zalewu w Domaniowie;
- wybudowano i zmodernizowano zbiorniki wodne: „Wykrot” na rzece Rozoga w gm. Myszyniec, „Sterdyń” na rzece Buczynka w gm. Sterdyń, „Niewiadoma” na rzece Cetyni w gminie Sabnie;
- wykonano prace przygotowawcze zmierzające do budowy zbiorników wodnych: na rzece Wkrze w gminie Strzegowo oraz na rzece Łasica w gminie Brochów.

W zakresie **gospodarki odpadami** działania polegały na (mapa 14):

- likwidacji i rekultywacji niewłaściwie urządzonych i eksploatowanych składowisk, w tym:
  - zamknięto składowiska odpadów komunalnych w miejscowościach: Całownia (pow. sierpecki), Potworów (pow. przysuski), Ksawerów (pow. białobrzegi), Młodynie Dolne (pow. białobrzegi), Kosewo (pow. nowodworski), Cieszewo (pow. sierpecki), Worowice-Wyroby (pow. płocki), Rembówko (pow. ciechanowski), Grochy Serwatki (pow. pułtuski), Gnaty Szczerbaki (pow. pułtuski), Obryte (pow. pułtuski);
  - zamknięto składowiska odpadów przemysłowych w miejscowościach: Drwalewo (pow. grójecki), Wieliszew (pow. legionowski);
  - zrehabilitowano nieczynne składowiska w miejscowościach: Siennica (pow. miński), Kotłówka (pow. garwoliński), Jabłonna (pow. legionowski), Rogów, Worowice-Wyroby, Łysa Góra (pow. płocki);
- rozbudowie i modernizacji istniejących składowisk oraz wybudowano nowe obiekty:
  - oddano do użytku nowe kwatery na składowiskach w Płocochowie (pow. pułtuski) i Otwocku –Świerku;
  - podjęto prace modernizacyjne na składowiskach w: Petrykozach (pow. grodzki), Uniszkach Cegielni (pow. mławski), Zakrocymiu (pow. nowodworski), Płocochowie, (pow. pułtuski), Woli Pawłowskiej (pow. ciechanowski), Węgrowie-Ruszczyźnie (pow. węgrowski), Latowiczu (pow. miński), Kotuniu (pow. siedlecki), Lipinach Starych (pow. wołomiński), Łacku (pow. płocki), Kozienicach, Zwoleniu, Skaryszewie (pow. radomski), Guzowie (pow. żyrardowski), Mińsku Mazowieckim;
- budowie i rozbudowie instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, w tym:
  - rozpoczęto realizację instalacji do unieszkodliwiania odpadów ulegających biodegradacji (kompostowni) w ramach ZUOK – w powiecie pułtuskim i siedleckim;
  - rozpoczęto budowę zakładu unieszkodliwiania odpadów komunalnych na bazie istniejącego składowiska w Uniszkach Cegielni (powiat mławski);
  - rozpoczęto realizację projektów z zakresu gospodarki odpadami współfinansowanych przez UE w: Górze Kalwarii (z Funduszu Spójności), Radomiu (z ISPA);
- budowie potencjału technicznego do segregacji odpadów opakowaniowych (stacje segregacji, stacje przeładunkowe np.):

- uruchomiono linię sortowniczą odpadów komunalnych pochodzących z pojemników do selektywnej zbiórki odpadów dla lewobrzeżnej części Warszawy (dzielnica Ursus);
- oddano do użytku modułową stację segregacji odpadów komunalnych w Uniszkach Cegielni (pow. mławski);
- wybudowano Gminne Centrum Gospodarki Odpadami w m. Ostrów Mazowiecka.

Jako istotne utrudnienie w realizacji tej polityki uznać należy:

- brak opracowania *Koncepcji regionalnej sieci zakładów utylizacji odpadów*, dokumentu określającego systemowe i kompleksowe rozwiązanie gospodarki odpadami w skali regionu;
- nie zlikwidowano na terenie województwa żadnego z 12 mogiłników i magazynów zawierających przeterminowane środki ochrony roślin, stanowiące poważne zagrożenie środowiska;
- brak planów ochrony dla 3 parków krajobrazowych i większości rezerwatów – podstawowych dokumentów określających kompleksowy plan działań ochronnych, zasady i sposoby zagospodarowania przestrzennego na tych obszarach pozwalające jednoznacznie określić dopuszczalne formy zagospodarowania, uwzględniając istniejący stan zagospodarowania przestrzeni i możliwości rozwojowe jednostek samorządu gminnego.

Przeciwdziałanie największym zagrożeniom

Ze względu na uznanie za największe w wymiarze regionalnym i ponadregionalnym – zagrożenie powodzią, celem tej polityki jest zapewnienie przeciwdziałania skutkom powodzi i zapewnienia warunków przepływu wielkich wód. Polityka ta adresowana jest do obszarów zagrożonych powodzią i obejmuje doliny rzek.

Najistotniejsze działania miały charakter techniczny i dotyczyły: remontów, wzmocnień i podwyższenia korony wałów przeciwpowodziowych, modernizacji takich budowli regulacyjnych, jak: tamy, poprzeczki, ostrogi, ubezpieczeń brzegów opaskami, budowy zbiorników wodnych, wycinek przerostów i drzew udrażniających koryto rzek. W przedsięwzięciach tych uwzględniano potrzeby zachowania dolin głównych rzek i obszarów zalewowych w stanie równowagi przyrodniczej i utrzymaniu różnorodności biologicznej.

Najważniejsze działania poprawiające stan bezpieczeństwa przeciwpowodziowego polegały na:

- budowie zbiorników wodnych:
  - zakończono I etap budowy zbiornika Troszyn, zakończono budowę II etapu zbiornika wodnego na rzece Sona w Nowym Mieście, rozpoczęto budowę zbiornika retencyjnego Niewiadoma na rzece Cetynia w gminie Sabnie, prace przygotowawcze przy budowie zbiornika wodnego na rzece Wkrze w gminie Strzegowo oraz na rzece Łasica w gminie Brochów;
- opracowaniu „*Studium dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi*” (I etap obejmujący 53 rzeki województwa mazowieckiego o łącznej długości 5 800 km). W *Studium* ustalone zostały granice zasięgu wód powodziowych o określonym prawdopodobieństwie występowania, stanowiąc podstawę do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, jak również decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego i warunkach zabudowy.

Natomiast nie odnotowano znaczących działań w zakresie innych ważnych zagrożeń, jak np. ograniczanie budownictwa użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż dróg przenoszących materiały niebezpieczne, czy budowa parkingów dla pojazdów przewożących niebezpieczne materiały; brak jest tu przede wszystkim uregulowań prawnych, powodujących pożądane działania.

Ochrona i wykorzystania wartości kulturowych

Polityka „Ochrony i wykorzystania wartości kulturowych” zakłada kształtowanie tożsamości kulturowej mieszkańców Mazowsza oraz ochronę najcenniejszych świadectw kultury materialnej i niematerialnej. Polityka ta adresowana jest do całego obszaru województwa.

Obecnie polityka ta w zakresie ochrony świadectw kultury materialnej i niematerialnej realizowana jest poprzez:

- sporządzenie przez Samorząd Województwa Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami, określającego cele i kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego regionu.
W grudniu 2005 r. Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął ww. dokument którego celem jest stworzenie warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami na terenie województwa oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na rozwój regionu. Program zakłada ochronę zasobów w układach pasmowych, wyłonionych w oparciu o historyczne szlaki rzeczne, drogowe i kolejowe oraz obszary charakterystycznej historycznej struktury osiedleńczej. Należy podkreślić, że na terenie wyznaczonych pasm położone są znaczne fragmenty obszarów problemowych, wyznaczonych w planie województwa. Jednym z elementów realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami jest opracowywana „Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych” opracowana dla pasm: Wisły, Bugu, Narwi, Pilicy, Skrwy, Wkry, Omulwi i Wilgi.
- wzrost wydatków inwestycyjnych Samorządu Województwa na modernizację i wyposażenie muzeów: Dotacje kierowane były m.in. do Muzeum Niepodległości w Warszawie, Muzeum Regionalnego w Siedlcach, Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie, Muzeum Archeologicznego w Warszawie, Muzeum Kultury Kurpiowskiej w Ostrołęce, Muzeum J. Malczewskiego w Radomiu, Muzeum Romantyzmu w Opiniogórze, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu i Muzeum Mazowieckiego w Płocku;
- przygotowanie do renowacji zabytkowego układu urbanistycznego zespołu pałacowo-parkowego w Sannikach, remont kaplicy zabytkowej z basztą oraz rekonstrukcja zabudowy wzgórza zamkowego w Gostyninie oraz rewitalizacja zabytkowego zespołu miejskiego w Żyrardowie;
- prowadzenie promocji kultury niematerialnej regionu przez władze samorządowe województwa, gminy i powiatu w formie np. imprez folklorystycznych np.: „Wesele Kadzi-dlańskie”, „Niedziela Palmowa” w Łysych, „Miodobranie Kurpiowskie” w Myszyncu;
- zwiększanie oferty ilościowej i jakościowej imprez kulturowych w ośrodkach kształtowania tożsamości kulturowej regionu organizowane przez władze samorządów tych ośrodków.

Natomiast jako zdecydowane utrudnienie w realizacji zadań tej polityki, należy uznać brak wpisu do rejestru zabytków układów urbanistycznych i ruralistycznych zawartych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Poprawa efektywności struktur przestrzennych aglomeracji warszawskiej

Polityka ta ma na celu poprawę efektywności struktur przestrzennych aglomeracji (będącej miejscem naturalnych kolizji funkcji) i zapobieganie dalszemu chaosowi przestrzennemu. Polityka ta obejmuje przede wszystkim działania w zakresie restrukturyzacji funkcjonalnej, porządkowania żywiłowej urbanizacji strefy podstołecznej oraz rozwoju systemu transportowego, integrującego przestrzeń oraz stanowiącego potencjalne pasmo aktywności społeczno-gospodarczej:

- *W zakresie porządkowania urbanizacji strefy podstołecznej* opracowywany jest *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, identyfikujący cele i działania kierowane do tego obszaru oraz tworzący zasady i kierunki zagospodarowania, które powinny wiązać wszystkie samorządy gminne i powiatowe wchodzące w skład obszaru, zapewniając jedność i koordynację przedsięwzięć publicznych o charakterze ponadlokalnym, szczególnie w zakresie: inwestycji liniowych, wielkoobszarowych systemów ochrony środowiska oraz wyznaczenia stref funkcjonalno-przestrzennych.
- *W zakresie usprawnienia systemu drogowego Warszawy* przebudowano m.in.: odcinki tras wlotowych: Al. Krakowskiej (od wiaduktu PKP do ul. Łopuszańskiej) wraz z wiaduktem nad torami, przebudowano Al. Jerozolimskie na odc. od Ronda Zesłańców Syberyjskiej do wiaduktu nad torami PKP wraz z estakadami na ul. Śmigłowca, Wału Miedzeszyńskiego, ul. Górczewskiej (od wiaduktu PKP do Powstańców Śląskich) z wiaduktem, wybudowano odcinki tras wewnątrz systemu miejskiego: tunel drogowy na Wisłostradzie w rejonie Mostu Świętokrzyskiego, zrealizowano duży fragment Trasy Siekierskiej.
- *W zakresie rozwoju zintegrowanego systemu komunikacji publicznej*: oddano w Warszawie odcinek metra do stacji Placu Wilsona oraz utworzono nowego przewoźnika regionalnego Spółka „Koleje Mazowieckie”, organizującego i modernizującego tabor kolejowy w obszarze aglomeracji warszawskiej.

Główną barierą realizacyjną tej polityki jest chaos regulacji prawnych w zakresie gospodarki przestrzennej, spowodowany unieważnieniem „starych” miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uchwalonych przed 1 stycznia 1995r. Również status *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, który nie ma charakteru normatywnego powodować może problemy z jego realizacją.

Możliwości realizacji tej polityki zależą więc od skuteczności regulacji prawnych.

Wspieranie dotychczasowych tendencji rozwoju

Polityka ta ma na celu wspieranie dotychczasowych tendencji rozwoju i adresowana jest do obszaru *największych wpływów aglomeracji warszawskiej*, uznanego w Planie jako najmniej konfliktogenne przestrzennie, z relatywnie dużym potencjałem społeczno-gospodarczym.

Obejmuje przede wszystkim działania w zakresie umacniania ośrodków subregionalnych, rozwoju systemu transportowego oraz specjalizacji produkcji rolnej.

Polityka ta jest realizowana poprzez następujące działania:

- ***W zakresie umacniania ośrodków subregionalnych: Ciechanowa i Siedlec:*** tworzenie bazy dydaktycznej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie, rozbudowa bazy dydaktycznej Akademii Podlaskiej w Siedlcach: nowe wydziały, kierunki studiów instytuty, biblioteka; rozbudowa i modernizacja Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego w Ciechanowie oraz Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Siedlcach; budowa dużego nowoczesnego obiektu sportowego w Ciechanowie, dającego możliwość organizowania imprez krajowych i międzynarodowych; powstawanie nowych, dużych podmiotów gospodarczych w obu miastach;
- ***W zakresie dalszego rozwoju systemów transportowych:*** podnoszenie standardów technicznych na drodze krajowej nr 50 tworzących „Dużą Obwodnicę Warszawy”: dokończenie przebudowy i wzmocnienie nawierzchni do 115 kN/oś (z przebudową obiektów mostowych i skrzyżowań) na odc. Sochaczew-Mszczonów - Grójec wraz z budową obwodnicy Mszczonowa (I etap) i uzupełnieniem dróg dojazdowych w Sochaczewie, remont fragmentów drogi na odc. Mińsk Maz. – Łochów, odnowa nawierzchni na odc. Ciechanów – Płońsk; przebudowa na odc. Wyszogród – Płońsk; przebudowa drogi krajowej nr 62, tworzącej „Dużą Obwodnicę Warszawy” na odcinku Pomiechówek – Wyszaków; remont drogi nr 62

na odcinku Serock – Wyszaków i Wyszaków – Węgrów; rehabilitacja nawierzchni na drodze nr 7 na odcinku Tarczyn – obwodnica Grójca i na odcinku Glinojek-Płońsk; przebudowa do parametrów drogi ekspresowej na odcinku Radzymin – Wyszaków z budową obwodnicy Wyszakowa, budowa obwodnicy Garwolina w ciągu drogi krajowej nr 17;

- **W zakresie specjalizacji produkcji rolnej:** przede wszystkim specjalizacja sadownictwa w powiatach: grójeckim i białobrzeskim oraz warzywnictwo – głównie w gminach obszaru położonych nad Wisłą.

Ze względu na zachodzące procesy niekorzystnych zmian społeczno-gospodarczych w tym obszarze (głównie wzrost bezrobocia i starzenie się ludności) realizacja tej polityki powinna być zintensyfikowana.

Przeciwdziałanie nadmiernym dysproporcjom rozwojowym

Polityka ta jest adresowana do obszarów uznanych w *Planie* za problemowe: *radomskiego, ostrołęckiego, nadbużańskiego, mławsko-żuromińskiego i plockiego*, pozbawionych własnych endogenicznych czynników rozwoju, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych. Celem tej polityki jest wzmocnienie potencjałów społeczno-gospodarczych obszarów i łagodzenie narastających dysproporcji.

Polityka ta obejmuje szeroki zespół działań dotyczących: wspomagania ośrodków subregionalnych: Radomia, Ostrołęki i Płocka, wybranych ośrodków powiatowych, inwestycji infrastrukturalnych, rozwoju turystyki, zachowania i ochrony walorów przyrodniczych.

Poniższe zestawienie ukazuje dotychczasowe efekty (materialne i niematerialne) tej polityki w odniesieniu do poszczególnych obszarów i zagadnień.

Obszar radomski

Wspomaganie Radomia jako ponadregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju poprzez:

- rozwój szkolnictwa wyższego:
  - powstanie 2 nowych szkół wyższych;
  - powstanie 5 zamiejscowych placówek uczelnianych (wydziały);
  - powstanie 2 kolegiów (nauczycielskie, językowe);
  - zmiany struktury przestrzennej i liczby szkół średnich oraz nowe profile nauczania i systematyczny spadek liczby młodzieży kształcącej się w zasadniczych szkołach zawodowych na korzyść liceów ogólnokształcących;
- rozwój lecznictwa specjalistycznego:
  - powstanie Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Radomiu-Józefowie jako największego i najnowocześniejszego szpitala w regionie, świadczącego szeroki zakres usług specjalistycznych;
- rozwój gospodarczy:
  - powstanie Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej *Wisłosan Podstrefa Radom*, w które działa 16 firm zatrudniających 960 osób;
  - dokonywanie rewitalizacji obszarów przemysłowych i ich przekształcanie w funkcje usługowe.

Wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych: Lipska, Przysuchy, Szydłowca i Zwolenia w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa i miasta Ilży w zakresie obsługi ludności i turystyki poprzez:

- powstawanie nowych przedsiębiorstw w Lipsku: na bazie Hortexu powstało przedsiębiorstwo przetwórstwa spożywczego ScandicFood; na terenie zakładów części samochodowych działa nowe przedsiębiorstwo produkujące budowlane płyty warstwowe, a na bazie mniejszych zakładów powstają dobrze prosperujące nowe przedsiębiorstwa;

- powiększanie oferty inwestycyjnej w ramach funkcjonowania Specjalnej Strefy Ekonomicznej „STARACHOWICE” w Iłży;
- promocja historycznego miasta Iłży poprzez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych oraz wzrost imprez kulturalno-turystycznych w mieście;
- rozwój podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej „STARACHOWICE” w Szydłowcu;
- zmiany struktury i liczby szkół podstawowych i ponadpodstawowych;
- budowa gimnazjów, nowym inwestycjom towarzyszyła też budowa sal gimnastycznych;
- zmiany struktury wyboru szkół średnich wśród absolwentów gimnazjów na korzyść szkół kończących się maturą.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych poprzez:

- modernizację i remont w Radomiu miejskich przebiegów dróg krajowych S7;
- modernizacja i remont w Radomiu miejskich odcinków drogi S12 (modernizacja wraz z częściową zmianą aktualnego przebiegu – w trakcie realizacji);
- przebudowę jezdni na drodze krajowej nr 12 na odcinku Małęczyn – Zwoleń - granica woj. lubelskiego;
- obwodnicę Białobrzegów na drodze nr 7;
- przebudowę jezdni na drodze krajowej nr 79 na odcinku Lipsko – Ciepiałów;
- przebudowę jezdni na drodze krajowej nr 48 na odcinku Potworów – Długie,
- rozpoczęcie budowy nowego mostu w Puławach w nowym śladzie drogi krajowej nr 12.

Podnoszenie poziomu produkcji rolnej poprzez:

- rozwój produkcji sadowniczej oraz produkcji mleczarskiej.

Rozwój turystyki w rejonie:

- rozwój turystyki weekendowej w Puszczy Kozienickiej i rejonu nadpilickiego, rejonie doliny Radomki, nad nowo pobudowanym zbiornikiem Domaniów oraz w rejonie nadwiślańskim;
- rozwój agroturystyki, głównie w powiecie: kozienickim i przysuskim.

Obszar ostrołęcki

Wspomaganie Ostrołęki jako regionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, zwłaszcza w zakresie państwowego szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego oraz instytucji otoczenia biznesu poprzez:

- rozwój szkolnictwa wyższego:
  - Samorząd Województwa Mazowieckiego podjął inicjatywę powołania Mazowieckiej Samorządowej Uczelni Zawodowej na terenie Ostrołęki i Przasnysza;
  - rozpoczęły działalność szkoły wyższe: w Ostrołęce: filia Akademii Medycznej w Warszawie, niepubliczna Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna założona przez Ostrołęcki Ruch Wspierania Przedsiębiorczości, Wyższa Szkoła Administracji Publicznej, Wydział Nauk Ekonomicznych Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku z filią w Ostrowi Mazowieckiej;
- rozwój lecznictwa specjalistycznego:
  - budowa Szpitala Specjalistycznego na ponad 500 łóżek w Ostrołęce, którego uruchomienie planowane jest na połowę 2007 r., natomiast całkowite oddanie inwestycji nastąpi do końca 2008 r.;
- rozwój gospodarczy:

- powołanie „Ostrołęckiej Strefy Rozwoju Gospodarczego”; przygotowano i uzbrojono teren o powierzchni 12 ha wraz z ulicą dojazdową.

Włączenie Ostrołęki w układ „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”:

- postulat ten został zapisany w zaktualizowanej „Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020”;
- drogi wchodzące w skład postulowanego przebiegu Wielkiej Obwodnicy zostały w części zmodernizowane. W 2005 r. zakończono przebudowę drogi wojewódzkiej nr 627 na odcinku od granicy miasta Ostrołęka do Ostrowi Maz. Droga wojewódzka nr 544 relacji Przasnysz – Ostrołęka została w 2005 r. zmodernizowana na kilku odcinkach o łącznej długości 6,6 km. Planowane są dalsze prace remontowe tej drogi.

Wspomaganie rozwoju ośrodków gminnych: Myszyniec, Chorzele, Różana, Baranowo i Krasnosielca w zakresie funkcji obsługi ludności poprzez:

- zmiany struktury, liczby szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz profili nauczania;
- budowę gimnazjów, nowym inwestycjom towarzyszyła też budowa sal gimnastycznych;
- nauczanie w kierunkach zgodnych ze specyfiką obszaru i wymogami nowoczesnej gospodarki: informatyk, ekonomista, technik agrobiznesu, leśnik, technik turystyki;
- tworzenie nowych możliwości zdobycia wykształcenia średniego osobom dorosłym przez powoływanie w ośrodkach gminnych liceów dla dorosłych oraz szkół policealnych, przy czym wyróżnia się tu powiat ostrołęcki (Baranowo i Myszyniec);
- prowadzenie inwestycji wodociągowych i kanalizacyjnych; obecnie wszystkie miejscowości, poza Krasnosielcem posiadają nowoczesne oczyszczalnie ścieków;
- lokalizowanie nowych zakładów i rozbudowa istniejących, zwłaszcza w zakresie specjalizacji mleczarskiej: w Baranowie powstał Zakład Mleczarski firmy Hochland (zajmujący się przetwórstwem mleka), znaczący dla rozwoju specjalizacji mleczarskiej w tym regionie, w Chorzelech do wymogów unijnych dostosowuje się zakład SM „Mazowsze”.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, zwłaszcza na rzecz usprawnienia powiązań Ostrołęki z Warszawą poprzez:

- wspólną inicjatywę przedstawicieli samorządów gmin, powiatów i województwa budowy drogi Ostrołęka-Wyszaków przez Długosiodło, a inwestor budowy drogi Zarząd Dróg Wojewódzkich zobowiązał się wstępnie do przygotowania koncepcji programowej drogi, opracowania projektu budowlanego, pozyskania niezbędnych gruntów, natomiast samorzady ze swej strony zadeklarowały pomoc w zakresie przygotowania i podejmowania określonych procedur obejmujących m. in. przekazywania zasobów geodezyjnych i kartograficznych, podejmowanie procedur dotyczących zmian w planach zagospodarowania przestrzennego, przekazywanie gruntów komunalnych na rzecz w/w inwestycji;
- prowadzenie prac modernizacyjnych na drodze krajowej nr 61 na odcinku od granicy województwa podlaskiego do miasta Różan; zakończenie modernizacji odcinka o długości 19 km Nożewo – Młynarze; obecnie trwa przebudowa drogi na odcinku Różan – Laski;
- oddano do użytku most na rzece Narew wraz z dojazdami w miejscowości Zegrze (dwie jezdnie po dwa pasy).

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych zwłaszcza Puszczy Kurpiowskiej i dolin rzek Narwi, Omulwi, Płodownicy oraz Orzyca, a także kulturowych (tradycyjne imprezy folklorystyczne w miejscowościach Myszyniec, Łyse, Kadzidło) poprzez:

- rozwój agroturystyki i turystyki weekendowej na tym terenie głównie w dolinach rzek: Narwi, Bugu, Orzyca i Omulwi; ta forma turystyki rozwija się w oparciu o działki letniskowe, których w 2005 r. istniało około 4000 (najwięcej w gminie Chorzele, Brańszczyk, Rząśnik, Goworowo, Szelków) i od 1996 r. nastąpił dwukrotny wzrost ich ilości
- odbywające się cyklicznie imprezy folklorystyczne: imprezy ludowe m.in. widowisko obrzędowe „Wesele Kadzidlańskie” w Kadzidle, procesja z palmami i konkurs palm w Niedzielę Palmową w Łysych oraz „Miodobranie Kurpiowskie” w Myszynie.

Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego poprzez:

- ustanowienie Rozporządzeniem Ministra Środowiska europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000, obejmującej na tym terenie wskazane w *Planie* obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO). Ustanowione obszary to: Puszcza Biała, Dolina Omulwi i Płodownicy, Dolina Dolnego Bugu, Puszcza Piska, Dolina Liwca;
- prowadzenie prac projektowych nad utworzeniem parku krajobrazowego obejmującego doliny rzek Omulwi i Płodownicy oraz fragmentów Puszczy Kurpiowskiej.

W zakresie ochrony wartości kulturowych nie zapadła dotąd żadna decyzja o objęciu formą ochrony prawnej, wskazanych w *Planie* obszarów Puszczy Białej i Kurpi, jako cennych krajobrazów kulturowych i nie wpisano do rejestru zabytków żadnego z ruralistycznych i urbanistycznych wyznaczonych w *Planie*.

Wdrażanie programów rolno-środowiskowych w wytypowanych gminach:

- w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich i Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego gminy obszaru ostrołęckiego zaklasyfikowane zostały do I strefy priorytetowej Bugu i Liwca; uruchomiono działania rolno-środowiskowe w wytypowanych 22 gminach obszaru ostrołęckiego; spośród około 28 tys. gospodarstw rolnych z tego terenu uczestnictwo zgłosiło tylko 420 gospodarstw (1,5% ogółu).

Obszar nadbużański

Wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych: Węgrowa, Sokołowa Podlaskiego i Łosic oraz gminnych: Łochowa, Kosowa Lackiego, Broku, Andrzejewa, Nura, Korczewa i Sarnak w zakresie obsługi ludności i rolnictwa poprzez:

- zmianę struktury, liczby szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz profili nauczania;
- budowę gimnazjów;
- nauczanie w kierunkach zgodnych ze specyfiką obszaru i wymogami nowoczesnej gospodarki;
- tworzenie nowych możliwości zdobycia wykształcenia średniego osobom dorosłym przez powoływanie w ośrodkach gminnych liceów dla dorosłych oraz szkół policealnych;
- gminne inwestycje wodociągowe i kanalizacyjne: zmodernizowano oczyszczalnię ścieków w Sokołowie Podlaskim i Węgrowie oraz rozbudowano i modernizowano oczyszczalnię ścieków w Łosiacach.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych - najważniejsze działania w obszarze nadbużańskim dotyczą:

- modernizacja drogi wojewódzkiej nr 627 pomiędzy Sokołowem Podlaskim a Kosowem Lackim;
- przygotowania do budowy mostu nad rzeką Bug (opracowana dokumentacja). W najbliższych latach planowana jest realizacja nowego odcinka tej drogi pomiędzy Małki-

nią Górną, a Kosowem Lackim; w tym celu władze województwa przejęły tereny nieczynnych torów PKP w tym rejonie.

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych doliny Bugu i wartości kulturowych poprzez:

- modernizację drogi nr 627, która usprawni m.in. dojazd do Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince, jednego z najważniejszych obiektów kulturowych obszaru nadbużańskiego;
- powstanie Nadbużańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej z siedzibą w Siedlcach, zrzeszającej samorządy gminne obszaru, na zlecenie której została opracowana *Konceptcja produktu turystycznego Śladami Nadbużańskich Tajemnic*, a w niej zaprojektowano m.in. tematyczne trasy turystyczne. Organizacja prowadzi obecnie prace przygotowawcze do oznakowania w roku 2007 ww. tras i atrakcji turystycznych w obszarze (dokumentacja w trakcie opracowania) oraz stworzenia Nadbużańskiego Centrum Informacji Turystycznej;
- rozwój turystyki kwalifikowanej, na potrzeby której wyznaczane są nowe piesze i rowerowe szlaki PTTK oraz ścieżki dydaktyczne (głównie na terenie parków krajobrazowych), a także agroturystyka;
- coraz bogatszą ofertę wypoczynkową ośrodków wczasowych.

Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo poprzez:

- wprowadzenie nowej formy ochronnej – obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 obejmujące: Puszcę Białą, Dolinę Dolnego Bugu i Dolinę Liwca (sieć Natura 2000 wymaga jeszcze uzupełnienia o specjalne obszary ochrony siedlisk).

Wdrażanie programów rolno-środowiskowych:

- ze względu na walory przyrodnicze, gminy w Strefie Bugu i Liwca należą do I strefy priorytetowej wdrażania **Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego** na terenie województwa mazowieckiego. W latach 2004-2005 rozpatrzono 525 wniosków z powiatów przedmiotowego obszaru o dofinansowanie pakietów ww. programu, z których najwięcej dotyczyło: ochrony gleb i wód (285), utrzymania łąk ekstensywnych (158) oraz rolnictwa ekologicznego (51).

Obszar mławsko-żuromiński

Wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych i gminnych: Mławy, Żuromina, Raciąża, Bieźunia w zakresie obsługi ludności i rolnictwa poprzez:

- budowę 4 nowych zakładów branży elektronicznej i metalowej z kapitałem zagranicznym oraz rozbudowę istniejącego zakładu elektronicznego LG ELEKTRONICS w Mławie;
- budowę mieszkań w ramach TBS (40 mieszkań) w Mławie;
- budowę Zespołu Szkół Zawodowych (liceum ogólnokształcące, ekonomiczne i rolnicze);
- rozbudowę gimnazjum w Żurominie;
- budowę 2 hal sportowych przy obiektach szkolnych oraz krytej pływalni w Mławie;
- budowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w Mławie, Żurominie, Raciążu, Bieźuniu.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych:

- dostosowywanie drogi krajowej nr 7 do parametrów drogi ekspresowej; opracowywane jest obecnie „Studium techniczno – ekonomiczno – środowiskowe rozbudowy drogi krajowej nr 7 do parametrów drogi ekspresowej na odcinku od granicy województwa

warmińsko – mazurskiego do początku obwodnicy m. Płońsk”- termin ukończenia opracowania : koniec 2006 roku;

- przebudowa drogi nr 60, tworzącej fragment Wielkiej Obwodnicy Mazowsza wraz z budową obwodnicy Raciaża;
- obecnie trwa opracowanie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego m. Ciechanowa, gdzie znajdzie się opracowana w 2002 roku koncepcja obejścia drogowego miasta;
- modernizacja magistrali kolejowej E-65 Warszawa-Gdańsk; polegająca na dostosowaniu trasy do przejazdu pociągów osobowych z prędkością 200 km/h oraz na wykonaniu bezkolizyjnych skrzyżowań z siecią dróg kołowych.

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych Górznieńsko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, dolin rzek Wkry i Mławki oraz walorów kulturowych, w tym zwłaszcza agroturystyki i turystyki rowerowej: w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego w rejonie istniejącego wielofunkcyjnego zalewu na rzece Mławce przeznaczono tereny pod funkcję usługowo – rekreacyjną.

Podnoszenie poziomu produkcji rolnej poprzez:

- rozwój specjalizacji w zakresie trzody chlewnej i drobiu, a na terenach cennych przyrodniczo wdrażanie ekologicznych form produkcji rolnej.

Obszar płocki

Rozwój Płocka jako ponadregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, zwłaszcza w zakresie szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego i instytucji otoczenia biznesu poprzez:

- rozwój szkolnictwa wyższego w zakresie nowych kierunków kształcenia i kadry naukowej; wzrosło zainteresowanie zaocznymi formami kształcenia i kształceniem ustawicznym (Centrum Edukacji Grupa Orlen), zwiększyła się liczba studentów na studiach podyplomowych; powstało Regionalne Centrum Szkolenia dla Władz Lokalnych (CIFAL) z siedzibą w Płocku, które prowadzi szkolenia dla Europy Środkowo-Wschodniej;
- rozwijanie efektywnego partnerstwa publiczno-prawnego - UNDP (Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Gospodarczego), które skutkuje inicjatywami takimi jak: Forum dla Płocka, Fundusz Grantowy, Fundusz Poręczeń Kredytowych;
- powstanie Płockiego Parku Technologicznego, którego misją jest kreowanie i wspomaganie procesów gospodarczych opartych na nowoczesnych technologiach;
- powstanie nowego zakładu – Basell Orlen Polyolefins Sp. z o.o., który wprowadza wysokie standardy w przemyśle i przetwórstwie tworzyw sztucznych w Polsce;
- rozwijanie lecznictwa specjalistycznego w Szpitalu Wojewódzkim w Płocku.

Wspomaganie rozwoju ośrodka powiatowego Gostynina oraz gminnych: Drobina, Gąbina i Wyszogrodu w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa poprzez:

- zmiany struktury, liczby szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz profili nauczania;
- budowę gimnazjów, nowym inwestycjom towarzyszyła też budowa sal gimnastycznych;
- renowację zabytkowego rynku w Wyszogrodzie;
- rozbudowę sieci kanalizacyjnej w Wyszogrodzie.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych:

- zakończono budowę nowego mostu na Wiśle, jednak brak dróg dojazdowych, których realizacja rozpoczęła się dopiero w II kw. 2006r uniemożliwia jego eksploatację;

- wykonano modernizację instalacji na terenie Zakładu Produkcyjnego Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN SA, która wpłynęła na zmniejszenia emisji tlenków azotu do atmosfery (palniki niskoemisyjne oraz ograniczenie zużycia paliwa) oraz uporządkowano gospodarkę ściekową na terenie zakładu (ograniczenie ilości węglowodorów kierowanych do kanalizacji);

W dalszym ciągu funkcjonuje słabe skomunikowanie Płocka z Warszawą i resztą kraju:

- nie nastąpiła przebudowa drogi krajowej Nr 62 zapewniającej poprawę powiązań komunikacyjnych Płocka z Warszawą;
- nie podjęto prac przy modernizacji linii kolejowej Kutno – Płock;
- nastąpiło zawieszanie kolejnych przewozów pasażerskich na linii Kutno – Płock oraz na linii relacji Płock – Sierpc.

Wykreowanie Płocka – historycznej stolicy Mazowsza – na krajowy ośrodek turystyki kulturowej poprzez:

- uruchomienie procedury formalno-prawnej uznania Starego Miasta Płocka za Pomnik Historii;
- oddanie do użytku nowej siedziby Muzeum Mazowieckiego, które poszerzyło swoją ofertę;
- modernizacja zespołu opactwa pobenedyktynskiego;
- podwyższenie standardu oferowanych miejsc noclegowych i usług turystycznych;
- zwiększenie oferty ilościowej i jakościowej imprez kulturalnych: koncerty organowe w Katedrze, Dni historii Płocka;
- oddanie do użytku sali koncertowej dla Płockiej Orkiestry Symfonicznej na 500 miejsc i modernizacja budynku Szkoły Muzycznej;
- budowę amfiteatru o pow. 4 tys. m² na ok. 3500 widzów.

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych doliny Wisły i Pojezierza Gostyńskiego poprzez:

- rozwój turystyki kwalifikowanej, odnotowano znaczny wzrost długości tras rowerowych, powstają przystanie żeglarskie na zbiorniku Włocławskim, działa Nadwiślańska Przystań Żeglugi Pasażerskiej oferująca rejsy wycieczkowe po Wiśle;
- powstanie Centrum Informacji Turystycznej promujące atrakcje turystyczne obszaru.

Utrzymuje się natomiast w dalszym ciągu niski standard zagospodarowania turystycznego w stosunku do atrakcyjności walorów krajobrazowo – kulturowych.

Podnoszenie poziomu produkcji rolnej poprzez:

- rozwój specjalizacji produkcji rolnej w zakresie trzody chlewnej, której poziom utrzymuje się w dalszym ciągu powyżej średniej krajowej;
- wzrost produkcji bydła i drobiu.

Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo poprzez:

- wprowadzenie formy ochrony – obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 obejmujące Dolinę Środkowej Wisły;
- zlikwidowanie i zrekultywowanie składowiska w Rogowie (gm. Bułkowo), Worowie-Wyroby (gm. Staroźreby), Łysa Góra (gm. Bodzanów);
- przystąpienie Płocka do Europejskiego Systemu Zarządzania Środowiskiem (EMAS) i otrzymanie najwyższej nagrody „Flagi Europy”.

Wdrażanie programów rolno-środowiskowych: Ze względu na walory przyrodnicze, gmin w Strefie Wisły i Pilicy należących do II strefy priorytetowej wdrażania Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego na terenie województwa mazowieckiego zaczęto wdrażać programy rolnośrodowiskowe, ale zainteresowanie nimi jest stosunkowo niewielkie. Relatywnie najczęściej chętnych do korzystania z pakietów jest w gm. Gostynin.

2. Uwarunkowania realizacyjne Planu

2.1. Prawne instrumenty realizacji Planu

W polskim systemie planowania przestrzennego plany zagospodarowania przestrzennego województw nie są aktami prawa miejscowego, a tym samym nie stanowią one bezpośredniej podstawy do wydawania administracyjnych decyzji o charakterze realizacyjnym (lokalizacyjnych). Zgodnie z obowiązującą ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym realizacja planów województw ma charakter pośredni i polega na przenoszeniu ich ustaleń do aktów planowania miejscowego (studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego), a także na uzgadnianiu decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustalaniu lokalizacji inwestycji celu publicznego pod kątem zgodności z zadaniami samorządu województwa.

Dokonywana w trakcie realizacji *Planu* analiza skuteczności tych instrumentów realizacyjnych pozwala na następujące stwierdzenia:

1) W pełni i bez większych problemów uzyskiwana jest zgodność studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin z ustaleniami *Planu*. Należy jednak mieć na uwadze fakt, że w chwili wejścia w życie *Planu* *gros* gmin województwa mazowieckiego posiadało uchwalone studia, a żaden przepis nie obliguje gmin do aktualizacji studiów z powodu ich niezgodności z uchwalonym *ex post* planem województwa. Tak więc instrument ten ma ograniczoną skuteczność, gdyż ma zastosowanie tylko w tych przypadkach, gdy gminy z własnej inicjatywy (i z różnych powodów) przystępują do aktualizacji studiów, i tylko w zakresie dokonywanych zmian, które bardzo często mają charakter wycinkowy.

2) Studium gminy, podobnie jak plan województwa, nie jest aktem prawa miejscowego, a więc też nie może stanowić bezpośredniej podstawy do wydawania decyzji administracyjnych. W związku z tym ustawodawca przewidział instrument umożliwiający przenoszenie ustaleń planu województwa bezpośrednio do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ale możliwość tę obwarował negocjowanymi z gminami warunkami finansowymi, obejmującymi koszty wydatków na odszkodowania oraz wzrost kosztów związanych z realizacją zadań gminy. Z uwagi na te rygory, które *nb.* nie są precyzyjnie zapisane w ustawie, a także z uwagi na wieloletnie zaniedbania dotyczące programowania inwestycji publicznych w ujęciu rzeczowo-finansowym – przepis mówiący o możliwości wprowadzania ustaleń planu województwa do planów miejscowych okazał się tak na Mazowszu jak i w całej Polsce martwą literą prawa.

3) Szczególnie negatywny wpływ na możliwości realizacyjne planów województw miała decyzja o unieważnieniu planów miejscowych. W jej wyniku wiele dotychczas prawnie chronionych rezerw terenowych pod inwestycje celu publicznego stało się polem wolnej gry inwestycyjnej. Ustawodawca określił wprawdzie rozwiązanie dające możliwość ograniczania prawa wykonywania własności na terenach, które w unieważnionych planach były przeznaczone na ponadlokalne przedsięwzięcia publiczne. Polega ono na tym, że decyzja o warunkach zabudowy dla inwestycji realizowanej na takim terenie musi być uzgodniona z wojewodą, marszałkiem i starostą w zakresie jej zgodności odpowiednio z zadaniami rządowymi i samorządowymi (wojewódzkimi i powiatowymi).

Należy jednak zauważyć, że brak takiego uzgodnienia nie skutkuje odmową wydania decyzji o warunkach zabudowy, a jedynie zawieszeniem postępowania, i to na ściśle określony czas – 12 miesięcy od daty złożenia wniosku. Przesłanką uzasadniającą nie uzgodnienie decyzji o warunkach zabudowy jest bowiem, zgodnie z intencją ustawodawcy, zamiar realizacji inwestycji publicznej, który musi być potwierdzony bądź poprzez uchwalenie dla danego terenu planu miejscowego, bądź uzyskanie decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Jeżeli nie nastąpi to w okresie zawieszenia postępowania, wówczas gmina ma obowiązek ustalić warunki zabudowy zgodnie z wnioskiem potencjalnego inwestora.

Jest to jednak rozwiązanie iluzoryczne, ponieważ uchwalenie planu miejscowego w ciągu 12 miesięcy jest raczej praktycznie niemożliwe, a na pewno wielce wątpliwe. Z kolei ustalenie lokalizacji inwestycji celu publicznego jest wprawdzie pod względem proceduralnym (czasowym) realne, ale tylko w odniesieniu do inwestycji już zaawansowanych w zakresie projektowo-kosztowym. **Tak więc w obecnym stanie prawnym nie ma skutecznych sposobów pozwalających rezerwować grunty pod publiczne inwestycje ponadlokalne, zwłaszcza w odniesieniu do przedsięwzięć perspektywicznych i kierunkowych.**

Powyższego stwierdzenia nie jest w stanie podważyć argument, iż właściwym dokumentem do wyznaczania kierunków rozwoju przestrzennego gmin jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w którym obligatoryjnie określa się obszary rozmieszczenia ponadlokalnych inwestycji publicznych. Studium, jak już wspomniano, nie ma mocy powszechnie obowiązującej, a tym samym jego ustalenia nie są wiążące dla wydających decyzje o warunkach zabudowy. W rezultacie mamy do czynienia z dość kuriozalną sytuacją, a mianowicie w uchwalonych przez gminy studiach znajdują się ustalenia dotyczące lokalizacji ponadlokalnych inwestycji publicznych, zgodne z planami województw, ale wobec braku planów miejscowych tereny przewidziane pod te inwestycje są w majestacie prawa zabudowywane niezgodnie z ustaleniami studium.

4) Potwierdzeniem tezy o nieskuteczności obowiązującego systemu planowania przestrzennego w odniesieniu do lokalizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego może być fakt, iż ustawodawca mając na względzie potrzebę budowy dróg wyłączył je, ale tylko w zakresie dróg krajowych, spod działania ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Tzw. spec ustawa początkowo miała mieć charakter przejściowy i obowiązywać do 2007 r. Ostatnio jednak Sejm postanowił przedłużyć jej działanie do 2015 r. i rozszerzyć zakres na wszystkie drogi publiczne.

Ocena tego rozwiązania jest niejednoznaczna. Niewątpliwie pozwala ono na bardziej efektywne wykorzystywanie środków na rozwój drogownictwa, ale z drugiej strony jest to rozwiązanie sprzeczne z zasadą przestrzennej koordynacji rozwoju, którą winny gwarantować kompleksowe plany zagospodarowania przestrzennego. Wyłączenie dróg spod działania ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przeczy tej zasadzie.

Istota procedury określonej w „spec-ustawie” polega na tym, że wojewoda, na wniosek inwestora (Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad) wydaje decyzję o ustaleniu lokalizacji drogi. Zarządy województw są natomiast uprawnione do opiniowania tych wniosków.

W świetle dotychczasowej praktyki można powiedzieć, że wszystkie dotychczas opiniowane w tym trybie przez Zarząd Województwa Mazowieckiego wnioski były zgodne z ustaleniami Planu województwa. Należy sądzić, że ta zgodność jest efektem dobrej współpracy Zarządu Województwa z GDDKiA na etapie sporządzania *Planu*.

5) Nowym instrumentem, przejętym w ramach niedawnej reformy kompetencyjnej od wojewody, jest wyrażanie zgody do projektów planów miejscowych na zmianę przeznaczenia terenów rolnych i leśnych na cele budowlane. Skuteczność tego instrumentu jest osłabiona jednak przez wspomniany już brak planów miejscowych.

2.2. *Inne sposoby realizacji Planu*

W sytuacji braku tzw. mocnych środków służących realizacji planów województw rośnie znaczenie pozaprawnych sposobów wdrażania ich ustaleń. W przypadku województwa mazowieckiego polegały one na przenoszeniu treści *Planu* do innych dokumentów programowo-planistycznych, sporządzanych na wszystkich poziomach organizacji władzy publicznej (krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym), a także na opracowywaniu tematów, które stanowią rozwinięcie i uszczegółowienie (operacjonalizację) zapisanych w *Planie* polityk w odniesieniu do wybranych problemów i obszarów.

W szczególności należy wymienić tu następujące działania i opracowania:

1) *Plan zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego Warszawy*

Zgodnie z wymogiem ustawowym samorząd województwa przystąpił do opracowania planu zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego Warszawy. Opracowanie to znajduje się obecnie na etapie przygotowywania projektu.

Obszar Metropolitalny Warszawy został zdelimitowany w oparciu o następujące kryteria:

- cechy funkcjonalne, fizyczne i społeczno-ekonomiczne (analiza wskaźnikowa i problemowa),
- związki funkcjonalno-przestrzenne, problemy i kolizje przestrzenne (analiza problemowa),
- podziały administracyjne (analiza formalna).

Obszar Metropolitalny Warszawy składa się z 72 jednostek gminnych, zajmujących 17,5% powierzchni województwa, na którym zamieszkuje ok. 2,6 mln ludności (w stosunku do aglomeracji warszawskiej wyznaczonej w *Planie* jest to obszar większy o 33 jednostki gminne, 10% powierzchni i tylko ok. 135 tys. ludności). W jego skład weszły obszary otaczające aglomerację warszawską, obejmujące strefy niezbędne do funkcjonowania systemów inżynierskich, komunikacyjnych oraz usługowych, a także przestrzenie, które z punktu widzenia przyrodniczego są konieczne jako zaplecze ekologiczne, klimatyczne i żywicielskie. W skład Obszaru Metropolitalnego weszły wszystkie obszary cenne przyrodniczo bez „rozrywania” ich naturalnej ciągłości oraz obszary mieszczące się w granicach Dużej Obwodnicy Warszawy. Zdelimitowany obszar metropolitalny Warszawy prezentuje mapa 29.

Opracowywany Plan OMW z punktu widzenia formalno-prawnego ma identyczną moc jak plan województwa. Biorąc jednak pod uwagę jego skalę i oraz metodologię, plan ten będzie stanowił bardziej skuteczny instrument koordynacji działań w tym newralgicznym z punktu widzenia strategicznych celów rozwoju województwa obszarze.

2) *„Założenia programów działań w obszarach problemowych”*

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*, na podstawie analizy cech społeczno-gospodarczych i zróżnicowanych możliwości rozwoju wyróżniono, oprócz obszaru metropolitalnego (aglomeracji) 5 obszarów problemowych (mapa 30), położone na krańcach województwa, o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju, na których występuje kumulowanie się negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych. Są to następujące obszary: obszar mławsko-żuromiński, ostrołęcki, nadbużański płocki i radomski. Obszary te zajmują 53,5% powierzchni województwa i zamieszkuje je co trzeci mieszkaniec województwa.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadziła definicję „obszaru wsparcia jako obszaru określonego w ustawie z dnia 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego”. Ustawa o zasadach wspierania rozwoju regionalnego została później zastąpiona przez ustawę o Narodowym Planie Rozwoju, która nie definiowała pojęcia obszarów wsparcia. W tej sytuacji samorząd województwa przyjął, że problemowymi są te obszary, które wymagają wsparcia ze strony władz województwa samorządowego i wszystkich partnerów odpowiedzialnych za rozwój regionalny.

Dla wydzielonych w *Planie* obszarów problemowych zostały opracowane „Założenia programów działań w tych obszarach”. Powstawały one w ramach partnerskiego dialogu zainteresowanych podmiotów samorządowych oraz partnerów społecznych (organizacji społeczno-zawodowych, izb gospodarczych, środowisk naukowych itp.). Zawarte w tych opracowaniach zamierzenia (przedsięwzięcia) rozwojowe będą wykorzystane w procesie uruchamiania projektów realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013.

3) Ponadto, w ramach rozwijania i uszczegółowienia ustaleń *Planu*, sporządzono następujące opracowania:

- *Analiza możliwości wykorzystania infrastruktury lotniskowej dla rozwoju transportu lotniczego na Mazowszu;*
- *Centra logistyczne na Mazowszu;*
- *Koncepcja utworzenia Centralnego Okręgu Wiedzy, Edukacji, Nauki i Wysokich Technologii „Płockie Zagłębie Wiedzy”;*
- *Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego obszarów chronionych w województwie mazowieckim: Kampinoski Park Narodowy, Bolimowski Park Krajobrazowy, Chojnowski Park Krajobrazowy, Kozienicki Park Krajobrazowy, Mazowiecki Park Krajobrazowy, Nadbużański Park Krajobrazowy;*
- *Koncepcja szlaków turystyczno – kulturowych: Pasma Wisły, Narwi, Bugu, Pilicy, Skrwy, Omulwi i Wilgi;*
- *Rozwój obszarów wiejskich na Mazowszu.*

2.3. Kolidzje i konflikty przestrzenne

W województwie mazowieckim główne kolidzje przestrzenne są pochodną organizacji struktury przestrzennej i dotyczą przede wszystkim obszarów wielofunkcyjnych, na których występują naturalne kolidzje funkcji, zwłaszcza pomiędzy: presją urbanizacyjną – koniecznością rozwoju systemów transportowych i infrastruktury technicznej – ochroną środowiska. Kolidzje te nie rzadko mają wymiar społeczny i przybierają postać konfliktów powstałych na tle sprzecznych dążeń i aspiracji podmiotów gospodarujących we wspólnych przestrzeniach.

Zarówno kolidzje jak i konflikty wynikają również z braku przesądzeń lokalizacyjnych dla wielu ważnych inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym (przede wszystkim na skutek braku zadań rządowych) oraz z powodu utraty ważności miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uchwalonych przed 1 stycznia 1995 r., decydujących o przeznaczeniu terenów, zasadach i sposobach zagospodarowania i zabudowy, w których zawarte były rezerwy terenowe pod przyszłe inwestycje o charakterze ponadlokalnym, głównie w zakresie liniowych inwestycji infrastrukturalnych.

W ramach dotychczasowej realizacji *Planu* zidentyfikowano następujące kolidzje dotyczące:

- przebiegu autostrady A-2, przecinającej Bolimowski Parki Krajobrazowy, odcinającej park od systemu regionalnych powiązań przyrodniczych oraz przechodzącej w niedalekiej odległości od najcenniejszych obszarów przyrodniczych Mazowieckiego Parku Krajobrazowego – tj. od rezerwatu torfowiskowego *Żurawinowe Bagno*; (na terenie Warszawy i Mazowieckiego Parku Krajobrazowego jest to droga o parametrach drogi ekspresowej);
- nowego projektu trasy N-S (przebieg trasy ekspresowej S-7 w obszarze metropolitalnym Warszawy) na odcinku północnym w gminie Łomianki (Samorządowa Trasa Nawiślańska) przebiegająca po wale przeciwpowodziowym;
- budowy przeprawy mostowej na Wiśle w ciągu drogi wojewódzkiej nr 721 (Nadarzyn – Wiązowna), na wysokości Konstancina-Jeziornej i Józefowa, zagrażającej rezerwatowi

przyrody na Wiśle: głównie rezerwatowi *Wyspy Świderskie*; plan ochrony dla rezerwatu wyklucza możliwość realizacji przeprawy;

- działań w zakresie zabezpieczeń przeciwpowodziowych na Wiśle (głównie prowadzenia koniecznych robót utrzymaniowych i konserwatorskich) kolidujących z zasadami ochrony środowiska doliny Wisły;
- obszaru ograniczonego użytkowania wokół portu lotniczego „Okęcie”, kolidującego z istniejącą zabudową – w dzielnicach Warszawy i gminach podwarszawskich: Włochy, Ursus, Ursynów, Piastów, Raszyn, Michałowice, Piaseczno, Lesznowola.

Konflikty spowodowane brakiem przesądzeń realizacyjnych i utratą miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dotyczą w szczególności:

- przebiegu trasy N-S – tj. zabudowywanego korytarza tej trasy na terenie Warszawy w związku z utratą ważności planu zagospodarowania przestrzennego Warszawy, w którym znajdowała się rezerwa pod przebieg tej drogi; protesty mieszkańców Warszawy dotyczące tej trasy;
- przebiegu Trasy Olszynki Grochowskiej, stanowiącej część planowanego układu drogowego odciażającego obszar centralny aglomeracji warszawskiej i służącej usprawnieniu połączeń północnej części aglomeracji – rezygnacja z budowy trasy przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad, brak przesądzenia odnośnie terminu realizacji tej inwestycji oraz podmiotu zarządzającego, nie uwzględnienie tej trasy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy Nieporęt ze względu na liczne protesty mieszkańców gminy;
- zasadności istnienia projektowanej Legionowskiej Trasy Mostowej, stanowiącej fragment obwodnicowego układu regionalnego, dla której nie ma żadnego przesądzenia co do terminu realizacji, gminy w dalszym ciągu zachowują rezerwy terenowe, ale występują duże protesty ludności kierowane zarówno do gmin jak i do Marszałka Województwa. Wiele gmin przez które przechodzą przedmiotowe trasy występują do Marszałka Województwa o określenie w trybie art. 44. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym warunków i terminów realizacji inwestycji, gdzie Marszałek jest stroną stosownej umowy, zarówno w zakresie zadań własnych Samorządu Województwa, jak i zadań rządowych. Nie została uregulowana procedura z tym związana, a w związku z tym nie wiadomo, na jakiej podstawie formalnej i z czyjego upoważnienia marszałek ma gwarantować realizację zadań rządowych, a co więcej, przyjmować z tego tytułu zobowiązania finansowe. Dodatkowym problemem jest w przypadku projektowanych dróg brak określenia organu zarządzającego projektowaną drogą;
- powiększenia Bolimowskiego i Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego – dla których istniejące nakazy i zakazy w ramach aktów wykonawczych wykluczają wiele warunków i sposobów zagospodarowania przestrzennego i gospodarczego gmin.

3. Ocena aktualności Planu

Poniższa, syntetyczna ocena aktualności *Planu* została dokonana z uwzględnieniem następujących aspektów (kryteriów):

- procesów zachodzących w zagospodarowaniu przestrzennym województwa;
- spójności ze strategią rozwoju województwa;
- zgodności z obowiązującymi przepisami prawa.

3.1. Zmiany w przestrzeni województwa

Na podstawie stałego monitoringu Planu oraz dokonanych w niniejszym opracowaniu przeglądów stwierdzić można, że w województwie mazowieckim występuje trwale, duże

zróźnicowanie struktury gospodarczo-przestrzennej, będące wynikiem odmienności cech i predyspozycji środowiska oraz ukształtowanych w procesie historycznym elementów tej struktur.

Zmiany zachodzące w zagospodarowaniu przestrzennym województwa mają charakter procesów ewolucyjnych, przebiegających stosunkowo długo i których skutki w przestrzeni są odłożone w czasie. Szybciej i bardziej widoczne są zmiany we wskaźnikach rozwoju społeczno-gospodarczego, stanowiących symptomy zmian zachodzących w przestrzeni.

Procesy przekształceń przestrzennych mają raczej charakter samorzutny i wynikają z naturalnych zachowań podmiotów gospodarczych i zachowań przestrzennych ludności zamieszkującej poszczególne obszary regionu. Są one reakcją na dokonujące się zmiany, przy czym podatność na zmiany, które miałyby doprowadzić do zmniejszania się skrajnych różnic między bogatym i szybko rozwijającym się rdzeniem regionu a obszarami peryferyjnymi jest ciągle bardzo słaba.

Zmiany w poszczególnych systemach zagospodarowania przestrzennego mające wpływ na strukturę zagospodarowania przestrzennego (poza tym, że mają charakter długookresowy), zależą głównie od możliwości realizacji zadań przez poszczególne organy i instytucje zarządzające tymi systemami.

Analiza zmian w przestrzeni regionu pozwala na następujące stwierdzenie:

- Przestrzeń społeczno-gospodarcza Mazowska ulega coraz silniejszej polaryzacji; pogłębiają się różnice w poziomie rozwoju pomiędzy metropolią i obszarem metropolitalnym, a obszarami pozametropolitalnymi;
- Obszar metropolitalny jest „biegunem wzrostu” – ale procesy dyfuzji innowacji docierają do obszarów położonych w promieniu 30 km do 40 km od centrum;
- Ośrodki subregionalne są elementami węzłowymi w przestrzeni województwa i ośrodkami równoważenia rozwoju, ale zasięg ich oddziaływania (strefa ciężenia) ulega zmniejszeniu;
- Rozwój społeczno-gospodarczy i wprowadzanie nowych inwestycji dokonuje się przede wszystkim w pasmach aktywizacji gospodarczej, opartych na paneuropejskich korytarzach transportowych (szczególnie w korytarzu II: Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski – Moskwa – Niżnyj Nowogrod) oraz korytarzu VI Gdańsk – Warszawa – Kowel – Konstanca/Odessa);
- Przestrzeń województwa staje się przestrzenią bardziej spójną i dostępną w wyniku przede wszystkim realizacji inwestycji na „Wielkiej Obwodnicy Mazowska”, łączącej ośrodki regionalne (dotyczy głównie prac poprawiających parametry techniczne i eksploatacyjne wielu odcinków dróg krajowych nr 60 i nr 12) oraz „Dużej Obwodnicy Warszawy”, stanowiącej połączenie dla prowadzenia ruchu tranzytowego (głównie droga nr 50 – odcinek Sochaczew Grójec oraz droga nr 62). Zmiany te jednak następują zbyt wolno, w stosunku do istniejących potrzeb w zakresie zwiększania spójności regionu;
- W zakresie terenów otwartych przestrzeni regionu – w sensie walorów przyrodniczych staje się przestrzenią spójną poprzez tworzenie systemu powiązań przyrodniczych, ale wywołującą wiele konfliktów społecznych.

Generalnie można stwierdzić, że **struktura przestrzenna województwa mazowieckiego i zasady jej organizacji w analizowanym okresie nie uległy radykalnym przekształceniom**. Dokonujące się powoli procesy zmian oraz nowe tendencje dotyczą poszczególnych elementów struktury zagospodarowania przestrzennego, głównie osadnictwa, infrastruktury transportowej oraz zmian w rozwoju społeczno-gospodarczym. Najbardziej widocznymi efektami zachodzących zmian jest zjawisko suburbanizacji i rozlewania się zabudowy na terenach obszaru metropolitalnego Warszawy oraz wytwarzanie pasmowo-węzłowego układu transportowego.

W wyniku polaryzacji przestrzeni i utrwalania poszczególnych cech przestrzeni można mówić o występującej w regionie dychotomii rozwoju – z wyróżnieniem „obszarów silnych i słabych” oraz obszarów, które zyskują i które tracą w wyniku narastającej polaryzacji przestrzeni.

Na Mazowszu w wyniku polaryzacji przestrzeni zyskują następujące obszary:

- metropolia warszawska i obszar metropolitalny Warszawy, gdzie następuje wzrost koncentracji funkcji gospodarczych, administracyjnych i infrastrukturalnych;
- miejscowości położone w pasmach przyspieszonego rozwoju, będące ośrodkami wzrostu i aktywizacji gospodarczej, kumulujące korzystne zjawiska aglomeracji;

Tracą natomiast obszary słabe, położone peryferyjnie, uznane w *Planie* jako obszary problemowe, w których dokonujące się zmiany w zakresie inwestycji uznać należy za pozytywne, ale ich tempo i skala są zbyt wolne i słabe z punktu widzenia pożądanych efektów.

W wyniku procesów polaryzacji oraz podziału administracyjnego z 1998r, tracą ośrodki subregionalne, w których następuje zmniejszanie potencjału społeczno-gospodarczego, a także przenoszenie się wielu młodych wykształconych mieszkańców do Warszawy. W ośrodkach subregionalnych na szczególną uwagę zasługuje rozwój szkolnictwa wyższego oraz infrastruktury społecznej, ale brak możliwości zatrudnienia i wysokie bezrobocie są czynnikami negatywnie wpływającymi na potencjał społeczny tych ośrodków.

W świetle powyższych charakterystyk i ocen można stwierdzić, że podstawowe cele Planu, wyrażone w przyjętych politykach, są nadal aktualne z punktu widzenia zachodzących w przestrzeni województwa realnych procesów społeczno-gospodarczych.

3.2. Aktualność Planu w świetle Strategii

W zaktualizowanej „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020”, uchwalonej w maju 2006 r. jako wizję rozwoju przyjęto: „*Mazowsze konkurencyjnym regionem w układzie europejskim i globalnym*”.

Dla tak nakreślonej wizji rozwoju regionu sformułowano misję strategiczną wyrażającą dążenia i aspiracje władz województwa: „*Mazowsze jako najbardziej rozwinięty gospodarczo region w Polsce podejmuje uczestnictwo w rywalizacji z innymi rozwiniętymi regionami, poprzez eliminowanie dysproporcji rozwojowych, rozwój nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy oraz zapewnienie mieszkańcom Mazowsza optymalnych warunków do rozwoju jednostki, rodziny jak i całej społeczności, przy jednoczesnym zachowaniu spójnego i zrównoważonego rozwoju*”.

Jako nadrzędny cel strategiczny uznano: *Wzrost konkurencyjności gospodarki i równoważenie rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie, będące podstawą poprawy jakości życia mieszkańców*” oraz urzeczywistniające je cele strategiczne:

- Budowa społeczeństwa informacyjnego i poprawa jakości życia mieszkańców województwa,
- Zwiększenie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym,
- Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju.

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* wyznaczającym cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym jako generalne ustalenie przyjęto, że *misją Planu jest stwarzanie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego, poprawy warunków życia jego mieszkańców, stałego zwiększania efektywności procesów gospodarczych i konkurencyjności regionu*.

Założono, że misja ta będzie realizowana poprzez następujące cele:

- zapewnienie większej spójności przestrzeni województwa i stwarzanie warunków do wyrównywania dysproporcji rozwojowych;

- zapewnienie zrównoważonego i harmonijnego rozwoju województwa poprzez zachowanie właściwych relacji pomiędzy poszczególnymi systemami i elementami zagospodarowania przestrzennego;
- zwiększenie konkurencyjności regionu i poprawa warunków życia mieszkańców regionu.

Można więc mówić o wspólnym systemie celów zapisanych w *Strategii* i *Planie*, gdyż różnice wynikają jedynie z innego rozłożenia akcentów, odpowiednio do specyfiki tych dokumentów, ale wyrażają ten sam system wartości. W *Strategii* zasadniczą część stanowi spójny układ zamierzeń rozwojowych tworzony w hierarchii: wizja – misja – cel nadrzędny – cele strategiczne-cele pośrednie i kierunki działań. Jako dokument strategiczny jest odpowiedzią na wyzwanie konkurencyjności przed jakimi stają dzisiaj polskie regiony w kontekście przestrzeni europejskiej i zachodzących procesów globalizacji.

W *Planie* zasadniczą część stanowi jakościowa i ilościowa waloryzacja przestrzeni, wyznaczenie obszarów problemowych oraz adresowane do poszczególnych obszarów polityki przestrzenne. W *Planie* będącym dokumentem odniesionym do struktury przestrzeni (plan struktury) wyeksponowano spójność regionu jako podstawowy czynnik przestrzeni decydujący o konkurencyjności regionu. Strategiczna *konkurencyjność* w wymiarze przestrzennym osiągnięta jest poprzez *spójność* regionu.

Oba dokumenty eksponują zasadę kształtowania zrównoważonego rozwoju oraz prowadzenie działań w ramach polityki równoważenia rozwoju, dostosowane do specyfiki regionu. W świetle charakterystyk poszczególnych elementów zagospodarowania przestrzennego oraz kierunków i tendencji ich zmian – tj. przede wszystkim zróżnicowania potencjałów społeczno-gospodarczych oraz procesów rozwoju przestrzennego wewnątrz regionu i pogłębiającej się polaryzacji, podstawowym dylematem i jednocześnie wyzwaniem polityki rozwoju regionalnego na Mazowszu jest:

- Jak wykorzystać i zwiększać konkurencyjność regionu w układzie krajowym, europejskim i globalnym, a jednocześnie przeciwdziałać nadmiernym dysproporcjom rozwojowym?

W innym ujęciu dylemat ten można przedstawić w pytaniu:

- Jak pogodzić konieczność utrzymania wysokiego tempa rozwoju Warszawy i Obszaru Metropolitalnego z koniecznością zwiększania spójności regionu i zmniejszania dysproporcji rozwojowych?

Na gruncie teoretycznym dylemat ten może być przedstawiany jako alternatywa: koncepcja neoliberalna albo opcja prospołeczna. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z poglądami zbliżonymi do teorii biegunów wzrostu i sieci metropolii, a opartymi na gruncie neoklasycznych modeli wzrostu gospodarczego regionów. W myśl tej koncepcji rozwój regionalny determinowany jest przez samoczynne mechanizmy rozwoju i mobilność czynników produkcji oraz dóbr i usług z metropolii na peryferia; w związku z czym interwencje zewnętrzne w rozwój regionalny uważa się za niepotrzebne czy wręcz niepożądane. Zgodnie z tą koncepcją polityka regionalna powinna być nastawiona na preferowanie najbardziej efektywnych ogniw struktury regionalnej i eliminowanie barier mobilności czynników produkcji oraz dóbr i usług.

Opcja prospołeczna jest opozycją do koncepcji neoliberalnych. U jej podstaw leży podważanie samoczynności procesów rozwojowych – w szczególności w odniesieniu do mechanizmów mobilności – i utożsamiana jest z koncepcjami interwencjonizmu państwowego i państwa dobrobytu. Dlatego też zakłada ona zdecydowanie bardziej aktywne formy interwencji publicznych podmiotów polityki regionalnej i przestrzennej w procesy rozwojowe. Polega to na inwestycjach w edukację i infrastrukturę w obszarach zapóźnionych oraz tworzeniu zachęt dla strategicznych inwestorów oraz promowaniu działań lokalnych oraz tworzeniu warunków dla rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Jednakże na gruncie praktycznym ten największy dylemat polityki rozwoju regionalnego z reguły rozstrzygany jest poprzez godzenie obu tych podejść w polityce najczęściej określa-

nej jako „**równoważenie rozwoju**”. Takie właśnie podejście w polityce regionalnej i przestrzennej od początku istnienia województwa reprezentuje samorząd Mazowsza. Dlatego też przyjmując takie determinanty, jak:

- historycznie ukształtowaną policentryczną strukturę zagospodarowania przestrzennego regionu;
- obiektywnie kształtujące się procesy polaryzacji, gdzie rozwój jest zawsze nierównomierny, ale co nie może oznaczać zgody na trwałą polaryzację przestrzeni regionu;
- zasadę ekorozwoju przy respektowaniu realiów ekonomicznych.

należy stwierdzić, że oceniany *Plan* jest nadal aktualny z punktu widzenia strategicznych celów i wyzwań rozwojowych Mazowsza.

3.3. Prawne aspekty oceny *Planu*

Jak już wspomniano Obowiązujący *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*, tak jak zdecydowana większość tych planów w Polsce, został sporządzony w trybie i zakresie określonym w ustawie z 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 1999 r. Nr 15 poz.139 z późn. zmianami). W chwili uchwalania *Planu* obowiązywała już jednak nowa ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 z późn. zmianami). Utrzymała ona w mocy wszystkie plany zagospodarowania przestrzennego, sporządzone pod rządami ustawy z 1994 r., nie określając żadnych terminów ich ważności.

Nowa ustawa rozszerzyła zakres rzeczowy planów województw o:

- obszary problemowe wraz z zasadami ich zagospodarowania oraz obszary metropolitalne,
- obszary wsparcia,
- granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych,
- obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin,
- obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi.

Biorąc pod uwagę fakt, że treść planów województw została określona zarówno w ustawie z 1994 r., jak i w ustawie z 2003 r. w formule otwartej, umożliwiającej stosowanie szerszego niż określony w ustawie zakresu ich ustaleń, przyjęto, że w ocenianym *Planie* zostaną uwzględnione zarówno zapisy starej jak i nowej ustawy, przy zastosowaniu elastycznego podejścia w odniesieniu do używanych pojęć, jak np. obszar aglomeracji – obszar metropolitalny – obszary problemowe. Jedynym elementem z zakresu rzeczowego planu województwa według ustawy z 2003 r., który nie znalazł się w ocenianym *Planie*, jest zagadnienie terenów zamkniętych i ich stref ochronnych. Należy jednak zaznaczyć, że stało się tak z uwagi na brak stosownych przepisów określających źródła informacji, na podstawie, których można by takie ustalenia formułować w planach województw. Notabene, ten stan rzeczy trwa do dzisiaj i jest powodem licznych problemów dotyczących m.in. wyznaczania stref ochronnych wokół obiektów wojskowych.

Ustawa z 2003 r. ustaliła też nieco odmiennie niż ustawa z 1994 r. zasady funkcjonowania planów województw w tzw. obrocie prawnym, dotyczące m.in. ich relacji z aktami planowania miejscowego oraz krajowego. Analiza tych zmian z punktu widzenia praktycznego (funkcjonalnego) pozwala stwierdzić, że oceniany *Plan* odpowiada w pełni roli planów województw określonej w obowiązującej ustawie. Należy przy tym zaznaczyć, że najważniejsza praktycznie kwestia skuteczności planów województw, a mianowicie sprawa lokalizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego nie została w ustawie z 2003 r. rozwiązana w sposób umożliwiający efektywne działania w tym zakresie.

Plany województw funkcjonują wspólnie z wieloma innymi ustawami z zakresu gospodarki przestrzennej i planowania regionalnego. Są to m.in. następujące przepisy:

- ustawa o drogach publicznych wraz z rozporządzeniami wykonawczymi,

- ustawa o szczególnych zasadach przygotowywania i realizacji inwestycji w zakresie dróg krajowych,
- ustawa Prawo ochrony środowiska wraz z rozporządzeniami wykonawczymi,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa Prawo wodne wraz z aktami wykonawczymi.

W minionych dwóch latach wiele z tych przepisów było nowelizowanych. W związku z tym należy stwierdzić, że dokonane zmiany tzw. ustaw związkowych nie spowodowały dezaktualizacji ustaleń i funkcji ocenianego *Planu*.

Reasumując, w świetle obowiązującego prawa nie ma wymogu dokonania zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego i przystosowania go pod względem formalnym do zapisów ustawy z 2003 r.

Ocenę *Planu* należy odnieść również do nowej sytuacji prawnej, spowodowanej przekazaniem do konsultacji społecznych projektu nowej ustawy o planowaniu przestrzennym. Celem proponowanej regulacji jest dokonanie zasadniczych zmian w zakresie m.in. lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i regionalnym oraz integracja i uporządkowanie systemu planowania przestrzennego. W związku z powyższym, niezależnie od braku innych przesłanek, nie wskazane byłoby podejmowanie prac związanych z aktualizacją Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego przed uchwaleniem nowej ustawy.

Na podstawie przeprowadzonej analizy:

- zmian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa mazowieckiego;
  - realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego;
  - oceny aktualności *Planu*;
- stwierdzić można co następuje:

1. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego jest nadal aktualny w następujących aspektach:
  - struktury przestrzennej województwa i zasad jej organizacji;
  - przyjętych celów *Planu*;
  - przyjętych polityk przestrzennych, szczególnie w kontekście narastających dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa i konieczności interwencji dla obszarów, które nie posiadają własnych dostatecznie rozwiniętych endogenicznych czynników rozwoju (obszarów problemowych), ale także w odniesieniu do obszaru metropolitalnego Warszawy jako najbardziej dynamicznego i regionotwórczego ogniwa systemu przestrzennego na Mazowszu.
2. Przeprowadzona analiza porównawcza dwóch dokumentów określających całościową koncepcję polityki rozwoju regionu, tj.: Planu zagospodarowania przestrzennego województwa i zaktualizowanej w 2006 r. Strategii rozwoju województwa pozwala na stwierdzenie, że dokumenty te charakteryzują się spójnym systemem celów, co oznacza, że rozwój województwa mazowieckiego jest podporządkowany zintegrowanej społeczno-gospodarczej i przestrzennej polityce rozwoju regionu. W związku z tym nie ma potrzeby dokonywania zmian ocenianego *Planu* pod kątem zapewnienia jego zgodności ze Strategią.
3. Przeprowadzona analiza aktualnych uwarunkowań prawnych funkcjonowania planów województw pozwala na stwierdzenie, że nie ma żadnych formalnych wymogów nakazujących przystąpienie do sporządzenia aktualizacji ocenianego *Planu*. Z porównania zaś zakresu rzeczowego *Planu* z wymogami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu prze-

strzennym wynika, że jest on z nimi zgodny (z wyjątkiem zapisów dotyczących „terenów zamkniętych”, który to element nie ma charakteru normatywnego) a w związku z tym nie ma potrzeby dokonywania zmian *Planu*. Również w świetle innych przepisów, a także wobec zapowiedzi systemowych zmian przepisów prawnych, brak jest przesłanek uzasadniających przystąpienie do aktualizacji *Planu*.

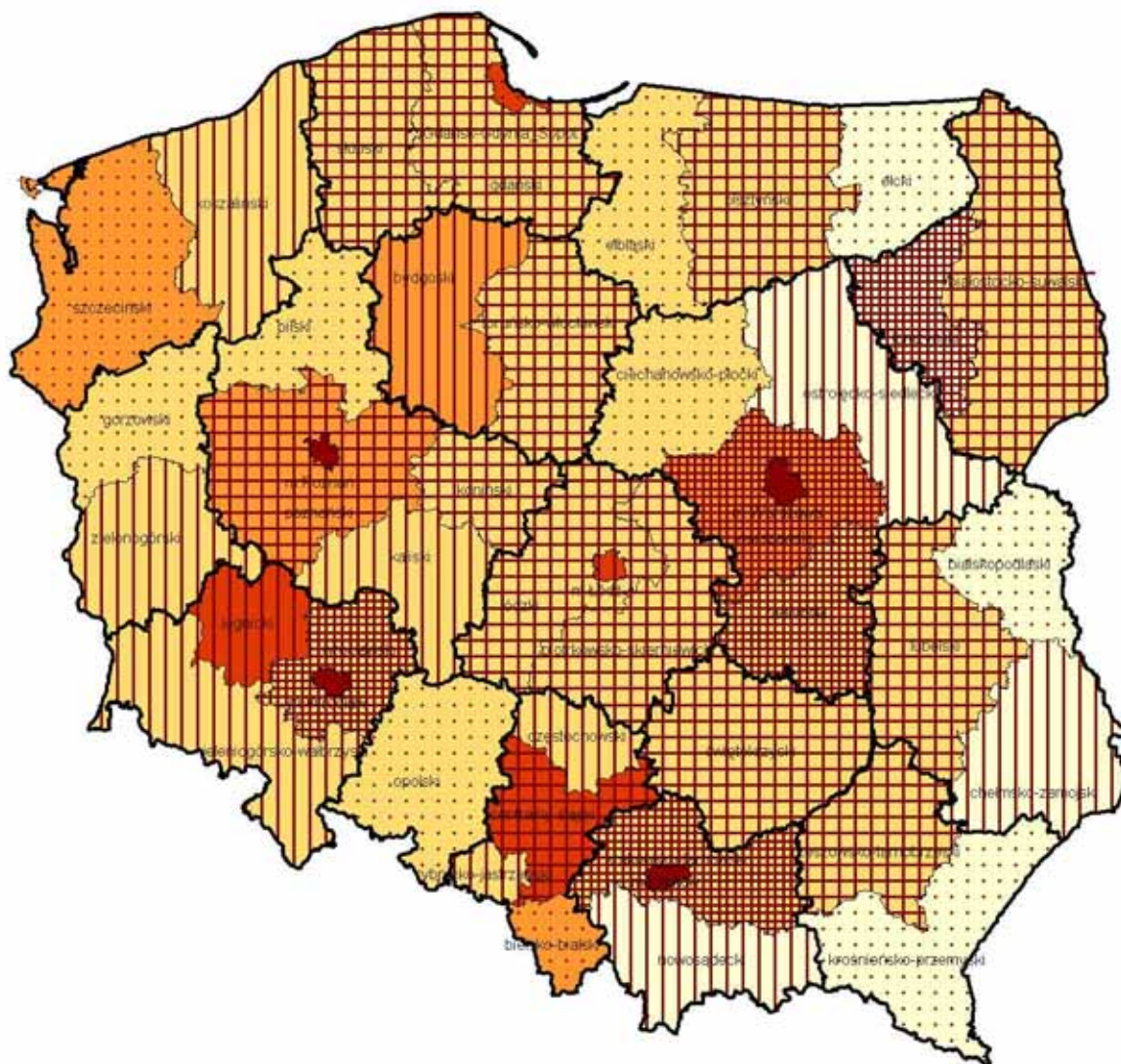
4. Negatywną przesłanką przystąpienia do szybkiej aktualizacji *Planu* jest brak rozstrzygnięć na poziomie polityki krajowej dotyczących inwestycji strategicznych dla rozwoju województwa mazowieckiego, takich jak lokalizacji międzynarodowego lotniska i społecznie akceptowanego przebiegu autostrady A-2.
5. Biorąc po uwagę zasadę ciągłości planowania oraz konieczność wdrażania ustaleń *Planu*, zwłaszcza w sytuacji braku tzw. silnych (prawnych) instrumentów realizacyjnych, jako alternatywne w stosunku do nowelizacji formalno-prawnej należ uznać kontynuowanie - zgodnie z art. 38 ustawy – analiz i studiów oraz opracowywanie koncepcji i programów odnoszących się do newralgicznych obszarów i problemów województwa. W szczególności wskazane byłoby dokonanie operacjonalizacji zapisanych w *Planie* polityk przestrzennych w kontekście Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013.

ZAŁĄCZNIKI GRAFICZNE

Spis map:

- Mapa 1. Produkt krajowy brutto w Polsce według podregionów NUTS-3 w 2003 r. i zmiany w stosunku do 1999 roku
- Mapa 2. Liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w 2005 r. w województwie mazowieckim i ich dynamika w latach 1999–2005
- Mapa 3. Zmiany w liczbie ludności w latach 1999–2005
- Mapa 4. Gęstość zaludnienia w 2005 roku i zmiany w liczbie ludności w latach 1999–2005
- Mapa 5. Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2005 r. Stan w dniu 31.XII.
- Mapa 6. Zmiany liczby bezrobotnych w latach 1999–2005. Stan w dniu 31.XII
- Mapa 7. Bezrobocie w 2005 r. Stan w dniu 31.XII
- Mapa 8. Placówki infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym w 2004 r.
- Mapa 9. Nakłady budżetów gmina na pomoc społeczną w 2004 r. i rozmieszczenie domów pomocy społecznej
- Mapa 10. Wskaźnik urbanizacji w 2005 r. Stan w dniu 31.XII
- Mapa 11. Zmiany w systemie przyrodniczym obszarów chronionych
- Mapa 12. Sieć NATURA 2000 wg propozycji Ministerstwa Środowiska na tle dotychczasowych obszarów chronionych
- Mapa 13. Gospodarka wodno-ściekowa – przegląd zmian w latach 1999–2004
- Mapa 14. Inwestycje w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi zrealizowane w latach 2002–2004
- Mapa 15. Ochrona wartości kulturowych
- Mapa 16. Zagrożenia przestrzeni kulturowej
- Mapa 17. Zagospodarowanie turystyczne na tle walorów przyrodniczych i kulturowych, 2005 r.
- Mapa 18. System transportowy w województwie mazowieckim w 2004 r.
- Mapa 19. Systemy energetyczne w województwie mazowieckim w 2004 r.
- Mapa 20. Realizacja ponadlokalnych systemów transportowych 2004–2005
- Mapa 21. Województwo mazowieckie na tle powiązań europejskich
- Mapa 22. Produkt krajowy brutto w regionach UE 25 w 2003 r.
- Mapa 23. Występowanie udokumentowanych złóż kopalin w województwie mazowieckim w latach 2000–2004
- Mapa 24. Zasoby i wydobycie kruszywa naturalnego w układzie powiatów według stanu na 31.XII.2004
- Mapa 25. Zagrożenia środowiska przyrodniczego w województwie mazowieckim
- Mapa 26. Średnioroczne dochody własne budżetów gmin w latach 1999–2004
- Mapa 27. Średnioroczne wydatki inwestycyjne budżetów gmin w latach 1999–2004
- Mapa 28. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych
- Mapa 29. Zdelimitowane obszary metropolitalne Warszawy i Łodzi oraz obszar wdrożonych wspólnych działań
- Mapa 30. Obszary problemowe i kierunki polityki przestrzennej

**Mapa 1. Produkt krajowy brutto w Polsce według podregionów NUTS-3 w 2003 r.
i zmiany w stosunku do 1999 roku**

W złotych na 1 mieszkańca

- 12 827 do 15 000
- 15 000 do 20 000
- 20 000 do 25 000
- 25 000 do 30 000
- 30 000 do 62 896

Wskaźnik
1999=100

- 113,4 do 120
- 120 do 125
- 125 do 130
- 130 do 145,8

— granice województw
— granice podregionów NUTS-3

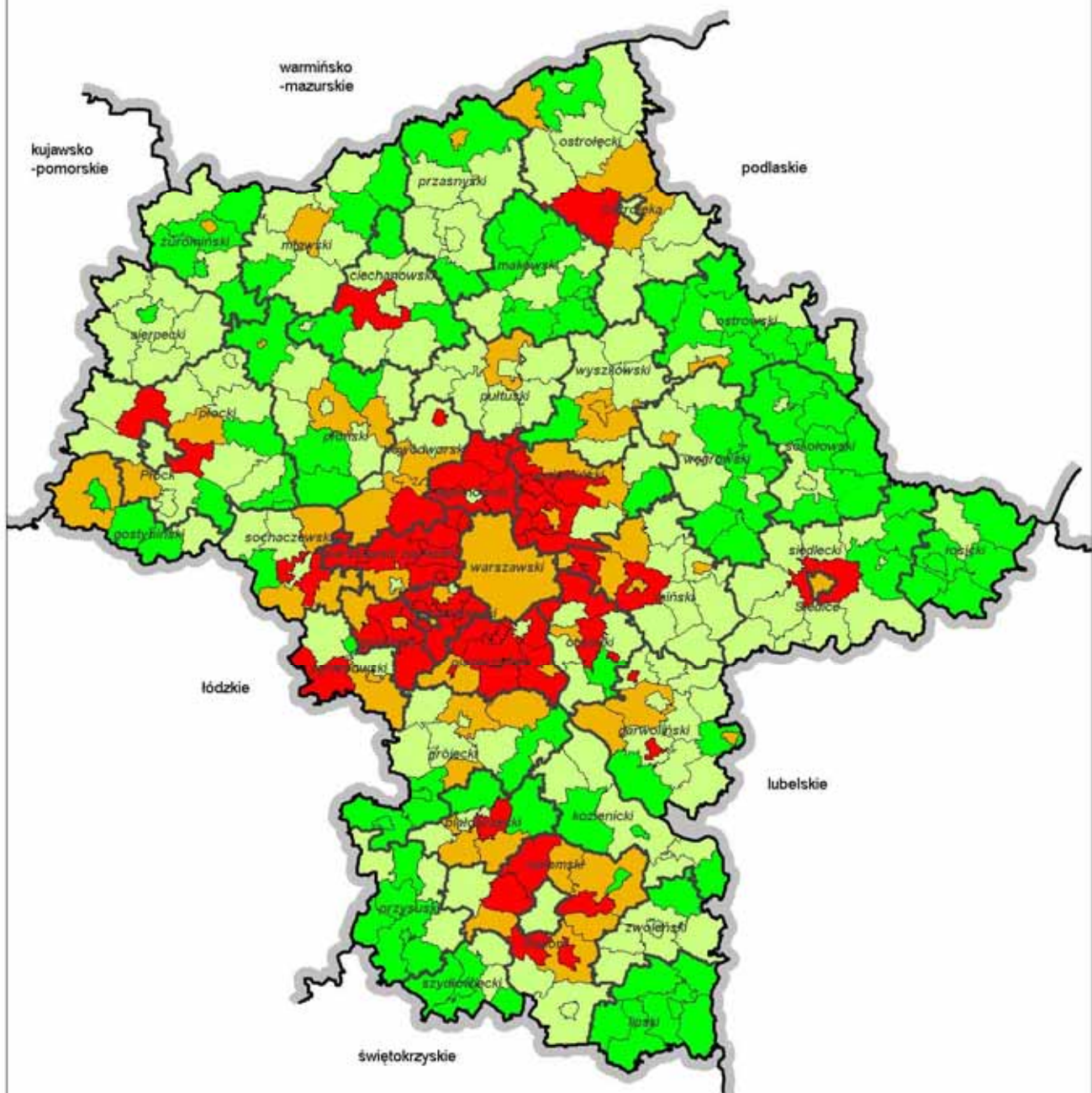
średnia krajowa 21366
województwo mazowieckie 32722

średnia krajowa 125,1
województwo mazowieckie 131,0

Opracowanie MBPPIRR na podstawie Produkt Krajowy Brutto według województw i podregionów w 2003 roku, GUS, US Katowice 2004 i 2005

Mapa 3. Zmiany w liczbie ludności w latach 1999-2005

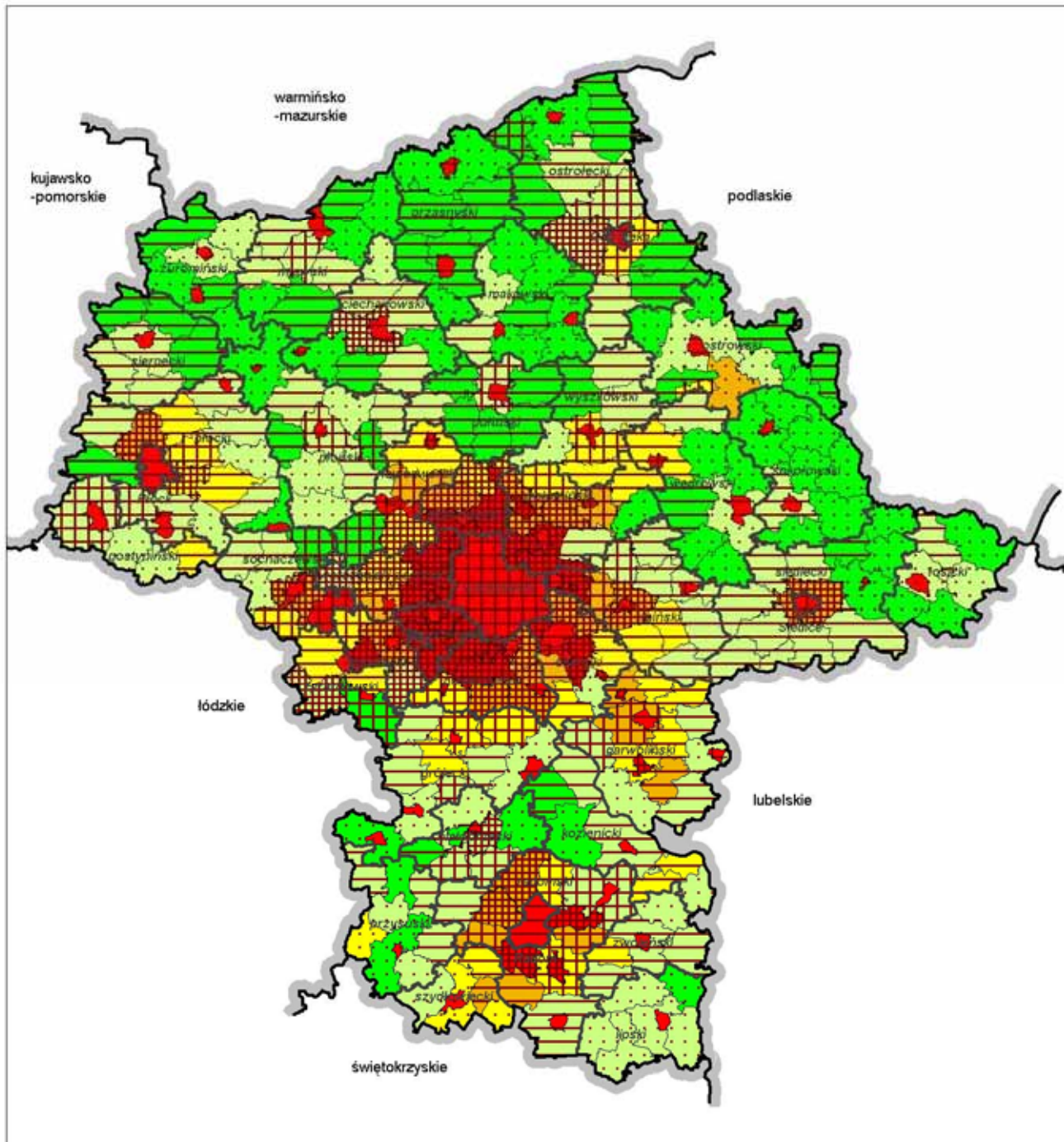

Wskaźnik: 1999 = 100

- 71,5 do 95
- 95 do 100
- 100 do 105
- 105 do 194,4

Opracowanie MBPPiRR na podstawie BDR

Mapa 4. Gęstość zaludnienia w 2005 roku i zmiany w liczbie ludności w latach 1999-2005

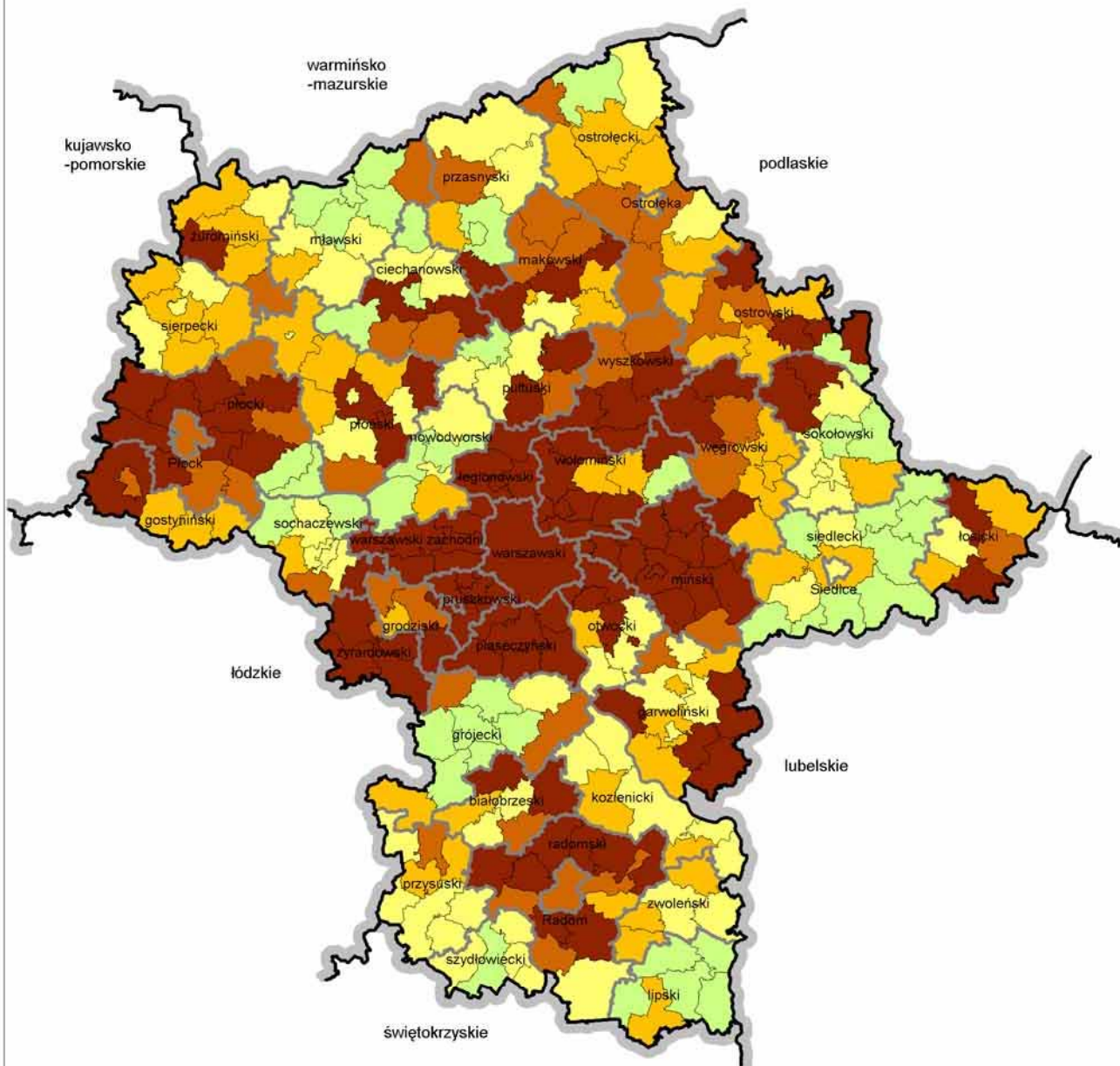

Opracowanie MBPPiRR na podstawie BDR

Mapa 6. Zmiany liczby bezrobotnych w latach 1999-2005
Stan w dniu 31.XII

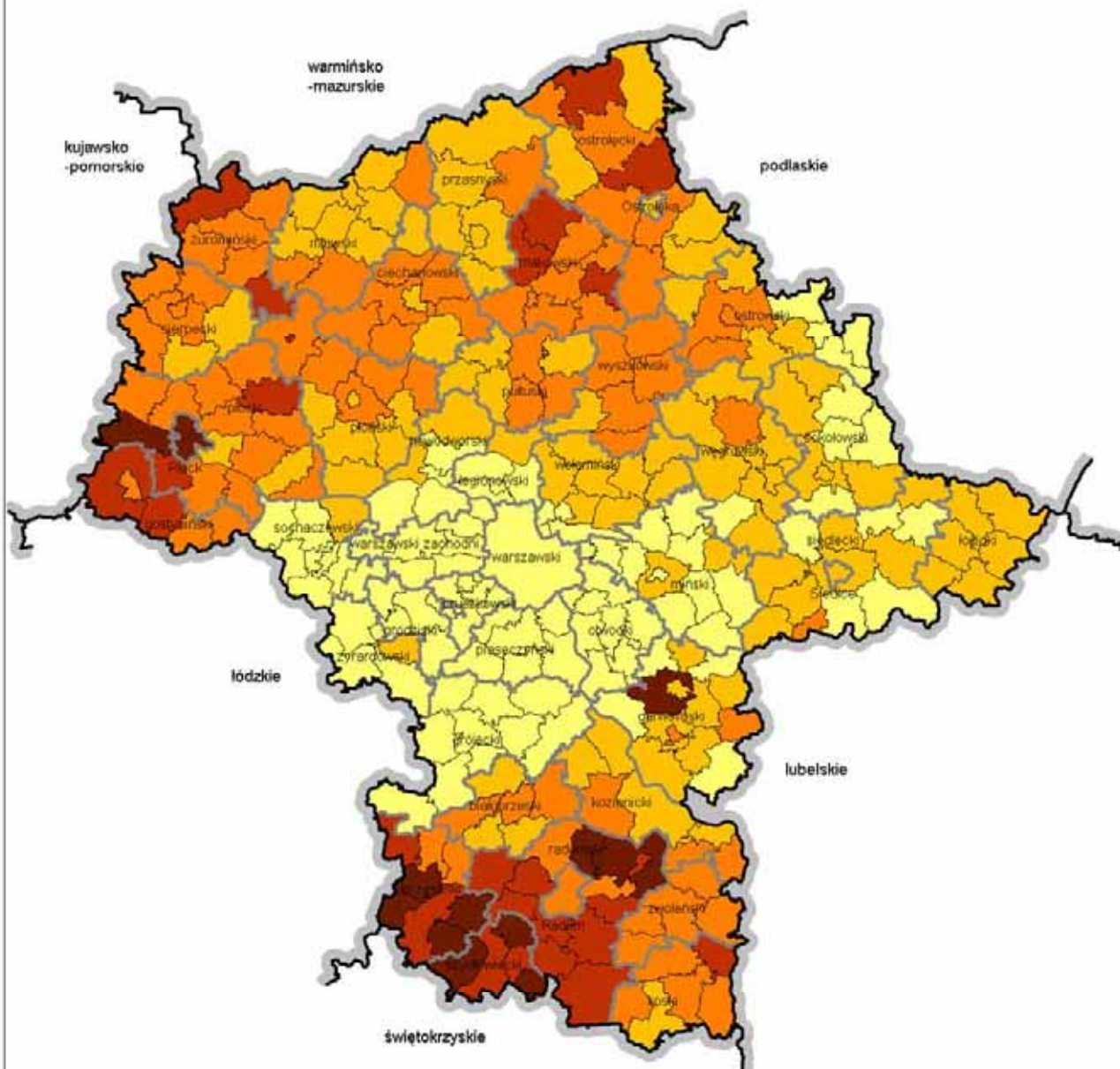
Wskaźnik
 1999=100

- 57,2 do 100
- 100 do 110
- 110 do 120
- 120 do 130
- 130 i więcej

średnia krajowa 118, 0
 średnia wojewódzka 137,3

Opracowanie MBPPIRR na podstawie danych GUS i WUP w Warszawie

**Mapa 7. Bezrobocie w 2005 r.
Stan w dniu 31.XII**

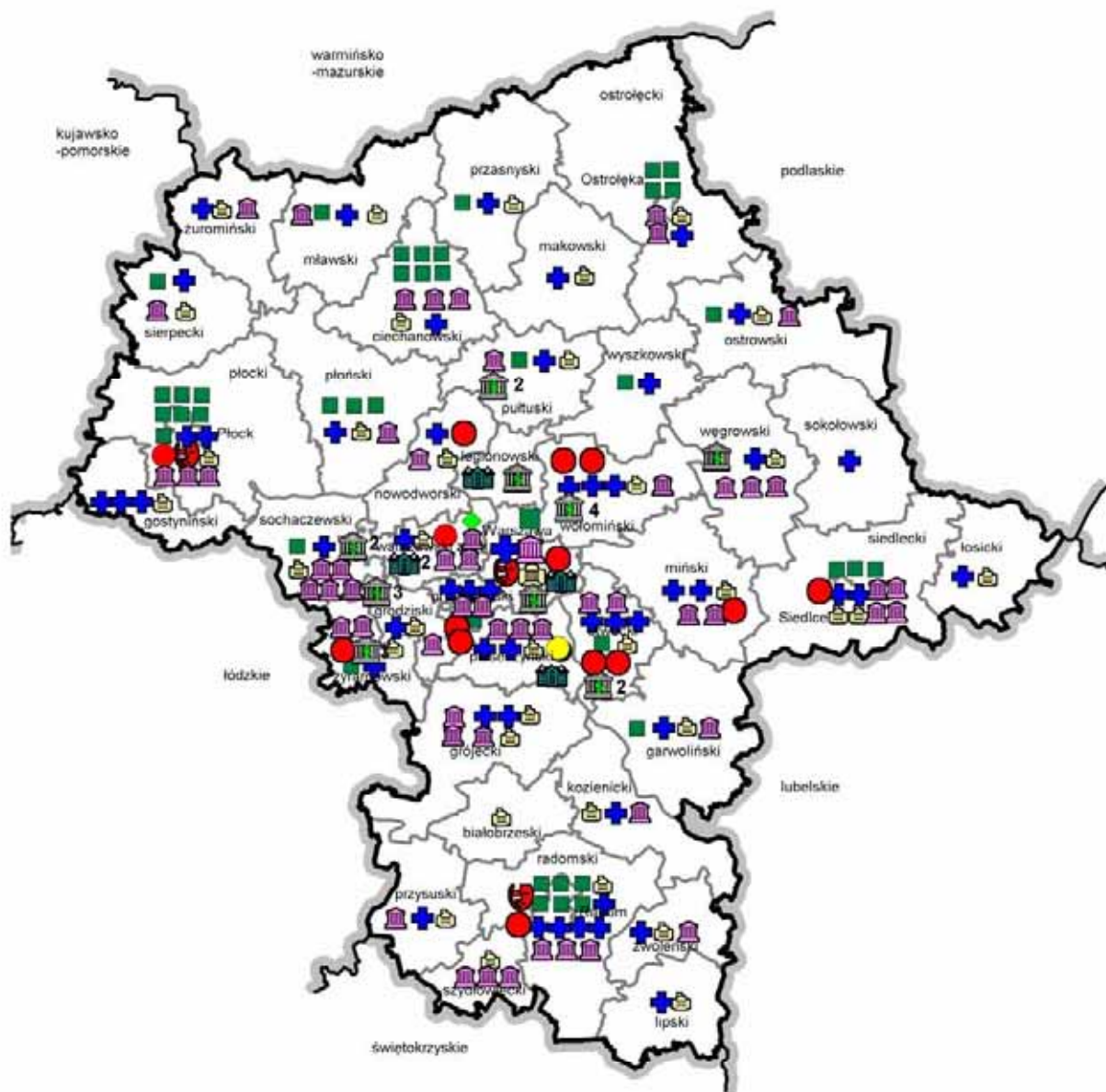
Liczba bezrobotnych
na 100 osób w wieku produkcyjnym

- 4,2 do 10
- 10 do 15
- 15 do 20
- 20 do 25
- 25 do 73,3

średnia krajowa 10,9
średnia wojewódzka 10,4

Opracowanie MBPPiRR na podstawie danych GUS i WUP w Warszawie

Mapa 8. Placówki infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym w 2004 r.

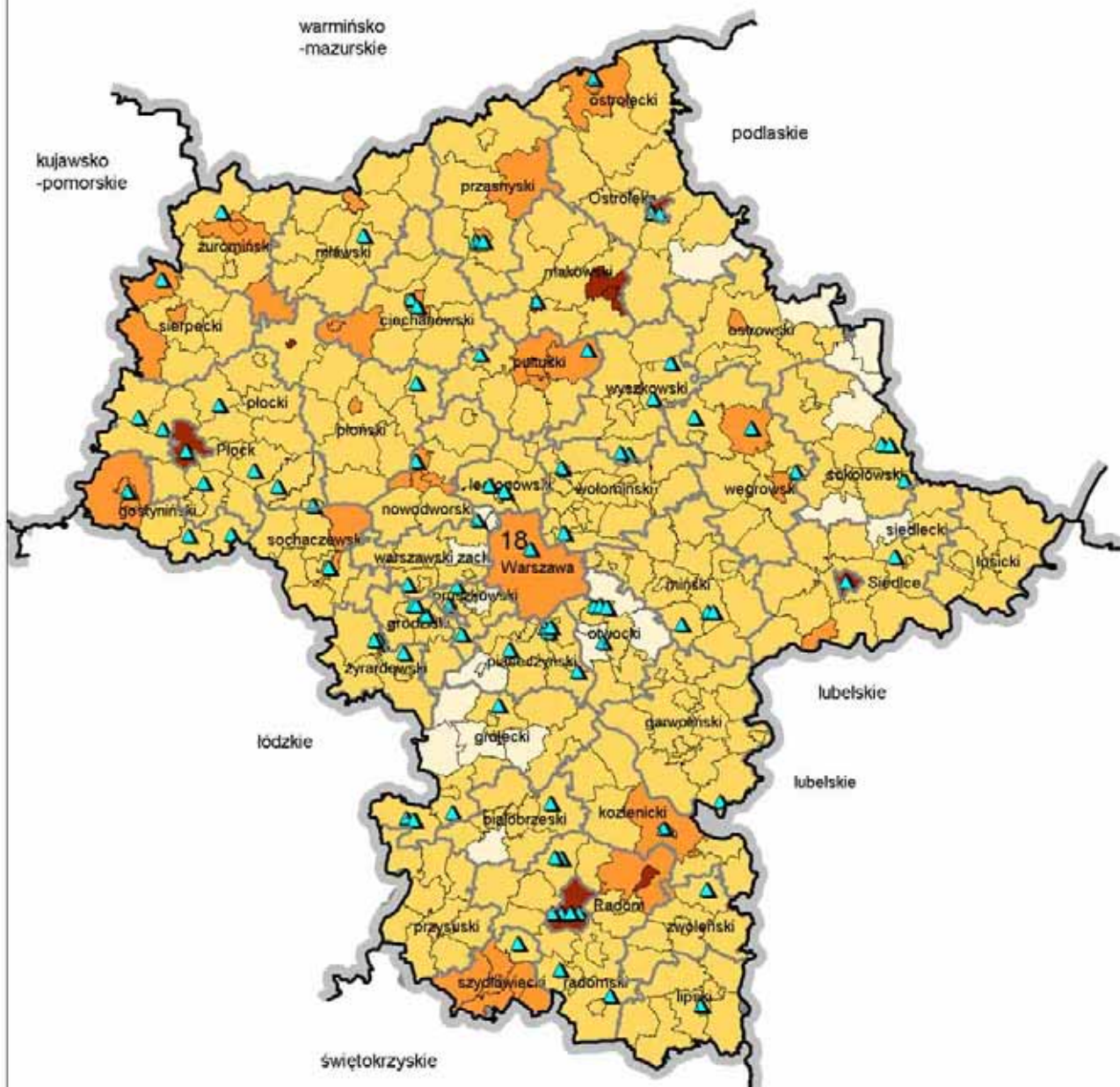
Placówki w województwie

- szkoły wyższe
- szpitale
- muzea
- teatry
- biblioteki
- zakład dla Niewidomych w Laskach
- uzdrowisko
- jednostki wspierania finansowego (liczba obiektów w powiecie)
- placówki naukowo-badawcze (liczba obiektów w powiecie)
- jednostki badawczo-rozwojowe

Placówki w Warszawie i ich liczba

- 76 szkoły wyższe
- 43 szpitale
- 60 muzea
- 32 teatry
- 24 biblioteki
- 199 jednostki wspierania finansowego
- 52 placówki naukowo-badawcze
- 94 jednostki badawczo-rozwojowe

Mapa 9. Nakłady budżetów gmin na pomoc społeczną w 2004 r.
i rozmieszczenie domów pomocy społecznej

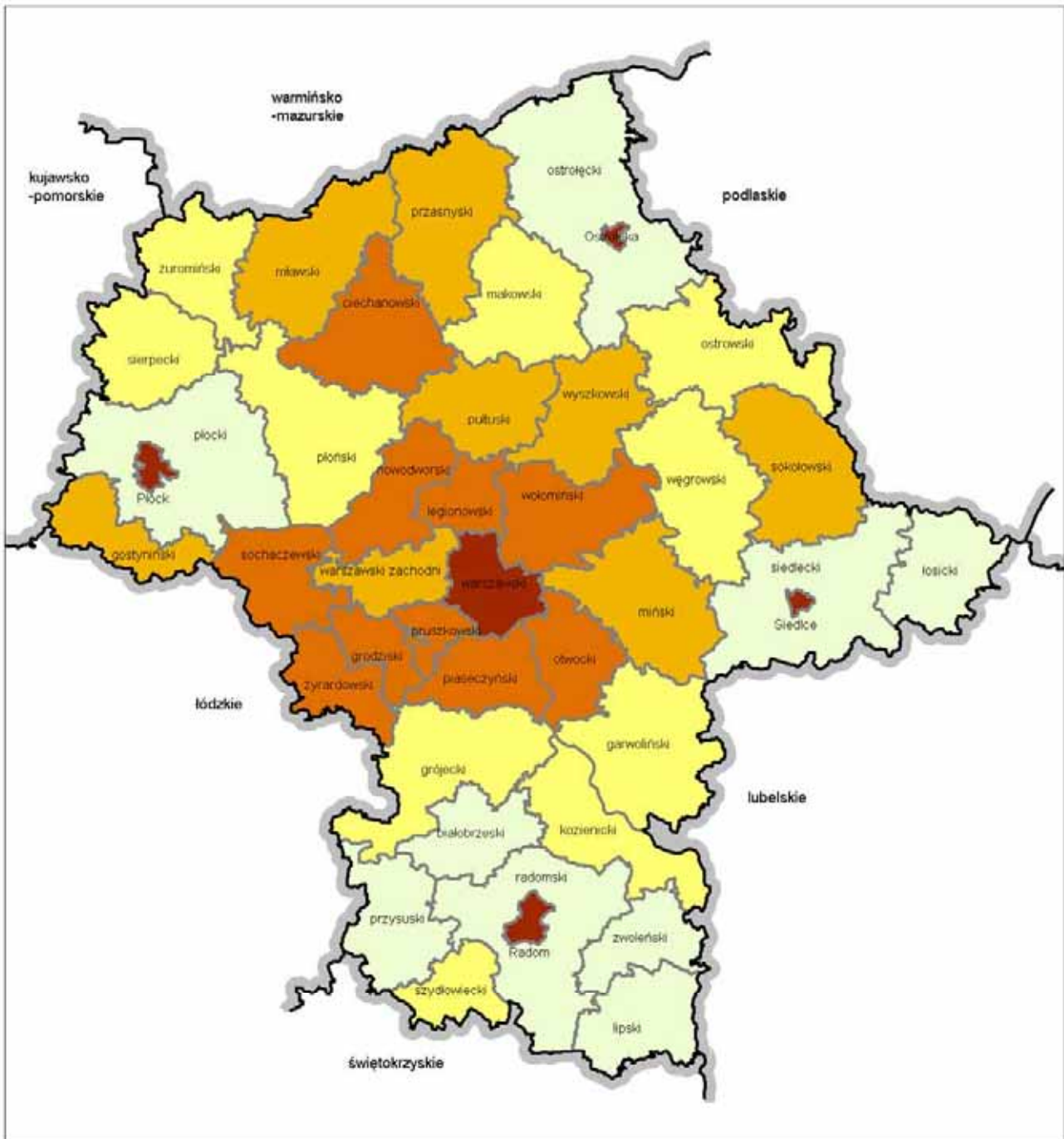
W złotych na 1 mieszkańca

- 31,85 do 106,33
- 106,34 do 234,34
- 234,35 do 300,53
- 300,54 do 395,63

▲ domy pomocy społecznej

Opracowanie MBPPiRR na podstawie BDR

**Mapa 10. Wskaźnik urbanizacji w 2005 r.
Stan w dniu 31.XII**

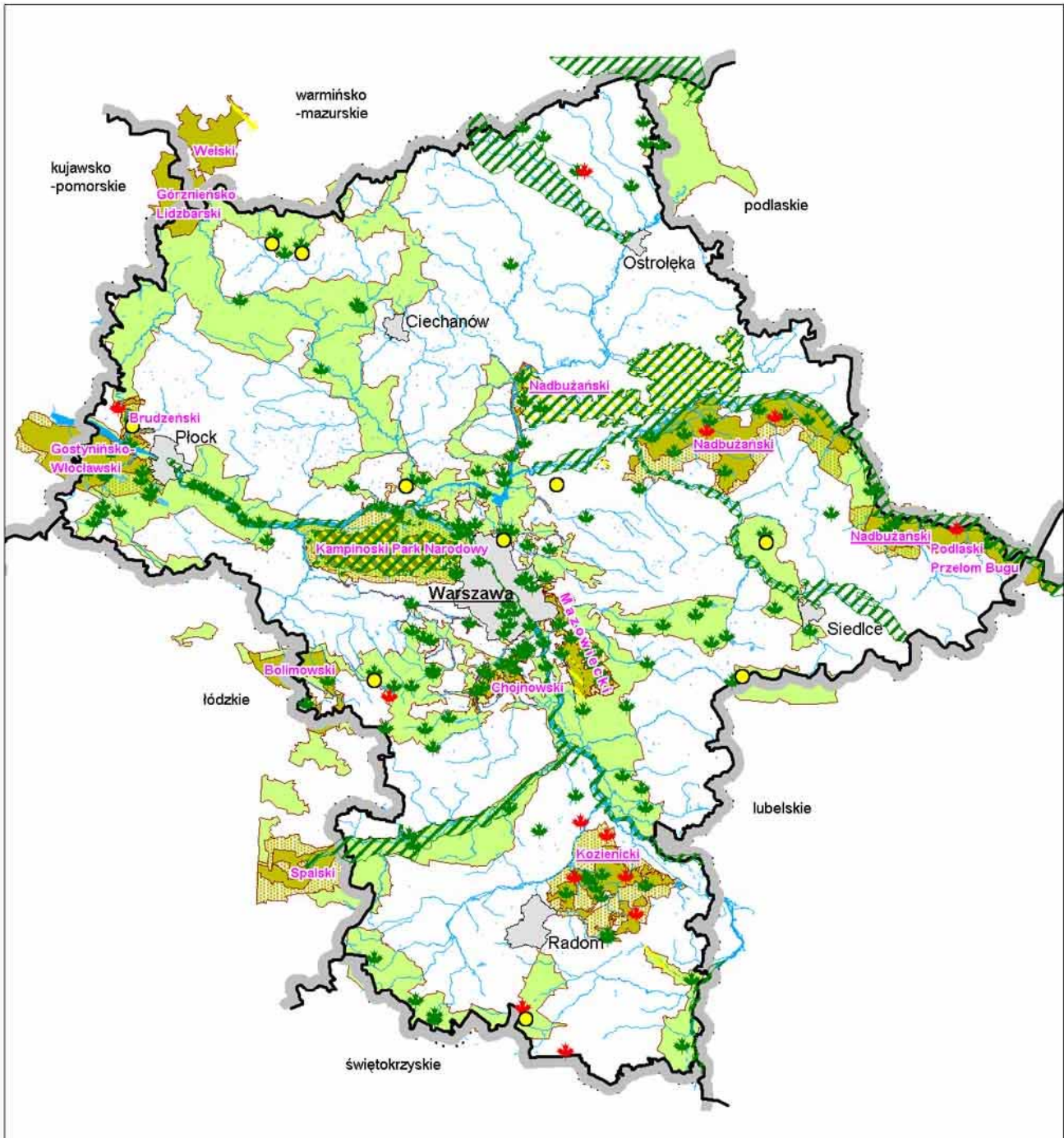
Udział ludności miejskiej
w % ogółu ludności

- 0 do 25
- 25 do 35
- 35 do 45
- 45 do 67
- 100

średnia krajowa 61,4
średnia wojewódzka 64,7

Opracowanie MBPPiRR na podstawie BDR

Mapa 11. Zmiany w systemie przyrodniczym obszarów chronionych

Tereny objęte ochroną prawną do 1999 roku

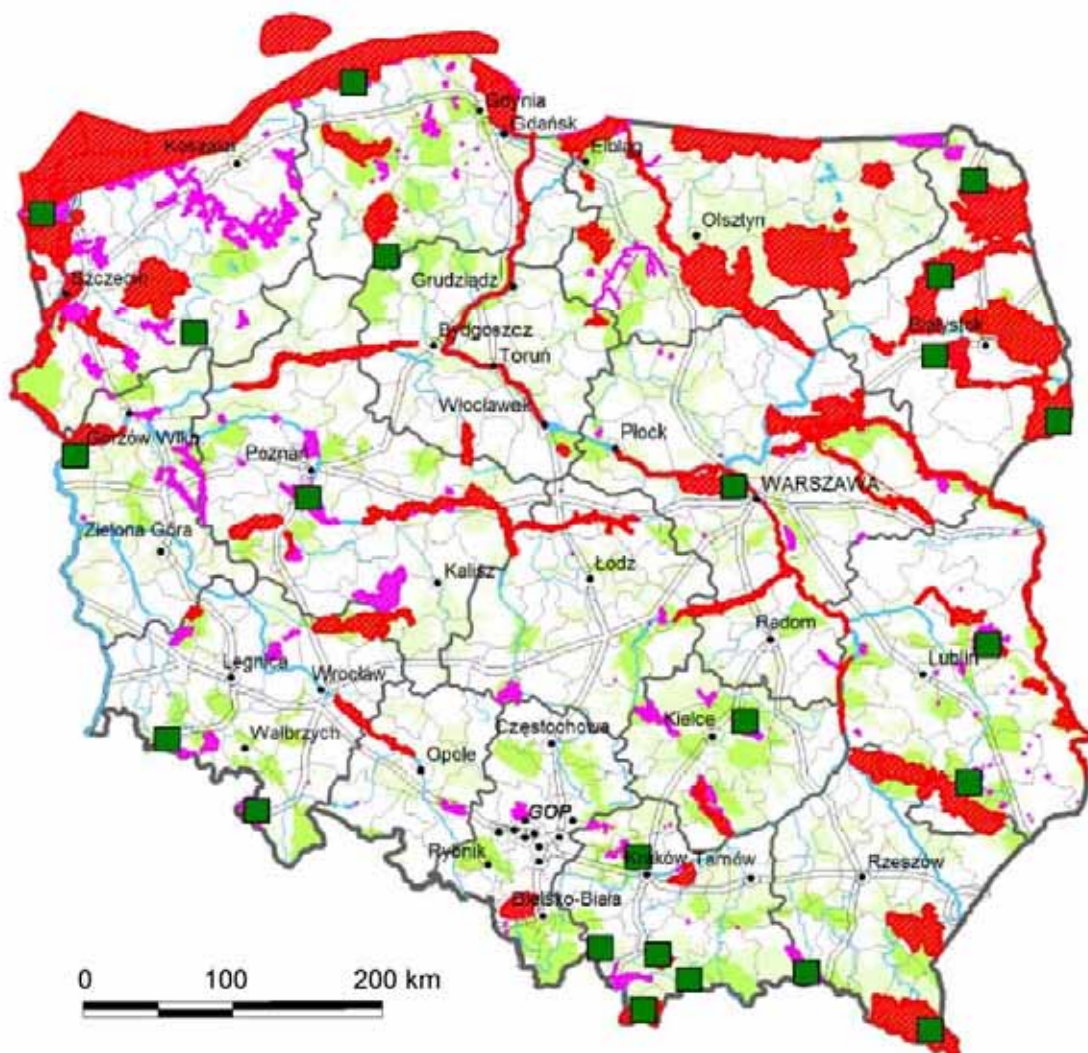
- Kampinoski Park Narodowy
- parki krajobrazowe
- otuliny parków
- obszary chronionego krajobrazu
- rezerваты przyrody
- Brudzeński** nazwy parków

Tereny objęte ochroną prawną po 1999 roku

- Obszary Natura 2000:
- z dyrektywy ptasiej
  - z dyrektywy siedliskowej
  - rezerваты przyrody
  - Kozienicki** parki o zmienionej powierzchni po 1999 roku

Opracowanie MBPPIRR na podstawie Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody i Dyrekcji Parków

Mapa 12. Sieć NATURA 2000 wg propozycji Ministerstwa Środowiska na tle dotychczasowych obszarów chronionych w 2005 roku.

System obszarów chronionych (2004)

- parki narodowe
- parki krajobrazowe
- obszary chronionego krajobrazu

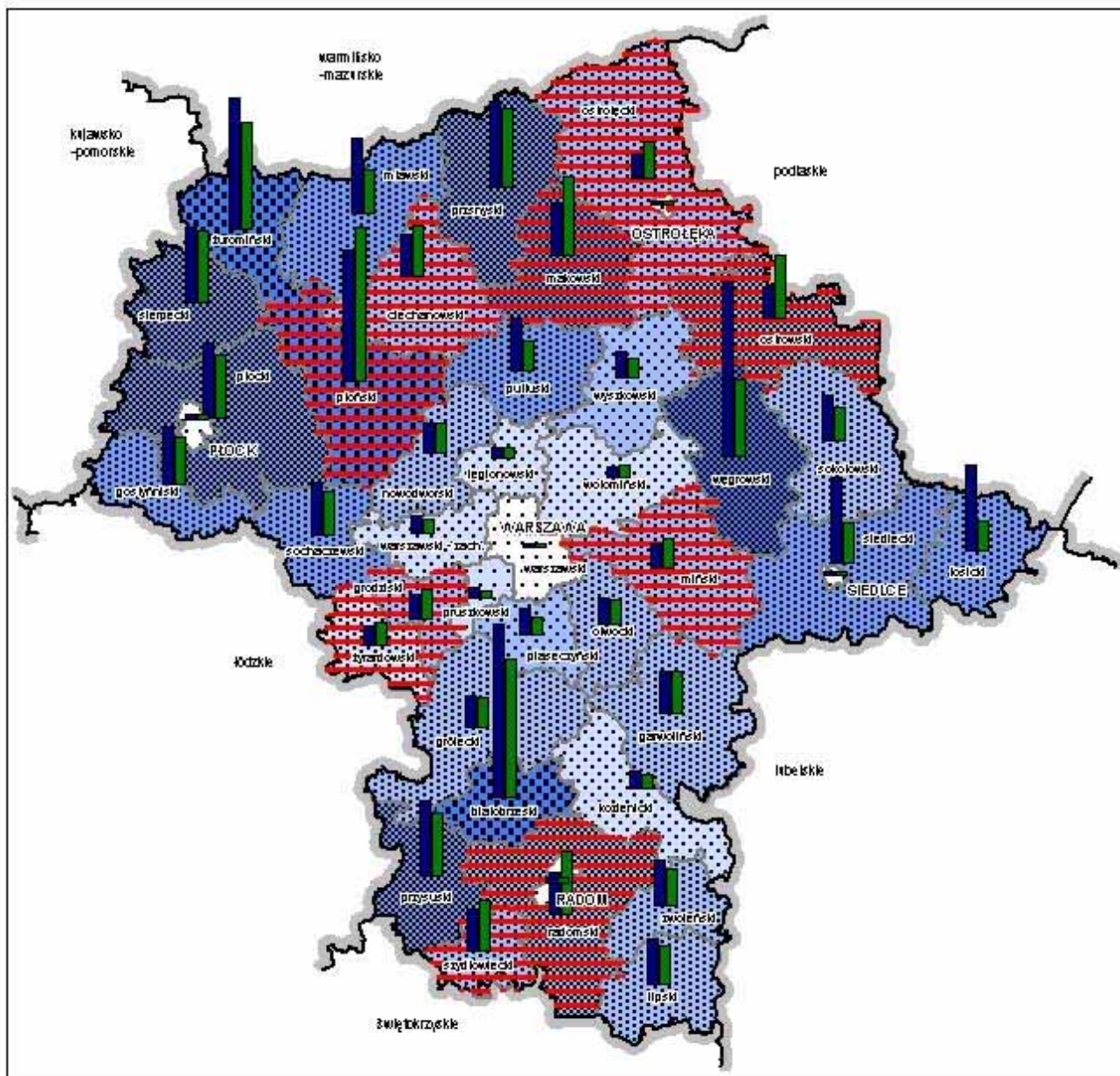
Istniejąca i planowana sieć NATURA 2000

- Dyrektywa Ptasia
- Dyrektywa Siedliskowa
- miasta powyżej 100 tys. mieszkańców

Opracowanie MBPPiRR na podstawie: Polska przestrzeń. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego kraju. Projekt do uzgodnień międzyresortowych Ryc. 9 str. 28. Ministerstwo Transportu i Budownictwa, Warszawa, marzec 2006r.

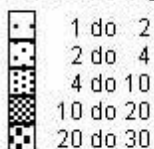

Mapa 13. Gospodarka wodno-ściekowa - przegląd zmian w latach 1999-2004

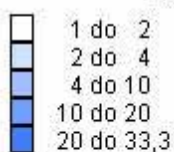

Dysproporcje w sieciowych systemach wodociągowo-kanalizacyjnych

Stosunek długości sieci wodociągowej do kanalizacyjnej - 2004 r.

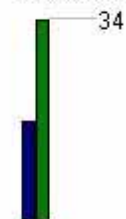

Stosunek długości sieci wodociągowej do kanalizacyjnej - 2001 r.

Opracowanie MBPPIRR

Stosunek długości sieci wodociągowej do kanalizacyjnej

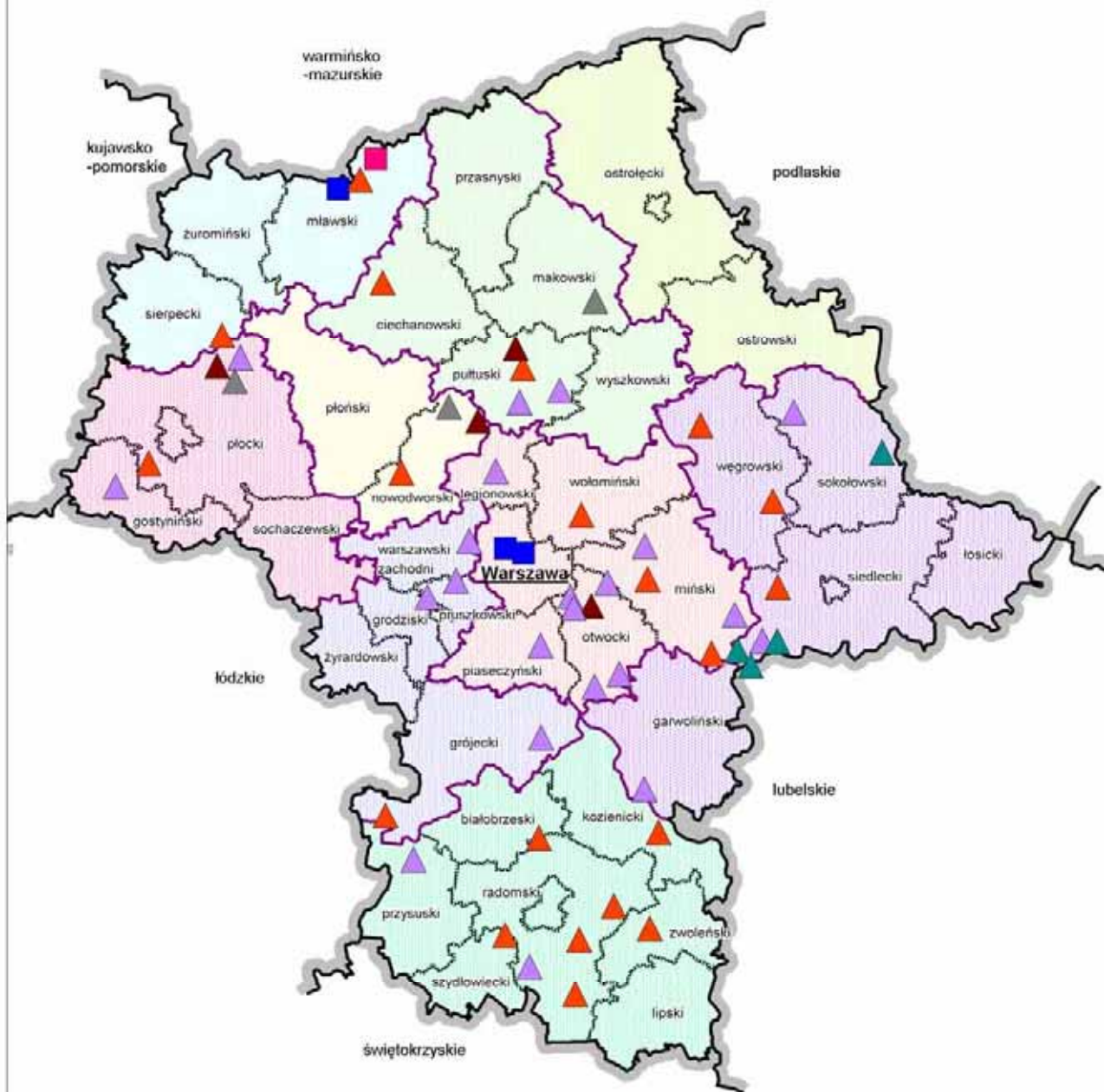

rok 2004
rok 2001

Ocena zmian

podwyższenie wskaźników

Mapa 14. Inwestycje w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi zrealizowane w latach 2002 - 2004

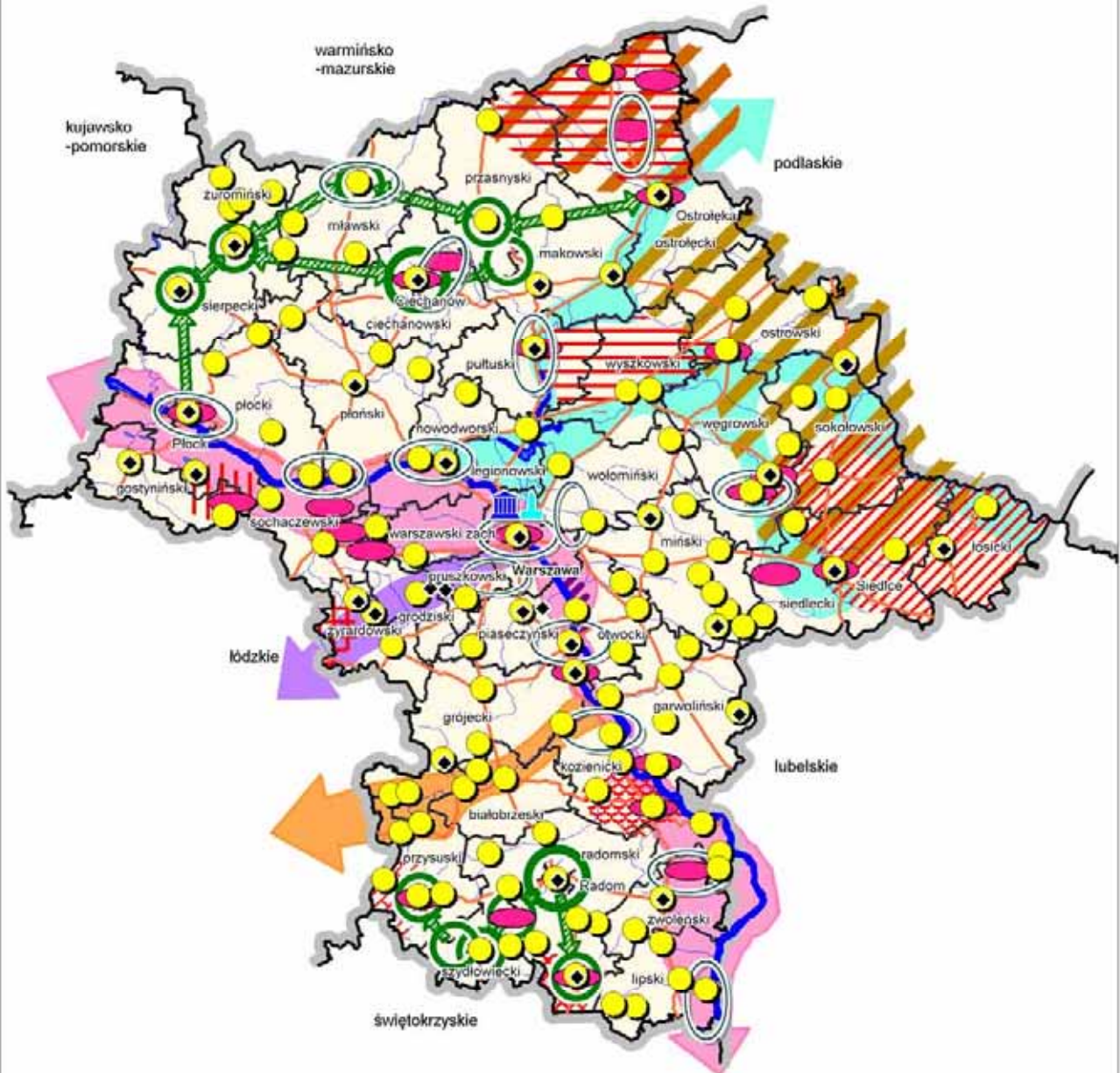

- ▲ składowiska oddane do eksploatacji
- ▲ składowiska modernizowane
- ▲ składowiska do rekultywacji
- ▲ składowiska zamknięte, na których prowadzone były w okresie 2002-2004 prace rekultywacyjne
- ▲ składowiska zlikwidowane (po rekultywacji)
- segregownia z linią sortowniczą
- sortownie

Regiony gospodarki odpadami

- m.stoł. Warszawy
- ciechanowski
- płocki
- grodziski
- płocki
- mławski
- ostrołęcki
- siedlecki
- radomski

Mapa 15. Ochrona wartości kulturowych

OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

- krajobrazy kulturowe proponowane do wpisania na listę zabytków
- ośrodki budowania tożsamości kulturowej regionu

WALORY KULTUROWE

- zabytkowy zespół wpisany na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO
- pomnik historii uznany rozporządzeniem Prezydenta RP
- zabytkowe układy urbanistyczne
- miasta historyczne

Opracowanie MBPPiRR

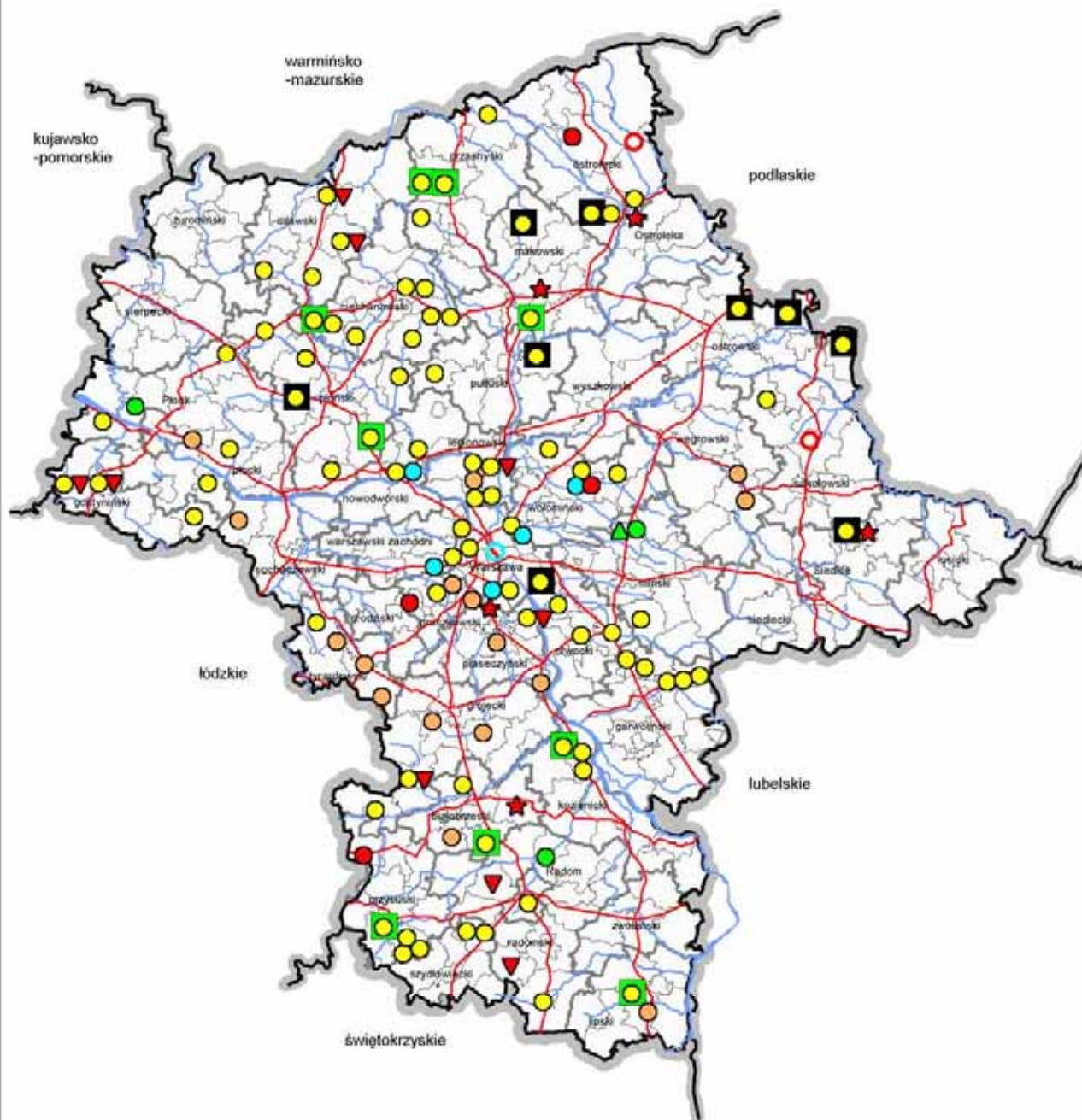
REGIONY ETNOGRAFICZNE

- kurpiowski
- łowicki
- sannicki
- podlaski
- kozienicki
- ilżecko - starachowski
- opoczyńsko - konecko - przysuski

PASMA PRZYRODNICZO - KULTUROWE

- pasmo kurpiowskie
- pasmo osadnictwa drobnoszlacheckiego
- pasmo Narwi, Bugu i Liwca
- pasmo szlaków kolejowych - kolei warszawsko - wiedeńskiej i WKD
- pasmo doliny rzeki Wisły
- pasmo doliny rzeki Pilicy
- zabudowa drewniana pasma otwockiego
- obszary węzłowe poza pasmami

Mapa 16. Zagrożenia przestrzeni kulturowej

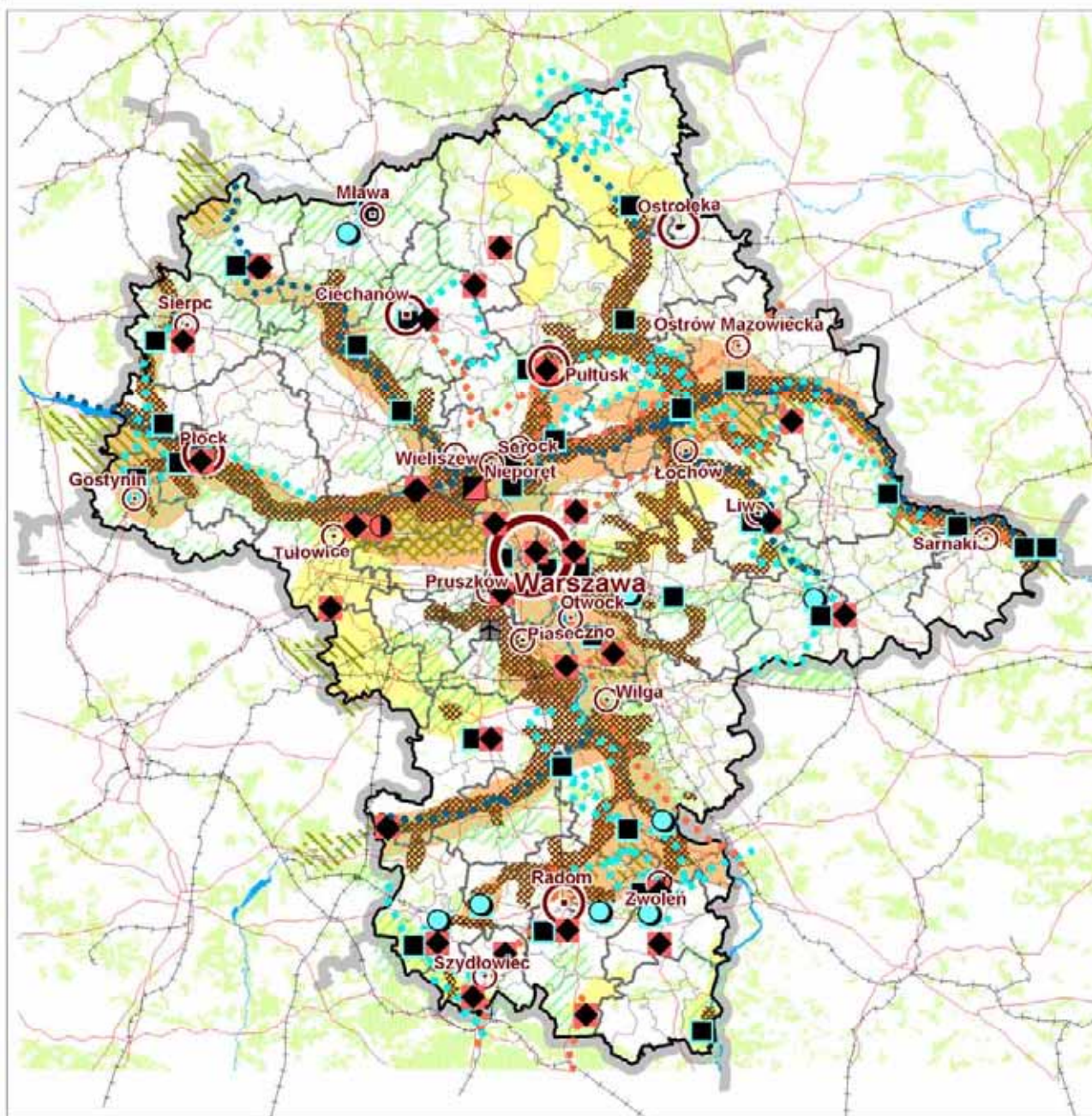

Rodzaje zagrożeń

zły stan techniczny, niewłaściwe użytkowanie w tym dot.	prawne (niewłaściwe formy ochrony, brak mpzp)	siły natury	drogi krajowe
zabytków drewnianych	finansowe	ekspansja zieleni	rzeki i jeziora
zabytkowej zieleni	ekspansja urbanizacji, niewłaściwe formy zabudowy	nadmierny ruch kołowy	
dewastacje, wandalizm	zagrożenie stanowisk archeologicznych	bez określenia rodzaju zagrożeń	

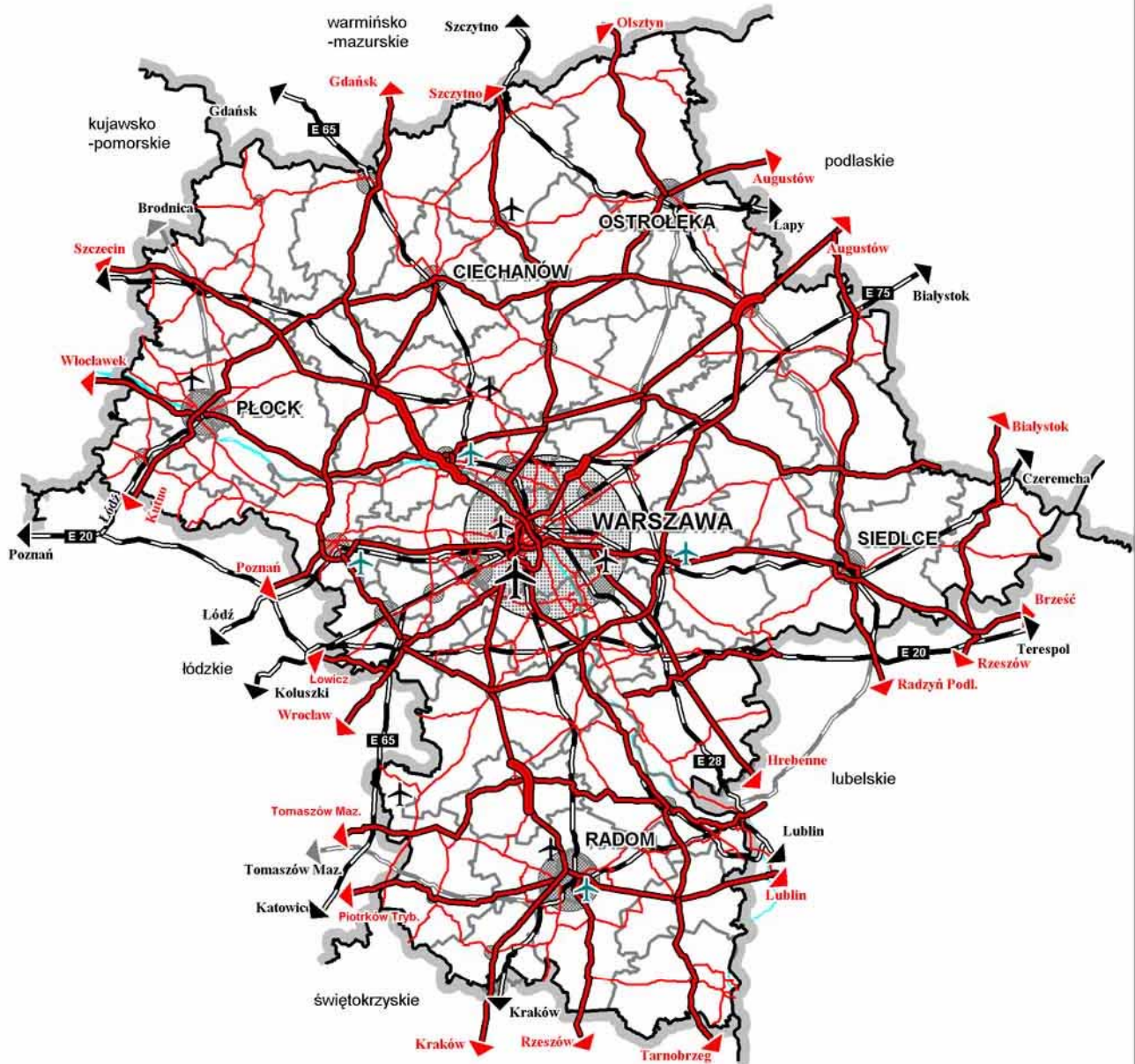
Opracowanie MBPPiRR

Mapa 17. Zagospodarowanie turystyczne na tle walorów przyrodniczych i kulturowych, 2005 r.

Opracowanie MBPPiRR, 2005 r.

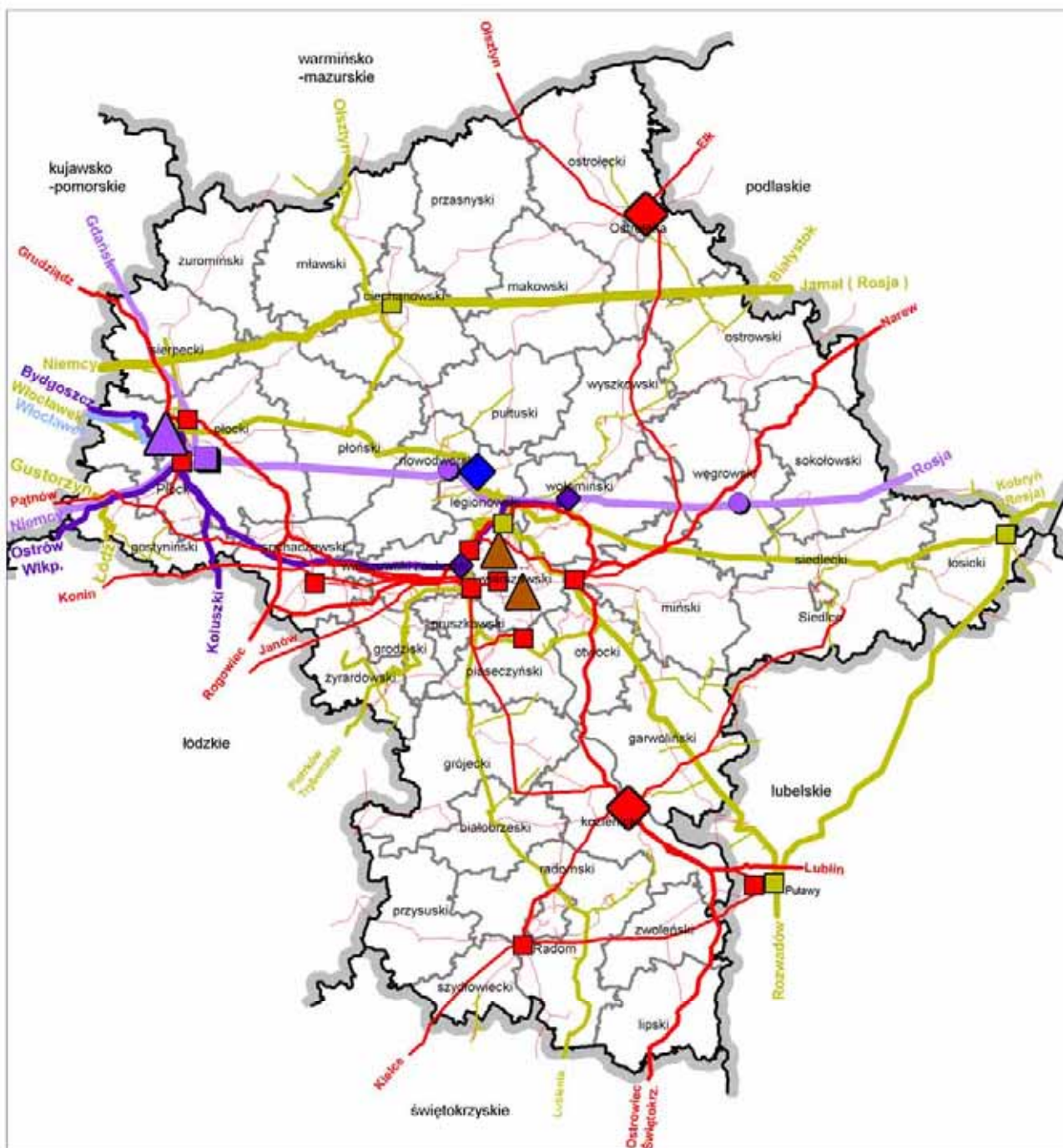
Mapa 18. System transportowy w województwie mazowieckim, 2004 r.

	drogi krajowe		Centralny Międzynarodowy Port Lotniczy im. F. Chopina w Warszawie
	- ekspresowe		lotniska:
	- pozostałe		- w zarządzie MON (Modlin - AMW)
	- drogi wojewódzkie		- pozostałe (m.in. sportowe, sanitarne, do obsługi samolotów lekkich)
	linie kolejowe		sieć osadnicza:
	- o państwowym znaczeniu		- miasta powyżej 5000 mieszkańców
	- pozostałe		granica województwa
			granica powiatów

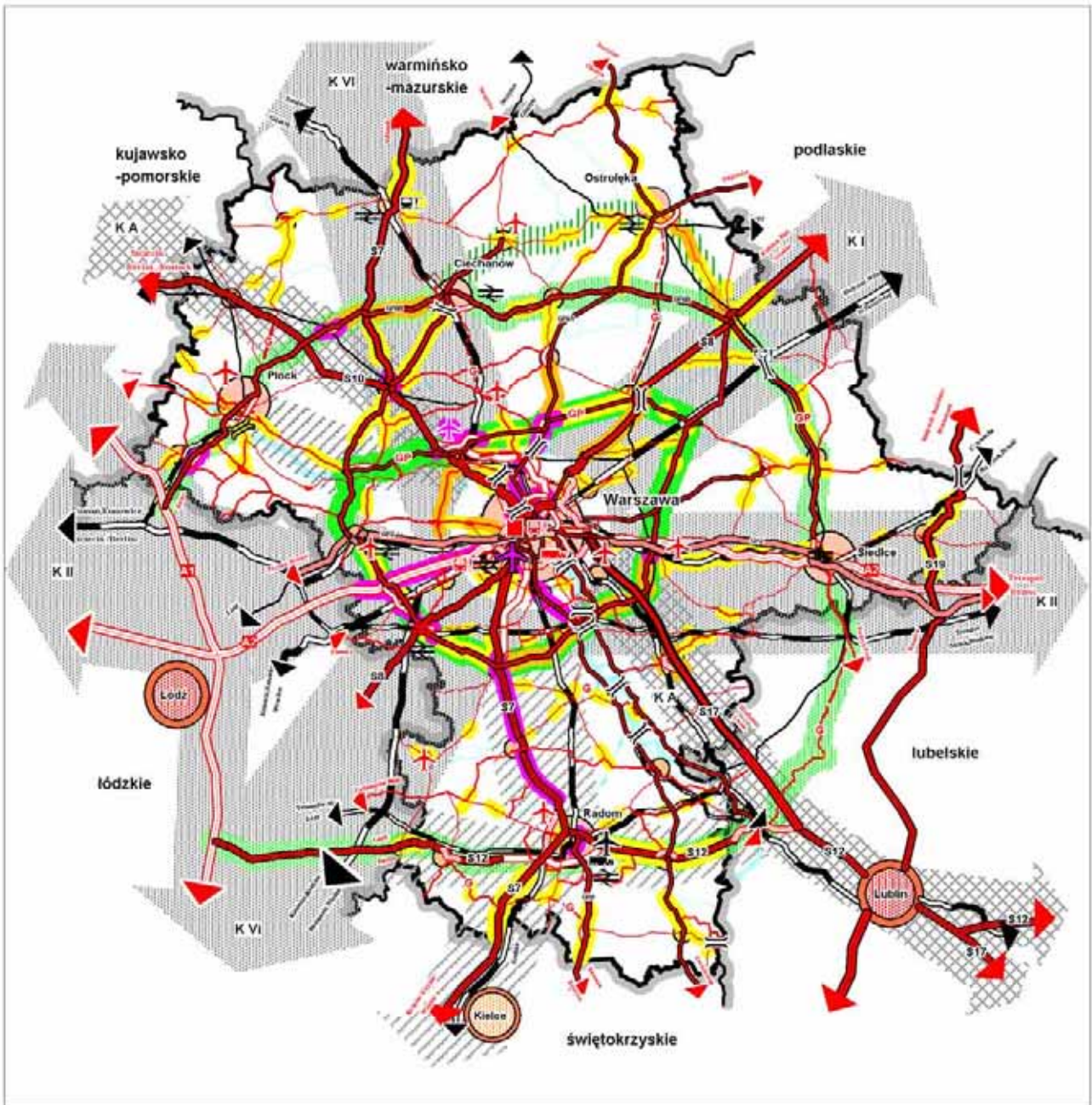
Opracowanie MBPPiRR na podstawie danych.: GDDKiA Warszawa; MZDW Warszawa

Mapa 19. Systemy energetyczne w województwie mazowieckim, 2004 r.

Opracowanie MBPPIRR na podstawie danych operatorów sieci

Mapa 20. Realizacja ponadlokalnych systemów transportowych w latach 2004-2005

<ul style="list-style-type: none"> metropolia stołeczna potencjalne "europole" ośrodki równoważenia rozwoju : <ul style="list-style-type: none"> - krajowe - ponadregionalne - regionalne - ośrodki powiatowe inwestycje zrealizowane inwestycje w trakcie realizacji inwestycje przygotowane do realizacji (pozytywne opinie Marszałka) 	<table border="0"> <tr> <th>istniejące</th> <th>planowane, postulowane</th> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>europiejskie korytarze transportowe</td> </tr> <tr> <td></td> <td>regionalne korytarze transportowe</td> </tr> <tr> <td></td> <td>trasy obwodowe regionu:</td> </tr> <tr> <td></td> <td>duża obwodnica Warszawy</td> </tr> <tr> <td></td> <td>wielka obwodnica Mazowsza (WOM)</td> </tr> <tr> <td></td> <td>WOM - wariant postulowany</td> </tr> <tr> <td></td> <td>obiekty mostowe</td> </tr> <tr> <td></td> <td>autostrady /A1, A2/</td> </tr> <tr> <td></td> <td>droga alternatywna dla A2</td> </tr> <tr> <td></td> <td>drogi ekspresowe</td> </tr> <tr> <td></td> <td>drogi główne ruchu przyspieszonego</td> </tr> <tr> <td></td> <td>- ustanowione</td> </tr> <tr> <td></td> <td>- postulowane</td> </tr> <tr> <td></td> <td>drogi pozostałe</td> </tr> </table>	istniejące	planowane, postulowane				europiejskie korytarze transportowe		regionalne korytarze transportowe		trasy obwodowe regionu:		duża obwodnica Warszawy		wielka obwodnica Mazowsza (WOM)		WOM - wariant postulowany		obiekty mostowe		autostrady /A1, A2/		droga alternatywna dla A2		drogi ekspresowe		drogi główne ruchu przyspieszonego		- ustanowione		- postulowane		drogi pozostałe	<table border="0"> <tr> <th>istniejące</th> <th>planowane, postulowane</th> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>magistrale kolejowe</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>linie kolejowe o podstawowym znaczeniu</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>linie kolejowe pozostałe</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>centralny port lotniczy</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>porty lotnicze lokalne</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>lotniska inne</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>stacja rozrządowa</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>terminale</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>cargo</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td>centra logistyczne</td> </tr> </table>	istniejące	planowane, postulowane				magistrale kolejowe				linie kolejowe o podstawowym znaczeniu				linie kolejowe pozostałe				centralny port lotniczy				porty lotnicze lokalne				lotniska inne				stacja rozrządowa				terminale				cargo				centra logistyczne
istniejące	planowane, postulowane																																																																											
	europiejskie korytarze transportowe																																																																											
	regionalne korytarze transportowe																																																																											
	trasy obwodowe regionu:																																																																											
	duża obwodnica Warszawy																																																																											
	wielka obwodnica Mazowsza (WOM)																																																																											
	WOM - wariant postulowany																																																																											
	obiekty mostowe																																																																											
	autostrady /A1, A2/																																																																											
	droga alternatywna dla A2																																																																											
	drogi ekspresowe																																																																											
	drogi główne ruchu przyspieszonego																																																																											
	- ustanowione																																																																											
	- postulowane																																																																											
	drogi pozostałe																																																																											
istniejące	planowane, postulowane																																																																											
	magistrale kolejowe																																																																											
	linie kolejowe o podstawowym znaczeniu																																																																											
	linie kolejowe pozostałe																																																																											
	centralny port lotniczy																																																																											
	porty lotnicze lokalne																																																																											
	lotniska inne																																																																											
	stacja rozrządowa																																																																											
	terminale																																																																											
	cargo																																																																											
	centra logistyczne																																																																											

Opracowanie MBPPiRR

Mapa 21. Województwo mazowieckie na tle powiązań europejskich

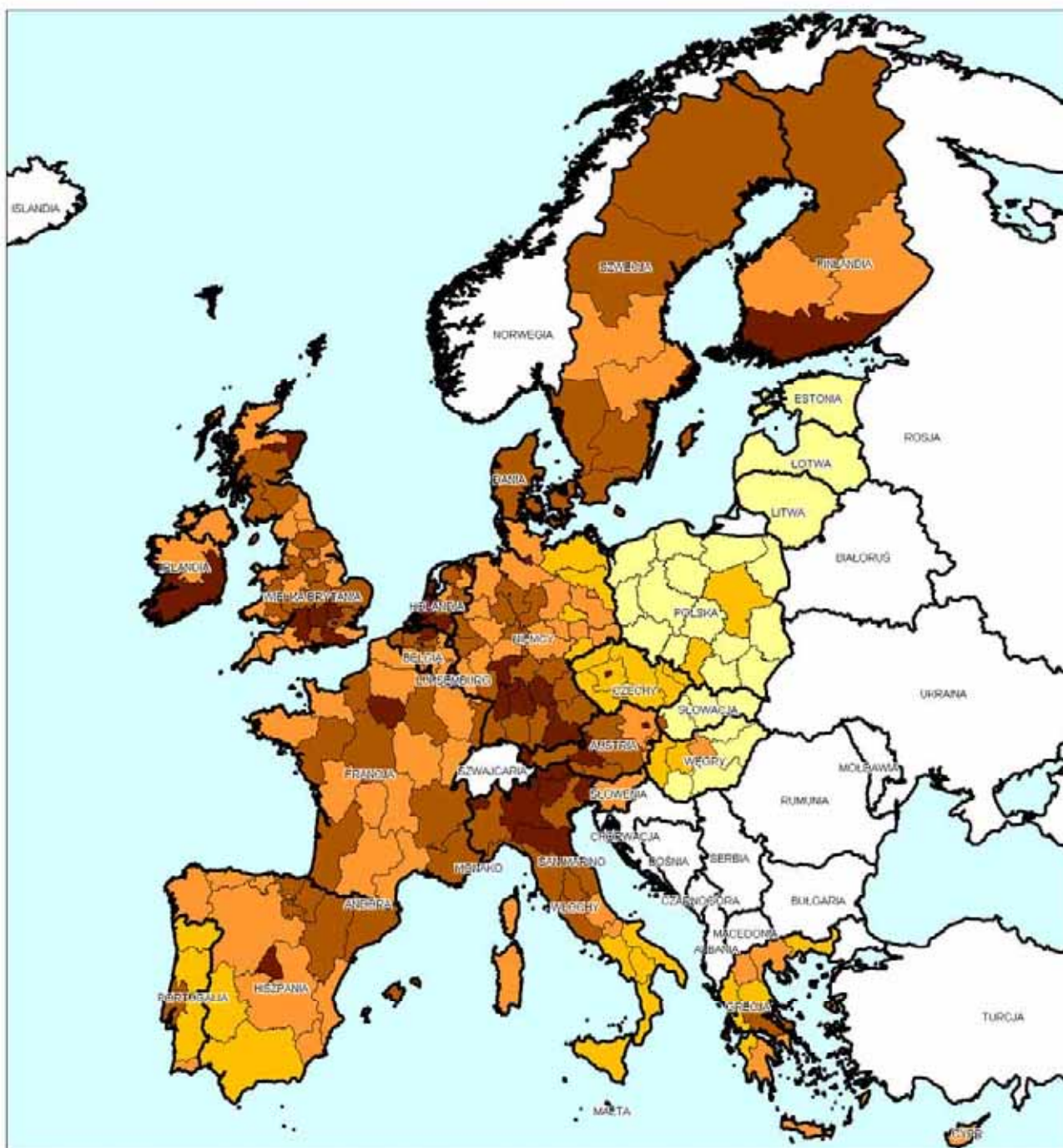

Europejskie korytarze transportowe

- ustanowione
- postulowane

Opracowanie MBPPiRR

Mapa 22. Produkt krajowy brutto w regionach UE 25 w 2003 r.

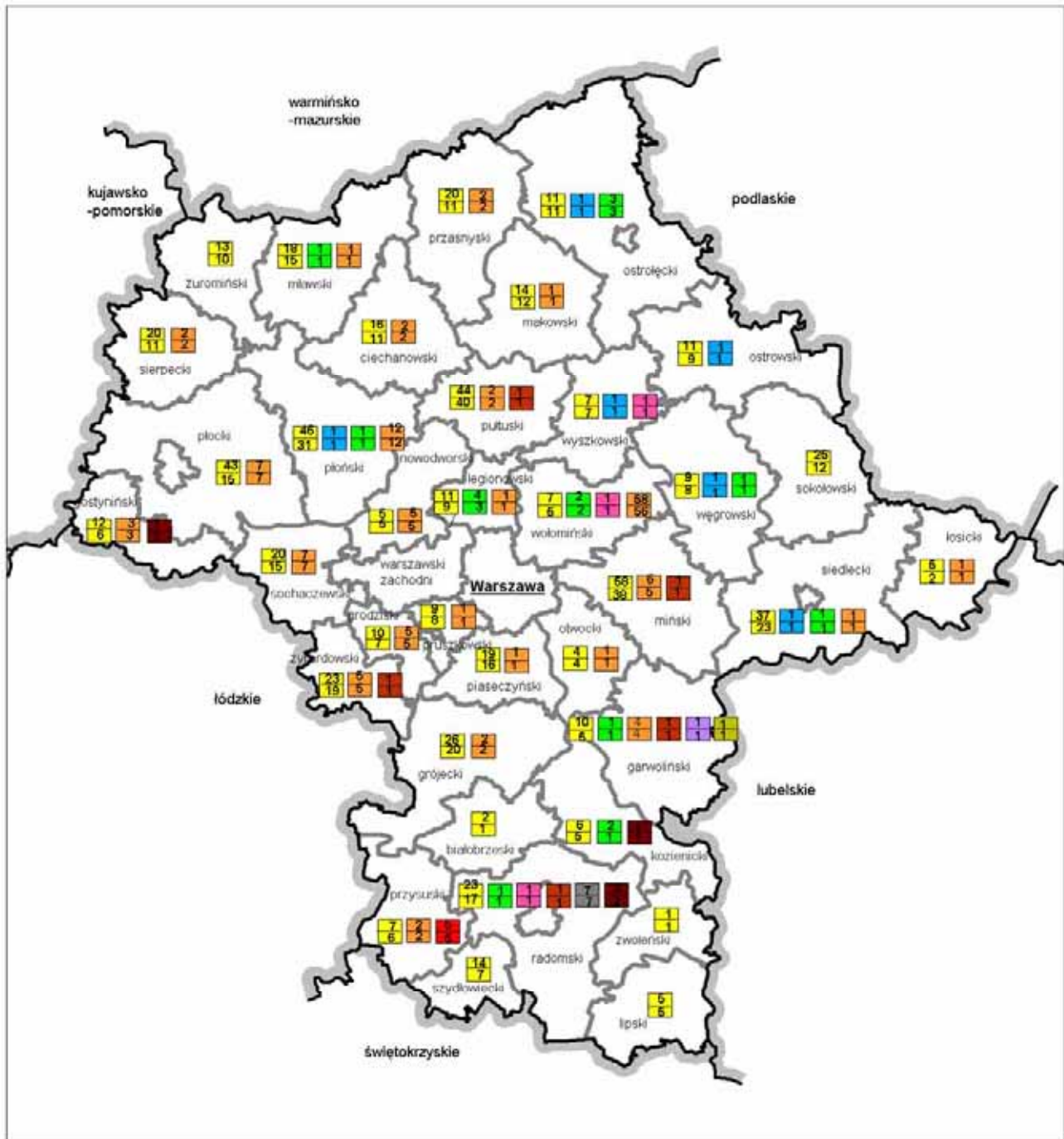

UE 25 = 100

- 33,2 do 50
- 50 do 75
- 75 do 100
- 100 do 125
- 125 do 277,6

□ kraje poza UE 25

Mapa 23. Występowanie udokumentowanych złóż kopalin w województwie mazowieckim w latach 2000 - 2004

Kopaliny

- kruszywo naturalne
- piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych
- piaski kwarcowe do produkcji cegły wapienno-piaskowej
- piaski szklarskie i surowce formierskie
- surowce ilaste ceramiki budowlanej
- surowce ilaste do produkcji kruszywa lekkiego

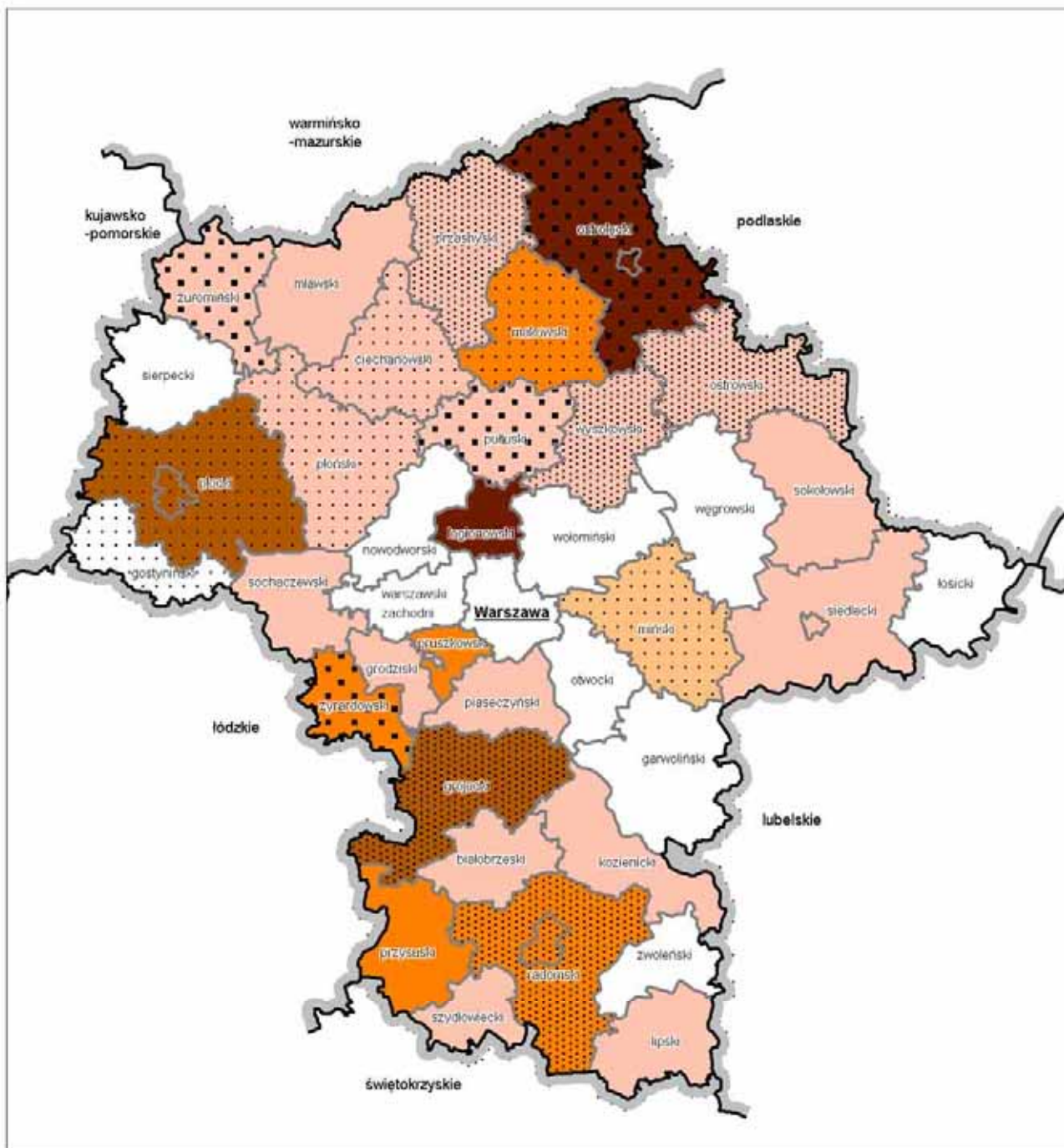
- gliny ogniotrwałe i ceramiczne kamionkowe
- węgiel brunatny
- fosforyty
- ropa naftowa
- gaz ziemny

Liczba złóż

- 2004 r
- 2000 r

Opracowanie MBPPiRR na podstawie Bilansu Zasobów Kopalin i Wód Podziemnych w Polsce

Mapa 24. Zasoby i wydobycie kruszywa naturalnego w układzie powiatów według stanu na 31 XII 2004 r.

Zasoby geologiczne bilansowe w milionach ton:

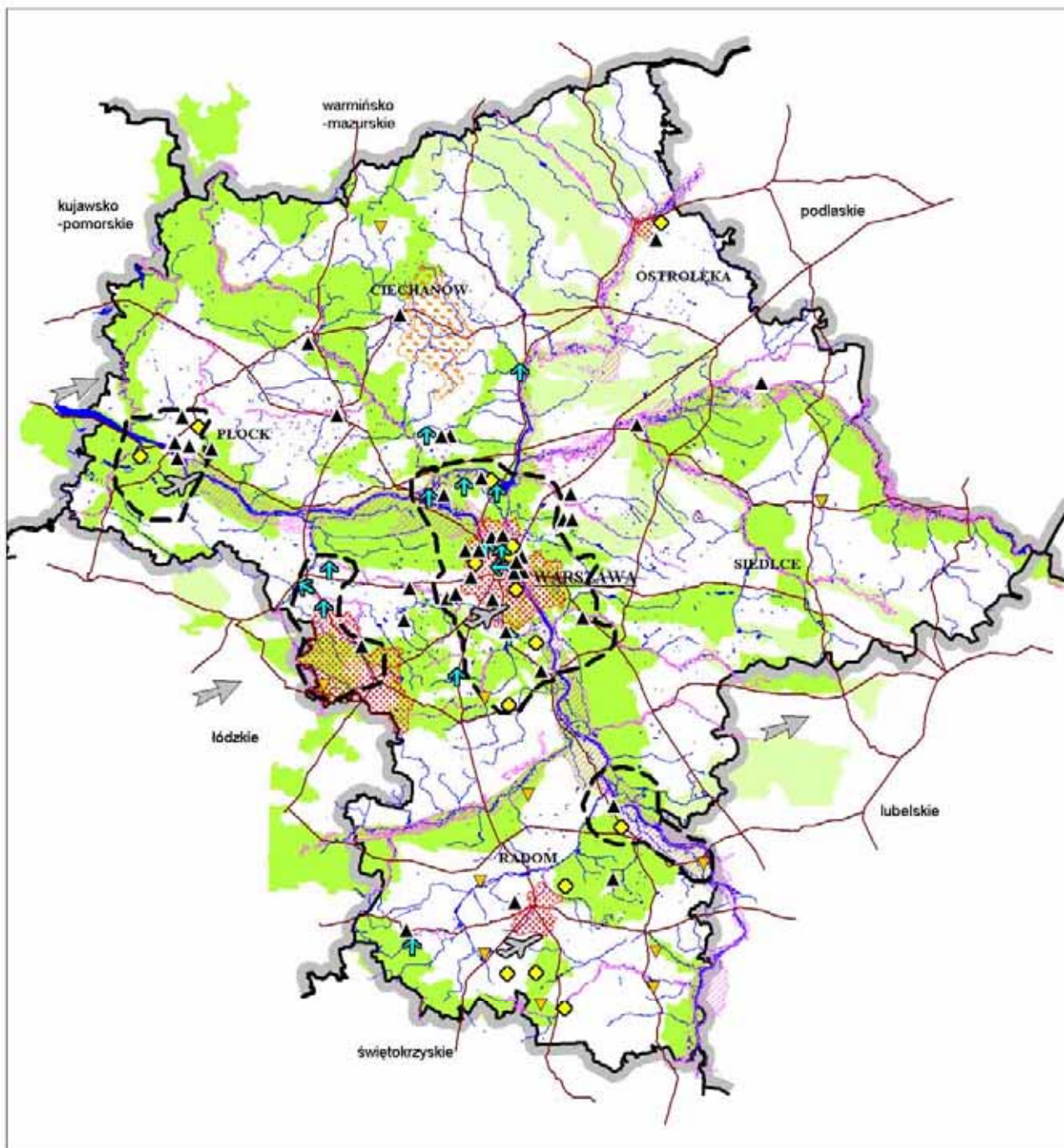

Wydobycie kruszywa naturalnego w tysiącach ton:

Opracowanie MBPPiRR na podstawie Bilansu Zasobów Kopalni i Wód Podziemnych w Polsce

Mapa 25. Zagrożenia środowiska przyrodniczego w województwie mazowieckim

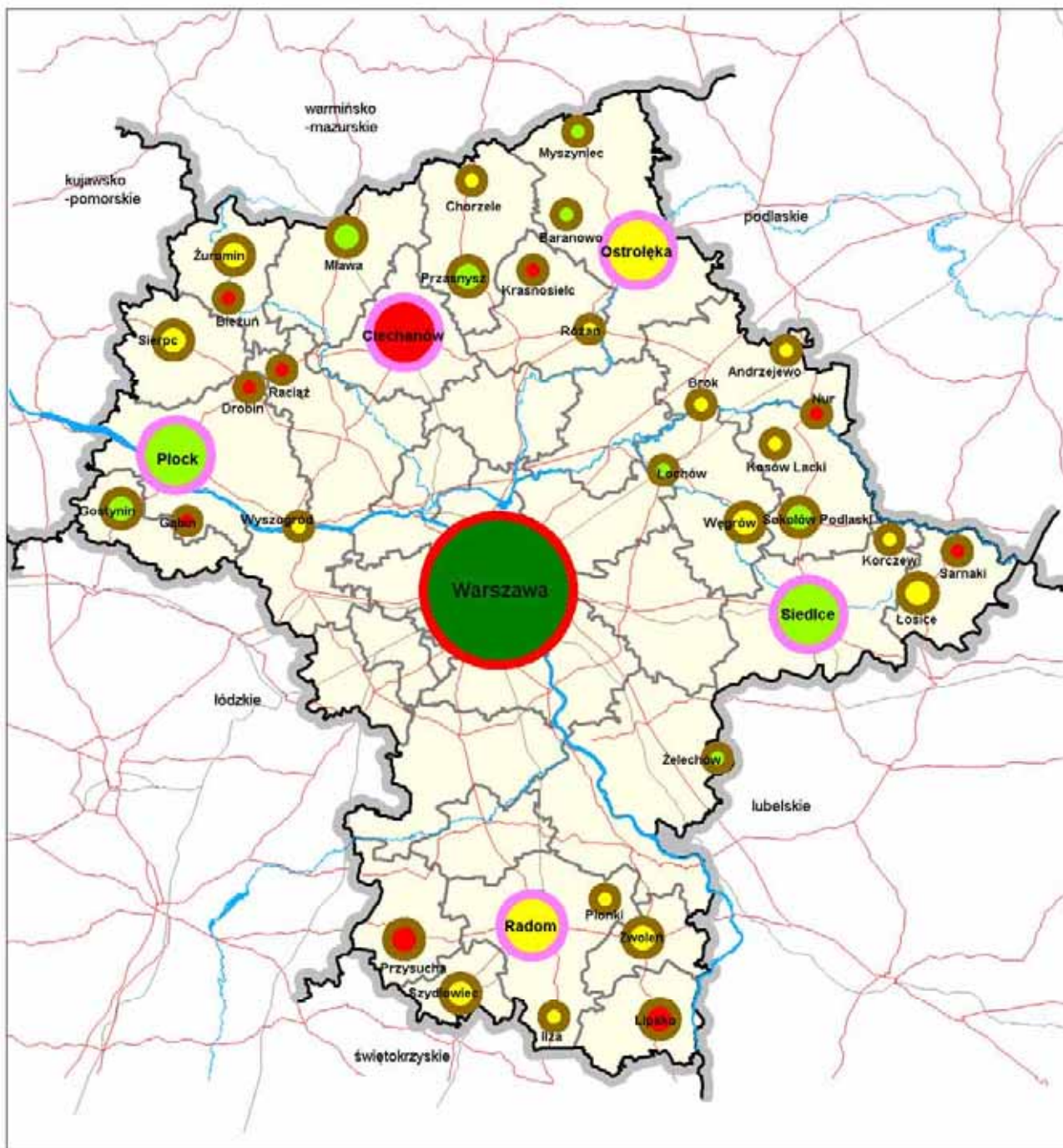
	obszary objęte ochroną prawną		dominujące kierunki napływu zanieczyszczeń powietrza
	obszary do objęcia ochroną prawną lub dostosowania formy ochrony do walorów przyrodniczych		zrzuty ścieków nieoczyszczonych
	obszary potencjalnego zagrożenia powodzią		zakłady dużego i zwiększonego ryzyka awarii przemysłowych
	obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenia wód ze źródeł pochodzenia rolniczego		składowiska odpadów przemysłowych
	obszary przekroczeń dopuszczalnych norm jakości powietrza		mogilniki
	emitory ponadnormatywnego hałasu		rejon koncentracji źródeł zagrożenia środowiska
	drogi o największym natężeniu ruchu		

Opracowanie MBPPiRR

Mapa 28. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych

Ośrodki osadnicze proponowane w planie zpmw do wspomaganie rozwoju w zakresie funkcji:

- stołecznych, międzynarodowych i powiązań międzyaglomeracyjnych
- ponadpowiatowych
- obsługi ludności

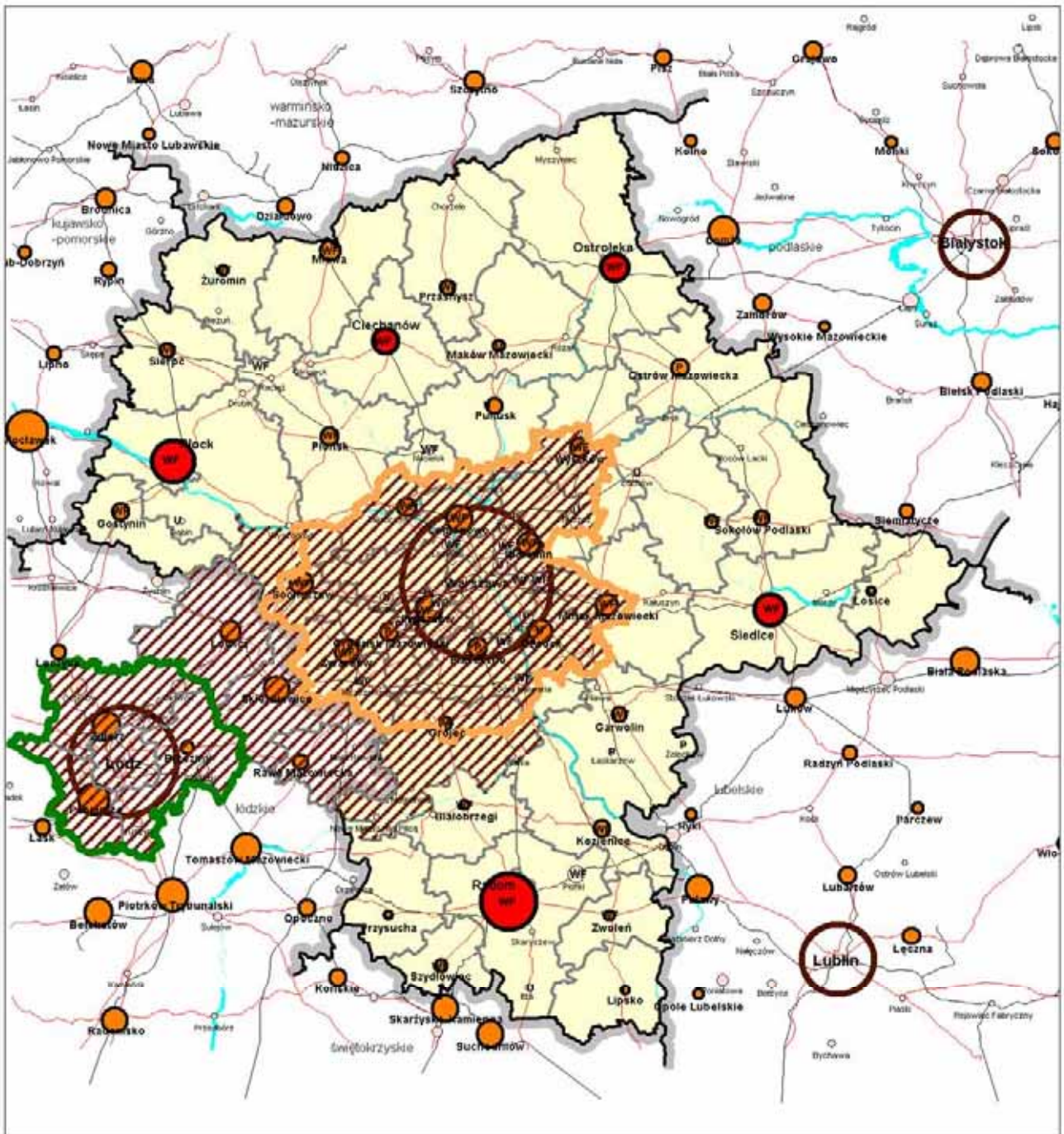
Zmiany w sytuacji społeczno-gospodarczej w latach 1999-2004

- względna stabilizacja
- niewielka poprawa
- widoczna poprawa
- rozwój

Opracowanie MBPPiRR na podstawie BDR i przeprowadzonego sondażu

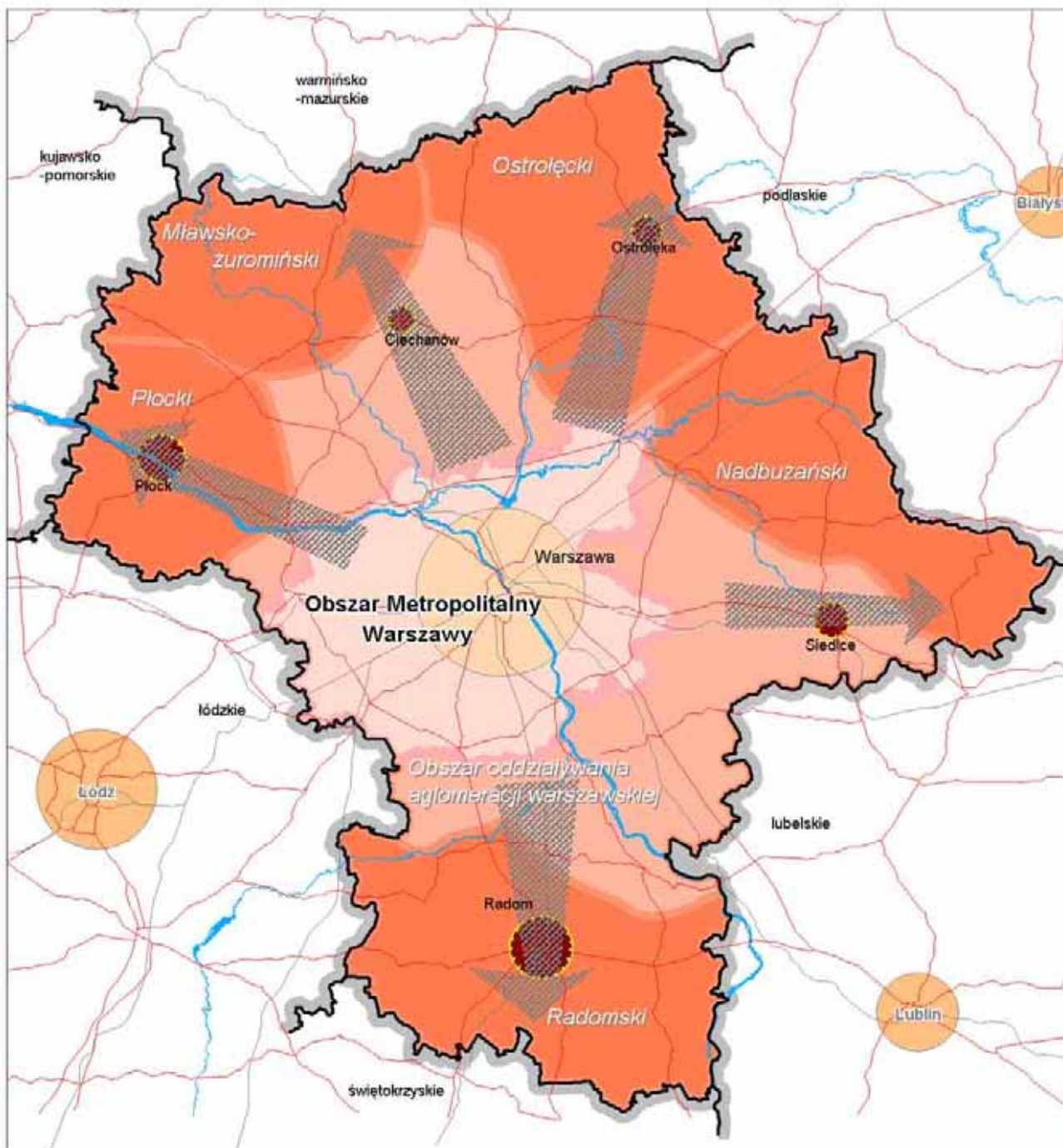
Mapa 29. Zdelimitowane obszary metropolitalne Warszawy i Łodzi i obszar wdrożonych wspólnych badań

- siedziba województwa
- ośrodki subregionalne
- ośrodki powiatowe
- pozostałe miasta
- dominujące funkcje miast:
- WF wielofunkcyjna
- U usługowa
- P przemysłowa

- Obszar Metropolitalny Warszawy
- Obszar Metropolitalny Łodzi
- obszar wspólnych badań
- granica województwa
- granica powiatu
- główne drogi
- główne linie kolejowe
- główne rzeki

Mapa 30. Obszary problemowe i kierunki polityki przestrzennej

- Obszar Metropolitalny Warszawy
- Obszar pozytywnego wpływu aglomeracji
- Obszary aktywnej polityki regionalnej

Stymulowanie rozwoju funkcji metropolitalnych Warszawy

Aktywizacja i modernizacja obszarów pozaregionalnych

- wzmocnienie funkcji małych miast
- wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich
- rozwój infrastruktury społecznej
- rewaloryzacja środowiska

- - wzmocnienie potencjału ośrodków subregionalnych
- - poprawa dostępności teleinformatycznej komunikacyjnej i transportu, w tym lotnictwa

Sejmik Województwa Mazowieckiego
Plac Bankowy 3/5
00-142 Warszawa

Zarząd Województwa Mazowieckiego
ul. Brechta 3
03-472 Warszawa

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego
ul. Lubelska 13
centrala:
tel.: 022 518 49 00
fax: 022 518 49 49
sekretariat:
tel.: 022 518 49 01
fax: 022 518 49 02
www.mbpr.pl

Oddział Terenowy w Ciechanowie
ul. Powstańców Warszawskich 11
tel/fax 023 672 98 70
e-mail: ciechanow@mbp.mazovia.pl

Oddział Terenowy w Płocku
ul. Jachowicza 30
tel/fax 024 262 70 72
e-mail: plock@mbp.mazovia.pl

Oddział Terenowy w Ostrołęce
ul. Kościuszki 17
tel/fax 029 764 25 62
e-mail: ostroleka@mbp.mazovia.pl

Oddział Terenowy w Radomiu
ul. Mokra 2
tel/fax 048 362 56 93
e-mail: radom@mbp.mazovia.pl

Oddział Terenowy w Siedlcach
ul. Pułaskiego 19/21
tel/fax 025 632 56 43
e-mail: siedlce@mbp.mazovia.pl